

ИЛИЯ ТРОЯНОВ

*Не вярвам, че човек не би могъл
да стане един от другите.*

СВЕТЪТ Е ГОЛЯМ И СПАСЕНИЕ ДЕБНЕ ОТВСЯКЪДЕ

ИЛИЯ ТРОЯНОВ СВЕТЪТ Е ГОЛЯМ И СПАСЕНИЕ ДЕБНЕ ОТВСЯКЪДЕ

Превод: Гертана Фъркова

chitanka.info

През 70-те години в малък град на социалистическа България се ражда Алекс, който скоро напуска родното място. Светът е голям и широк и все някъде в него Алекс трябва да намери своето спасение. То дебне отвсякъде, затаено и смълчано — в родината, в бежански лагери, в близки и далечни континенти. А може би се крие в знанието за началото, за корена, за рода. Вярно ли е, че който знае откъде е тръгнал, е наясно къде отива? Трийсет години по-късно, загубил родителите си в катастрофа, Алекс се среща с дядо си, който постепенно го връща към живота, и двамата предприемат ново пътуване... в обратна посока. Пътуване, в което човек търси себе си, променя се и се развива.

На Георги
Grüß Gott u гъз гол

Художественото тълкувание на света
прилича на пътешествие.

Гюстав Флобер

I'm looking for a home in every face I see.

Джим Морисън

Няма нищо по-трайно от преходното.

Еврейска поговорка

ПЪРВИ ЗАРОВЕ

Преди много, много хвърляния на зара едно събитие се повтаряше всеки ден в тайната столица на играчите, в града, който тъй се бе закътал, тъй се бе притаил в планината, наричана Балкан, че за него не знаеше ни един бирник, нито пък географите на султаните, царете и генералните секретари го бяха отбелязвали върху ненаситните си карти. Тази случка, неизменна като звън на църковна камбана, се отправи към своята развръзка от една банка. Поне така пишеше на фасадата над портала: БАНКА, и нагоре в сянката наистина водеше широко стълбище, но след изнамирането на зара никой не бе влизал повече в тази БАНКА. Нито веднъж в делничен ден стълбите не бяха издигали клиентите нагоре и не бяха ги спускали надолу, вършейки работата си с пъшкане в най-натоварените часове и изтупани от прахта, важно наежени в обедната почивка, за да отблъснат всяко интимничене с улицата. Нямаше ги клиентите, прекрачващи с желание или трепетен страх прага на банката, нямаше ги жарките мисли, които се струпват около куп шарени хартийки, нито пък чиновническите погледи на служителите и дажбите илюзии, измъквани от дебелокожите хранилища, светкавично преброявани и мушкани небрежно през гишето.

Мъжете, които всеки божи ден чакаха пред сградата, не знаеха какво има вътре, но каквото и да бе, те нямаха нужда от него. Онзи обаче, който излизаше оттам, бе познат на всички: Бай Дан. Той изникваше от сянката и понаместваше вратовръзката си, протоколен знак, че старият Балкан никак не се е променил, даже в ден като този. Това бе тремоло на барабан, начало на началата. Който се беше опрял на колоните, се понадигаше, който клечеше на земята, се изправяше. А по стълбите слизаше фиктивният директор на банката, който всъщност беше майстор-играчът в тайнствената столица на играчите.

Добре дошъл, Бай Дане — кошер от гласове, от гърлена самонадеяност и заекваща нервност. По-младите и неопитните — техните въпроси минават на пръсти — са горди, че въобще са

допуснати там. Те се промушват между насъбралите се плахо, да не вдигнат шум, притаили дъх в очакване... Бай Дан се усмихва, слуша гласовете, чува и Пенчо, и Димчо, и Елин, и Умеев, с неговата уста говори жена му... Няма ли да се спреш най-сетне, все туй празно занимание, прахосване на време, пусто да остане; и гледай пак да не закъснееш!

Мъжете се понасят надолу по главната улица, кълбото от преплитащи се гласове на играчите завърта деня, същественото и баналното в едно, всичко случило се в града от снощи насам. В края на улицата шествието се извива като дъга наляво към пъпа на града, към главния меридиан, кафенето на играчите. Върху високите един човешки бой дувари са накацали дървени къщи, изпъчили безсрамно натъпкани търбуси като някой дебелак. Те са принизили шосето до прелестна, но незначителна уличка. А когато се отдадат на шишкавината и много, много им се доспи, лениво се отпускат, нахлупили покрив над челото си, притулени, дремещи, залитнали към уличката — докато тя толкова се стесни, че съседите в две отсрещни къщи в зависимост от настроението могат да се ръкуват или да си скубят мустаците.

Главното място на града се върти от внушителен, набит плешивец. Той стои на пост пред кафенето си широко разкراчен — чака, знае, че ще дойдат, ей сега, както всеки друг ден, през малкия площад с кестените и кладенеца, до който се стига само по уличката, по която сега играчите крачат надолу. Шествието се изсипва на малкия площад и го залива.

— Бай Дане, най-сетне! Ха здравей!

— Жив и здрав, Пейо!

— Как мина денят, Бай Дане?

— Благодарим, а при тебе?

— Едва сега започва... А със здравето как си?

— Не се оплаквам! Ами ти?

— Ех, все същото, не си заслужава да говори човек.

— Какви са новините, Пейо?

— Какви да са, Бай Дане? Тебе чакат!

— А семейството как е?

— От добре по-добре, Бай Дане, от добре по-добре! Я ми кажи ти на мене къде се дяна толкоз време, защо ни караш да чакаме? Какво

не ти харесва у нас? Да ни би другаде да те посрещат по-добре, не ти ли се нрави моето гостоприемство? Че кой друг ще идва при мене, ако ти не ми оказваш тая чест?

— Ами, ами, Пейо! Трае ли петел, кога види зората? При тебе сме като у дома, къде ще ходим другаде?

— Това да се чува, Бай Дане, така бива. Абе какво сме се разприказвали отвън, като имаме толкоз работа вътре.

И както всеки друг ден стопанинът крачи начело, метнал през рамо бяла кърпа, която в края на вечерта ще разказва, покрита вече с петна и следи, своята история. При избърсването заровете оставят по нея отпечатъка на своенравието си, стореното от непохватните пиянски ръце се попива, някоя безгрижна муха се почиства, преди да я изпъдят грубо. Стопанинът хапе устни, като че обмисля нещо, пресича помещението и сочи най-голямата маса, заобиколена от широки пейки. На тази маса Бай Дан всяка вечер завоюва със зар майсторството си сред играчите. На булката си стопанинът подвиква... Вейко, дойдоха гости, сложи още кафета... Кой дойде бе?... — пробива отговорът завесата, която скрива кухнята от погледи. Играчите, вече насядали около масата, подвикват дяволито през смях... Бирникът е, Вейко; аз пък съм кметът, уважаема; докторът, инспекторът, директорът... До завесата се показва глава с изпъкващ нос... я да видим как изглеждат тия господа. Ах вие, проклети устатници, днес май не ви се хапва от моето сладко?... И всеки поглежда с разкаяние, държейки на тази дреболия към кафето.

То се сервира и сладко се изпива. Стопанинът застава пред завесата, ръцете се скръстват зад гърба му. Настъпила е тишина, каскетите се струпват в единия ъгъл, а дрънченето и цвърченето отзад обещаваат вечеря. Чашите се изпразват, после се обръщат. След малко мъжете се вглеждат в дъната им и напразно умуват. Само Вейка може да разгадае тъмната утайка, само тя би могла да прогледне в излаза на тишината...

В началото — съвършено равновесие върху дъската на таблата. Пуловете в комбинации по два, три, пет, дивизии в очакване — преди да бъдат разтърсени от първата ръка. Първи играч. Първо хвърляне. Изтънчените пръсти на майстора и широката пухкава ръка на

съперника сграбчват двата инструмента на времето. Времето на зара. Късо хвърляне „за ред“. Победителят обхваща с четири пръста, кутрето в резерва, двата зара, плъзва китката назад и плавно я отмята напред. Мигове се търкулват по дъската, спират, първи решения, сътворения, ерозии. Завземат се позиции, отново се освобождават, вдигат се и се развалят капии. И едно нестихващо барабанене и трополене, „трак-трам“, тракане-трополене-барабанене.

Изведнъж остър, пронизващ мозъчната кора звук, *бебе изплаква раждането си, съвсем ясно*, в един град сред тишината, след топуркането на светлите часове, *в хора от ридания на родилките*, в една мрачна зала с решетки на прозорците лежи едно новородено, все още лепкаво и мокро, дращи въздуха и пищи срещу болките на майката.

ИЗ ЖИВОТА НА ТАЙНАТА СТОЛИЦА НА ИГРАЧИТЕ

Така се роди Александър Луксов, а предполагам и вие. Както едното хвърляне преминава в следващото. И тогава вие, като него, е трябвало да опитате да използвате това възможно най-добре. В неговия случай хвърлянето беше обещаващо, едно солидно начало: бързи мозъчни клетки, слаби крака, бяла кожа, черна коса и дом на ръба на Европа, там, където тя свършва, но никога не започва. Майка му предусещаше щастието и беше толкова сигурна в него, колкото е възможно само във въображението. Още преди раждането тя до такава степен се потопи в представата за разкошния живот (Нужно ли е да обяснявам? Гърне, пълно със здраве и жълтици, професия, да речем, адвокат или лекар, дотук нищо изненадващо), който очаква детето ѝ, щото съседките се развикаха и завайкаха, че съвсем е забравила своята задача: първо да роди Александър. Тя не забелязваше неговото нетърпение, не виждаше как сам избута главичката си и със собствени сили се устреми към залата с тъмни кахлени плочки. Една забързана насам сестра съзря мъхестото теме, извика гръмогласно лекаря и докато го измъкнаха, мърмореше под нос... *Само това не беше ми се случвало, и защо, не казвате нищо, от двайсет години съм тука, но такова нещо, такова нещо просто не съм...* Тя преглъщаше онези думи, които ѝ липсваха, вземайки новороденото в ръце, разгледа го, както ѝ повеляваше дългът, и дъхът ѝ засече, недоверчиво питайки лекаря — какво е това, как... Вие можете ли?... Не, в своята обърканост той дори не можеше да помръдне, точно обратното на пръстите на току-що появилия се Алекс, които щракаха и разсичаха, човек би си помислил, съвсем безобидни процепи в асептичния въздух на залата... Тогава значи не се е вгледал толкова внимателно както медицинската сестра, която насочи погледа си по-надолу към коремчето на малкия, меко и прясно като току-що подквасено мляко, най-обикновен бебешки корем, ако не липсваше нещо толкова съществено, нещо, което подобно на спасително въже привързва

малките към техния произход: пъпната връв. Сигурно Алекс я беше откъснал сам със своите изострени от безпокойство пръсти. И го беше направил съвсем нескопосано, толкова нескопосано, че онова, което и днес всички наричат пъп, при него прилича на трето ухо. Откакто знам това, все чакам някоя дарена с въображение жена да се обясни в любов на пъпа.

Ето отново стана така: пак не ни представиха! Позволете, викат ми Бай Дан от толкова време, че вече не помня името си, от акта за раждане и кръщелното. Бай Дан! Дан от Йор-дан, а Бай е израз на почит към мъж, за когото казват, че има определено отношение към зара. Интимно отношение, на границата със страхопочитанието. Звероукротител на случайността, шушукат понякога зад гърба ми. Факир, чувам нередко да ме наричат. Преувеличават. И аз не съм съвсем неуязвим срещу изненадите на зара и също се удивлявам на неговите определеност и предопределение.

Заровете не бива да се подценяват. Те могат например, за да посоча нещо, което ще ви направи впечатление, да накарат времето да замръзне и отново да се разтопи (понякога човек затъва до глезен в локвите на собствените пропуски). Те могат да направят черното бяло, но не и обратното (не се търси на пазара, поне засега), могат да надминат всички кванти и да предскажат индекса Дау-Джоунс за следващата седмица, могат да изрецитират всички сури и псалми и да ги тълкуват всеки ден различно.

Когато се развихрят, аз ги следвам, докато се изтърколят, може би на някоя нива, където изравям някой картоф — какво друго да правиш там, — беля го и тръгвам подир мириса на хрупкави пържени картопки, до следващата пресечка, и нататък в големия, широкия свят...

Бебешка кошарка, до нея — легло, до него — гоблен, до него — гардероб, до него — прозорец, до него — гоблен, до него — сгъваема маса, до нея — врата, до нея — стена, до нея — бебешка кошарка; стая за едно семейство в обща квартира, вратата към другите такива стаи на четвъртия етаж на къща в централната част на града скърца. Една забележителна къща, известна в целия квартал като „жълтата къща на ъгъла“, гиздаво жълта, с широки една стъпка балкони, и тази скърцаща, хъркаща, заяждаща, изтощена врата към стаята на щастливите родители. Има една хубава фотография на жълтата ъглова

къща, заснета отдолу, на фона на буреносни облаци, поръбени от слънчеви лъчи — къщата е съвсем като жива, като картина на Хопър, върху нейния образ биха могли да се покажат чрез преливане черно-белите фотографии:

Алекс, на три дена, в ръцете на майка си, двамата доволни от чифта, който са хвърлили, здрави и изпълнени с очакване.

Алекс, гушнат от две баби.

Алекс се катери по голите гърди на баща си.

Алекс реве — веднага след това фотографът го успокоява.

Алекс в голямата колкото чердже градинка, отляво майка му, отдясно баща му, отзад строеж.

Алекс пълзи в кошарката.

Алекс изправен, с треперещи крачета.

Алекс посяга.

Плат, който баба му е опънала в дневната, зад него си ляга да спи — хъркането ѝ прескача подобни опити да съхрани интимността, — пухкав плат, в който пръстите му потъват.

Мед, при всекидневното опипване на самовара, по който има толкова много пролуки за откриване и който му служи като първата мярка за това, колко е пораснал.

Ламарина, като часовника до възглавницата на баща му, чиято единствена подвижна част може да се натиска навътре и да се издърпва навън, като шума, който стряска успалия се, забранява да се говори силно, води до няколко изтананикани такта, и целувката, с която мама и татко му казват довиждане. Само след малко вратата изхърква и влиза баба. Денят е започнал...

Бабата на Алекс, отрано посивяла и закръглена, оттогава я наричаха Слатка, беше пъстроцветна и уравновесена. Заниманията ѝ се концентрираха около сдъвкването на плодовете от сладкото, мислите ѝ все кръжаха около вкуса на конфитюра; нейният приятел, отец Николай, когото тя посещаваше, защото се нуждаеше от нейната подкрепа, я наричаше *моята Галилейка* и добавяше със съзаклятнически шепот: Нали ти казвам, и все пак Земята се върти около бучка захар. А начинът си на говорене тя беше усъвършенствала преди доста време в провинциална актьорска трупа чрез строго и

претенциозно обучение, което се опираше на западни образци и фонетични упражнения с благороднически титли, тъй като тогава аристократите бяха още моден шлагер, внасян от Средна Европа. Който успееше да изрече в съвършена форма и с нужната пищност в произношението *милостива княгиньо Сакс-Кобургготска*, беше напълно готов за „Евгений Онегин“ и „Макбет“.

Но междувременно съвсем се бе предала пред диктата на сладкишите... *ох, че сладко!* (ще рече: положително разположение на духа); *какъв карамел!* (знак за пораснало възхищение); *ти, празна захарница!* (отчаяно разочарование)... Така си приказваше тя, най-често със стените, тъй като младите, с които живееше заедно, ги нямаше вкъщи по цял ден, гонеха препълнените трамваи, чертаеха планове, които никой не осъществяваше, ловяха клюки, застанали на опашка, плякосваха я кило, я литър от нещо, което изобщо не бяха търсили, и се завръщаха като пребити у дома. На Слатка ѝ оставаха стените. Тези стени! Те също бяха пъстроцветни, сякаш е било възложено на художник да поправи прилежно щампованите тапети — макове върху ромбове. Маковите тапети бяха фон, а творецът беше семейната случайност. Тук висяха репродукции на великолепна иконопис в претрупани със заврънкулки рамки, там портрети на предци или избледнели фотографии, а помежду им наградени рисунки на дъщерите на дома. Когато и разсеяната светлина на черно-белия телевизор падаше върху цветята, гостенинът преплиташе поглед — тези стени!...

Съпругът на Слатка от избледнялата снимка лежеше в семейния гроб, жертва на едно неизбежно творческо призвание. Неговата вдовица беше на мнение, че съдбата е виновна... *Та диригентите живеят толкова дълго...* уверяваше тя и се впускаше в изброяване на световноизвестни метусаламовци на пулта. Творческата сила, дарена от Бога и затова носеща божествена отрада, крепи тези хора, тя беше убедена в това. Но пропускаше да забележи, че дори тази субсидия от Бога е безсилна пред никотина, пред всекидневното дяволско кръвопускане, което той си налагаше сам.

Щом на него, отсъстващия, починалия, веднъж му беше харесало да прекрачи от безизвестността в шумолящото очакване на пълната

опера, да минава покрай малката лампа на аварийния изход, която въздейства като прожектор, сред великодушните първоначални ръкопляскания да повдигне палката, да се усмихне насърчително на първата цигулка, да понамести рамене под сакото и чак тогава да даде знак за първия тон, да забалансира първоначалния ритъм и когато накрая аплодисментите ставаха все по-бурни, нищо вече не го задържаше въщи, в града, в страната. Григори Григоров стана музициращ туристически представител. На три-четири месеца се прибираще за по няколко седмици, често за да присъства на раждането на някоя дъщеря или за да го отпразнува. Небето го беше дарило с дъщери, както и с музикален талант. Стана му навик да слиза от влака, да прегръща най-голямата си дъщеря и да вдъхва сладкия ѝ дъх, който се притискаше в ухото му... Татко, имаме си още една сестричка... Той приемаше всяка от тези годишнини с добре обмислена радост, после умря и край гроба застанаха седем жени — шест пъти черни къдрици и едно бяло великолепие.

Слатка предаваше сладостта нататък, тя захаросваше мечтите, копнежите и амбициите на своите дъщери, докато те съвсем се покриха с коричка. И най-голямото количество бадеми се удавяше в нейните десерти, а десерти имаше много. Що се отнася до всекидневната потребност от тях, между нея и диригента цареше единодушие. Когато тя му готвеше, угощението неминуемо завършваше с нещо сладко, вярно, нещо съвсем дребно, но да станеш веднага след яхнията и да отидеш в дневната — това беше немислимо! Що се отнася обаче до количествата, възгледите им се различаваха съществено. Той, естет в дозирането, разполовяваше дори и най-малкото парченце баклава и с наслада оставяше едната половина да се топи в устата му. Дамите, начело с майката, се предаваха пред съблазните на останалата баклава.

Ако разлистите някога алманаха на човешките грандомании, в тази дебела книга ще откриете родината на Слатка, спомената само на едно място — тя притежава най-голямата консумация на захар в света. Сега вече знаете на кого се дължи този славен рекорд, знаете кое семейство особено се е отличило.

В това семейство духът, покровител на дома, носеше брада от захарен памук, тук господстваше идеалът на захарната свобода, а типичното семейно нещастие се наричаше *купонна система*. Равновесието със своята карамелизирана опора рухваше, порядъкът, който някога можеше да се напазува, вече липсваше в магазините. И какво нещастие беше, когато захарното цвекло се оказа непригодно в дългосрочна перспектива към изискванията на времето — всяко цвекло е саботьор, разнесе се такъв слух, — все по-малко вирееше, размножаваше се изключително сдържано, създаваше трудности и при събирането на реколтата, а най-накрая започваше да гние преждевременно или дори се самозапалваше.

Ах, сладък живот, възпяван често, но рядко толкова буквално, колкото в дома на господин диригента и неговата Слатка. Сладък живот, твойт залез, възпяван често, всекидневно, макар и предимно неволно. Когато в киното за първи път след войната започнаха да прожектират италиански шедеври в оригинал, с жив и потящ се до самия екран симултанен преводач, една вечер срещу изпълнените с очакване очи затрепка „Долче вита“; и Бог знае дали присмехулният господин от „Чинечита“ изобщо някога е узнал, че в тази зала, пълна с почитатели на захарта, иронията му е отишла на кино. Целият салон мечтаеше да се пресели във филма.

Но светът е голям и някъде далече расте захарна тръстика, която постепенно доби онова историческо съзнание, което толкова убягваше на нашето родно цвекло. Тръстиката — партизанин, ромът — негово оръжие, за опияняване на властта в омаята на нейния нощен живот, подпухнала със забавени реакции, ослепяла. Със захарната тръстика като преден отряд в гърлото на противника и беше само въпрос на време, докато една вечер Слатка събра шестте си дъщери в кухнята, поиска за малко червилото от най-голямата и изписа върху шкафа огромно преливащо червено сърце, а отдолу с главни букви: КУБА.

Светът е голям и спасение дебне отвсякъде.

АЛЕКС БЕЗВЕТРИЕ

Превключвам различни телевизионни канали, поглеждам от прозореца, съзерцавам изложбата от бельо върху балкона на съседа, екранът се отразява в чашата, надигам се да отворя прозореца, надвесвам се навън, изчакам вятърът да разчорли косата ми, броя

коли, бавно притварям очи, бавно, докато движението се превърне в лента, която опасва всяка сграда. Ако отворя външната врата, ме очаква коридор с тъмнокафяв мокет, масивни врати, табелки, отпечатани с мастиленоструйния принтер на домоуправителя (нов модел на „Хюлет Пакард“, който му доставих аз с отстъпка), само с фамилните имена, най-често две, свързани с тире. Един от наемателите на моя етаж оставя детската количка пред вратата, друг — обувките си. Колелата на количката са чисти, подметките на обувките също. Понякога откривам дребни камъчета в грайферите, предполагам, от алеите на близкия парк. Когато прекарвам деня вън, както става обикновено, във вторник и петък ме буди прахосмукачка, аз спя до късно. През шпионката съзирам за миг нечий тил, увит в шал, който се навежда, сигурно за да издърпа уреда.

По закон ме връхлита грип, кажи-речи, три пъти в годината, по за около две седмици. Какво разбирам от живота тогава? Един продавач на абонаменти за списания от ирландски произход ме „открехва“, че греяна бира с мед помага да изкараш всичко с потта, но рецептата не му спечелва нов абонат. Една застаряваща жена, прилича на Джон Белуши, до нея по-млада за смекчаване на впечатлението. Глупаво е, дето отварям вратата. Пред мен стоят симпатични хора от някаква мисия. Добре, че съм болен. Изцелението приближава, спасението. Да, да, да, симпатичните хора разнасят по домовете покани за някаква нова секта, сочеща посоката, приближаваща надеждата, врели-некипели. Гледам объркан в пода, спъвам се в обувките на двете — сандали през лятото, над тях по-младата плахо носи пола, кой знае, може би бих се оставил да бъда спасен, ако си беше обръснала краката, но какво ще търся в Небесното царство на подобна неженственост.

Една събота от леглото ме изстрелва с енергичен звън друг посетител. Стръскам се от пищната военна униформа, едно сериозно широко лице под барета. Онемявам. Мъждукащата неонова светлина в коридора се мъчи да придаде блясък на тази среща между пижамата и униформата.

— Събираме помощи за военните гробища — казва униформата.

— Аз пък искам да си имам „пършинг“ — отвръща пижамата.

Баретата се накланя встрани, колкото объркана, толкова накривена.

— За поддържане на военните гробища — казва униформата.

— Разбирам — казва пижамата, — че няма да дадете
милостиня за моята ракета.
Леки завихряния в безветрието.

Удивителното в жълтата къща на ъгъла: тя стои точно там, където преди около две хилядолетия е пренощувал някакъв римлянин. Какво удивително има в това, може би ще попитате вие. Почакайте. По онова време не е имало къща, нито улици и строежи. Не е имало фотографии, нито цветни, нито черно-бели. Тогава изобщо е имало твърде малко неща, всъщност нищо друго освен трева и храсти, и дървета, и един поток — просто природа. Колко скучно, ще си помислите вие, и веднага ще прескочите написаното за далечното минало. Не бъдете толкова припрени. Един римлянин препуска вече насам, случайно хванал този път, преуморен разузнавач без роби и фанфари, той се оглежда къде да пренощува. Дали поради инстинкт или опитност, или защото е носел в себе си зарове, той направил превъзходен избор. Мястото било защитено от близките хълмове, щедро дарено с вода и свойството да привлича историята. Може само да се завижда на римлянина, живял си е той във времена, когато човек, без нищо да подозира, ляга да спи на някоя горска поляна и на другата сутрин се събужда като основател на град.

Мястото за отмора оправдало очакванията, то станало тържище и кръстопът, откъдето други римляни затрополявали нататък по своите калдъръмени пътища на север и изток. Те оставали за дълго, смесвали се с хората, които там се наричали траки, славяни и варвари, идващи от север. Тук ставало за живот, климатът бил примамлив, кладенците изобилни, баните преливали и преустроени в хамами през турско време, образували по-късно един палимпсест на чистотата. Мястото за екзекуции скоро също се превърнало в традиция. А хълмът Товаш — Алекс го вижда от прозореца на леля си Нойка — бил изначално избран от духовете и боговете.

Няколко столетия поред там бил отседнал Юпитер; погледът му се наслаждавал на ефирната гледка между колоните надолу към долината. Юпитер бил от мрамор, гладък, изопнат и мускулист като центурионите, които му правели понякога компания. Вековете минали и той отстъпил мястото си на Тангра, един по-прост бог, който предпочитал да се оттегли в близката гора, а най-вече предпочитал да стои сред своите поклонници, един простонароден дървен стълб, който обичал топлината на огнището. Било му безразлично, че по несломимото каменно тяло на Юпитер, обрасло в буйна зеленина,

личали толкова много пукнатини, колкото били кръговете по неговите дървета.

В края на краищата Тангра направил фатална грешка: изгорял заедно с колибите на своите поклонници. Събрани насила при кладенеца, те слушали треперещи, как един войнствен пратеник благо им говори... Волята на хана била да прегърне един нов бог, по-могъщ и по-славен закрилник, и той желаел цялото племе да го последва. Решението било в техни ръце и воинът посочил своите хора, които били изтощени от разрушения и чието нетърпение, покрито с кал, чернилка и кръв, можело да се утоли единствено с нова плячка. Още няколко удара с меч — и после хайде вкъщи. Воинът продължил... Който възроптае, ще умре веднага, който се покори, ще има дял в славата на хана, а в бъдеще и неговите деца, и децата на децата му. Чака го богата жътва...

Събраните насила се простили с димящия Тангра, черен кютук тлееща жар. Те силно се привели, за да могат децата им да вървят изправени, и се оставили да ги полеят с кладенчова вода.

Запуснатият Юпитер се сдобил с нова компания, която му била по-приятна от мравките, мъха и влюбения в гората Тангра. Като начало — малък олтар, който по-късно бил покрит, последвала голяма поляна, над която се издигнала короната: черква, надвишаваща светилището на Юпитер с един кръст.

Новият човек там горе се оказал най-успешният търговски агент на реликви. Той се целел далече, в тежки времена се правел на аскет, скромен и загрижен, при намаляване на конкуренцията обаче дръзко развихрял страстта си към пищност и прахосничество, с които засенчвал римляните. Дълго време царувал, обслужван от облечените в черни раса. И дори виковете на имамите не успели да го накарат въпреки музикалните му уши да избяга — джамията останала долу в града. Тъй като тя очаквала всекидневни посещения, обичала като генерален щаб да определя пулса на вярващите с точността на хронометър. Как би могло от полянката на връх хълма, заобиколен от дървета, които се облягат на гората зад тях, брулен от вятър, който разсича противоречията, и само вечер милван от слънцето, да се осъществява подобен строг контрол? Погледът отгоре твърде често потъвал в мъгла, губел се в омарата.

Кръстът отново господствал на воля, когато били приети плановите на архитекта за жълтата къща на ъгъла, когато строителите издигнали основите от сухата лятна земя, когато диригентът поканил своята Слатка да разгледа брачната спалня на четвъртия етаж. А той, разбира се, както и всички останали етажи, стълбището, мазето и изобщо цялата къща били осветени с неговия тамян. Но докато диригентът слизал от таксито, премятал на рамо сака си и помагал на жена си, бременна с първото дете, държейки я под ръка, да се изкачи по стълбите, била тържествено оповестена последната засега фаза на неговата единственост. Чувало се бучене, тътен и копнеж, миришело на глупост и алчност. И когато завоняло до небето, жителите на града му направили панихида в мазетата — междувременно къщите им били полегнали заради бомбите, които падали толкова спокойно, нескончаемо и точно, както иглата на Слатка, бродираща гоблени в полумрака на парафиновата лампа. Още преди капитулацията се появили нейните две най-хубави творби: „Платноходка“ и „Море от рози“. Ако войната беше продължила още, както обичаше да казва тя, когато някой гостенин хвалел гоблените, от мене щеше да стане истински майстор.

Жълтата къща на ъгъла дълго време останала невредима, възползвайки се от измамната скромност на случайността, която винаги си запазва право на изненади. Последната и най-тежка бомбардировка станала една събота. Диригентът и Слатка били с двете си дъщери при роднини на село. Виенето на сирените заварило на четвъртия етаж само слугинчето, което тъкмо бършело прахта в четири четвърти такта на „Славянски танци“. Тъй като случайността се била хванала здраво за работа, то изобщо не стигнало до мазето, не успяло дори да излезе от апартамента. Отгоре на всичко домът на сакралното също не останал пощаден. Един преуморен пилот се отклонил от подадения маршрут; неговият колега изхвърлил бомбите — точно върху базиликата. Една от тях пробила покрива на жълтата къща, експлодирала на вълни, откъснала грамофонната игла от четири четвърти такта, издигнала нагоре слугинята и я запокитила през прозореца, Исус бил пометен от иконостаса, изхвъркнал като дъска навън и се приземил сред римските развалини до проядената от времето мраморна глава. Победени, боговете лежали един до друг, покрити с кал — изсипалият се дъжд угасил всичкият огън.

Когато се върнали от село, диригентът и Слатка заварили на ъгъла купчина развалини — жълти били само парчетата мазилка, разпилени по земята като люспи, — а прислужницата била цялата в гипс. Костите ѝ се били сгънали като острието на джобно ножче. Никой орган не бил наранен, нищо не било засегнато, с изключение на няколко милиона мозъчни клетки.

АЛЕКС РАБОТА

Работно време

Заплата

Осигуровка

Данъчният съветник каза: Обмислете предимствата на преминаването само на свободна практика. Вече го направих, най-задълбочено, не е лошо да се махна от фирмата, от службата, имам достатъчно поръчки, сега работя по-малко, стоя си вкъщи, удоволствие изпитвам по-скоро рядко, печеля достатъчно, няма нужда да плащам наем, това е заслуга на баща ми, това беше неговата гордост, за десет години — от нулата до двустаен апартамент, колко амбициозен трябва да е бил, за мен щеше да е твърде напрегнато и изобицо за какво ми е, аз получих наследство. Изкарвам достатъчно за осигуровките, пари остават и за пазаруване. Умът ми не го побира как могат някои колеги да правят кариера в службата, просто не е за вярване. За тях целият смисъл е в това, за мен то е мъгла, пълна мъгла. Толкова е удобно у дома, с калкулатор, факс, от време на време някой поръчва нещо, повече не ми и трябва. Не е необходимо да се напругам, клиентите ме намират сами, извършвам доставките навреме, когато се налага, здраво се хващам за работа, това е важно.

Апартаментът не допада на всеки, всъщност никой не го харесва, най-малко пък жените, поне няколкото, които са влизали тук. Признавам, пълно е — а това може би смуцава другите — с книги и бутилки, първите съм наследил и никога досега не съм ги бърсал от праха, вторите съм ги купувал от евтиния супермаркет до автобусната спирка и години наред съм ги изпивал до капка. Трябваше да намеря начин да ги изнеса, можех да го направя наведнъж, просто ей тук, зад ъгъла, отдясно са контейнерите за хартия, отляво — за стъкло, трябваше да ги изхвърля там, разпределяйки ги по цветове.

Още не съм го сторил, висящият шкаф в кухнята е пълен със стъклария, подът е отрупан, когато готвя, трябва да внимавам къде стъпвам, но аз отдавна вече не готвя, мисля, че забъркването на готови супи и пюрета на прах, притоплянето на замразена храна, мазането на препечени филийки не може да се нарече готвене.

Както си седя всяка вечер, без нищо да върша, виждам едно петно върху килима, сбърках, че купих светлокафявия, но не исках да е прекалено тъмен, и без това в стаята влиза малко светлина, сега трябва да се примиря с петната, следи от червено вино, от китара, застинали следи, ръжда, въпреки поръсената сол, петно от впила се завинаги целувка. И без това не гледам често натам.

Когато го хванала подаграта, патриархът на рода основал манастир... Може да се приеме за съвсем сигурно, особено след собственото проучване на чичо Верно, че родословното дърво на фамилията Луксов се простира доста назад във времето, чак до обкръжението на царския двор преди турско време... Прабабата пътувала със семейната каруца към седмичния пазар; прадядото минал покрай нея на магарето си, видял я, направил ѝ някой-друг фокус — и я обаял, но трябвало да минат двайсет години, докато тъстът го приел на сериозно... По тези места името Луксов било синоним на земя, на имане, богатство, влияние... Злите езици твърдели, че основаването на манастира било чиста дипломация, за да се осигури на всички нива... Благосъстояние, почит и добро възпитание... Холера... Голямо нещастие сполетява всяко семейство по някакъв начин...

През 19... година, една от смъртните за Европа, в Т., главния град на областта, една майка се бореше сама със своето дете, доколкото умееше в тъй младия си живот. След женитбата си тя последва тук съпруга си, господин офицера, и сега трябваше да се уповава на надеждата мъжът ѝ скоро да се върне от фронта, здрав, наред с ума, без да подскача на патерици, като онези, които се завръщаха, точещи се мълчаливо по улиците, от гарата до кметството, където кметът държеше смущаващо кратка реч и ги обявяваше за демобилизирани. Той и тя сигурно пак щяха да бъдат заедно, с удоволствието, което си доставяха взаимно, в магията, която чувстваха в присъствието на другия, и с увереността, произтичаща от неговата сърдечност, от свършените му маниери, от сладкостта, и да не пропуснем, от богатството на неговата фамилия. Войната нямало да трае вечно, се чуваше навсякъде; в Швейцария се водели тайни преговори за мир; след сгромолясването на Романови това със сигурност било въпрос само на седмици; императорът изпратил най-важния си адютант в Лондон. А нашият цар? При най-дребния знак на съюзниците той щял да спре огъня по всички фронтове.

Но в писмата на мъжа ѝ, те пристигаха неизменно всяка седмица — тя благодареше на Бога, пощаджията хвалеше редовната военна поща, — не се споменаваха нищо за мир, нито имаше намек за нещо подобно, само няколко шеговити описания на другарите офицери и предчувствие, полъх от ужаса, който тя четеше по лицата на

завръщащите се. Той не искаше да я плаши, а и тя се безпокоеше достатъчно, за да разпитва. Малкото, което знаеше, ѝ стигаше.

Нейните отговори запечатваха седмица по седмица порастването на малкия Григори, описваха формата на пръстчетата, как държи главицата си, всяка негова реакция, неговите способности. Звънът на смеха му. Причината за смеха му. Отсъствието на съпруга я заставяше да възприема развитието на първородния син с наситеност, на която нищо не убягваше. Тя завършваше писмата с уверението, че те двамата са здрави, липсва им единствено съпругът и таткото, но след като се налага още да се чака, те ще чакат.

Холера. Ръководството на войската пазеше тайната месеци наред, с всички сили издигаше преградата на цензурата, за да спре наплива от страх и паника, но в крайна сметка те избиха наяве. По всички ъгли се трупаха хора, а с тях и новини, сведения, слухове. Холерата вече е сграбчила и отнесла повече жертви, отколкото вражеските оръдия и куршуми! Демобилизираните я домъкват! Целият народ ще се зарази! Коварна болест, не сте ли чували за едновременната епидемия в Генуа, за няколко години целият град измрял до крак!

Той също ѝ пишеше за това, някак между другото: „Скъпа моя, колкото и да се опитвах, не можах да надвия себе си и да хапна от плесенясалия, мокър, черен хляб, който дори не заслужава да бъде наричан така. Мисля, че за това е виновно възпитанието ми, духът на добрия вкус. Моите другари мачкат филиите си и ги топят в чорбата. И чорбата далеч не е деликатес и първият срещнат скитник би я бутнал погнусен настрана, но тя поне не е мухлясала. Представата да се храниш с мухъл ме унизява. Не искам да се доближавам до лишеите и червеите. Напоследък се говори — колко удобно, — че плесента била здравословна, а що се отнася до холерата, която изпълзява от всяка дупка (струва ми се, че само така врагът може да ни победи), мухълът помагал; и колкото да поемаш от него, все не е достатъчно. Естествено, моят стар приятел, лекарят на полка, отхвърля тази глупост, но понякога дори само вярата помага, както знаеш, скъпа, така както нашата вяра ми помага, а мисля, и на теб също...“

Тя се гордееше с него, гордееше се, че той предпочиташе да гладува, вместо да се унижава, и реши заради тези лишения вовеки веков да го възнаграждава с вкусотии, дано само ѝ е писано да го види отново.

През това време броят на жертвите растеше, всяка къща беше място за оплакване, оглушителното виене на жените сковаваше града в продължение на часове, на хората им се струваше, че живеят на гробище. В Русия все още никакъв мир, кайзерът пак говореше за победа, а родният цар? На мнозина им идваше да разкъсат на парченца и него, и придворната му свита, и лъжливите му обещания. Но не смееха дори да го изрекат.

Тя продължаваше да получава ежеседмичните си писма. От време на време изтръпваше от страх; почеркът беше променен, неочаквано вдървен, болнав. Но сравнението с предните писма ѝ връщаше спокойствието. Другата ѝ грижа беше малкият Григори, който, разбира се, растеше ли, растеше, но какво точно ставаше в него, какво отпушваше това безутешно време в него, тя не можеше да прецени.

Григори се прехласваше по украшението на дневната, огромния ташкентски самовар, който свекър ѝ получил в Киев, където бе живял известно време като студент. Орнаментите върху самовара, майсторски разклонени в елегантни извивки, се състояха от една-единствена линия, започваща незнайно къде, вероятно от постаментата, тя криволичеше нагоре чак до малкия чучур, от който потичаше силният чай, попарен с гореща вода и щедро подсладен. По-рано самоварът се използваше само на семейни празненства или когато добри приятели на съпруга ѝ идваха на гости, междувременно употребата му стана всекидневна, като че ли чрез него тя поддържаше връзка с фронта.

Беше станала рано, беше запалила въглищата и кипнала водата, в това време беше приготвила закуската за Григори — стар хляб и масло (в неделя и овче сирене), залети с гореща вода, — заредила беше и листенцата чай. Тъкмо се канеше да изпие първата чаша за деня. Григори седеше на масата и се опитваше да научи една тънка коричка да плува. Навън беше спокойно. Още сънena, тя взе една чаша и отвъртя чучура. Вцепени се. Едно цветно петно изпълни главата ѝ, забули очите ѝ, впи се в нея и я повлече надолу. Това петно беше — минаха секунди, докато разбере — чашата ѝ, пълна с кръв, кръвта преливаше и закапа по килима, килимът стана едно петно, навсякъде само червено. Ръцете ѝ посегнаха към кранчето, вкопчиха се в него,

опита се да отвърти гледката. Григори седеше на масата, играеше доволен с коричката, чашата лежеше преобърната на килима.

През тази седмица не дойде писмо, това тя успя да установи. Вестта за смъртта обаче не стигна до нея.

АЛЕКС СИЛВИЯ

Силвия има едно голямо предимство — работи в „Макдоналдс“ — а на централна гара. Това веднага ме плени, когато се запознах с нея. Два пъти седмично е на смяна тя, два пъти седмично ходя и аз. Нащраква поръчката върху клавишите, няколко стъпки назад, пакетирани порции върху таблата, течност в пластмасова чаша, пържени картопки в пликче, няколко стъпки напред, подава, никаква усмивка при такова заплащане на час — колкото цената на билет за кино. Никакво време за разговори. Заставам на някоя близка маса за правостоящи и я наблюдавам на нейния конвейер, не позволява да ѝ дават зор, нито дума в повече, такава е и след работа. Понякога отиваме да пием бира в нощните заведения, където сервират до късни доби, една бира, аз поръчвам същото, нашето мълчание, сгушено в цигарен дим, мога да я гледам непрекъснато, избирам само подходяща маса или някое огледало, закачено като по поръчка. Големите ѝ очи ми напомнят стъклениите топчета, които събирах като ученик, те се търкалят, когато се смее, почти изскачат, когато тъпият келнер пуска шега, и невероятното ѝ лице, не, това го няма никъде, това е невъзможно. Тя е моето най-сигурно пристанище от скуката, Силвия, когато обслужва клиентите в „Макдоналдс“, понякога ме поглежда, без никакво чувство, но разчупва рутината си, това вече е интересно. Смуча през сламката си, ако го правя бавно, средно голямата ми кола ще трае три цигари, включително паузите между тях, пръстите ми се скръстват, тялото ми се обляга на плота, смуча сламката. Отивам още веднъж, моля я за чийзбургер, подавам банкнотата, получавам си рестото — и усмивка, тя поглежда право нагоре в продължение на цяла усмивка, благодаря и добавям „приятна вечер“. Какво да бъде, казва тя, а аз тръгвам към пероните, отхапвам от сандвича и продължавам да чакам.

Дъщерята на Григори и Слатка влезе в живота с преднина, която бързо проигра с женитбата си. Такова чувство имаше тя. Татяна, наричана от почти всички Яна, беше най-малката и най-хубавата от шестте дъщери. До деветнайсетата си година тя си представяше какъв ще бъде животът ѝ, рисуваше декора на своето всекидневие, докато другите съвсем се объркаха в него, ориентираше се и сърцето ѝ се изпълваше с щастие от житейските планове на търпеливо чакащите го девици от съответните романи, чието постоянство винаги бива възнаградено. Прелъстителни истории, в които сърдечното неспокойство се изливаше в извезана с коприна кърпичка, отприщено от някой адютант, който минава на кон под отворения прозорец, където тя стои, обгърната от срам и свян, и я дарява с усмивка. Тя отвърща на вниманието му с въздишка на нежност и се скрива в стаята, в своята неувереност, докато той засвидетелства почитанието си с визита, прехласне я и я омае, и я отвлече във вечното щастие. Слатка не биваше да крие няколкото си малко фриволни книги в гардероба в спалнята зад годишниците на главата на семейството. Скривалището беше разкрито, но Татяна реагира на четивото не така, както се бе опасявала Слатка. Когато стигна до първата страстна сцена и прочете как тя (любовницата) усетила неговия (на любовника) космат крак и веднага потръпнала от страст, тя (младата читателка) прихна. Колко смешно! Подобно нещо нямаше място в нейното царство.

Никой не я смущаваше. В домакинството нямаше мъже, петте по-големи сестри бяха заети със себе си и излизанията си, а майка ѝ не виждаше основание да приема вкъщи печалната реалност. Строго и сърдито изпъждаше всеки гост, който оставяше вратата на къщата открената и започваше да шепти за ужасиите в страната, за безследно изчезналите и прокудените. Дори Бай Дан не се отърва от нейното гълчене — всеки път тя заявяваше с безкомпромисна категоричност: лоши работи като тия няма какво да дирят в къщата ѝ. Тя вярваше в живителната сила на фантазията. Какво друго му оставаше тогава на едно чувствително младо създание в тази сива епоха, освен да заспи зимен сън, отдадено на безконечни възжеления.

Много вечери в седмицата пременени, те двете, а понякога придружавани от някоя друга сестра, излизаха от жълтата къща на ъгъла, внимаваха да не стъпят в дупките или купчините камъни, балансираха предпазливо през талпи и плочки и само след минути

стигаха до операта. В сезона между есента и пролетта те се скриваха в пашкула на тежките палта. Вървяха бързо, долепили глави, шушукаха за либретото или за любовната връзка на Мими и гримьора.

Всеки в операта, бил той продавач на билети или разпоредител, цигулар или певец, проявяваше уважение към Слатка и се възхищаваше на най-малката ѝ дъщеря, която неуморно се интересуваше не само от премиерите, но и от не-знам-кое-си-по-ред представление на „Бохеми“, изнесено от дубльорите на трупата, тъй като първият състав беше в чужбина и с блестящи спектакли на „Борис Годунов“ или „От Мъртвия дом“ издигаше престижа на родината. Вдовицата на диригента — той си отиде от нас толкова рано — имаше право на ложа, откъдето пристрастеността на Татяна все повече се засилваше. Пристрастяваше се към костюми и кулиси, към страсти и сълзи, към арии и дуети, в които всички възли се разплитат и отделните счупени парченца се наместват. Тук живееше магьосник, който липсваше в обикновеното, неиграно, непроиграно всекидневие. Може би известна отговорност носеха такива училищни предмети като тракторознание, може би виновни бяха и многото опери, с които беше закърмена още от майчина утроба.

Когато беше на училище втора смяна, тя спеше чак докато стане време за обяд, справяше се с всички опити за събуждане, като се обръщаше на другата страна и промърморваше: „Оставете ме да си поспя.“ И се унасяше и вече ѝ се струваше, че не ранното утро носи в уста златни жълтици, ами вътре в нея има златна зала, а подигравките на сестрите, които ѝ подаваха хляба или солта, наричайки я „принцесо“, издаваха само алчността на завистливи златотърсачи.

На деветнайсет чуждият живот ѝ изпречи на пътя една канара, която ѝ отне мисъл и сън и в която тя се препъна. Влюби се, а няколко месеца по-късно забременя.

Ако вие, драги читателю и драга читателко, сте от онези, които винаги са любопитни да узнаят „Ами как са се запознали?“, тъй като вярвате в романтичното начало, в чистотата на първото влечение, тъй като вярвате, че раждането е първата и най-висока кулминация и веднага след него нещата тръгват надолу, на вас специално мога да издам следната тайна.

Татяна плуваше в черен цял бански в Черно море и черната ѝ коса натежаваше, а високо горе небето, което тя видя и никога нямаше

да забрави, беше гальовно синьо. Течението теглеше своята плячка навътре, а червеното знаме на спасителите плющеше във вятъра. Когато погледна, плажът беше като миниатюра, а хората приличаха на счупени кибритени клечки. Тя не знаеше дали да се плаши, или да се отдаде на могъществото на мига. Краката ѝ зашляпаха. Плажът не можеше да бъде толкова далеч. Вълните я зашлевяваха, *а така, разбра ли, ще видиш сега, още много има да учиш.* Опитваше се да избягва шамарите. *Няма да ми се измъкнеш,* водата, която нахлуваше в носа ѝ, беше солена, *кашляй, кашляй, слабачке, нищо няма да те спаси.* Удряше с ръце около себе си. Плюеше. Успокои се и заплува, по-силно, по-храбро. Плажът бе мръднал насам, поне малко. Едва забележимо. *Само си въобразяваш, никога няма да успееш.* Тя стисна очи. Или пък плажът се беше отдалечил още повече? Заплува срещу течението, към един нос на брега. Шамарите я улучваха странично, вълни от подигравки се разбиваха над главата ѝ. *Хей ти, беззащитно момиченце, как си се осмелило да влезеш толкова навътре.* Напредваше, носът се плъзна към нея.

Когато със сетни сили се измъкна от шамарите и припадна в малкия залив, в плитчината близо до плажа, един спортен мъж с побелели от стискане ноздри скочи във вещаещото буря море и я извади. Това лице видя тя, когато отново отвори очи. Загрижено лице, в чийто поглед вече се четеше влечение. Щеше да съжалява, че е отворила очи.

Почти година по-късно не ѝ остана нищо друго, освен да роди Александър зад прозорците с решетки в онази мрачна зала.

АЛЕКС ДНЕС

Напрегнат ден, мотаене сред застояли мазни изпарения и металически съобщения от уредбата, четене на вестници, големи като опънати чадъри, в пресекулките между пристигане и тръгване, на кого няма да му писне, това изнервя. Унасям се в мисли, мислите ми идват и си отиват по неведомо разписание: релси, които се вживяват в света, такава една мисъл, в очакването, в клеченето, проследявам с поглед двете успоредни линии, в близкото те са тежки като желязо и ковачница, отвъд покрива се реят като обещание. В очакването? Чакането ражда най-неудържимите мисли, те не могат да бъдат спрени, да се качат на който и да е влак, разбира се, първа

класа, да се разположат върху синята тапицерия, като за дълго пътешествие. Трябва да внимавам, стой тук, не мърдай! Остава само да си събуя обувките, да извадя книгата... избягва ми една от онези мисли, които те правят нещастен, скача през трилогията на заминаването: като същински шампион по троен скок, първата крачка — съобщението, втората — изсвирването, третата — през вратата, която щраква зад нея. Скоро само две изчезващи в далечината светещи очи. Сепване от ужас, вече пътуваме през предградията, флирт в купето, приближават се кафе и сандвичи — дърпам внезапната спирачка. Покаяла се, беглата мисъл слиза с мен, не се поглеждаме, никой не се обръща след нас, насипът на релсите е неприветлив... Това ли е чакане?

Да пристигне влакът? Други подръпват целофана на изкусно подредения букет, крачат напред-назад с напрежение във всяка стъпка, поглеждат през пет минути в таблото, за да се уверят в разписанието, и се взират надолу по релсовия път в посока на очакването си. На летището те надничат пред митническите бариери, за да зърнат очаквания човек на секундата, подскачат-викат-махат-смеят се и си подхвърлят първите закачки, като загарявка за празника на срещата. Завиждам на такива хора.

Днес пристигна баба. „Ориент-експрес“-ът, естествено, имаше закъснение. Закъснение, през което моите мисли се опитаха неколккратно да ме надхитрят, а аз изпих три чаши капучино и изпомачках вечерния вестник. Баба! Не съм я виждал двайсет години, само сме говорили няколко пъти по телефона и това беше толкова отдавна, един хлипащ глас, който се бори срещу завесата от шумове, няколко непохватни думи като Ти ли си, Сашо, детето ми, няколко заедно изплакани мигове, и ето че сега пристига. Не знаех в кое купе е, но разчитах, че ще я позная. Вагонът с букви на кирилица, толкова разбирах. Познах я веднага. Двама мъже, които ѝ помагаша да се справи с трите стъпала до перона, едра, горда осанка и прегръдка, в която човек може да припадне от щастие. Къде ти е багажът, бабо? Извърна глава, единият ѝ подаде кафява книжна кесия. Това ли е всичко? Значи количката за багажа е била напълно излишна, нищо, поне се подпирах на нея, отляво баба, хванала ме под ръка, бавно вървахме назад към гарата. Говорех съвсем незначителни неща, всичко, което се приказва, когато има за разказване толкова важни

неща. Баба изглеждаше величествена, изглеждаше наистина добре. Като човек, който представлява нещо, баба, с която можеш да се гордееш. Оставих количката, вдигнах кесията, беше съвсем лека. Учуден погледнах към баба... нещо ме удари по главата. Пред мене стоеше жп работник с униформа на мазни петна, който разтриваше от едната страна челото си и ругаеше. Опипах главата си, на мястото, където ме болеше, открих надигаща се цицина; кесията лежеше на земята. Не можете ли по-внимателно! Да, добре, всичко е наред, лесно е да се каже, разбира се, че мога, но това тука е баба ми и не сме се виждали цели двацет години. Вие, вие... Той ми обърна гръб. Но къде беше баба? Кесията се беше спукала, в нея нямаше нищо освен една миризма, миризмата на мерудията, която тя ми ръсеше върху намазаната филия винаги когато си изпивах млякото. Мирисът на наградата, той се издигаше от една кафява, скъсана кесия, омайващо ухание. Една обувка стъпи върху него и остави мръсни следи. Баба? Беше изчезнала, забързаните хора, които отминаваха, ми хвърляха недоизказани погледи на подозрение и изненада. Наистина беше странно това мое поведение. В суматоката на вечерта стоях втренчен в една хартиена кесия и душех въздуха. Измъкнах се до спирката на автобуса вън. Достатъчно бях почакал.

Заровете полудяват. Една прекрасна... казва единият... добър вечер... другият. I'm your host tonight... votre conférencière. The one... the only, магичен... магнетичен. Ето ме отново... back again. Tonight is the night... faites attention, enjoy... the joy. Моля за внимание, след миг ще ви бъде представена една от звездите на вечерта.

Още се мотае сред декорите, не го свърта от безпокойство, нещо го тласка, блъска го да излезе на сцената, това, казано между нас, винаги му е било проблем, he's moving much tooooooo fast. Стои зад завесата, все още в тъмнината, но това не продължава дълго — прожектор към припрения, бягащия, към Васко Луксов, бащата на Алекс...

Бягство в бягството, поривът да се махнеш далеч, далеч, далеч, с годините той пусна корени във Васко, подобно на екзотично растение в буркан от конфитюр върху перваза на прозореца. В хумуса на неговото недоволство, на малките всекидневни фрустрации то вирееше прекрасно, оросявано и торено от предчувствия и копнежи.

Всичко започна с гроздето. Той седеше върху един пън в лозето на баща си и пускаше в устата си немити големите, пращящи от зрелост, светлозелени зърна, едно подир друго, часове наред, докато слънцето се наклони и неспокойството на облаците се отрази в стомаха му, претърпя провал при опита да изяде цялата реколта, преди тя да бъде направена на държавно вино. Баща му и братята му също забиха погледи в прекиселите облаци.

Преди обяд имаха официално посещение. Пред вратата стоеше секретарят на кварталната партийна организация. В ръцете му писмо, подадено със смотолевен поздрав, в очите му — триумф. Краката му като че ли не се чувстваха удобно. Не смееха да прекратят прага въпреки повторената покана. Партийният секретар беше помагал по-рано в магазина на семейството. Вежлив, притеснителен човек, който държеше ръцете си чисти, мереше съвестно и крадеше съвсем малко.

Семейството се събра пред вратата, тримата братя с раирани чорапи и моряшки фанелки, майката — препасана с престилка. Всички предчувстваха какво предстои. Както винаги слухът бе изпреварил наредбата.

Главата на семейството, собственик на магазин и лозар, предложи кафе или може би малко от прясното ни гроздово желе — да го опитате. Той се усмихна някак между другото, прие плика и отказа.

— Добре, благодаря, хайде да влизаме вътре.

— Според разпоредбата трябва да прочетеш уведомлението в мое присъствие, за да бъде всичко ясно, нали разбираш?

— За да бъде всичко ясно?

Мълчание. Той разкъса плика, прочете съдържанието бавно, буква по буква, и подаде документа на жена си. Тя само го прехвърли бегло, докато съпругът ѝ впи поглед в приносителя на посланието, сякаш му беше някакъв длъжник.

Тя подаде писмото нататък на синовете. Големият вече четеше в училище без затруднения Лермонтов. Листът бързо стигна до ръцете на Васко, втори по възраст отзад напред и отпред назад, който беше стигнал до приключенията на Хитър Петър. Когато изчете написаното, той погледна питащо баща си — третият брат още не можеше да чете. Прочети го на глас, изломоти баща му. Партийният секретар не се чувстваше намясто. Смущението се беше преместило от краката в гърлото му и търсеше покашлящо освобождение. Детското гласче заподскача по разпореждането.

— Не така!

Бащата взе писмото и започна да рецитира. Това беше гласът от преди всяко ядене, в името на отца и сина... гласът, с който препитваше уроците, гласът, който буди, гласът, който пее монархическите песни, които превръщат вечерта в щастливо вечерно забавление за певеца. Но сега този глас бе оставен в подчинение на народната воля. Още отекваше в ушите на Васко, докато обираше лозите, дъвчеше зърната и после ги гълташе. Седяха четиримата върху пъна, раираните чорапи — кафяви, ръцете, краката — изподраскани, гърбът — превит. Пред тях бяха кошниците с гроздето и те ядяха съвсем бавно, сякаш претърсваха устата си, дали не е останала още някоя свободна ниша, за още едно, немито... Устните и зъбите си играеха със зърната, докато се разпукат и сокът потече по брадичката чак до морияшката фанелка. Само бащата не правеше така, той мълчеше и ядеше, съсредоточен, отсъстващ, погледът му се плъзгаше надолу по склона, откъм пъна редиците с лозите изглеждаха като килим, нашарен с пътеки.

Глутница униформени се катереше по склона, движеха се без строй и носеха общо едно чергило. В контражура между фуражките и куртките им се образуваше сянка. Крачеха бавно нагоре, сякаш знаеха,

че работата не е бърза. Бащата, вцепенен върху пъна, съзнавайки ясно поражението. Те приближиха мълчаливо, не се легитимираха, не му обърнаха внимание, лицата им продължаваха да не се виждат, закрепиха чергилото върху коловете на лозниците със сигурни действия и отново се отдалечиха. Но след себе си оставиха сянката. Върху чергилото — уведомлението за отнемане на собствеността, бледо копие, включително подпис и печат. Оригиналът вече беше предаден, и прибран в архива.

Бащата понечи да вземе следващия грозд от кошницата, когато най-малкият се извърна настрани и повърна. Бащата го задържа за хълбоците и му подаде носната си кърпа.

— Тръгваме.

Той хвана най-малкия за ръка и ритна кошниците, хрумна му нещо по-добро, стъпи отгоре и ги замачка, умишлено и целенасочено, сплитките се разкъсаха, дървеният скелет изпраця, звук, който го изпълваше с удовлетворяващото чувство, че прекъръшва вратове. После тръгнаха надолу по пътя, предпазливо и неуверено. Щом стигнаха у дома, стомасите им запротестираха. Вечерята не бе удостоена даже с поглед.

АЛЕКС БОЛНИЦАТА

Днес трябваше да ходя в болницата, за да прибера резултатите от многото изследвания, направени миналата седмица. От месеци се чувствам отпаднал, леко главоболие, останала ми е сила колкото за копчетата на дистанционното и ваденето на коркови тапи. Онези в болницата отначало бяха объркани, пратиха ме да обикалям като луд за различни изследвания, да видим сега, може би са открили нещо.

Миналата година слънцето се задържа по-дълго. Сега снежсинките се сипят, сякаш страшно бързат да паднат на главата ми. Миналата година беше топло, есента се беше барикадирала. Сега, изглежда, рано-рано се е предала.

Качих се на автобуса.

Няколко спирки по-късно един читател на вестници отзад взе думата.

Бих искал да мога да определям всичко. Кога започва надеждата. Днес тя се появява като мълния при 12 градуса. Когато е мразовито, замръзва и тя, но между 0 и 12 градуса стига до

неопределен интервал, който би могъл още да се стесни посредством емпирично закръгляне. Но къде минава точната граница?

Той удряше по вестника.

Тук би трябвало да бъде тя, душевната прогноза. Една област на високо налягане на надеждата приближава от юг, през деня ще се насити със северни чувства. През нощта се очаква ново падане на температурите до градусите на тъгата! Забранявам ви да се смеете, изкрещя той и слезе, удряйки тежко крак.

Просто имам нужда от кучето, добави един възрастен господин от единичната седалка, докато песът, размахвайки опашка, облизваше печатарската чернилка, полепнала по пръстите му.

Човек се чувства сигурен само с куче.

Една табелка в подлеза, още една при първата колона за афиши, пътепоказатели върху стволове на дървета, върху кофи за боклук, върху генератори, огромен надпис върху стъкленото преддверие. Вероятно пристроено неотдавна, останалата част е иззидана с тежки стени. Поканен съм да вляза в чакалнята. После ме пускат при лекаря. Между двете — дълго чакане, мислите ми също се побеляват.

Лекарят смята, за момента би могъл да каже категорично само това, че при мен много неща не са наред. Благодаря, уредено ли е вече първото плащане? В тялото ми открили бучки, така да се каже, вътрешни нередности. Никога не съм бил наред, докторе. Всъщност, за да бъдем абсолютно прецизни, трябва да се извършат още няколко допълнителни изследвания. Карай, карай нататък! Но доколкото би могъл засега да каже категорично, опасява се, че най-вероятно няма да се разминем без операция. Да ми се определи дата, да се подготвя, той би ме посъветвал да не предприемам дълги пътувания, кой знае дали няма, разбирам, всичко зависи, естествено, какво ще покажат изследванията, разбирам, ще се наложи да ви приемем незабавно.

Васко беше индивидуалист. Той мразеше парадите, манифестациите, пионерските хорове, клетвите и събранията. Искаше да избяга. Как и къде, не знаеше, докато един ден Боро, по прякор Маратонеца, го покани да тичат заедно. Кльоцаво тяло, очите му все гледаха в ръцете, ръцете си играеха със ставите, пукането дразнеше хората — Боро се чувстваше добре само когато тича. Той дойде да вземе Васко. Зад къщата калдъръмът преминаваше в прахоляк и отвеждаше към по-бедните квартали. При изкачването на първото възвишение задминаха една каруца с магаре; щом се спуснаха, срещу тях се зададе камион. Кашляйки, се измъкнаха от облака прах и продължиха нататък през долината, в която някога една хайдушка чета издебнала билюк еничари и ги изтрепала. Оттогава всички ученици от околностите се събираха тук веднъж — храстите сигурно бяха оглушели от десетилетните хвалебствия на преславното минало. Тичай на пръсти, иначе ще чуеш как пукат костите, прошепна Боро. В горичката отзад той побягна на зигзаг, отмервайки крачките си така, че да не стъпи върху шишарка. Разглеждал ли си някога внимателно шишарка, ама истински, от близо? Няма по-красиво нещо. И докато се възхищаваше и от най-малките подробности, после, след бягането, пръстите му шареха по люспите на шишарката, която бе измъкнал от джоба на анцуга си, плъзгаха се по тях, сякаш свиреха глисандо.

— Бих колекционирал шишарки, всички видове, каквито има в света.

— Глупости. Шишарките сигурно навсякъде са еднакви.

Горският път свършваше край една канара, стърчаща над малко езеро — същинска дъска за скок във водата. Крайната цел на неделните излети и пикници. След мен. Боро се засили, скочи във водата по долни гащета. Доплуваха до средата на езерото. От другата страна имаше малък зоопарк със сърни, елени и мечки. От време на време виждаха животните. Като плуваха назад, се подканваха с викове.

Бързо изсъхнаха върху напечения камънак, по корема и гърба — червени отпечатъци колкото тиган. Боро правеше гимнастика за изпъване и бъбреше безспирно.

— Като тичам, си представям, че мога да продължа така, без да спирам, през всички граници. Към Турция, през Ориента, до Индия и Китай, там ще взема лодка за Япония, усмихвам се, докато си тичам, после политам за Америка. И не с някакъв си „Ту“. А с истински

самолет, с бани и кресла, онези там имат такива. И веднъж да стигна в Америка, истински ще се затичам през прериите, по петите на бикове, през планините до Гранд Каньон, чак до самия Ню Йорк. Два пъти ще пробягам Бродуей насам и нататък. Хората ще крещят, ето го невероятния бегач, дошъл от толкова далеч, ще аплодират и ще ме черпят сладолед. Онези там имат сладолед, който е с вкус на торта.

Изведнъж млъкна.

— Погледни нататък!

Там, накъдето сочеше протегнатата ръка, Васко не виждаше нищо необичайно. Боро му показва, че се лъже.

— Ако тичаш все направо, проверих го точно на картата, ще стигнеш в Югославия, но Югославия все някъде свършва. Тогава значи вече си в Италия и можеш да си избираш. Кеф ти Париж, кеф ти Лондон или пък съседна Швейцария?

Те се затичаха назад. Почти всеки следобед Боро идваше да го взема. Преди той да дойде, Васко се задълбочаваше в атласа, хубаво си набиваше в главата маршрута за деня. Не се смущаваше, че картите бяха стари: Австро-Унгария се синееше като петно в средата на Европа, Германската империя се ширеше в бежово от двете страни на тази федерация, а Русия се перчеше в розово, пълна със свети градове. Най-важното беше, че разстоянията са верни, за един бегач това бе най-същественото, а Васко вече знаеше, че тях не могат да ги променят нито революции, нито освобождения. Когато грееше лятно слънце, те сядаха на скалите и сравняваха своите планове.

— Аз тръгвам за Австралия, така ще стигна тъкмо навреме за Олимпиадата и ще участвам в маратона. Разправят, че победителят получава кенгуру.

— От плат?

— Не, истинско кенгуру.

— И какво ще го правиш?

— Ще го кръстя Кенго, ще го дресирам и ще го вземам с нас да тича.

Постоянният ритъм на скърцащите подметки и дишането, кръговото движение, което се възпроизвеждаше стократно и хилядократно, равномерното вдишване и издишване, всичко това приближаваше Васко до далечната цел. Колкото повече сили изразходваше, с присвити очи, които караха пътеката под краката му да

потече като поток, толкова повече растеше убеждението му, че ще пристигне. Повторението е майка на увереността.

Една година по-късно Васко стана градски шампион по бягане в своята възраст. Беше освободен от други обществени задължения, за да има време за тренировки. Изпратиха го на националното състезание в столицата. Но повече от това организираният спорт не му донесе.

АЛЕКС СТАРИЦИ

Когато отивам на терапия, целият трамвай е окупиран от възрастни жени. Тяхната спестена с общи усилия възраст стига чак до откриването на колелото. Те пъшкат под товара на найлоновите торби, които дърпат нагоре по трите стъпала до платформата, грачейки, охкайки, мърморейки натрапчиво, бабите се натоварват в трамвая и сядат несръчно и туткаво, и то чак след като са огледали и изпробвали всички свободни места. Сядат до прозореца. Ако там е свободно. И какво толкова влачат в тези торби? Зимата дойде и прозорците са запотени, а аз съм обсаден от тези стари жени, които искат да гледат през прозореца, всички до една, никоя не иска нещо друго, всяка избърсва с ръкава на палтото си: седящите отдясно с десния, седящите отляво с левия, свой люк за наблюдение, и зяпват навън, стиснали злобно устни, всяка на единична седалка. Двойните седалки се заемат чак когато свършат единичните.

Една жена започва да си говори сама за нещо, което не е редно да се прави, но са ѝ сторили, и за онези, все за онези, онези там, колко трябва да страда тя... Че вие какво си въобразявате, отвърща ѝ друга. Но това не е отговор. Някои от стариците се подсмиват. Подигравайте се, подигравайте, обажда се първата. Тука наистина се чувствам отворително. Само че гласовете на старите жени въобще не се съобразяват, това не ги засяга. Отпред някоя крещи, не прозвучава ядосано, а по-скоро като сигнал към някой, който я търси и трябва да я намери. Пред мен друга хрупа бисквити, от онези, съвсем безвкусните. На кого ли му е притрябвала тази старица? Аз нямам нищо общо с това. Направо ми се повдига от този трамвай. Още две спирки. Младежо — по дяволите, сега заговарят и мен, не става въпрос за мен, гледай просто съсредоточено през изпотения прозорец. Младежо, чуйте само, толкова неща имам да кажа, обаче не знам дали искате да разберете. Ни най-малко, дъртофелнице,

гледай си през прозореца и ме остави на мира. Още една спирка. Ставам и се отправям към вратата. Сега приказките им ме улучват от всички страни, всяка разправя нещо, което изобщо не разбирам. Някои така кудкудякат, че нервите ми не издържат. Отгоре на всичко и светофарът светна точно под носа ни червено. И защо толкова се бави, уж оставаше само още една спирка. Никой от гласовете не ме поглежда. Думите са кондензирана вода, която полепва по прозорците, по ръбовете, около избърсаната пролука, върху все още запотеното. Те така си мислят, нали? Нали? На мен не ми отърва.

Не ме оставят на мира. Ето го там, бяга. А вие ми казахте... Натискам копчето, ако искате да слезете, скачам бързо долу и тичам за своята терапия.

Първият ден. При раздаването на униформите му се паднаха прекалено тесни ботуши, защото имаше само два номера, а краката му бяха точно по средата. Дребният, който разпределяше ботушите, го посъветва да вземе по-малките. Ще те стягат, каза той, но поне ще можеш да ходиш. А ако ти захлопат краката, направо ще се откажеш, по-добре да те боли, но да се движиш някак. Ако имаш късмет, може да пристигнат нови ботуши. Трябваше да му повярва. Беше изплашен, дошъл отдалеч, остриган до кожа, не смееше нито да попита, нито да противоречи. Нараме ботушите, прегърна двата комплекта униформа и тръгна след другите пристигнали отдалеч, остригани до кожа, към спалното помещение.

Двуетажни легла в две дълги редици. Извикваха име след име, леглата се заемаха едно след друго. Празното помещение бе попълнено по часовниковата стрелка от осемнайсетгодишни, пристигнали отдалеч, остригани до кожа.

Заставаха мирно до леглата си; който спи горе, заема място до предната табла, който е отдолу — до задната. Един глас съобщаваше реда, който трябваше да се спазва. След всяко правило изкрещяваше ЯСНО ЛИ Е? И трябваше да прозвучи в един глас ТЪЙ ВЯРНО! Лампите се гасят в десет, след което разговорите се прекратяват.

ЯСНО ЛИ Е? ТЪЙ ВЯРНО!

Първата вечер всички спазваха правилата, не смееха дори да се погледнат в очите. Стените на спалното бяха като вкокалено мълчание.

НА-ВЪН, проехтя в коридора. И след него ненатрапчивите шумове от четирийсет осемнайсетгодишни момчета, които се изправяха безмълвни. Насън беше тичал през грейнала в червено гора, толкова леко, че земята се молеше да го докосне. Много лесно бе забравен сънят. ТИ ТАМ, ПО-БЪРЗО НАВЪН. Някой се осмели да се прозине.

Цапардоса лицето си с ледена вода.

Натъпка краката си в ботушите.

Имаше овесена каша.

Утринна проверка.

На следващия ден маршируваха през мочурливата земя, само няколко километра, за загрявка.

Маршируваха десет километра.

Земята се отбраняваше с лед.

Маршируваха двайсет километра.

Земята се затвори под скърцащите им стъпки.

Нощем в него замръзваше самотата. Ботушите бяха мокри. Не можеха да изсъхнат. Мехурите по стъпалата не му даваха покой, когато някой шепнеше в тъмнината на спалното помещение.

Докараха нови ботуши точно в началото на втората година.

Един полковник даде погрешни координати. Една граната избухна сред дружбата на петима деветнайсетгодишни. Омекналата от пролетта земя се сгърчи.

Мълчанието притисна оцелелите в леглата им. Отчаянието се вледени в тях.

На следващия ден тичаха петнайсет километра. Офицерите не искаха те да страдат.

В неделя им оставаше време за игри. Васко научи една игра с два зара и трийсет пула. Всичко зависи от зара, мислеше си той.

Продължаваше да мисли. „Бичеше“ наряди. Мислеше за пуловете. Как да се противопоставят на заровете. Как могат да го направят. Как да станат равностойни противници. Чакаше с нетърпение неделата.

Ботушите изсъхнаха, мехурите се бяха превърнали в мазоли.

Уволнението приближаваше.

Пет дни преди края на военната му служба, в току-що започналата последна седмица оставащите часове се брояха, последната седмица беше като нокаутиран на пода боксьор, който няма повече да се надигне. Проверка, трябваше извънредно да се строят на плаца. Бог знае защо. Чакаха строени като за маршировка. Чакаха коменданта. След петнайсет минути се показа. Изкачи се на малък подиум и започна реч като преграден огън. Задните редици не чуваха всичко, но до тях стигаха думите с подчертано силна интонация: световен мир, братство, дълг, заплаха, защита, всичко свято за войника, империализъм, ревизионизъм, Берлин, жертвите, които всеки един трябва да направи. Вие сте избрани да служите на отечеството, на братските народи и на световния мир. Речта свърши. Комендантът даде заповед за песен „*Пред нас блести зора на бъдещето*“. Гласовете като че ли бяха чакали две години.

Чуха заповед „свободно“, но повечето останаха на място. Лицата на войниците бяха като смачкана хартия, предната редица като смачкано любовно писмо, втората — смачкана обикновена картичка до вкъщи, отзад — като смачкано потвърждение за прием в университета. Васко попита този до него: И сега какво? Какво значи всичко това? Голяма криза в Берлин, всички са в бойна готовност. Няма да има уволнение.

Измина още една година. После Васко се качи на един влак, който да го отнесе по-далеч от мълчанието, леда и самотата.

TO WHOM IT MAY CONCERN

*АЛЕКСАНДЪР ПРИЕТ В БОЛНИЦА СТОП СЪМНЕНИЕ ЗА
ВЪТРЕШНО БЛОКИРАНЕ НЕЯСНО СЪСТОЯНИЕ СТОП ЛЕКАРИТЕ
СЕ ОПАСЯВАТ ОТ СЕРИОЗНО ЗАСЯГАНЕ НА ЕДИНИЯ БЪБРЕК
ВЕРОЯТНО ЩЕ БЪДЕ ИЗВАДЕН СТОП ПОСЕЩЕНИЯ И ЦВЕТА
НЕЖЕЛАТЕЛНИ СТОП ЗА СЪБОЛЕЗНОВАТЕЛНИ ТЕЛЕГРАМИ
ОЩЕ РАНО СТОП*

Nomen est totem. My name is my castle. Барикадиран зад палисадата на своето име, можеш да бъдеш подмамен навън само с точното обръщение, произнесено правилно. Тогава те посрещат с отворени обятия, дори да не носиш подарък. Сложил си там името си, почитателно като венец. Как ли ги човърка заровете, че са останали без име. Хайде кръсти ни, викат те олюлени, с някое крилато кратко име, име, което момичето би извикало, щом излезе, бягайки от морето, и потърси кърпа.

Какъв е този лакмусов тест с къпещото се момиче, блъскам си ума аз. Е, не всеки има щастието, казваме ние, да бъде кръстен например Александър...

Изподрасканите, сипаничави от ръжда купета постепенно се напълват с пътници. Тук трополене, там глави, които все още колебаещи се дали да заминат, надничат поред през прозорците на коридора. Който влиза във вагона, се спъва в натрупаните чанти, кошници, подаръци, а в първото купе попада на играчите... едва-що се качили, и два малки куфара веднага се обръщат един до друг, а върху импровизирана маса се отваря таблата. Кондукторът не подминава това купе, защото се меси по силата на служебното си положение и по силата на своята запаленост... *ей, я го запуши там вътре, ама така отзад всичко остава открито, нали можеш да нападаш, за да се насадя, и ако хвърли единица, какво ще правиш?, а сега как ти е, я ела да играеш ти...* и вече са смъкнали куртката на униформения, дръпнали са го да седне, побутват масичката леко встрани, фуражката е горе в мрежата за багажа, той си плюе на ръцете и светът зад прозореца бива изключен, защото от него няма нужда и защото жените в съседното купе са доволни, че са изключили мъжете след един дълъг ден, в който са свършили работата си, кой колкото имал: те въздишат и пускат шеги, и пропъждат от купето всяко същество на повече от три години. Брей, какъв ден, вечно ще се помни! Една от тях се надига да види в съседното купе кръщелника си, майката, бабата и дядото. А къде е кръстникът? Виждал ли го е някой? Безбройни роднини вдигат врява, някои не са се виждали отдавна. Те се разполагат по осем, по десет в едно купе и се наслаждават на пътуването още преди влакът да е тръгнал. Децата протягат глави през прозорците. Като потеглят, вятърът ще прогони скуката.

Всички те са били на кръщение в един манастир в планината.

Кръщенето, второто събитие след раждането. Църквата не беше затоплена, през ледената призма на прозореца в помещението се рееха лъчисти форми. Монахини на почтена възраст развяваха раса насам-натам, делови и чинно заети с подреждането на свещи, икони, кандилца, молитвеници и разни други прибори за светия ритуал. Бай Дан застана до купела с водата, мразовити тръпки го побиха, като потоци ръка в него, погледна към пода, чу леко покашляне, с крайчеца на окото си зърна черно сукно.

— Баш колкото трябва студена, братчеде.

Думите на свещеника се изплъзваха от процепа някъде под буйните мустаци и месестите бузи, за който само се догаждаш.

— За закалка, а, отче Николай? — Бай Дан не се обърна.

— На владиката хич не му се щеше ти да си кръстникът, братчеде. Имал чувството, че само ще играеш роля; „играещ“ е казано точно, а! — И смях бликна от покритата с расото гръд. Те стояха един срещу друг. Но никой не откриваше в другия своето отражение. Брадата се блъсна в гладко обръснатото лице, кечето коса в късата подстрижка, униформата в безформеното.

— Отдавна не сме се виждали, отче Николай. Как вървят делата? Добре ли са овцете, а жигосаното как е, пари ли още?

— Защо така злобно, злопамятно? Хайде, укроти се! Пак ли недобри нотки от едно време? Трябваше да те изхвърлят, винаги си създавал само неприятности. Знаеш ли, още пазя онзи твой боклук. Използваме го понякога като нагледен материал в семинарията. Тринайсетте тези за несъществуването на ГОСПОД. Едно обаче ти признавам, имаш усет за символичното, далеч щеше да стигнеш при нас. И на всяка врата към спалните помещения залепена по една теза. Голям скандал! Само как подскочи, когато наставникът, бесен от гняв, попита за виновника. Още го помня съвсем ясно. Изправи се гордо като момче, което е брало от крушите на съседа, и провъзгласи: Направи го дяволът и дяволът съм аз! Къде се е чуло и видяло такова нещо в семинария? Но то си е типично за тебе. Погледни живота си оттогава, само за пример, а? Захващаш тука нещо, там друго, мотаеш се в чужбина, лежиш в затвора и навсякъде след теб следи като след земетресение. Хич не си се променил, Йордане, хич. Укроти се,

успокой се, пий си от чашата и остави светът да следва своя собствен път.

Свещеникът съвсем се беше приближил, помежду им нямаше къде да падне даже Новият завет. Той беше с една глава по-нисък — винаги го е дразнило, че Бай Дан му говореше все отвисоко.

— Вашта пуста самоувереност. Напомня ми на онзи, който три пъти продал Айфеловата кула — на гол тумбак чифте пищови. То ненапразно има една приказка, че който иска брада, трябва да си купи гребенче. Ама сега хубавичко ви подкастриха крилата. Прекланяш главица, амин тук, *амин там, амин за партията, амин за решението*. Па кой знае, скоро може да ми станете и симпатични — обичам изчезващите видове.

— Братчеде, братчеде, църквата е преживяла и по-лоши неща. А хора като теб са само джафкащи кутрета. Нищо не значите.

— Да оставим тия работи сега. Дошъл съм, за да изпълня желанието на семейството. Най-вече на Слатка. Помоли ме настойчиво да кръстя внука й. Но едно ще ти кажа: тъй като сега аз съм кръстникът, от днес ставаме конкуренция. Ти ще го потопиш във водата и това ще го освободи, доколкото си спомням, от злите сили. А ти разгледа ли го добре? Не бива да бъде освобождаван от нищо друго освен от лоши влияния. И аз бързо ще го измъкна от водата и хубаво ще го избърша, за да не остане полепнала нито капка от вашата помия.

Отец Николай се намръщи. Той запретна двата си ръкава и разтри юмруци.

— Хич не се опитвай да се правиш на шут по време на церемонията. Знаеш ли изобщо какво трябва да правиш? Спомняш ли си още? Тръгвай с мене.

Църквата беше затоплена от иконостаса и осветена от благоговейните погледи на гостите на кръщенето. По-набожните се покланяха пред Богородица, Дева Мария, въплътена в малка, стара, почитана надлъж и шир икона. Яна държеше заспалия Александър в люлката-чанта, Слатка сияеше цяла, кръстеше се усърдно пред всяка икона и не спираше да сияе.

Господу помолимся!

Хайде, нека му се помоли, че един глас има.

... разруши своята тирания и освободи хората...

Следвам те, братчед, още съм тук.

— Че те заклевам в името на Оногова, който се понесе по гърба на морето като по твърда пътека и накара бурята на ветровете да затрепери, погледът Му пресушава морските глъбини и прави планините да потекат... заклеват те в Оногова, който шества върху ветрени криле, който прави ветровете свои ангели, огнените пламъци — свои служители.

Амин.

Бай Дан гушна Алекс, който продължаваше преспокойно да спи, и се загледа в отнесеното му лице като в някаква маска, зад която бушуваха космически битки... Спаси това Твое създание от примката на врага, избави го от преследванията на злия дух, от зли срещи и от пладнешкия демон... Той трябва да е бил онзи, който е тласкал Алекс при раждането му към онази прибързаност и със своите демонични зъби е прегризал пъпната връв.

Бай Дан и отец Николай съблякоха Алекс, после свещеникът го повдигна нависоко, завъртя го на изток, там се простираше, това си спомняше и Бай Дан, царството на справедливостта, на изток беше слънцето, там беше Спасителят, Исус Христос.

Свещеникът дъхна към Алекс, върху устата му, върху челото, върху гърдите.

Прогони от него всичкият зъл и нечестив дух, който се е промъкнал и загнездил в сърцето му, и отец Николай изрече това първи път и очерта кръст върху челото и гърдите, Александър беше приет в мирянската общност и в безкрайната мистерия, и го изрече втори път и постави длан върху темето на Алекс, за да го предпази... Бай Дан се намеси, *прогони от него глупостта и невежеството, които други ще му насаждат...* Прогони от него всичкият зъл и нечестив дух, който се е промъкнал и загнездил в сърцето му, духа на измамата, коварството, идолопоклонството и всичката алчност, лъжата и лукавството...

Пак те следвам, братчед, още съм тук.

Амин.

Сега отец Николай повдигна Александър към запад, и това също си спомняше Бай Дан, знаеха го и всички, които се бяха събрали, и нямаше начин да го забравят: запад беше царството на мрака и смъртта.

— Отрече ли се от Сатаната и всички негови дела, и всички негови ангели лукави, и всички негови слуги, и всички негови лица?

И Бай Дан трябваше да отговори:

— Отрекох се. — И промърмори в добавка: — *И от всички князе на тоя свят, от техните слуги, от тяхната служба и техния блясък.*

Отец Николай попита втори път.

— Отрекох се.

Трети път.

— Отрекох се.

— Отрече ли се от Сатаната?

Бай Дан погледа братовчед си някак измъчен: *не го ли направих достатъчно ясно?*

— Отрекох се.

— Отрече ли се от Сатаната?

Аз... в паузата отец Николай обърна очи нагоре и се поуплаши от предизвикателния поглед на Бай Дан. Дано сега не стори някое немирство...

— Отрекох се — прокълнтя Бай Дан, прозорците иззвъняха и водата в купела потрепери.

— Отрече ли се от Сатаната?

— Отрекох се. — И Бай Дан, подканен от своя братовчед, плюна и духна, за да бяга Лукавия. После три пъти потвърди, че Александър се е присъединил към Христос. *След като толкова омайно ме подканят да лъжа!*

После три пъти каза изповеданието, без грешка и без интонация...

Мина първата част и дойде ред на водата.

Блажено е царството на Отца...

на майката и откровеното чувство.

Свещите бяха запалени от една монахиня и кандилницата се залюля пъргаво.

Ние изповядваме милост, възвестяваме състрадание, не крием благодарението...

бъди с нашата общност, и общността ще бъде с тебе, каквото ѝ дадеш, тя ще ти го върне многократно. Тази надпревара започна постепенно да се харесва на Бай Дан.

Отец Николай направи кръстен знак над водата, в която бе потопил дясната си ръка и към която подухна с уста. После освети мирото.

Миропомазват те, за да продължиш започнатото от борци и атлети, за да си силен, в челото, гърдите и раменете, в ръцете и краката.

Свещеникът топна малкия Алекс цял във водата... Кръщава се раб Божий Александър Луксов в името на Отца... Алекс се ококори, зад булото на водата нещо проблесваше около някакъв черен образ, булото се разкъса и той видя един брадат човек, зад него искряха светлини... Амин... и до него човек без брада... и Сина... и отново формите и светлините изчезнаха зад булото... Амин... и Светаго духа... *Александър Алекс Алеко Сашо Альоша Ал Али Алабама*, весело, редеше Бай Дан, чуваха го само Алекс и отец Николай... Амин... *цялата ви свята воня ще смета под килима, там можете да си покадите тамян отгоре...* и старателно бършеше Бай Дан своя кръщелник. Александър бе напъхан в бяла блузка... одеждата на правдата... и песента на три монахини се възвиси нагоре... подай ми дрехата от светлина. Ти се обличаш в светлина като с дреха... И Бай Дан, изпълнил дълга си и разбудил борбеността си, вече предвкушаваше ракията и се радваше, че ще се чукне с братовчеда си, който четеше последните думи от службата. Ти си помилван и просветлен. Ти си покръстен и просветлен, осветен, миропомазан и очистен... да, така е, ти, смело безмълвно момче, сега си очистен и нито „гък“ не издаде, надявам се само, че няма да си някой, който понася всичко, свиква с всичко, който приема всичко, с ангелско търпение, с овче бездушие... и после Алекс загуби малко от рядката си косичка под ножицата на свещеника. Той бе приет в общността и преживя трикратното разкъсване на булото както баща си и всички деди преди него... и сега и завинаги, и вовеки веков.

Амин.

Един ден старият цар умрял и всички били много печални и плакали. Царят бил самата доброта, между очите му се люлеели везните на справедливостта, на езика му стоели мъдри слова като шпалир от лауреати на награди за мир. Същинско щастие било отредено на жителите на неговото царство през властването му, което продължило толкова години и десетилетия, че на хората им се струвало вечно. Безмерна била мъката на старо и младо, по пасбища и сиропиталища, когато вестта за неговата смърт се разнесла от кули и порти.

Приказки! Приказната власт и мечтата да си цар хич не искам да ги знам. Привличат ме по-изтънчените спектакли, повече ме интересува президентската предизборна борба в Съединените американски щати. Продължение на приказката с други средства. Но царете не умират. Те са се предрешили, сложили са си нови титли и мислят, че не могат да бъдат разпознати. А се издават, защото приказките за тях продължават да се разказват...

През четвъртия месец май от своя живот Алекс беше събуден не особено нежно — небето плачеше горчиво. Утрото беше едва-едва по-светло от нощта. Майка му и баща му вече бяха станали. Треперещ от студ, той отиде в дневната. По радиото говореше някаква жена, а гласът ѝ звучеше много печално; тя хлипаше. Баба му още лежеше на своята кушетка — лицето ѝ беше солено. Въпреки това Алекс повторно я целуна.

— Той е мъртъв — рече тя.

Алекс отиде оттатък в кухнята. На масата седеше един човек, който си подсвиркуваше и си мажеше със замах филията — това беше баща му в необичайно добро настроение. Той видя Алекс, засмя се и му изсвирука няколко трели. Ела. Наля си още една чаша чай, придърпа Алекс към себе си и рече тържествено:

— Знаеш ли, сине, кой ден сме днес? 3 май. Запомни този ден, този велик ден. Днес е един пре-кра-сен ден. Следобед ще отидем в зоопарка и ще празнуваме заедно с мечките и лъвовете. Ако искаш, даже и с жирафите. Само с хората не става.

Още преди Алекс да успее да попита, в стаята нахълта леля му Нойка. Ролките ѝ бяха траурно отпуснати.

— Престани, че ще ни навлечеш беля. Не занимавай детето с такива неща! Какво ще стане, ако то се изпусне в детската градина? Я

се стегни! Освен това можеш да проявиш малко уважение. Човекът си е човек, Божие създание, пък бил той и толкова лош.

Откъм дневната се чуваше колективен рев. Бабата се солидаризираше с радиото. Добре, че прозорците са затворени, каза татко, иначе щяхме да слушаме цял концерт. Значи, Сашо, нали разбра? В детската градина ще кажеш: Цялото семейство седи пред радиото и плаче. Леля излезе със същата бойна походка и Алекс най-сетне можеше да попита:

— Какво е станало?

Баща му нададе индиански вик: Бащата на нацията, Бащата на нацията е мъртъв. И затанцува около масата, взе две вилици, пхна две лъжици в ръката на Алекс и забарабани, полюшвайки тяло от едната до другата страна, а Алекс ситнеше подире му, докато и двамата, останали без сили, се вкопчиха в една прегръдка. Колко е весело, мислеше си Алекс, когато Бащата на нацията е умрял. Да можеше това да става по-често.

Два дни по-късно, след като народът се прости с Бащата на нацията, положен на смъртния одър, той бе тържествено погребан в един мавзолей на хълма — за който вие вече знаете, вж. Юпитер-Тангра-Христос, — построен с бясна скорост, стените бяха издигнати само за една нощ. Когато заспалата върху челото на хълма мъгла се вдигна, се видя, че бъдещето няма да се цигани с Бащата на нацията.

Процесията се точеше по Алеята на свободата, покрай Партийния дом, покрай триетажното разочарование за покупателната способност, покрай ниска средновековна църквица, съхранила се в средата на едно пустинно кръстовище, сетне се изви наляво зад Института по технология на хранително-вкусовата промишленост, през малките улички, към Алеята на армията, покрай Академията на науките, покрай стадиона „Спартак“ и образователния център „Дългият поход“, през градския парк и после нагоре по хълма. Първенците на града чакаха пред мавзолея, скрити под чадъри. Небето най-педантично се бе вместило в траурния срок и не спря започналия след известяването на смъртта потоп. Улиците бяха залени с вода, земята се беше превърнала в блато. Човешко множество опасваше потока от сълзи, кихаше, псуваше и продължаваше да плаче, когато го гледаха.

От сенилните високоговорители свиреше сподавена маршова музика. Сълзите не се проливаха напразно. Те се събираха капка по капка, докато улицата се превърна в буен поток, и носачите на ковчега с големи усилия вървяха срещу неговото течение. Целите им униформи бяха подгизнали, очите им — забулени зад малките водоскоци, които се стичаха от фуражките им. До хълма стигнаха, обгърнати в рамката на задължителното черно и оптимистичното червено. И изведнъж ковчегът им се изплъзна — международните дарители на съболезнования вече се бяха скрили в мавзолея, — килна се назад, похлупи схваналите се носачи и плъосна във водата, един току-що осветен кораб, поел първото си далечно плаване лудешки и без посока по улицата надолу. Капакът на ковчега се отвори и главата на покойника захлопа върху дъбовата политура, сякаш трябваше да се закове още един последен пирон, гримът се стече по тежките мигли, по мустаците, устните, бузите и шията. Водата отнесе ковчега чак до Алеята, той направи завой около ниската средновековна църквица и пред Партийния дом се фрасна в един телефонен стълб, изкриви се и загуби трупа, който поплува още малко в посока към Резиденцията на Бащата на нацията, преди да потъне с достойнството на държавник, вдървен и неподвижен, оплакван от народа и небето.

АЛЕКС ТЕМПЕРАТУРА

Повишена температура. Господин Хофнанг, с когото съм в една стая и при когото никога никой не идва на свиждане, страда от висока температура. Всичко започнало съвсем невинно, с малко над 37°, не си заслужавало дори да се споменава, лека температура, нещо, с което биха могли да се справят и средствата на домашната медицина. Даже не би могло да бъде причина да си останеш в леглото. Малко по-отпуснат отпреди, сядал на масата да вечеря, плъосвал се на креслото, заспивал пред телевизора половин час по-рано от обикновено. Ама че работа е тая температура — казва Хофнанг, — не я забелязваш, когато е към 36° и няколко чертички отгоре, не си мислиш: ето сега си ходя и съм топъл като вана, пълна с вода. Не мислиш такива неща. Когато за първи път видял 38-те градуса, го заболял корем. Взел един „Аквавит“ и си легнал по-рано. Започваш да мислиш за нея твърде често и от един момент нататък, все едно откога, абсолютно непрекъснато, си носиш термометъра

навсякъде, както някои си носят гребенче, влачиш го на работата и си напълно скачен с него, на всеки половин час или приблизително толкова отиваш в клозета, за да я премериш отново, само защото някакъв полъх във въздуха или едно леко изпотяване или нещо подобно те е навело на мисълта, че температурата ти се е променила, изпълваш се с надежда, ако се почувстваш една идея по-добре, и веднага тичаш да мериш, тъй като през първата седмица си мислиш: ето сега, сега вече е спаднала — обаче нищо. Такава идиотицина, си мислиш, не е възможно, все някога трябва да се разкара, да си троши главата. Първият лекар, техният семеен лекар, сигурно е бил доста объркан, но е разсеял опасенията на пациента. Температурата, прочел му цяла лекция той, температурата е нормалната защитна система на организма, крепостна стена на самолечението, и ако сега известно време е повишена, това означава само едно: организмът е атакуван и той е активирал противозащитните си механизми, или — ако щете — включил е своята предпазна система. Да, точно така каза той, а в средата, в която съм израснал, думите на доктора не подлежат на съмнение. Това звучеше почти като обещание за победа и си е така, но като се замислих над всичко, то означаваше, че в собственото ми тяло се води война, а аз дори не можех да се включа в нея разумно... и нищо не можех да направя срещу това. Това казал и лекарят при второто му посещение — междувременно били готови резултатите от изследванията на кръвта и урината. Какво да прави? Познат въпрос, господин Хофнанг. Вероятно от само себе си ще затихне, офанзивата ще се умори, господин Хофнанг. Това е последното нещо, което той ми каза, после отидох при друг... не че той помогна нещо.

Температурата продължавала да се качва, понякога в седмичен такт, понякога след почивка от един или няколко месеца. Домашните лекари прераснали в болници, градски и църковни, университетски и частни клиники. Вече не ставало въпрос само за температурата, тъй като и органите започнали да се предават. Операции, чакане на трансплантации и живот с вътрешното горене. Подобен беше и днешният ден, температурата за първи път прекрачи четирийсетградусовата граница. Нова фаза, усмихва се Хофнанг, малко унесен, сякаш почти горд от това постижение. После измъкна от нощното си шкафче тумбесто шише с вино, за да отпразнува края

на стария период, подава ми да разбъркам картите, така запълваме времето, а той се захваща с виното. Поставя на масата две току-що изплакнати чаши, за миг те треперят. После се мъчи с тирбушона. Най-сетне тапата е разкъсана. Денят си отива нерешително, някаква сестра върви с пльокащи сандали по коридора. Картите като че ли го връщат назад, сякаш спечелените и загубени ръце му прокарват път, отначало тихо и предпазливо, после все по-шумно, по-разпалено, път към една маса, запазена за постоянните клиенти в неделя на обяд, от която скоро се понася аромат на печено в нашето асептично помещение.

В провинцията около бирата се трупат пълни лица, които привечер стават тлъсти, пляскат картите, отбелязват и обсъждат точките и ги записват върху подложките за бира. Освен ръцете се палят и гласовете, заядливи и обстоятелствени заради нечий блъф. Задухът от цигарите, топлината, бирата тласка потта към челата, залозите нагоре, а след известно време и мошеничеството навън от скривалището. Той си тръгна с накърнена гордост, заряза пфенигите, заради които другите смятаха, че ще се върне.

Разкарах се, какво повече да търся там.

Говори, сякаш е взел жизненоважно и същевременно трагично решение. Разказва подробно, с пламнала от четирийсетте градуса глава, и пием хладното бяло вино.

От дете мечтаел да стане музикант. Заглеждам се в ръцете му, треперят, в тях няма нито помен от някогашната гъвкавост на консерваторията. Четири години теория и виола и един ден — договор за назначение от радиооркестъра в джоба. Младежът, оставил провинцията зад гърба си, вървял по алеята и всеки миг го срещал с изкушение и страст, сърцето му биело като вратите на току-що построена къща, блъскани от свежия вятър. Радвал се на дългото безбрежно време, което му предстояло в тази къща. Стигнал до целта. За няколко часа поне. В пансиона съседът му по стая му предал телеграма, която го дръпнала назад...

БАЩА ТИ ПОЧИНА СТОП МОЛЯ ВЕДНАГА ЕЛА

Повторение на един свален от сцената спектакъл: целувка по челото, черпене в памет на покойника, една жестоко студена майка, която оповестила: ти си най-големият, ти трябва да поемеш магазина за напитки, само ти можеш да го направиш. От обяда до сутринта на следващия ден, понеделник, имал време да избере между поредното послушание и окончателния отказ. В левия вътрешен джоб на неделния му костюм биел договорът за назначение. Сега, с 40 градуса температура, той знаеше, че е направил погрешния избор. Примирил се, след като цяла нощ се блъскал насам и натам, изпразнил цяла бутилка бренди и напъхал в нея свития на руло договор. Бутилката хвърлил в един строителен изкоп. Няколко години по-късно се събудил с 37 градуса и половина — бунтът не можел повече да бъде удържан, сега обаче той се насочил срещу самия него. Завинаги.

Бащата на Александър имаше няколко девиза, към които се придържаше както любителят шивач към готовата кройка. Като не можеш да плуваш срещу течението, остави се то да те носи. И течението го изхвърли: от леглото. Онова, което крещяха активистите късно вечерта под втория етаж, не беше любовно обяснение, а постна покана за някакво мероприятие на интернационалния студентски конгрес, който точно тогава заседаваше в столицата. Бригадата се свикваше. Васко Луксов нахлузи намръщен обувките. Бяха се събрали прогресивни студентски водачи от цял свят. Крушката на стълбището беше изгоряла. Той заслиза надолу, като опипваше стените, стъпваше предпазливо, съпровождан от възгласите на активистите, които го подканяха да побърза. Не беше единственият, когото трябваше да вземат. Чакаха ги спешни дела: за зла участ на първите заседания се оказа, че на дискусиите бяха дошли някои чужди елементи. Това трябваше да бъде предотвратено. Макар че дискусиата умишлено беше преместена след полунощ, за да се възпре опасността от голям наплив на гости, залата трябваше да бъде напълнена с носещи се по течението пънове, които да препречат потока от изказвания към подиума.

Аулата на университета се пръскаше по шевовете. На програмата пишеше „Подиумна дискусия“ с няколко значителни бунтовници от Франция, Италия и Латинска Америка. Когато Васко влезе заедно с другите от групата, попадна в буря от главозамайващо въодушевление. Привиканите местни удряха с крака по пода, скърцаха със столовете, крещяха Браво-Браво-Да-Браво. Чуждестранните оратори гледаха смаяни. Подведени в началото от погрешното впечатление, че славата им на „бийтълси“ на революционното студентство ги е изпреварила, те веднага се опитаха да възпрат тези какофонски лаври в аванс. Но нито предупредително вдигнатите длани, нито благодарственото кимане, нито пък повишаването на гласа бяха в състояние да укротят децибелите. И докато усмивките и вдигнатите показалци замръзваха, в тях се породиха опасенията, че открито изразената симпатия просто означава, че ще бъдат изслушани... само ако мълчат. Уморени, те предоставиха на водещия дискусията и неговите клакьори думата, която изведнъж се понесе над всички глави в претъпканата зала и можеше да бъде чува чак в коридорите. След тази капитулация всеобщият интерес започна да гасне.

Васко Луксов затвори очи, около него се пускаха шеги, някои четяха, други завръзваха разговори шепнешком с чужденците. Той дремеше. И тъй като слушателите се бяха поукротили, един френски делегат реши някъде около час по-късно, че би могъл да пусне нова провокационна искра за размисъл. Успя да формулира спокойно няколко изречения, които, макар и омекотени от преводача, успяха да предизвикат непоправимото сред разбиращите френски. Откъм периферията на аулата се отприщи тропот с крака. Васко усети ръгване в ребрата, беше онзи, който седеше до него, и чу съскаща заповед ТРОПАЙ! — краката му се подчиниха машинално. Чуваше викове, викаше и той: „Ло-ко-мо-тив“, „Ло-ко-мо-тив“, сега още един последен щурм, както миналата неделя, срещу ония загубени селяндури от „Трактор“, нашите трябва да ги набутат в миша дупка, победният гол висеше на косъм, „Ло-ко-мо-тив!“ Хората около него скочиха на крака, дузпа, няма как да не я свири, той също стана от стола, малко флегматично, за да вижда по-добре терена, какво пропусна, съдията пак ли не свири дузпата, идиотщина, тоя иска „Армейският клуб“ да стане шампион. Той се огледа наоколо и в края на реда видя бригадира, чиито изпънати длани като че ли се мъчеха да изпомпат въздуха нагоре. Какво прави той тука? Нали се интересувахе само от борба? Къде се намираше? Толкова много хора го зяпаха. Нещо не беше наред, непременно трябваше да се събуди. Дочу песен. Звучеше му познато, коя беше, коя беше тая мелодия? Това не бяха бойни викове. Нещо по-официално. Не е Интернационалът. Нещо друго беше. Марсилезата? Да, без съмнение, това беше Марсилезата и той не беше на стадиона, какво щеше да търси там това фалшиво многолюдно пеене, това отекващо повторение. И защо я пеят? Все едно, пей и ти. Сърцето му подскачаше с всяко хлопване — *като не можеш да плуваш срещу течението, остави се то да те носи.*

Една мисъл обаче не му даваше мира на връщане по пътя през нощния град, по време на дългото ходене през студените улици, посред нощта без трамваи: как да се измъкне от течението, как да стигне брега? Това би означавало да остане спокоен, да определя собствения си ритъм, да живее живота си... Трудно му беше да върви, грозотата, която го обкръжаваше в подножието на новите блокове, беше неотстъпчива, навлязла в квартала самоуверено и дори без престорен респект. Няма от какво да се страхуваме, твърдяха те, и понеже сами не

си вярваха, се разрастваха на височина и ширина, засилваха заплашителните си жестове и хвърляха прочистващи сенки по улицата — прахът се беше махнал заедно с недоволството. Същински слон, тази мисъл малко ободри Васко, но дори и слоновете се страхуват. От мишки, и колкото по-голям е слонът, толкова по-хилава е мишката, която може да го паникьоса. С цвърченето си. „Църр“. „Църр-църр“, Васко сбърчи нос и устни в муцуна, проточи глава с извита шия и се спусна с „църр“ към стената на първата чудовищна сграда. „Църр“, страх ли ви е от мене? И побягна към другия тротоар, с присвити рамене и наклонен напред, църкайки, може би сградите ще изпаднат в паника, с тежки стъпки ще побягнат оттук, назад към Москва, и ако са много объркани и съвсем откачат от страх, вероятно ще стъпчат Кремъл наравно със земята. Така ще стане. Васко спря изтощен и веднага от всички страни го стисна грозотата, грозна от грозни уроци и поучения.

Вкъщи разтърси Яна, за да я събуди. Трябва да поговорим. Тя се обърна на другата страна. Покатери се върху свитото ѝ на кълбо тяло, разтърси я и каза: Събуди се, Яна, хайде, трябва да ти кажа нещо важно, вааажно! Тя се изправи, погледна го кисело, грабна една възглавница, потупна я и я намести до стената, после се облегна на нея.

— Какво има? Чак сега ли се връщаш? Къде беше?

— Продължи много дълго, трябваше да вдигаме шум, за да не се чуват поканените оратори.

— Аха.

— Искам да се чупя!

— Как да се чупиш?

— Оттук, от тая страна, да се махна някъде другаде. Тук е толкова тясно.

— Да си доволен, че можем да живеем при майка. Или пък имаш празен апартамент и искаш да ни поканиш в него.

— Лично наш, само за нас, не ти ли се иска? Другаде това изобщо не е проблем, всеки си има жилище.

— Добре, ще отидем някъде другаде, хайде да говорим за това на спокойствие, нека сега да спим.

— Сериозно ти говоря. Тази нощ го разбрах съвсем ясно. Знам го, сигурен съм, вярвам, винаги съм го искал.

- Но аз, аз не съм сигурна.
- На всяка цена искам да се махна.
- А с мен какво ще стане?

Оттогава разговорите им на тази тема се възползваха най-редовно от съучастничеството на нощта. Васко бомбардираше съпругата си с аргументи и амбиции, а Яна отвърщаше, че тази идея вече ѝ е ужасно неприятна. Предчувствието ѝ се опълчваше срещу тая мисъл, но скоро разбра, че Васко никога нямаше да признае за равностойни нейните предчувствия и своите аргументи. Когато той с разумните си разсъждения стигаше чак дотам, да спомене например бъдещето на Алекс, на нея не ѝ хрумваше нищо, с което да го опровергае убедително. Тя можеше да вещае само опасности. Той имаше точни аргументи, а тя — грешни предчувствия. Съпротивата ѝ отслабваше, все по-често се прекършваше като строшен графит на молив. Не можеше да говори за това с никого. Изобщо нямаше нужда Васко да ѝ заповядва толкова строго, не, дори и с майка ти, знаеш колко обича да приказва, при всичките ти пет сестри и техните петима мъже, за нула време ще узнае целият град, а значи и Държавна сигурност. Никой не можеше да я подкрепи в нейното несъгласие, никой не можеше да разсее растящата несигурност, дали тя не бърка нещо, дали Васко наистина е прав. Колебанието и нерешителността се промъкваха в нея като крадец и отнемаха силите ѝ за непреклонен отказ.

Яна винаги беше преодолявала границите на реалността с блянове, блянове, без всякакви амбиции да бъдат осъществени. Васко, напротив, прелиташе непрекъснато над границите в подчинен на копнежите полет, толкова често, че би могъл да начертае карти, безупречни в топографско отношение карти на равнините, планините и реките отвъд границите. С помощта на тези карти той искаше да се ориентира, когато тръгнеше да преодолява най-трудната от всички граници — желязната.

За втори девиз на Васко служеше: *Издръжливостта на бегача на дълги разстояния го води към целта*. Който потърси безбрежността неподготвен, ще преживее лоши изненади. Той инстинктивно чувстваше, че „обетованата земя“, там в далечината, някъде на Запад,

съвсем не копнееше за него като за обещан годеник. Тя искаше да бъде ухажвана. И то на чужд език. Васко вземаше назаем учебници, сухи граматически таблици с думи, които зазубряше, разпределени на порции през целия ден, едни, докато пътуваше с трамвая за работа, други в обедната почивка, трети в часовете преди лягане. Яна го изпитваше и те си казваха няколко нежни изречения, които бяха само техни, късно вечерта, когато всички спяха. Вестта за новопридобитите знания на Васко се разчу сред приятелите му. И скоро той направи кариера като преводач на естрадни песни. Езиково по-необразованите приятели му изпяваха ентусиазирано, за проба, части от любимите си шлагери, песни, които бяха допълнително отчуждени от бученето и прашенето на чуждата станция и от сленга: *Коз ай ил олейз лае ию, Ду баба иф ию лав ми* или, но никога по-ясно: *Дуду хани, дуду мани, дуду ию майн*. Страхотна песен, сега я въртят непрекъснато. Абсолютен шлагер. Я кажи, за какво се говори? За да не ги разочарова, за да не му излезе име, че изобщо не знае „обетования“ език, не разбира даже един прост текст — я, слушай, слушай внимателно: *Лайт ию майт би, байт ию майт си* — той седеше с часове пред радиоапарата и се мъчеше да разшифрова строфа след строфа. Смисълът, който най-накрая се получаваше, беше малко утешителен. С всеки следващ път убеждението му, че може да си спести усилията, растеше. С много по-малко напрежение щеше сам да съчинява текстовете и да ги издава като независими преводи. Придържаш се към доминиращия мотив, гарнираш го леко с до болка познати, изтъркани от употреба думи и оформяш рефрен, който допуска да бъде повтарян до безкрай. Никой нямаше да забележи, че одата за любовта е домашно производство.

От първостепенно значение беше също така събирането на емигрантски капитал, за да не пристигнеш там като просяк или още по-пътя да претърпиш провал заради нужните дребни пари. Той трябваше да изнамира отнякъде долари, да ги трупа и главното: добре да ги къта, защото третият девиз беше важен за оцеляването: *хората се вълнуват само от онова, което знаят*. Никой в семейството не биваше да научи нищо, никой приятел, нито близък. Една значителна сума долари щеше да предизвика въпроси и опасения, истерични молби на Слатка: да не направим някоя глупост. И след като многократно и отвсякъде преобърна петнайсетте квадратни метра, които се полагаха на него, жена му и Алекс, той откри съвършеното скривалище. Преградата на

кошарката се отваряше отгоре, заобленият перваз можеше да се издърпа с леко напъване. Под него се откриваше кухня, достатъчно просторна за доларите, които той щеше да струпа. От този миг Яна трябваше да привикне с един късноречерен ритуал: Васко в позата на победител с протегнати ръце, моля, погледнете, тука няма нищо, АБРАДОЛАБРА, ръцете изчезват, една усмивка възвестява изненадата, устните се събират в подсвиркване, и отново се появяват ръцете, между пръстите, сгънати по дължина банкноти, зелен е цветът на надеждата, и ветрилото от балкански пръсти и американски долари полита надолу към отегченото лице на майката. Шт, ще го събудиш с твоя цирк. Не можеш ли да криеш парите по-тихо, остави сега, недей толкова силно да клатиш... Тя го наблюдаваше скептично, загрижено. Празнината се изпълваше, а лошите ѝ предчувствия се закопаваха все по-дълбоко. Вътрешно тя продължаваше да не приема това приключение, но един ден от устата ѝ се изплъзна мъртвороденото Щом толкова настояваш.

АЛЕКС ЕКРАН

Днес техникът беше тук, за да оправи екрана, така се нарича тук прозорецът. Като постои няколко седмици в болницата, на човек му се иска да смени програмите, не че има голям избор, но степният пейзаж ми бе дошъл до гуша, а планините безумно ме отегчаваха. Помолех го да сложи гората. Мисля, че тези изкуствени прозорци не са лоши. Истинската гледка отвън е всичко друго, но не и ободрителна: две твърде големи и твърде грозни амфори, в тях съхраняваме сърцето на главната сестра, просто майтап, санитарят е с оперирано чувство за хумор, като ти ампутираме някой орган, можеш да си го потърсиш там. Зад амфорите се виждат краят на паркинга и някакъв навес. Поддържаните градинки се намират от страната на другото крило. Не зная, но дори гледката да беше по-хубава, пак не можеше да се мери с екрана.

Техникът беше тук, за да оправи някаква дребна повреда — в крайчеца трепкаше леко, — и започна да ми обяснява цялата техника, въпреки че не ме интересуваше ни най-малко. Знаете ли как се симулира едно денонощие? Картината, която се вижда, се изменя, започва от сутрешна светлина, през обедна до вечерна, а през нощта блестят точиците на звездите. И всичко това в размер, кажи-речи,

два на три метра. Никак не е зле. Техникът беше във вихъра си: зад един 35-милиметров диапозитив, например при този степен пейзаж — точно него искам да смените, прекъснах го аз, — има светлинен източник, над който един електронен дигитален часовник за 24 часа произвежда 650 нюанса в светлината. Сега се разработвали движещи се изображения, дървета, които се огъват от вятъра, вълни, които се разбиват в скала, облаци, които пълзят по небето, можело да се ангажират метеоролози, които да подготвят нещата реалистично, с купести облаци, порой, далечни светкавици и така нататък. Това ми изглеждаше страхотно. Но когато техникът отново овладя възторга си, ме разочарова: докато стане тая работа, сигурно ще минат една-две годинки. Уверих го, че както се очертават нещата, сигурно ще може да ме причисли към постоянните потребители на екраните.

В средата на едно помещение стои самовар с достолепен произход, от Ташкент, Киев, от друго столетие. Един самовар върху стъклена маса очаква жаждата. Неонова светлина от тавана. Наслаява се хладно. Като пелени се наслагват цветовете върху прозрачната маса. Жаждата връхлита. Пластмасови чаши стоят там, където преди това не ги е имало. Чаши с червен надпис. Една ръка с брачна халка, голяма колкото жаждата, посяга в пространството, издърпва най-горната чашка и я поставя под чучура на самовара. Пиене в тази стая с килим, който поглъща цветовете в мекота. Кранчето се завърта, бавно, предпазливо над чашата с червения надпис, и от самовара потича, не, това не е потичане, това така шурти навън, кипи, пръска студено, пръска тъмно лъщяща като перла СОСА СОЛА welcome to the show, най-чиста кока-кола, оригиналната. Приблужи чашата до устата, изпий я на един дъх, не я обръщай, човече, още толкова много има в нея, това ще те направи high и happy, напълни чашата отново, вземи втора, пий първата, пълни втората, пий втората, пълни третата, пълни първата, пий третата, после първата, пълни третата, пий втората, вземи четвърта, още, тя извира, кипи и бълбука, е, още ли си жаден, oh yeah, сега искаш още и още, сега ги искаш всичките, ето ги, грабни ги, вземи ги, тези сладки хубави червени чаши, толкова е вкусно, знам, толкова е вкусно, нека вечно да се пие, never ending пий, пий, drink and drink again, никога не затваряй кранчето, танцувай с цветовете, с mellow-jellow, или с розовата, have another drink, have another dance, а сега разбутваш тези жалки бели стени, но те и без това ще паднат от само себе си, едно бутване ще е достатъчно, сега имаш power, помещението се уголемява, храс и прас, това беше стената, ех, колко лесно става, излез сега, насам-насам-насам, тц-тц-тц, тук грее слънце, о йе о йе, you are the sunshine, да не би да си взел нещо за пиене? Излишно, глупчо, тук има повече, отколкото е нужно, защото тук всичко е възможно, всичко, и всичко се прави за теб, have some fun... благодарение на самовара вече съм на път, стана, навън съм, слънчевата светлина заслепява, но слуховете са верни, точни са, въздухът е свеж, иска да събуди всичко за живот, гласовете са вежливи, засмени, деца, които играят в ухото ми на водна пързалка. Там един симпатичен, учтив господин на средна възраст, в изискан костюм, се ръкува с мен, някой ме потупва по гърба, някой отваря вратата на кола,

кани ме, някой се обръща и някой пита: „Къде ще обичате да ви закарам сега, г-н Васко Луксов?“

И другарят Луксов продължава щастливия си сън.

АЛЕКС ГОРА

Гората оправда очакванията ми за пейзаж, който категорично предпочитам. Съзерцавам гората от равнината на леглото, тези лъскави зелени тонове, които успокояват, и още как. Понякога ме обзема желание, ще ми се да протегна ръце и да ги потопя в зеленината, толкова ми се иска да го направя, да побягна в гората — вече се покатервам по ствола на едно извито дърво. Полека, внимателно. Да не се плъзнеш. Бос е по-добре. За малко да паднеш, трябва здраво да се държиш. Давай нагоре към големия клон. Сядам там, поклащам крака, ожуленото ми коляно, сиви чорапи с червен кант на ластика. Физическото, винаги последният час преди обяд, свърши, всеки от нас отива да обядва на различно място, някои си купуват дъвки и близалки на павилиончето, аз не, майка ми готви по-добре и ще се обиди, ако донеса бонбона на клечка към салатата. Тази гора е по пътя към къщи. Или някъде там, заслужава си малкото заобикаляне.

Късно следобед, приключил съм с домашните работи, не бих могъл да преброя птиците, които наблюдавам. Птици, чиито имена зная, и птици, безименно красиви. Навеждам се напред, очите ми се залюляват над потока, чийто цвят променя денят, люлее се над опръскани скали и нашарени с мъх камъни. Докато ми се завие свят и се облягам в клоните отзад, затварям очи, още малко се полюшвам лекичко. А птиците чуруликат. Едно голямо благодаря на техника. Щеше да е наполовина толкова хубаво, ако птичките не чучурикаха.

След малко вдигам глава, разтърсвам я, за да прогоня отдавна миналия световъртеж, изправям се в мрачната светлина на болничната стая, светлина без посока, забравена от света, и един екран, който понякога те повежда към дни, които люлеят крака над някой поток и нищо повече не искат.

Когато Яна се събуди, на сутринта след изневярата на самовара, за което тя дори не подозираше, видя зейналия куфар, който Васко беше обърсал от прахта. Тя се мушна по-дълбоко под одеялото, затвори очи и се опита отново да се унесе в дрямката. Още само три месеца до лятната отпуска, чу да казва мъжът ѝ. Имаме време да организираме всичко. Това лято ще стане. Чувствам, че това ще бъде нашето лято. Ей, Яна, не мога да се оправя сам с всичко. С нежелание отдръпна одеялото, докато очите ѝ оглеждаха косо стаята. Какво става? Сетих се! Ще кажем, че тази година ще караме отпуската си на морето, ами ще ходим пак на море, и бездруго това е най-доброто, което може да се прави тук, но онова, което никой няма да знае, е, че този път ще тръгнем в обратната посока. Това лято трябва да го направим. Как така? Защото вече е време. Стига сме приказвали. Сега трябва да действаме. Как пък точно сега го реши? Говорил ли си с някого, Васко? Не, не, просто сънувах, само един сън...

Два куфара не са много, когато трябва да ги напълниш с избраното от досегашния си живот. Два куфара, повече — не. И един по-малък, него можем да вземем. Относно дрехите, по въпроса за играчките Васко и Яна се споразумяха бързо. Той прояви великодушие: на жените им трябва повече дрехи, а на децата, естествено — нещо за игра. Но иначе трябва да се ограничим до най-необходимото.

Могат ли гоблените да минат с най-потребното? Искам да взема и двата, казва Яна. Все някъде трябва да теглим чертата, настоява Васко. Яна пропуска да го чуе. Тя сваля двете творби от стената и ги поставя на леглото. „Море от рози“ и „Платноходка“. В тежки рамки. Една самотна розоберачка, потънала до кръста в благоуханна червенина. Тя вади двата гоблена от рамките. Бяло, наклонено платно в море от вълнообразно обещание. Така почти няма да заемат място. Това може да се каже за хиляда други неща, просто няма как да ги вземем. Не можем да помъкнем всичко. Мисля, че вече се разбрахме. Но те са много важни за мен. Какво ще ги правиш тия вехтории? Слушай, оттатък ще ти купя много по-хубави картини, обещавам ти, веднага щом стъпим на крака. Не. После само ще гледаш с насмешка на тези гоблени. Няма, с тях съм израснала. Сега не е моментът за сантименталности. А ти имаш ли изобщо чувства? На тебе за нищо не

ти пука освен за бягството. Главното е да си наложиш фикс-идеята. Не е фикс-идея. Правя го за нас, за да живеем по-добре. Ако зависеше от теб, завинаги ще си останем в тази дупка. Дупка ли? Дупка? Ти живееше в дупка, преди да те огрее щастieto да ме срещнеш. Да не би да си забравил вече? Истинска дупка за плъхове, в сравнение с нея ти кацна тук направо като в царски палат. Май не искаш вече да си спомняш. И онзи откаченият, с когото живееше, който пафкаше като комин и ръсеше пепел навсякъде по пода, нито печката ви работеше, постоянно беше влажно и студено. Леглото ти беше раздрънкано, едно бюро — от щайги, два панталона и като се замогна — четири ризи. Благодарение на мен се измъкна от онази мръсна бърлога. Как си позволяваш да ми говориш така? Ти се самозабравяш. Да не искаш всеки ден да ти благодаря, уважаема принцесо, колко благородно от ваша страна, колко милостиво, че ми позволявате да живея в гадния ви палат. Сигурно трябва да ти целувам краката? Не на мен тия, разбра ли, не на мен. Или идваш с мен, или прави каквото щеш. Васко излезе от стаята, сълзите на Яна се посипаха върху гоблените.

Колата бе приведена в изправност, доколкото това изобщо бе възможно при този инструмент на неблагонадеждността, а те се караха за гоблените. Паспортът с визата за няколко братски страни също беше осигурен — известни връзки трябваше да бъдат пуснати в действие, — а мъчителният избор между „Морето от рози“ и „Платноходката“ все още не беше направен. Събраните долари вдъхваха упование, пресметнати в местната валута, те образуваха цяло състояние, зад което стояха дългогодишни лишения. Роднините, лелката от детската градина, колегите, дори домашният лекар, всички знаеха, че тази година Луксови ще прекарат цялата си лятна отпуска на Черно море. Ще изпробваме едно ново място. Малко по на юг, много усамотено, там сигурно ще е по-спокойно. Може би ще се срещнем, ние също ще бъдем там някъде наблизо. Не знам, едва ли, искаме да направим повече излети, пък и няма телефон. А Алекс вярваше, че ще се учи да плува. Вече се виждаше като голям плувец, тичаше през апартамента и в стил „бруст“ разчистваше по пътя си чичовци и лели. В кухнята обеща на баба си да я спаси от вълните. Но аз изобщо не влизам във водата, Сашко. Не смея. За разлика от тебе аз не мога да плувам. Само

малко си потапям старите крака. И ако тогава те грабне някоя огромна вълна?

Гювечът за последен път миришеше на обща вечеря. Всички седяха на масата плътно един до друг и никой не подозираше невъзвратимостта. Освен Васко и Яна. Може би иначе щяха да се карат по-малко, за пари, за това кой колко и какво и кога да донесе, и кой не се придържал към това, и кой бил на мнение да компенсира това по друг начин, който не бил оценен подобаващо. Трябва ли да се карате постоянно, прекъсна ги Слатка, Яна бе избухнала в сълзи, ревла, изсъска леля Нойка, и при най-малкия повод правиш невъобразим театър. Васко беше необичайно мълчалив, може би другите щяха да забележат, ако не се бяха разгорещили толкова. Той ядеше гювеча си унесен, не продумваше, той, избухливият твърдоглавец, даже се усмихваше и никой дори не се догаждаше за мислите му: скоро вече няма да се налага да слушам подобни неща. Има да се пулите. Яна пък виждаше трите празни стола на масата и приведената глава на Слатка, забила поглед в чинията.

Трябваше да се вземе решение. И двамата направиха отстъпка — Васко вече беше забравил, когато на другия ден седеше на кормилото, и подсвирквайки, караше на Запад. Яна, напротив, чувстваше вече носталгия по оставения гоблен. И в нея отново възкръсна чувството на безсилие, когато трябваше да избира между двата гоблена. Тя седи на леглото и не помръдва. Преобладаващото червено в единия, другият по-скоро син. И какво от това? Васко се връща от бензиностанцията, всичко е тип-топ, заредих масло, бензин, няма как бараката да не ни закара, той вижда жена си, която седи на леглото до своите два гоблена. Хубава композиция действително, но изпълнението е малко немарливо, и все пак го бива, като се имат предвид обстоятелствата, при които са правени. Готова ли си, Яна? Какво ще правиш? Крайно време е да прибереш и последните си неща. Трябва да си лягаме рано. Яна мълчи, не помръдва. Още ли се мотаеш с тия гоблени?

Яна избра „Морето от рози“.

— А къде ще пъхнем рамката? — попита Васко. — Не можем да я оставим ей така отгоре, утре майка ти, като влезе случайно, ще я види и веднага ще загрее.

Като огледа дрехите, които трябваше да остави, Яна веднага се сети как да се измъкнат. Заедно окачиха рамката в гардероба, прътът за

закачалките се извади лесно, а рамката покриха с нафталинените зимни палта. Тя сигурна щеше да издържи онова, което носи една закачалка.

АЛЕКС ПОДГОТОВКА ЗА ОПЕРАЦИЯ

Събуждат ме както винаги рано, донасят ми закуската, ръжен хляб със салам, казват ми: ей сега ще дойдат при вас. След малко идва един мъж, с документи под мишницата и легенче в ръката, в него гъба, четка, туба и бръснар. Трябва да ви обръснем, главата и слабините, казва брадатият дългокос мъж. Но преди това трябва да подпишете някои неща. Ето, разгледайте ги спокойно. Започвам да чета. Първият документ се отнася до изпреварващото ми съгласие за протеза. Подписвам, защото ми е безразлично дали ще бъда със или без протеза. С втория документ опазвам главния лекар и неговата клиника от възможен фалит, а с третия — от затвор. Подписвам. Веднага щом получава документите обратно, брадатата престилка се разбързва, нарежда да се приготвя. Той няма време. Е, и неговата работа не е особено приятна. Влиза в банята и налива вода. Добър човек, сетил се е да наточи хладка вода, четката също е топла, приятно е, като пренебрегнем леката болка при отскубването, после и сърбежа, сега ще дойде анестезиологът, но докато дойде, сърби, чакам с нетърпение анестезиолога, ето я и нея, очила и брадавица на горната устна. Тя ме упойва, все още усещам как тикат леглото ми по коридора, потъвам в друга по-светла стая. Следващото оставям на другите.

Водачът оправи брадата си, стигаща до гърдите му, сякаш искаше да скрие там таксата за прекарването, един гастарбайтер, който се завръщаше в „обетованата земя“. Кой щеше да му брои куфарите и да го разпитва! Безопасна работа, която си струваше парите. Не изминаваше ли за хиляден път разстоянието насам и нататък между двете места на своя променлив копнеж? Не го ли познаваха вече по лице някои от митничарите и граничарите? Приемаше поръчките само чрез посредничеството на човек, когото лично познаваше — колеги, приятели и роднини. С непознати не се занимаваше.

Той отби от главното шосе по едно малко отклонение, после спря. Обясни им пътя. Полянка-гора-пътечка — следваш я до края, полянка-река-наблюдателница, отляво зад завоя — брод, преджапваш, оглеждаш се, бързо. Готово. Чакаш. Бащата, майката и Алекс слязоха от пригодения за южните страни мерцедес, вратите в собствен цвят, с изтрити лепенки и задължителния багажник на покрива, чиито изкривявания свидетелстваха за чести претоварвания. Те стояха един до друг, почти прилепени, и се страхуваха от последната крачка. Майката не можеше да откъсне поглед от куфарчето на задната седалка. Втречена в него, чувстваше тегостта на окончателната раздяла. Никога вече нямаше да види куфарчето, изведнъж го осъзна съвсем сигурно. Мерцедесът потегли.

Ще взема куфарчето, тя задраци по вратата на колата, водачът удари спирачка, завъртя ръчката на прозореца. Какво иска тая истеричка?

— Прощавайте, може ли да вземем куфарчето?

Водачът се пресегна назад през седалката, за да отвори вратата, ъгълчето на устата му само потрепна, изчака, докато вратата пак се затвори. Бащата изкашля няколко аргумента срещу тази безумна постъпка, която само ще пречи и ще ги спъва и бездруго е лишена от всякакъв смисъл...

Те се загледаха подир светлините на колата, издайнически пътепоказатели, които се стопиха. Да тръгваме, каза бащата. Единственият, който стоически мълчеше през цялото време, а оттук насетне съвсем замлъкна, беше Алекс.

Когато пред тях се откри първата от описаните поляни, на бащата малко му олекна и от омаломощаващото вървене срещу бушуващия есенен вятър не му оставаше време за притеснения. Бяха

стигнали средата на поляната, когато вятърът се разбесня и ги изтръгна от всякакви мисли. Той ги дръпна към себе си, после ги отблъсна. А куфарът се оказа най-тежък товар и най-тлъста плячка. Един последен порив, изтръгнат от ръката, високо и настрани, той пуфна в едно повалено дърво, зейна и... отвътре се изсипаха, отвътре изпопадаха разни малки големи неща, отсявани със седмици наум, трупани на ръка, сувенири от изоставения живот: кърпа с аеродинамични брюкселски дантели; няколко играчки на Алекс, които тупнаха на земята; пижами и нощници, които се закълчиха в хореографията на внезапния вихър; риза, миниатюрна икона, малък, но полезен речник, който би трябвало да води към Средна Европа, сега обаче се премятеше по земята без посока, отваряше се и се затваряше, сякаш се бореше за езика, загуби няколко страници, които се разлетяха като рекламни листовки, заплетоха се в короните на дърветата и се препънаха в крехките самораслеци. „Морето от рози“ полетя навън последно, развя се нерешително пред хипнотизиращия поглед на майката, преди да бъде грабнато от един стремителен порив на вятъра, забърса няколко клончета и се изгуби. Кърпата висеше забучена на един трънак, корицата на речника падна пред обувките на бежанците. Бащата бързо го настъпи, за да спре бедата. Майката сигурно щеше да се затича подир нещата, ако вятърът ѝ беше позволил. Бащата извика нещо като „продължаваме!“, хлопна полуизпразнения куфар, с другата ръка дръпна малкия Алекс и още повече се присви в свистенето и виенето. В следващата гориста отсечка и двете ръце на майката бяха свободни, за да гушне Алекс, последното, което ѝ беше останало по пътя към „обетованата земя“.

Като стигнаха границата, на пътя им се изпречи една стена и един отегчен войник на пост. Нямаше я реката, която трябваше да пресекат. Майката, отмаляла от страха и вятъра, стоеше като вкаменена между дърветата, искаше ѝ се да се откаже, лицето ѝ — цялото упрек към съпруга, към живота, към себе си. Бащата броеше крачките на войника: общо осемдесет до караулната будка, после отново назад. Оръжието се подмяташе на гърба му безразлично.

— Като се обърне, тръгваме; трябва да успеем, до стената, ще ви помогна да се прехвърлите през нея.

Майката кимна незабележимо и забодя поглед в стената. Постовият стигна будката, спря, изрови от джоба на панталона си носна кърпа и се изсекна обилно. Алекс подръпна ръката на майка си, побутна я. Тя беше прекалено напрегната, за да разбере какво иска детето. Войникът се изкашля, силно, без притеснение, като човек, който мисли, че е сам, и отново тръгна с широки крачки.

Бащата дърпаше Алекс за ръка, той пък — майка си, и семейната верига потегли полека за последен път, зад гърба на войника, който крачеше покрай граничната стена, кашляйки спокойно, спусък на времето, трябваше да изтекат осемдесет крачки. Семейството бързаше през полянката, най-отпред бащата, зад него синът и най-накрая майката, през главата ѝ се стрелна мисълта, че вече е безвъзвратно прекалено късно да кажеш „не“, да се спреш. Веригата приближаваше стената, войникът стигаше момента на своето „кръгом“ и нямаше вече аварийна спирачка. Може би тази отрезвяваща мисъл се мушна като сопа в крака ѝ, а може би майката се препъна в някаква заседнала в земята коренова грудка: тя полетя надолу с вик. Веригата се разкъса, войникът направи преждевременно своето „кръгом“ и трима възрастни и едно дете се видяха изправени пред проблем, който за всички беше непознат. Бащата впи очи във войника, Алекс погледна надолу към майка си, войникът погледна объркан назад. За няколко мига им стана ясно, че не бяха подготвени за подобна ситуация, че можеха да сторят някаква ужасна грешка. През главата на войника се стрелнаха различни варианти и заедно с това му стана ясно, че има едно, само едно решение: да постъпи така, сякаш нищо не се е случило. Побиха го ледени тръпки, когато направи „кръгом“, и бавно продължи обиколката си в другата посока. Бащата подскочи като натисната пружина, която внезапно бива освободена; понесен от този тласък, той повдигна Алекс над главата си и още преди да е разбрал всичко, вече го беше хвърлил през стената.

Стоп. Да поспрем малко. Зрители, Вие, господа, от трибуните на Запад, които обхващате с поглед всичко, или вие, другари, на Изток, които кибичите между летвите на оградата или сте се покатерили върху дърветата, необходима е Вашата и вашата фантазия. Това тук може да се окаже решаваща сцена. Алекс прелита над желязната завеса, в случая стена, висока метър и шейсет, родителите му все още са изправени пред това препятствие, войникът се отдалечава с приглушено смущение. Всичко изглежда ясно, сякаш подредено: Алекс се плъзва с дупето напред в „обетованата страна“, войникът ще си яде след малко супата с апетит, а родителите ще са прескочили скоро високата летва към другия живот. Вие от безплатните места, забележете, не казвам: към по-добрия живот, нали ви предупредих, иска се фантазия, и то повече, отколкото можеш да получиш на будката.

Не се бойте, драги зрители, това няма да бъде сцена от Уолт Дисни, нито танц на феи — стойка на ръце с премятане, — ансамбловото изпълнение на степ; няма да се вдигат знамена. Ще излезем само извън времето и ще видим: Алекс във въздуха, с отворени очи, протегнал ръце като разперила криле калинка, като победител, който се отдава на мига двайсет сантиметра над стената. Без музикален съпровод.

Италианският селянин, който минаваше в това време покрай граничната стена с каруцата си, натоварена със сено, не чу как детето падна в нея; беше вече във възрастта на лекото оглушаване. Селянките, които наблюдаваха случката отдалече, си приказваха за ангел, който се понесъл към Фриаул. В кръчмата успяха точно да нагласят слуха.

Сега вече при тях бягат и ангелите.

Глупости, тъпако, откога ангелите идват от оттатък?

По подобен начин трябва да се е изразил и пасторът, когато му доложили за чудото. Вярно е, че всеки пастор се надява на чудо в своята енория, но точно това изглеждало с една идея в повече.

Селянинът удари няколко пъти своята кранта с тоягата, каруцата затрака надолу по хълма. Алекс се настани удобно в сеното, загледа се в небето, което живееше над него, в очакване и родителите му да паднат. Когато все пак и те се прехвърлиха през стената и се огледаха,

не видяха никакъв Алекс, надлъж и нашир, само в далечната падина по чакълестия път някаква каруца, която забулваше гледката в прах.

РАЗКАЗ ЗА „ОБЕТОВАНАТА ЗЕМЯ“

Колкото меко Алекс се беше приземил върху сеното, толкова накриво стъпва баща му върху чакъла, така че глезенът му рязко се изкълчва. Той не стреля, когато се спънаха, онова момче не стреля, когато падаха, слава Богу, че не ни застреля, не стреля, болката е пронизваща. И защо тук има стена? Той се изправя, болката се усилва, успяхме. Яна? Оттатък сме, Яна. Това му беше грешката, болката пронизва глезена, докато той подскача на другия крак, по дяволите, само това ми липсва сега, да се разкуцукам, другояче си беше представял нещата, другояче ги беше рисувал, когато заспиваше, когато сънуваше, както и в многото будни мигове: празнуване и ликуване, предързък, прекаляващ, прещастлив, посрещнат от хора, които се радват да го посрещнат, казват му „добре дошъл“, прегръщат го, с въпроси изразяват възхищението си от него и неговото бягство, потупват го по гърба, търсят ръката му, пожелават щастие на героя, поднасят му дребни подаръци в знак на гостоприемство. Сега с псувни приветстваше чужбината: Това е Италия, макар и погледът му да не се ориентира според указанията, дадени от водача. Италия, стигнахме в Италия, чукай на дърво, запали свещ, къде е човекът с багажа, той ни чака, как да разбере къде се намираме, трябва да намерим явката...

— Но къде е Алекс? — пита Татяна. — Алекс къде е?

Италия носи дрехи, покрити с кръпки. Недовършени стени разказват полуистини за своите собственици, в купчините пясък стърчат лопати като копия, дъски лежат, подредени една върху друга, разхвърляни една през друга. В далечината са полята, хубаво засети. Две възрастни жени са се отдали на любопитството и наблюдават мълчаливо, подпрени на мотиките, странни явления. Едно дете прелетя над стената и падна върху каруца, след него — мъж и жена, оглеждат се, най-вероятно не знаят накъде да тръгнат, чакай да видим какво ще стане нататък.

Покрай чакъления път са наредени, макар и не толкова равномерно както при алеите в парка, кипариси и други дървета, които

водят към първите къщи на едно градче. Тишината остава ненарушена, докато Татяна отново пита за Алекс. Почти изрича: върни ми го, но остава при упрекващия тон. Селянките продължават да я наблюдават от далечината на картофената нива и дори не подозират за паниката, която избухва в тази нежна жена.

— Къде е?

— Не знам, и аз виждам същото, което виждаш и ти, няма къде да избяга, и сам може да прецени, че трябва да чака.

— Някой го е взел. Някой просто го е взел. Как ще го намерим сега?

— Хайде да отидем до онези къщи, прилича на град, не е възможно просто така да изчезне.

Бледото слънце ги следва.

През това време каруцата се търкаля към града.

— Хей, какво караш там, Колоре? — пита първият, който има време да го огледа внимателно.

— Трябва да откарам сеното в Помазо.

— Не ти говоря за сеното, а за детето.

— Какво дете?

— Я си отвори хубаво очите, Колоре. Май вече те гони склерозата, старче!

Пазарен ден! Много вкуснотии на квадратен метър, разговори и ябълки, и хвалби, и сирене, и ругатни, и риба, и шеги, и домати, и заплахи, и патладжани, и подкани, и скърцането със зъби на жената отсреща, която, леко приведена, тромаво се отдръпва от пълното с картофи открито ремарке. Хайде де — особена стока, че какво да им е особеното на картофите, това са кождери; откакто старецът умря, тия младите са толкова алчни, ама има да патят, за всичко ще си платят. И тя минава покрай каруцата, където отстрани стои Колоре и се озърта боязливо. А сега? Хей ти, малкият, откъде изобщо се взе, как попадна в моята каручка, какво ще правим с тебе сега? Алекс го погледна малко разрошено и му отвърна на езика на избягалите ангели.

— Внучето ли е това, Колоре? — Един мъж, появил се току-що, и вече докосва с ръка бузката на Алекс, милва го по главата, а езикът му сервира на слабия Колоре сладости — нима има по-голяма радост за един дядо от похвалните слова по адрес на внучето му?

— Не, не, не, отнякъде е попаднал при мен, направо се чудя какво да правя с него. Чакай тука, малкият, стой тук, тук, тук, да, тука, веднага се връщам, ти стой тук.

Колоре се отдалечава. Алекс остава в каруцата толкова, колкото му е необходимо, за да измисли как може най-лесно да слезе. Спокоен е, съвсем спокоен. Устремява се към първата платнена сергия и се заглежда в редицата увесени пилета. Пиле до пиле, под тях презакръглен пуяк, вързан здраво за краката, се пъчи без глава. Той пленява Алекс. Гледа го втренчено, пристъпва по-близо, дали да го пипне този огромен пуяк, дали ще го види някой? Алекс се стряска. Пуякът има уши и нос, има шал на врата, очи, които го фиксират, уста, която говори. Някаква пълна жена се приближава към него с въпроси.

— Ама кое е това сладко момченце, май не е оттук, откъде си, миличък? Къде е мама, а, къде е мама? Сигурно пазарува, нали? Какво ще купува? Виждали ли сме се вече тука? Не, не ми се вярва. Струва ми се, че не си оттука. Или се познаваме с тебе? Знаеш ли, такова сладко момченце със сигурност щях да съм го забелязала. Я ела, кажи ми сега, какво, не искаш ли да говориш с мен?

Алекс я гледа: цяла жена, заобиколена от обезглавените пилета.

— Хей, Масимо, тук едно момченце се е загубило, не отронва нито думичка, много е уплашено, ела, Масимо, ела да го видиш, съвсем е объркано, ако питаш мен, ти какво мислиш?

Масимо и няколко клиенти изникват от двете страни на пилетата. Масимо държи в ръка кафява хартия, върху нея — розови колелца салам.

— Ами-ами, сигурно ти си го уплашила. Искаш ли да опиташ това? Ето вземи си!

Той тиква на Алекс едно розово колелце, право под носа. Голямо колелце. Алекс несръчно го набутва в устата си, дъвче сдържано, очите му хвалят дарителя, който с усмивка пъхва кафявата хартия в ръката му.

— Вкусно е, нали? Вземай, вземай колкото искаш, хапни си, днес е „Денят на шунката“, пресни са, от Сан Даниеле.

Вкусни са колелцата салам, още едно, следващото винаги е най-хубаво, а смехът и чифтовете очи се умножават. Също и тези около лекарката, която към последното саламче му подава едно хлебче. Прибавят се нови дарове: тънколюспести домати, нежно грозде и парче сирене, от което по езика на Алекс полазва една мравка навътре и стотици политат навън.

Аха, това е подхвърленото дете. Сега вече се наяде. Изглежда е било страшно гладно. Хайде сега, разотивайте се! Аз ще се погрижа за него.

Карабинерът, той е много далечен роднина на Колоре. Оказа се много полезен, обади се в управлението и оттам го упътиха да заведе детето в бежанския лагер в Пелферино, на, кажи-речи, цял час път оттук.

— Така, пуснете ме сега да мина и оставете детето на мира, толкова му е пълна устата, че ще има да дъвче чак до вечеря.

— Откъде е детето, Микеле?

— Трябва да е паднало от небето, право в каруцата на добрия стар Колоре.

Васко и Татяна нямат много багаж за влачене, от една сянка до следващия кипарис, който препречва пътя на слънцето. Малкото куфарче почти не ги затруднява. Стигат до първите къщи, които все още стоят поотделно, като нахвърляни тук и там, по-отдалечените са скупчени, притискат се една в друга, покрив към покрив, цвят към цвят, керемидено върху каменно сиво, и пак керемидено, а под него се смесват пламтящи багри.

Уличката прониква в градчето, води до един издължен площад с къщи, които сякаш не са се споразумели за реда на правостоящите около площада, сбутват се най-нагъсто там, където някоя от тях, без да поиска разрешение, е довела свой роднина. Ръбове и ъгли очертават от всички страни фасадата. Васко и Яна спират до една банка. На площада няма жива душа. Те се оглеждат. Сега накъде? Защо е толкова пусто тук? Къде е Алекс?

— Ще потърся полицията.

Яна кима.

— Искаш ли малко да си починеш тук?

Яна кима.

Васко свива в първата пресечка, която тръгва от площада. Няма какво да се притеснява: зад ъгъла все ще намери някой полицаи. От опит го знае. Думите си е подреждал от седмици, почти цяла малка реч, не на местния език, но все пак на един световен език, на езика на свободния свят, който сигурно всеки от свободния свят разбира. Васко продължава нататък, все по-нататък и преживява след изчезването на сина, след изкълчването на глезена следващата изненада. В тази Италия, изглежда, цари недостиг от полицаи. Вече е доуцукал до трети ъгъл, без да се натъкне на нито един униформен. Да, ей ти там, откъде идваш? Какво търсиш тук? Я си покажи паспорта! Това не беше предвидено. Че ще му се наложи да търси полицаи, никога не би му минало и през ум. Кръстосани, напукани, извити навън летви; от тази врата излиза човек с дървено ведро. Питай го! Сива набола брада покрива бразди от доброта.

— Scusi, where is police... polizia?

Човекът поглежда към ведрото, оставя го върху калдъръма и оглежда дълго чужденеца.

— Carabinieri, eh? Dove sarà Michèle? Oggi c'è mercato, sarà in giro da qualche parte. Forse è meglio andare a cercarlo al mercato...

Един пръст се забива във въздуха, надолу по улицата, в корена на нокътя тъмно петно, другата длан се свива, линията на живота е дълбока, непреходна сянка, ръката няколко пъти се повдига бързо напред, при което дланта пада, веднага се надига и отново пада... All'incrocio vai sempre dritto... китките се събират, гръб върху гръб и се разделят, падат дълбоко до хълбоците, в продължение на една усмивка, после ръката с черния нокът отново се надига с леко изпънати пръсти, палецът безучастен, надскача близостта на шепота, отворената длан подpira едно *Basta* и описанието на пътя завършва с щърбина между зъбите.

— Il mercato è là.

— Грация, синьор!

Колко дълго могат да се гледат облаците, докато на небето стане твърде тясно за грижите и те полетят надолу към ожулените от времето стени, охлузят се от тях и продължат да падат все по-надолу, до пукнатините на една пейка, бели люспи боя, които остават под нокътя, който проследява една пукнатина, проточила се до облегалката, точно

срещу ъгъла, в който Яна косо се е облегнала. Със свити крака. Гризе нокътя с остатъците боя, прекарва го през кучешкия зъб. Мъчителното отваряне на консерви. Сяда върху двете си ръце, като че ли в тях е страхът, който я потиска. Притиска ги. Страх за Васко, къде се бави толкова? За Алекс. На запад веднага ще загубиш сина си. Тялото ѝ се тресе, клатушка се напред-назад. Трепери. Един порив на вятъра помита праха, мушва се в черните ѝ къдрици и ги мята пред погледа ѝ, по-присвит... Не издържа седнала, не издържа и права, нито пък мисълта, че са хванали Васко, арестували, затворили, върнали, кой знае дали е вярно това, че италианците не връщат бежанците, ще открият и мен, всички ще ни върнат обратно и ще ни пхнат в затвора, какво ще стане с Алекс, как можах да се забъркам в тая каша? Трябваше да говоря с майка. Все тази моя слабост, все отстъпвам. Приближават двама младежи на възрастта, на която Яна се омъжи, спират до пейката, заглеждат я, намеренията им — неясни, единият подсвирва, не продължават пътя си, говорят ѝ нещо и се хият, единият сяда до нея, толкова близо не се сяда до непозната жена, махай се. Няма къде повече да се отмести. Ами ако не се махне? Ако остане? Отвратителни ръце, ноктите са по-дълги от приличното, мръсотия под ноктите, лявата ръка се подпира на най-предната дъска на пейката, до бедрото ѝ. Докосва я с кутрето си.

Васко обиколи пазара два пъти, не откри нищо, помоли още един човек да го упъти и той го заведе до някаква къща, недвусмислена табела до вратата, служебен кабинет, подобен на онези, които познаваше. В стаята няма никой, човекът, който го доведе, повдига рамене, показва му стола, същия като в училище, дава му знак да чака, той отива да търси Микеле. Така се казва полицаят, Васко разбра това.

Non, изкрещя Яна, беше го прошепнала няколко пъти, без последствие, без резултат. Non. Неотразимият е слисан, не прозвуча нито превзето, нито ядосано, може би тая е луда. Той побутва приятеля си, млясват още веднъж и се отдалечават с подчертано клатушкаща се походка. Яна вижда себе си: сгърчена, върху пейката на някакъв площад, причерняло ѝ е, всички врати са затворени, Алекс го няма, Васко го няма. Никоя от вратите няма да се отвори, тя изкрещява два пъти, два дълги вика, които не могат да разстроят невъзмутимостта на това място, нейният глас се търкулва по стълбите надолу, изхлипва,

спира, една пейка на някакъв площад в някакво градче от областта Фриул, недалеч от границата с предишния ѝ живот.

Вратата се отваря. Васко е потънал в мисли, прагматични мисли, какво ще каже, как ще обясни положението и как ще открие местопребиваването на водача, как ще опише Алекс? Един висок човек в униформа се подава след изскърцването на вратата и зад него, дъвчейки усърдно, с грейнало лице — което веднага вбесява Васко — ситни Алекс.

Васко не чувства как стъпва по земята, толкова леко, сега, когато положението отново е овладяно. Свитата фигура там трябва да е Яна, добричката ми, на същото място, където я остави. Ще я изненада. Тя ще извика от радост и ще го прегърне... все се притеснява, но нещата винаги се подреждат, а тук се намираме в цивилизована страна. С времето ще се убеди, че сме постъпили добре, като сме избягали. Той се промъква отзад. Тя не помръдва. Тихо! Едва не се препъна в бордюра, има да се чуди, че толкова бързо съм намерил нашето дяволче. Тя не усеща нищо, добре сега, красивите ѝ рамене, ДРУГАРКО, „бръъ“! Тъкмо да каже: защо седите толкова самотна на тази пейка, и едно скрибуцане го отрязва, Яна скоква, отстъпва назад, стиснала тялото си с ръце, НЕДЕЙТЕ, МОЛЯ ВИ, после замахва. Яна, момичето ми, скъпа, хей, аз съм, НЕ МЕ ДОКОСВАЙ, но какво става? Намерих го, всичко е наред. Тя клати отрицателно глава, заравя се в собствената си прегръдка, клати глава. Той стои зад пейката и недоумява. Какво да ѝ каже? Тя не го чува. Сякаш нещо е заседнало в гърлото ѝ. Може би. Какво? Пак ли нещо обърка? Погледни ме. Може би ще успее. Докосва гърба ѝ с ръка. Малкият ни чака в полицейския участък, всичко е наред. КАК МОЖА! Сякаш се мъчеше да изтръска ръцете си. Ти, ти... беше ме страх, къде беше, толкова много се забави, ти просто не идваше, как можа, как можа...

Тръгва с него към полицейското на упрекващо разстояние.

Първият разпит: малко думи, които се разбират по жестовете. Раздърпан и жалък като бостанско плашило, мисли си карабинерът, докато синьор Луксов очертава с ръце високата стена, която е трябвало да бъде прескочена, показва с пръсти делфинов скок и после се върти, куцукайки, около собствената си ос. Като жужащи пчели, мисли си

Васко, когато конфузните звуци идват в повече за карабинера, и той вдига ръце, полага спокойно върху дланите две-три изречения и после ги посипва като конфети върху чужденците. Толкова се вживява в ситуацията, съвсем нова за него, както и за вестоносците, които зад прозорците и вратата са се потопили в случката и най-вече в представлението на карабинера, за да могат веднага да разменят въпроси и отговори с насъбралото се на пазара любопитство, че говори, без да спира, излиза пред бюрото и демонстрира тържествено красноречие, най-напред очи в очи с бащата, а после в окуражителен, по-мелодичен вариант към майката. Какъв елегантен полицаи, минава й през ума. Тя прегръща Алекс, притиска го към себе си, малко по-силно, целува го отново и отново. Неговите бузки опитват да се спасят от мокрите й милувки. Предпочита да гледа карабинера Микеле, с когото вече има няколко общи закачки.

— Какво казва? — пита Яна мъжа си.

— Не знам точно.

Тя се обръща към карабинера: Грация, грация, о, грация, притиска и целува Алекс. Карабинерът разбира.

— Ядене? — пита той, показва устните си с пръст и се усмихва на Алекс.

— Тук всичко е страшно вкусно, мамо — Алекс си глади коремчето, — шунката и сиренето, ммммммм. — Нещо го гъделичка по езика. Това са мравките.

— Ние малко пари, казва бащата. — А карабинерът, благодарен, че има възможност да покаже великодушие, поклаща глава, обръща длани толкова ненадейно и бързо, както се прекатурва лодка, смее се и говори едновременно, отива до вратата и приказва нещо на един младеж. Поканва бежанците гости да седнат, нарежда да затворят вратата; представлението свърши, сега трябва да пази авторитета си. Сяда на бюрото и отново набира централата. Положението все пак е малко сложно...

И той още говори по телефона, когато младежът донася чиния с хляб, шунка, сирене, домати и две ябълки. Две големи ябълки с прекрасна форма. Тревогите на Яна отстъпват.

— Ето го, от същото е, никога не сте яли такова. — Алекс, в целия си ръст и убедителност. — Това е най-хубавото сирене.

— Още не му поникнала перушината, и вече се перчи — казва Яна.

— Виждаш ли, само трябва да изпратиш децата в чужбина, и те веднага стават мъдри като света, и могат да научат на нещо бедните си, невежи родители.

Тримата се смеят, от толкова дълго време, отново в един глас.

Микеле на седалката до шофьора се старае да разговаря с Васко, Яна и Алекс, които седят отзад. Полицейската кола се носи по разсичаща един хълм автострада, над самото море и над града, първия истински западен град. Триесте, казва Микеле. Това значи е Триест, нюанси на бялото, керемиден подслон. Толкова красиво. Сякаш търпеливото море е доплувало в този залив заради скъпоценен камък. Кранове се протягат уверено, грамадни презокеански параходи, трябва да са на няколко етажа, пуснали котви в очакване, колко ли е хубаво на такъв кораб, трябва да пиша на Мишо за тях. Мишо е диабетик, който натъпква копнежите си в кораби, за които не знае нищо друго, освен че пристигат някъде по света. Какво ли не би дал да можеше с очите си да види такъв кораб. И даже да се качи на борда. Погледът на Яна бяга напред към хълма, към вилите на склона. Да срещаш деня на верандата с чаша кафе, истинско кафе, като онова, което татко веднъж беше донесъл от Виена, а зад гърба ти — меки като възглавка тонове от „Тоска“, и да гледаш към морето — тук то се просмуква от небето и добива различен цвят от онова, на което щяха да прекарат отпуската си, ако не бяха... Алекс вижда само колите, които прелитат край тях по лявото платно, накланя се малко, за да вижда по-добре, покрай майка си. Вече разпознава някои от тях, фиат, по-стар модел алфа, те не са най-страхотните коли тук. Това са дребни риби за тука... Вижте онази там, извиква той, колите профучават, като че ли се надпреварват коя да му се хареса най-много, една перка на задницата привлича вниманието му за миг, но веднага е надцакана от едно почти прилепнало към шосето приказно създание, което я задминава, плъзва се обратно в своето платно, десният мигач просветва, ето тази е най-страхотната, оооо-у, най-най-страхотната, Микеле се смее, потвърждава с палец качеството и пита нещо Алекс. Колата-чудо се отдалечава по едно стръмно шосе. Мазерати, мазерати. Специална марка спортни коли,

обяснява бащата. Какво обаче казва още Микеле. Мелодичността подхожда на красотата. Iso Grifo, добавя той. Ma-se-ra-ti I-so Gri-fo. Каква външност, елегантна, и изобщо всичко, за което можеш да мечтаеш. Алекс би го помилвал лекичко, това мазерати изо грифо, родителите се усмихват — в това мазерати би имало място за всичките им копнежи. Алекс произнася трите думички с апломб, като първи екземпляри от една нова колекция, скъпоценни монети, колко прекрасен е звънът, с който падат в празната касичка.

Полицейската кола се отклонява от автострадата, минава през някакво градче и продължава нататък още малко покрай една каменна ограда. Спира пред решетките на желязна порта. Шофьорът натиска нетърпеливо клаксона, докато от будката на охраната се показва един колега и идва при тях, оглежда колата и пътниците в нея. Двамата полицаи си говорят известно време.

Вратата се отваря навътре, колата потегля, търкулва се към една плоска постройка. Пътят е фланкиран от триетажни, монотонно повтарящи се сгради, те стоят кафяво зад утъпкана поляна, строени като дивизия, със ситни решетки на прозорците, които пресяват всеки слънчев лъч, съвсем различни от вилата и верандата, както Яна много скоро ще разбере. Тук не живеят хора, които лежат в шезлонги. Васко бързо разпознава тази геометрия, усеща как студът се промъква в краката му. Геометрия на строевата подготовка и краката му се вкочаняват. Леденият мраз в прекалено тесните ботуши. Неравномерното дишане, едно изсвирване, гонещо навън, упражнения по „тъй вярно“ и „слушам“ преди закуска, комендантът на поделението и ротният командир, строй се в редици, подравни кирките — в студа, той иска да се измъкне от презрителните викове, да се свие, да избяга, ако трябва дори пълзешком, но краката му, замръзнали в ботушите, са се сраснали с казармения плац и той може само да си повтаря, че всичко това ще свърши. Дявол да го вземе, нали уж успях? Как така пак се озовавам в казарма?

Вторият разпит, с преводач, в едно помещение с дървени маси, дървени етажерки, разнородно надписани папки и листове от стари календари по стените. Микеле се сбогува нежно с Алекс, хвали родителите, че имат такъв син, а пък да вземат да го хвърлят ей така

през някаква стена, без да знаят какво има оттатък, цъкайки и клатейки пръст — второто правеше подчертано пресилено, като автомобилна чистачка пред широкото си лице, мятаща се между двете трапчинки на усмивката.

Преводачът. Яна изтръпва от страх. Той изглежда така, сякаш не харесва дрехите, които носи, но и те не могат да го понасят. Два ръждясали пирона поглеждат Яна, а на тях виси без рамка едно изтъркано изречение.

— Добре дошли в лагера Пелферино. Аз съм Богдан.

— Сънародник!

— Аа, добър ден, аз се казвам Васко, Васко Луксов, а това е жена ми, Татяна, и сина ни Александър.

— Сашко, дай лапа, я ела тука, да си ми жив и здрав, момчето ми, добре дошъл, добре дошъл. Не се притеснявайте, тук сте на сигурно място, всичко ще мине по мед и масло, можете да поемете глътка въздух, отпуснете се, най-лошото е зад гърба ви, сега можете да си починете колкото искате, време имате предостатъчно, тук нещата малко се проточват, честно да си признае Богдан. Тук по-лесно се влиза, отколкото се излиза — но все някога става, — все пак не е затвор, нали така, оо, не се бойте, мадам, шегувам се, всичко ще се оправи, сега светът е пред вас. Всъщност как се измъкнахте? При Горица! Браво. С водач? Да, да, естествено, а после? Прекрасно, е, това вече е нещо ново, такова не се беше случвало досега; и какво, малкият заедно с вас, моите уважения, че не сте се върнали назад, наистина куражлии. Свалям ви плешивото си теме, Богдан ви го казва. Но това с водачите направо го забравете. Много са кофти, ако стане гаф, веднага се скатават. Вие не сте се появили, не сте спазили уговорката, значи „ариведерчи“. Няма да ги видите вече. Тук ще ви дадат малко дрехи, дарение, прилични неща. Е, няма да ви стъпят на врата, така му се струва на Богдан, а той бърка по-рядко и от папата, сигурно ще успеете. На някои им е трудно и понякога има неприятности, от дъжд на вятър, но ще ви издам златното правило, моята персонална награда за бягството — специално за вас! Спазвайте правилата, гледайте да не биете на очи, тук се навъртат едни типове, които търсят само неприятности, останете спокойни, навеждайте главата, тогава всичко ще върви, няма страшно. При онова, което сте изживели, няма начин да не се справите. Богдан е сигурен в това. Сега ще ви зададат няколко

въпроса. Кой-как-къде-какво. Внимавайте с политическите. Говорете по-общо, ха, най-неопределено. Тях конкретното и без това не ги интересува. Имайте предвид, ако сега им сервираме някоя история, после трябва да се придържате към нея, дума не може да става за никакви отклонения, това не го обичат, могат да станат неприятни, не е желателно да се сменя „плочата“. Няма да ви върнат, но тези тук имат гадния навик да държат хората на това място до второто пришествие. Подготвили ли сте нещо? Не, не самото бягство, причините, нали знаете, преследвания и т.н. Сега трябва да поискате политическо убежище. Значи как е при вас? Бащата в затвора, забрана за следване, изселване в провинцията, интерниране? Окей, да, това не е зле, това ще мине. Преследване на целия род, това е сигурен номер, не, не, не ми обяснявай, хич не ме интересува ни най-малко, изобщо не ми пука дали е истина, или не. Който бяга, си има причини, така смята Богдан, повярвайте ми, много нещо съм видял, по дяволите, тук няма светци, затова ми се повдига, като дойде някой и започне да дели емигрантите на добри и лоши. Така, хайде сега да влизаме, не се притеснявайте, смешна работа! Ако кажете някоя глупост, ще я замажа с превода, нали разбирате. Вие не сте нито първите, нито последните, които ще посрещна тук... *Buon giorno, Dottore Sforza. Come sta lei e sua moglie? Ancora dei connazionali.*

Емиграцията също си има свой върхов сезон: лятото, когато безчет хора са увлечени от отпускарския поток. На запад — повече задръствания, на изток — по-дълги опашки. Бежанците се оставят на вълната, не бият толкова на очи. Всеки отпускар разпитва за разписанието на кораб, автобус или за точния маршрут. Емигрантът се старае да прикрие своята нервност. Виждаш ли онова семейство на паркинга, до колата, която става по-скоро за кокошарник — как мислиш, закъде са тръгнали? Да разглеждат забележителностите на братските страни, за фестивал на борците за мир или в „обетованата земя“?

През късното лято лагерите в „обетованата земя“ се изпълват, приемателни лагери, бежански лагери, етапни лагери. Помещенията са пренаселени, персоналът става недостатъчен и недоволстващ. Колегите с повече деца са си взели отпуска.

В някога собствените предприятия и комбинати са останали празни столове, които привличат скришни погледи. Цели три дена отсъства! И още няма никакво обяснение. Подозренията избуяват, който смее, ги споделя шепнешком. Офейкал е, няма да го видим повече. Някои потулват завистта си, други — тревогата си. Сигурно е едно: не се върнаха от почивка. Срецнах тъщата, тя също нищо не знае, плаче и все повтаря, че са загинали при катастрофа. Може да са закъсали с колата, казвам ѝ, за да я успокоя. Защо тогава не се обаждат? Щяха да позвънят, сигурна съм.

Звъни се на вратата на изоставените, на останалите у дома. Искаме да знаем къде се намира понастоящем вашата дъщеря. А синът ви? Търсим брат ти. Не трябваше ли отдавна да се е върнал? И защо нищо не си съобщил? Май не си много-много загрижен. Сигурно знаете повече, отколкото ни казвате? Не намекна ли с нещо, че няма да се върне? Как се разделихте? Известно ли ви е, че преди отпуската е продавал на другарите си от предприятието някои лични вещи? Плочи например. Явно са му трябвали пари за отпуската, а? Покажете ни други негови плочи. Съвсем никакви? Значи е продал цялата си колекция от плочи, за да изкара две седмици на морето, хм? Какви бяха тия плочи? И вие не знаете. А какво ще ни отговориш, ако ти кажем, че твоят син е имал виза за Югославия? И паспорт, валиден четири седмици. Покажи ни стаята им. Много подредено, дъщеря ти винаги ли толкова подрежда? Хм, и защо не си ни съобщила? Тук на стената са висели картини, ето там, и слепите ще видят. Кога са били откачени? Лелче, не си влизала ни веднъж в стаята и прах ли не си бърсала през цялата им отпуска? При тази нечувана жегга цяло лято ни веднъж не си отворила прозореца? Значи нямаш нищо общо с тази стая? Мишо, я ела, ела, погледни там. И какво е това тука? Я ни обясни, лелче, какво прави тази рамка, брей, че тежко нещо, какво прави тя в гардероба? Твоите хора опразват стаята, а ти се опитваш да ни баламосваш, че нищо не си разбрала. Ще ти дам един съвет и си го закачи като обеща на глухите уши — гледай да не духнат и останалите ти пет щерки, че пак ще дойдем. И тежко ти и горко, ако разберем, че имаш пръст в тази мръсотия...

Бягството си има своите епохи, години на устрем и години на застой. Потушени бунтове, неуспешни смени на властта, много повече от един-двама са онези, които бягат-тичат-бързат да се махнат,

забравили диплома, ненамерили място за една любима книга. Скочили в някой влак, натиснали газта до дупка по някое второстепенно шосе към границата, някои пешком, други сврени в каросерията на камион, шофьорът също не го свърта. Границите са покрити с шупли, седмици или дори месеци наред, спукана вена, както би казал някой лекар, намаляване на главоболията — пресмятат наум собствениците на властта... Това се случи за пореден път в сърцето на Средна Европа, малко преди Алекс да прелети през стената. Източноевропейската солидарност беше пристигнала, за да засвидетелства оловно недоволство, и лагерите на „обетованата земя“ се напълниха.

Нали разбирате. Във върховия сезон местата са заети, можеше да се окаже трудно Васко, Татяна и Александър Луксови да бъдат подслонени.

Стълбището е широко, петима ефрейтори, застанали в редица, биха могли да слизат бързо, закопчавайки горните копчета на ризата си, може би дори седмина щяха да се сместят, на едно място стълбите спират за почивка, преди да тръгнат нагоре към първия етаж, прозорците предлагат мръсен изглед, още една почивка преди втория етаж. По стъпалата се търкалят стъпкани спагети. Объркан, Васко изкачва стъпалата нагоре, без да изоставя нито крачка от Богдан. Яна пристъпва на разстояние, скована от униженията през последния половин час. Алекс дърпа ръката ѝ. Италианецът беше облечен в елегантен костюм и носеше дръзка, бледорозова риза — вратовръзката му се извиваше като дъга върху сития корем. Не ги поглеждаше, сякаш въпросите, които задаваше, за него бяха по-маловажни от едно подсмърчане, от пренареждането на листата, от щракването на химикалката. Отговорите отбелязваше набързо, сякаш го интересуваше единствено крайният резултат. Като че ли не го впечатли случката със стената. Не знам, Богдане, имах чувството, като че ли няма да ми повярва нито дума. Как мислиш, колко ли такива истории вече е слушал? На човека му е писнало от историите, които трябва да слуша. Твоето бягство за тебе е нещо страхотно, ти смяташ така, аз също, но за него ти си само повторение, години наред той ден след ден слуша все едно и също, как на някого не му позволяват да следва, как друг не може да специализира в чужбина, на трети му пречат да се издигне,

защото баща му бил фашист, все едно и също: не бива, не може, няма възможности, и всеки път преувеличено, а понякога дори измислено от самото начало. Ама и Сфорца, та той междувременно е научил всичко, което се знае за лъжите и лишенията. Той не би се учудил дори ако пред него застане самият Тито.

Те трябваше да си предадат паспортите. Яна се почувства като разсъблечена, Васко — облекчен, като че ли със загубата на паспортите окончателно се беше отървал от родните власти. След краткия разпит бяха отведени в съседната стая, седнете на табуретките, Яна успя само да отмести един кичур от челото си и проблесна фотосветкавица, с напљунчен показалец прокара път в бретона на Алекс и — отново светкавица, яката ти, Васко, но Васко не реагира и просветна — вече за трети път. А после Богдан го бяха поканили да излезе, човекът, който ги фотографира, им даде знак да отидат с него до една маса. Как изглежда всъщност този човек? Всичко ставаше толкова бързо, мислите на Яна все още бяха заети с фотографирането, човекът хвана китката ѝ, стоеше срещу нея, беше много по-висок от нея, на масата имаше лампа, много, много по-висок, тя гореше, той хвана палеца между пръстите си, натисна ръката ѝ към масата. Но какво иска? Върху масата лежеше нещо, той натисна палеца ѝ настрани, натисна го в нещо мокро, оваля го върху... тампон за печат. Но какво прави? Разтърси ръката ѝ, да я отпусне, после търкулна палеца през едно светлокафяво картонче, в едно квадратно поле, поведе ръката ѝ назад и повтори процедурата поотделно с всеки пръст на дясната ръка, за всеки пръст — правоъгълна кутийка, и с всеки пръст унижението се забиваше все по-дълбоко. Тя погледна картона, мъжът беше направил печатна грешка, Татаина Луксов, не се четеше и ясно, тогава тя би могла да твърди, че това не е тя, но отпечатьците от пръстите на дясната ръка проблясваха, заличаваха се в грозната светлина на електрическата крушка, което ги превръщаше в нещо особено. Всички минават през това, Яна, то няма нищо общо с нас. А ако се чувства по-малко човек отпреди? Тя се вторачва в катраненочерните си пръсти. Никога няма да се изтрият. В умивалнята има сапун, каза Богдан. Това не я успокои.

Коридорът е широк и неосветен, прозорецът в дъното задържа светлината за себе си, един мъж, опрян на стената, олицетворение на очакването, гледа навън. Слушай, прошепва Богдан, за съжаление има

и неприятни неща, ти ще ги преодолееш, сигурен съм, но семейството, искам да кажа, че жените преживяват дълбоко тия неща, не губете кураж, след няколко месеца пак ще сте навън, просто стиснете очи и давайте нататък. Спомняй си само от време на време милата ни сладка родина и ще ти бъде по-лесно да издържиш.

— Какво има? — Поглед през рамо към Яна.

— Така, сега, в момента, нямаме достатъчно стаи, мъжете и жените спят отделно, по принцип семействата получават самостоятелни стаи, но толкова много бягат, а в цяла Италия има само три лагера, какво да правят хората, и те си имат грижи, значи много е тъпо, всъщност вие би трябвало да получите цяла стая, нямаше да е никак зле, но съжалявам, нищо не може да се направи, в случая дори Богдан е безсилен, настанили са ви с едни цигани, цял катун, като че им дават отстъпка за количество, от Полша са, вие получавате половината от стаята, веднага ще я огледаме, разделена е с платно или нещо подобно, лошото ще бъде наполовина.

В дъното на коридора свиват надясно, в малък страничен коридор. Човекът до прозореца ги оглежда, недоверчиво или просто сломено. Чех, казва Богдан. Има ги много, нали знаете.

Цяла групичка мъже стоят в средата на коридора, гласове, които те шляпват силно по гърба. Циганите. Разговорите им се разпадат, когато Богдан и Васко застават пред отворената врата. Нито един гостоприемнен поглед. Богдан кимва на мъжете и влиза в стаята. Васко го следва. Яна бърза зад тях, стиска Алекс за ръка. Тежка миризма. Тази миризма е изпъдила от стаята всяка свежест: къкрещи манджи, лук и чесън, лошо говеждо месо, силно подправено и леко загоряло ядене. Яна трябва да се насили да огледа стаята. В десния ъгъл гори малка печка на въглища, върху нея голяма чугунена тенджерка. Стената е покрита с ивици сажди и тапет от пръски, най-вече доматени, някои яркочервени, когато консервите са били изсипвани невнимателно, другите различни нюанси на кафеникаво, когато е пръскало навън от клокаещата повърхност на врящия сос. Отляво в стаята има две двуетажни легла, а в средата маса, върху нейния плот са издълбани часове на скука.

Васко оставя полупразния куфар върху масата. Яна отива с Алекс до едното легло, присяда на ръба. Чаршафи, синьо-бели и шарена ивица отстрани, в ъгъла бодливи одеяла, сгънати на квадрат.

— Аз къде ще спя, мамо?

Циганите от коридора са влезли в стаята, речта им се свива в кълбо от викове. Богдан, изглежда, че разбира отделни фрази полски, но не среща съгласие. Има проблеми. Богдан се ядосва. Един от циганите вади нож. Забива го до куфара в масата. Богдан крещи право в лицето на циганина. Той също му крещи. Другите го задържат.

Богдан се обръща.

— Те готвят тук. Не искат да освободят, защото готвят тук. Той казва нещо на другите цигани, със заплашителен тон. Няколко изречения, и циганите тръгват към вратата. Съветват се шумно.

— Мамо, може ли аз да спя горе?

Богдан идва при леглото. Не се хранят в столовата, затова им дават пари и те сами си осигуряват храната. Казват, че тукашното ядене не им понася. Глупости. Отдавна са тука, сигурно има две години. Много съжалявам, Сфорца да му мисли. Защото те получават ядене от други цигани или крадат, или Бог знае какво, а парите ги харчат за други неща. Пфууу, проблемът е, че те са опразнили тази стая, разпределили са се по другите стаи, за да има къде да готвят.

— А какво им пречим ние да си готвят? Все някак ще се сместим...

— Васко!

— Какво, Яна, трябва да намерим някакво разрешение. След като няма други стаи...

— Пречите им, и още как. Те не понасят чужди хора да се приближават. Почакайте малко. Яденето като че ли е почти готово. Казах им да ви пуснат тази нощ да спите тука, а пък аз ще видя какво може да се направи. Те също трябва да измислят нещо. Иначе ще отида при директора.

Двама от циганите се връщат. Те говорят нещо на Васко. Той клати неразбиращо глава. Те го блъсват. Той избутва единия. Богдан се изправя между тях. Крясъци.

Яна се разплаква.

Една стара циганка, която седеше неподвижна на пода до тенджерата, скрила крака под широката пола, се надига тромаво и отива бавно към Яна, носи в ръка празна пластмасова чиния. Спира пред нея, избърсва бузата и, държи чинията под брадичката ѝ. *Nie plaż.*

Крясъците са се сгъстили.

Старата жена изтрива внимателно една сълза от горната устна на Яна. Тя навлажнява чинията със сълзата и казва нещо. Повтаря *Nie plaž*, кресливо силно. Крясъците се раздробяват. Тя показва на мъжете чинията, *pláž*, сълзите и, Яна разбира. Старата се връща при тенджерата, взема една дървена лъжица и сипва със замах гулаш в чинията. Пръска във всички посоки. Подава пълната чиния на един от мъжете. На, яж, казва тя.

— Яж.

— Сега ще ви покажа къде можете да се миете и къде дават за ядене. Ще ви запозная веднага с няколко сънародници. И както ви казах, много се пазете. Не всички са като вас. Винаги нащрек, така смята Богдан, това поне не вреди. Значи за вечеря има хляб с масло и конфитюр, всичко в малки пакетчета. За закуската трябва сами да си отделите по нещо. Много е просто, всеки получава достатъчно, но ако си ужасно гладен, можеш да помолиш за допълнително.

Те влизат в голямо помещение с високи тавани. Между голите стени са подредени една до друга дълги маси, осем редици, а до тях, точно в средата — друга маса. Големи кошове върху мушама, която стига чак до пода — найлонова, както веднага ще установи Яна. Опашка, свършваща при три жени, които бъркат в кошовете, изваждат нещо и го подават на онзи, който е наред.

— Седнали са там отзад. Елате, после ще си вземете яденето.

— Здравейте, здравейте, как е кракът, Стояне, надявам се скоро да ги смажеш тия болтове, цялата къща събуди снощи, като се качваше по стълбите. Не, днес нямам новини за вас, и от братовчед ти нищо, Иво. Съжалявам. Обаждам ви се само за да ви представя това младо семейство, подкрепление от родината, току-що пристигнаха. Е, всъщност все още не се чувстват съвсем тук. Оставям ви ги да ги поразведете насам-натам, аз тръгвам, в Триест ме чака хубаво вино. И ако послушате Богдан, накарайте ги да ви разкажат как са преминали границата с малкия, страхотно е, заклевам се в майка ми, страхотно, в сравнение с тях вие сте най-обикновени палета, извинете ме, мили дами. Васко, утре пак ще намина, ще обсъдим всичко останало. Пожелавам на всички да спите в кош и бъдете мили с новите.

И Яна, Васко и Алекс веднага се запознават с всички.

— Борис, а ти как се казваш, момченце? Сашо! Я ела, Саше, да седнеш тука.

— Гранд Стоян, целувам ви ръка, уважаема. Да ви представя нашите три дами — къси поли, вулгарно разнищени усмивки.

Иво Чикагото, плийз ту мит ю. Тейк сийт.

Братята обуцари кимат, поглеждат надолу в ръцете си.

— Асен — изпушил цигарата почти до пръстите...

— Жена ми. — Безучастен поглед.

Яна се събужда от някаква ария, която се кърши в необикновени фльонги. И-та-ли-я, И-та-ли-я. Всяка сричка отделен тон, не изтръбени, а понесени от меките вълни на шепот. Част от нея излиза от съня и я наблюдава... главата върху завивката, тъмни кичури изтичат през бяло-синьото поле като артериите на делта, затворени очи; и, И-та-ли-я, И-та-ли-я, някой репетира ария, тоновете се люлеят неделно, излет на хълма, искрящо зелено чак до заобления връх, светлината се протяга, настроението, заредено със смях; преди, когато минаха през потока, Васко хвърли обувките си на другия бряг, нави панталоните си, аз съм вашият лодкар, каза и се наведе, таксата — само в целувки. Приятелката скочи на гърба му, хей, не толкова буйно, ръцете му обгръщат бедрата ѝ, едва не се търкулна надолу по наклона, отново в равновесие, стъпалата му търпеливо се доверяват на хлъзгавите камъни. На отсрещния бряг тя му се отблагодарява лошо, с бягащи устни, и бърза по-далече от досега му. Той протестира, не сме се разбрали така, оставаш ми длъжница, ще си взема своето, ще видиш, сега отивам да си потърся по-добра клиентка. И той отново прекосява потока, не толкова внимателно. Яна го дръпва за врата, под тях е водата, той залита напред, повлича от потока няколко пръски и те падат в прегръдка, овалват се през тревата, въздишки-смях-писъци, между тях пърхат мигове страст, насам и натам, едно „ууу“ се пързулва по склона надолу, Яна вдига очи, Васко обръща глава и вижда Петьо, на раменете му Алекс, двамата са оплели ръце и подскачат през тревата. Васко милва Яна по ухото и прошепва: обичам... И-та-ли-я. Тя е по-будна. Алекс я гъделичка по петите, две пръстчета пърхат по стъпалото ѝ като нетърпеливи птички, в ритъма на песента за коса, не, Алекс, недей. „Тръгнал кос с дълъг нос, през гората гол и бос, тупнал

крак, так-так-так... ходил, ходил, па се спрял, три коли мухи изял, тупнал крак, бре, бре, че юнак.“ Тя дръпва краката си и отваря очи.

— Тука смърди.

— Добро утро, красавице, просто остави носа си да спи.

Алекс се е покатерил на леглото и удря една целувка по лявата ѝ буза.

— Почнаха ли да готвят? Циганите...

— За теб намерих чай.

Васко се усмихва като човек, горд от плячката си, и вдига една бутилка кока-кола. Чаши няма, отваряй уста. Той държи бутилката, завил с фланелката си пълния край, поднася отвора към устните ѝ — и навън изскача прекалено голяма глътка. Чаят потича през гърлото ѝ. Пари. Васко я обърсва бързо с потника.

— Като дойдат, трябва да се сдържаш, те са опасни, те са в състояние да те заколят.

— Никой няма да бъде заклан.

Почукване, като с длан, и веднага след това Богдан е в стаята.

— Обещанието си е обещание, нося добри вести. Циганите сами са намерили решение, ще се свият още, за да освободят друга стая. Нея ще я дадат на вас. Явно готвенето е ужасно важно за тях. Закусихте ли? О, прощавайте, тъкмо ставате. Пак ще мина по-късно...

... Така, сигурно искате да узнаете, какво правим нататък. Мъчен въпрос, бих казал, всички все това искат да узнаят от Богдан. Ако зависеше от мен, още утре щяхте да отпрашите за рая с първа класа, а аз щях щастливо да ви махам с кърпичка. За съжаление е невъзможно. Scusi. Ще опитам да ви обясня положението. Вие сте подали молба за политическо убежище и затова можете да останете в този лагер. Първият проблем е, че Италия не дава убежище, поне на смъртните не. За вас тя може да бъде значи само транзитна страна. Трябва да отидете някъде другаде, а изборът не е голям. Не са много тия, които приемат емигранти, Австралия, Южна Африка, Аржентина и още няколко други. В Щатите можете да отидете само ако някой ви изпрати декларация. В нея трябва да пише, че ви познава и гарантира, че няма да подпалите страната им, че няма да убиете президента и тям подобни, на това му се вика клетвена декларация. Имате ли човек там? Е, в такъв случай тази страна направо си я избийте от главите. В Канада става без човек, но... трябва да се чака...

— А Европа? Всъщност ние искаме да останем в Европа.

— Лошо, много лошо. Там няма място, мога да предложа само Швеция, студена страна, малка квота. Дълго чакане, затова пък Канада е прилична, Богдан би се замислил. Швеция означава безкрайно чакане и никой не ти казва дали в това време, докато чакаш безропотно, те няма да променят мнението си. Така стоят нещата. Не е необходимо веднага да решавате. Премислете всичко отново. Спокойно. Без да прибързвате. Сашко, ти къде спа, я чакай Богдан да познае, сигурно горе, нали?

— Мама не позволи.

— Ууф. Я да видим дали не можем да придумаме мама. Почакай. Още нещо, преди Богдан да изчезне, след като се наобядвате, трябва сами да измиете чиниите и приборите, до столовата има умивалня, там можете да си миете и очите. А ти, Сашко, ще помагаш, нали? Тогава за награда мама може би ще позволи да спиш горе.

Смехът на Богдан вместо довиждане.

За обяд спагети: спагети като за цяла казарма и кайма колкото за едно семейство. Две купчини дълбоки чинии, пластмасови, в син цвят. Който идва наред, взема най-горната чиния от купчината, поднася я към черпака, който натоварва отгоре ѝ едно кълбо спагети, после доматен сос. Васко, Яна и Алекс сядат при своите сънародници. Накъдето и да погледнеш, всеки навива спагети около вилицата, макаронените върви се провисват, при някои толкова надолу, колкото е разстоянието между устата и чинията. Ножове няма, лъжиците се съпротивляват в ръцете им, италианците ги ядат ето така, гледай, и сега бързо завърташ вилицата, и... на тези спагети тука им викат болонски. По името на град Болоня. Там се намира най-старият университет, казва Яна, и другите я зяпват, сякаш е изрекла най-голямата глупост. На съседната маса румънци ядат спагети, на другите маси може би седят унгарци, чехи, поляци, приказват силно и се мъчат да ядат спагетите с лъжица. Там отзад са арабите. От тях се пазете. Много налитат на бой. Всеки от тях носи нож в пояса и е готов веднага да го извади. Гледаме да не им се пречкаме много-много.

Накъдето и да погледнеш: остатъци от спагети върху сини чинии, които се изнасят от столовата. Богдан казва: май трябва да измием

чиниите? Да, прав е, нали, и както обикновено, не каза нищо повече. Хайде тогава, елате, ще ви покажа.

Една летяща врата — и си вътре в умивалнята, по-отраканите я удрят с крак и отнасят чиниите си на една от петте мивки. Още в коридора подът беше мокър. Но каквото беше вътре! Истинско наводнение. Водата стига до глезените. А в помията — червеникава слуз и мазни петна, цял рояк, същински червеи, отвращава се Яна, тънки бели дъждовни червеи, навити, потрепващи, накъдрени спагети. Защо са на пода? Каква кочина! Яна вижда как Асен изтърсва чинията си над умивалника, спагетите падат вътре. Един съскащо-пльокащ звук завладява помещението. Тя поглежда надолу. Отводните сифони на петте мивки са свалени. Вода, остатъци от храна, всичко пльока на пода. Ето сега е ваш ред. Недей да гледаш толкова шокиращо. Няма ли кофи за боклука? Понякога слагат там в ъгъла една малка червена, но както виждаш, невинаги има. Преди каналите редовно се запушваха, сигурно е било доста гнусно, предполагам, че на италианците им е писнало да ги отпушват. Затова просто са махнали сифоните. Нали и така се оттича. Не заслужава да му отделяме толкова внимание, хайде елате, чинията под водата, малко с ръчичката отгоре, така, готово, хайде да се махаме, има и по-приятни местенца. Е, не се мръщете, ще свикнете. А ако някой макарон се залепи на обувката, просто го избърсваш.

След като са се наобядвали, хората седат на групички на поляната и си приказват цял следобед. Алекс успява да се разбере в играта с няколко връстници. Меката светлина на късното лято включва казармените сгради в живота. Един мъж показва паспорта си на входа и се отправя към тях.

— Много ми е интересно какви ще ги разправя днес — казва Асен.

— Как какви? Пак измишльотини, разбира се. Но ти си падаш по такива фантазори.

— Я тихо, бе жена!

Гранд Стоян ги поздравява с голямата си, тайнствена усмивка и се настанява при тях. Облечен е в сако на безбрежни лекета.

Гранд Стоян, самохвалко-измамник от класа, разбивач на женски сърца... обичам големи цици, изпълват душата ми... тръгнал с дървения си крак да завладява света. А светът е съставен от пари, казвам ви, този Менделеев си е чиста пропаганда, цялата му пача за натрий, калий и хлор е грандиозна измама, гледал е през микроскопа и е виждал рубли или както са се наричали тогава, как смятате, колко ли са се изнервили богатите от това и са му бутнали подкуп, за да надраска и водорода и човечеството да се видиоти. Вместо кислород в неговата таблица трябваше да стои долар, вместо въглерод — дойче марка или паунд... нали разбирате, и когато тези вещества се съединят и задействат, тогава и светът заработва, а не при В-три или Н-две или О-четири или тям подобни дивотии. Но аз прозрях измамата, загреях какъв е номерът, да не съм вчерашен? Да не съм случаен?... Накуцва нашият Стоян, пък е и грозен като изоставена фабрика, но той пафка цигарата си наперено, както едно време баща му, барон фон Тийле, и също като него е прям. Две неща красяха покойния барон, кръстен на Св. Климент, в разцвета на силите му: съвършени маниери и съвършен немски. По онова време, между двете големи войни, повече не му трябваше на човек, за да преуспява. Барон фон Тийле, пишеше на визитната картичка, с която той оповестяваше своите визити. Генерален представител на „ИГ Фарбен“! Езикът му носеше звучене на старовремска аристократичност, походката му — благороднически арогантна, а облеклото — по светски зряло. Живей и остави другите да живеят, така гласеше неговият девиз — понеже всеки аристократ си имаше девиз. Баронът посрещаше в хотелския си апартамент търговци, които бяха дочули, че съществува възможност евентуално да се включат в един местен клон. Като отплата за направените инвестиции, освен вързания в кърпа дял от печалбата, ги привличаше и малкият пакет акции на „ИГ Фарбен“. Солидни като златото, казваха онези, които добре познаваха света на финансите. Барон фон Тийле години наред беше почитан гост в големите къщи на едрата буржоазия, в демократичните салони, на събранията на легионерите и в офицерския клуб на Вермахта. До деня, в който страницата се обърна, визитните картички се обезцениха, титлите и маниерите вече нямаха достъп до хотелските стаи, а клиентите на акции изчезнаха в чужбина или заедно с барон фон Тийле — в затвора. По време на разпита му крещели: Стоянов, ти цял живот си бил само паразит. Той не позволявал да се

обръщат по този начин към него и настоявал пред палачите от Държавна сигурност да му дадат възможност да се свърже с немския посланик. Те му излели кофа с урина върху главата. С немски акцент в родния си език, той ги уверил, че много скоро нещата ще се обърнат. Тогава значи си агент на Гестапо и ние ще те застреляме на място. Той им предложил имоти в Източна Прусия. Те го накарали да опише имотите, дори и оборите, и се наслаждавали на плющенето на шамарите. Времето на барон фон Тийле беше отминало. Немското посолство беше опустяло, документи, картини и мебели — конфискувани, а Източна Прусия вече принадлежала на народа. Няколкото години в затвора барон фон Тийле носел с достойнство своите дрипи, като че ли бил доволен от най-новото творение на шивача си, после духът му се разлетял в безбрежието на лудостта.

Синът му тъкмо се бе върнал от разходка в Триест. Почти всеки ден отиваше с автобуса в Триест и като се върнеше, разправяше колко страхотно било... когато срещу мене застана онази жена с жарка кръв, точно на възраст, която цени всеки познавач, там някъде между трийсет и четирийсет, и започна да ми хвърля едни погледи, отначало се чудя кого ли има предвид, във всеки случай не мене, нали знаете, на нас от Балканите ни липсва самочувствието, това ни е най-големият проблем, все си мислим, че не сме достатъчно добри, но на мене скоро ми стана ясно, че булката има предвид мене, погледите ѝ ставаха все по-пронизителни, само толкова мога да ви кажа, да имаше как, щеше да ми се метне още там, ах, това мръсно католическо възпитание. Очите ни не можеха да се отделят, аз, естествено, упорствам, намигнах ѝ, отметнах назад глава, тя веднага разбра знака ми, ние двамата направо бихме се стопили в танго... после пристъпи към мен една крачка, горките вие, да знаехте само, не е лесно да се справиш с такова нещо, трябва да си издръжлив, даже дървеният ми крак омекна, викам си, католичка-некатоличка, ей сега ще ми се увеси на врата, елегантна жена, а пък краката ѝ, у-хууу, да ги схрускам, а коленете, сигурно поне това знаете, как трябва да изглежда хубавото коляно и стегнатите бедра, загорели като козунаци, и тъкмо оглеждам тия хубави неща и тя се приближава, още една крачица, стои там в цял ръст, размечтах се за онова, което е под полата, и не мога да ви опиша колко ми стана горещо. Това сигурно беше... ухууууууууууу.

Стоян си запали втора цигара и след първото дръпване прати дима високо нагоре.

— И после какво?

— Ами нищо, после тя слезе.

— Как, просто така, след цялата тази игра?

— Ама какво разбирате вие, такъв е животът, понякога човек няма късмет... тя сложи ръка на гърдите ми, проблесна пръстен, цяло състояние, разбирам аз от тия неща, великолепен камък, инкрустиран в златото, тази жена е скъпа като злато, но, както казват англичаните, едни печелиш, други губиш, тя беше вече разпределена, пък нали знаете колко морални са тука, колко тъжно ме погледна на раздяла. Ако времената бяха други, пиленце, й казах, ако времената бяха други, между нас щеше да трещи и да святка, а пък походката й, предпочитам да не си спомням, какви жени има тук, ех, колко е хубав тоя Запад.

В дъното на коридора се намира обща умивалня, на втория етаж — за жените, на първия — за мъжете. При вас работят ли душовете, Васко? Не, използвах мивката. От крана й тече подчертано чиста италианска вода. Само дето е студена. Яна трябва обезателно да изпере, цял плик, пълен с разни неща. Повдига й се, защото няма бельо за смяна. Умивалнята е празна, тя отива до мивката, където има тапа. Сапунът за пране, квадратен, изпълва ръката й, взема го от съседната мивка. Завърта крана. Натиска дрехите във водата, търка ги със сапуна. Някой влиза, минава зад гърба й, бърза към последната мивка в редицата, най-близката до прозореца. Яна и другата се поглеждат, познават се. Една от онези странни три дами. Новата със сладкия палавник. Малко хигиена, а? Няма как, откакто сме тръгнали от дома, не съм... От дома ли? Било е някога твой дом, писе, това вече е минало, няма за какво да тъгуваш, не увесвай нос, я не попарвай младостта си, човек навсякъде трябва да си пере гащите. Като те гледам така, се обзалагам, че изгаряш от нетърпение да си купиш нещо хубавичко. Неща като тия, дето имаш тука, ние вече ги изгорихме най-тържествено. Тя беше стъпила с левия си крак в мивката. Гъвкава е, мисли си Яна. И с много наболи черни косми. Жената загребва вода и полива с нея крака си, от коляното надолу. Не можеш да си представиш какъв избор има тука. На жените тук сигурно им е много по-лесно да

свалят мъжете, а? Оглежда се за сапуна. Подай ми го за малко. Яна ѝ го донася. Жената го взема и мълчаливо се обръща към крака си. Дълго трие сапуна между ръцете си, докато получи малко пяна, която размазва по крака си. От джоба на фланелката си изважда бръснарско ножче, поставя го над кокалчето на глезена и го изтегля нагоре. Яна поглежда крадешком и търка гащите си. Да не мислиш, че ми е приятно да го правя, но мъжете тук очакват това от тебе, иначе нямаш шанс. Не вървиш. Как така не вървиш? — учудва се Яна. Жени с бръснати крака ли вървят? Тя изплаква прането, докато изчезнат и последните сапунени мехурчета. Всеки път се порязвам. Без това явно не може. То е част от бръсненето. Една червена капка си проправя път по пиццала. А при теб как е, девойко? Не, аз не се... бръсна... никога. Щастливка, всички косми са си по местата, а? Яна изстиска прането. Къде да простира? Така, половината е готово. Къде мога да простра нещата? Аз слагам моите на решетките на прозореца. В оня ъгъл има парцали, можеш преди това малко да ги забършеш. Като простреш нещо отвън, веднага изчезва. Наоколо се въртят прекалено много цигани и араби. Направо ще пукнат, ако видят нещо. Толкова са закъсали, че ги изкушават даже гащите на социализма. Хайде, до скоро.

Хей, гъдел ме е. Недей да шептиш, вече е заспал. Направо ще се разкрещя, ако продължаваш да ме гъделичкаш. Къде желае да бъде докосвана мадам, откакто се подвизава на Запад? На същите места, както на Изток, май нищо не се е променило. Тук? Не, и там не? Може би пък тук? Не, и там ли не? Престани, Васко! Кажи, че и това те гъделичка, и ще бъде нещо съвсем ново. Не, това ме възбужда, малкият току-що заспа. Е и? Правим това, откакто го има, значи вече няколко години. Още не сме отпразнували свободата както трябва. Да изчакаме още малко. Повече от това не може да заспи. Ммм, много си сладка, спагетите ти се отразяват добре. Кожата ти има някак си по-друг вкус, отколкото когато беше на бобена диета. Не че тогава не беше сладка, но аз заставам напълно на страната на спагетите. Езикът ми също, ммм, особено тук, струва ми се, че това ще стане любимото ми място. Ааааа, моите две приятелки, добре дошли на Запад, сега можете да се люлеете свободно...

... Чакай, не ми е удобно, повдигни се малко. По-добре ли е сега? Да. Хубаво беше. Да. И дяволчето горе си спи, нали? Даа, какво обсъждаше преди с оня Борис? Аа, говорихме за Австралия, непременно искал да отиде там и днес получил формулярите от австралийското посолство. С хиляда въпроса, няколко страници, просто невероятно, какво ли не искат да знаят онези. Отнякъде научил, че знам английски, и ми почука да ги попълним заедно. Васко, мили, Васко, драги, нали знаеш как е, до болка ми е познато, когато хората ти искат нещо, моля ти се, погледни тия неща, не мога да се справя с всичко. Естествено, безкрайно меко казано, тъй като той не разбира нито думичка, ама нито една, а трябва да се попълнят осем страници и на всеки трети въпрос не знае какво да отговори, ах и ох, как и какво бе, Васко, моля те, помогни, какво трябва да се каже тука? Откъде да знам, викам му, откъде да знам аз, току-що съм пристигнал. А пък имаше и един въпрос с какви парични средства разполагате. И той май се ядоса. Абе, Васко, крещи ми тъпакът, какво значи това, нали затова сме тук, те много добре знаят, че нямаме нищо, та нали затова сме тук, да печелим пари както трябва, какво изобщо значи това? Подиграват ли се с нас? Не можеше да се успокои. Оставих формулярите настрана, а той продължаваше да негодува и да псува, говореше пълни глупости, щял да стане католик, защото поляците получавали толкова много помощи, от какви ли не мисионери, всичко получават наготово в задника. Гадна мръсна църква, той го каза, не аз, кой ще ти помогне, като си атеист. Да знаеше поне какво е атеист. Сигурно е внимавал в часовете по диамат. Най-накрая оправихме всичко. Надали ще го вземат, те избират, мислиш ли, че им трябва хора като Борис? Но сега поне знам как става. Формулярите се връщат в посолството, те ги проверяват и решават дали си приет, или не. И как изобщо смята да стигне до Австралия? Може би ще си купи самолет. Остави това, не се шегувай, кой плаща билета за самолет ли? Мисля, че австралийците ти дават пари, които после им връщаш, веднага щом започнеш някаква работа. Не ми се ходи в Австралия, Васко. И на мен. Къде ще заминем? Хайде да спим, не е необходимо да решаваме веднага. Не знам дали има някое хубаво място за нас. Защо си такава песимистка, досега всичко върви добре. Ще се послушаме, ще обмислим всичко спокойно, сигурно нещо ще ни хареса, обещавам ти, че там ще бъде прекрасно. Обещавах ли? Обещавам. Ще ми дадеш ли още една целувка?

Хей, Богдане, какво ще кажеш да те почерпим едни спагети? Ако съберем всичко, ще стане една пищна порция за теб. Здравейте, здравейте, много благодаря за поканата, много сте щедри, наистина, но аз не обядвам. С твоята фигура, Богчо, направо да те изхруска човек. Момиче, внимавай какво приказваш, когато говориш с официално лице! Ще седна малко при вас, малко да отдъхна. Разбрахте ли какво стана преди малко с румънците? Цял автобус, пълен с румънци. Не? О, заслужава си да го чуете. Седим в канцеларията по време на голямото съвещание, което правим всяка седмица, и пристига един автобус. Я, той е с румънски номер, казва Йонел, който отговаря за румънците. Задната врата на автобуса се отваря и, туп, от него се изсипват като след експлозия една тумба луди, хукват към сградата. И ние всички, разбира се, се лепваме на прозорците. Само за няколко секунди всички бяха вън от рейса, някъде около четирийсет души, и всички тичат към входа, сякаш им зависи животът от това, наистина, такова нещо Богдан не е виждал, тогава се отваря предната врата на рейса, от нея се показва едно човече, същински гном, стои като изгубено дете и крещи с малкото си тяло, та се къса, но другите въобще не им пука за него, чуваме как отварят с взлом вратата. И крясъци, имах чувството, че сградата ще падне. Как мислите, какво викаха? Викаха в хор, звучеше почти като Йоан Кукузел: убежище, и само това, убежище, убежище, убежище. Йонел и аз, разбира се, отиваме към входа. А те всички стоят там, размахват паспорти и крещят: убежище. Щом ни видяха, се разкрещяха още по-силно. Можете ли да кажете и нещо друго? — извика Йонел, по-добре да не го беше правил, те се втурнаха към него и го засипаха с въпроси. Обаче сега идва най-смешното. Йонел тъкмо се опитва да успокои момчетата и се появява онова човече, жалка картинка, маха ръце и увещава другите с един такъв неприятен пискащ гласец. Познайте до един път какъв беше онзи. На мене веднага ми стана ясно, изобщо нямаше нужда Йонел да ми казва, оня можеше да бъде само партиен секретар, и той яко беше нагазил в лайната. Направи последен отчаян опит да обърне хода на нещата. Но никакъв шанс, нямаше никакви козове, повереното му стадо дори не се обърна, сякаш изобщо не съществуваше. Йонел изпръхтя от смях, румънците го погледнаха стъписани, за тях работата беше много сериозна. Аз

също прихнах и за мой срам трябва да призная, че не можех да се сдържа, като гледах как партийният секретар на вратата ги молеше и увещаваше да не вършат глупости, да не се впускат в безразсъдни авантюри, Йонел не можеше да превежда от смях, партийният секретар го беше ударил вече само на молби, никакви заплахи, номерът с големия силен брат от Държавна сигурност вече не минаваше, край на това, но все пак беше ясно какво става, оня тип беше загазил здравата, бяха го пуснали с четирийсет човека и той трябваше да бди някой от тях да не духне, да не направи някоя глупост, а тя каква станала, всичките четирийсет — дуф, пълна глупост би било сега да вземе сам да се върне вкъщи и леле-мале, да не мислите, че ще получи орден от Секуритате? Кофти ситуация, не ме оставяйте сам, дере се той, като че ли това е най-лошото, което може да му се случи, бая се беше панирал, чак ми дожаля за него, един вързоп мъка, ей, Радою, хайде ние с тебе да се върнем, ела, той подръпна един за якето, поне ти бе, Радою, помисли само за жената си, какво ще прави тя без тебе, моля ти се, какво да правя аз сега? А Радою, като му се нервира, така се дръпна, че човечето падна на земята и чак сега румънците се обърнаха, гледат опасния партиен секретар, проснат на земята, и се пръскал от смях, беше невероятно, звучният смях не можеше да бъде удържан, смееха се като луди. Иначе те са футболни запалняковци, идваха от мач с „Ювентус“, който направо разбил „Стяуа Букурещ“, е, след като дори „Стяуа“ вече не побеждава, какъв е смисълът изобщо да се връщат в родината, и момчетата на бърза ръка решили да превърнат това поражение в лична победа и да избягат. Шофьорът веднага се съгласил, бил от онези, който измъдрили това, а те били мнозинството, и останалите бързо се присъединили, какво друго им оставало, а? Но представете си само какви мъки са били за партийния секретар, те пътуват в нощта, по магистралата между Торино и Милано, а той клечи сам-самичък сред всички тия предатели. Сигурно часове наред ги е заклевал. Само се питам откъде са знаели за лагера. Както и да е, Йонел отиде със своите четирийсет клиента в приемната, обаче без партийния секретар. Той се беше върнал в автобуса, поседя сам, може би около час, може би повече, никой не го беше грижа за него, най-накрая не издържа, излезе и подаде молба за политическо убежище. Не бих искал да съм на неговото място.

Убежище. Защото, казвам ви, ако дойде при вас някой заблуден, дайте му подслон, приберете го при себе си, нахранете го, дайте му да се стопли от топлината на огнището и на сърцето ви... ако някой беглец попадне на отшелник в пустинята и го помоли за извинение: Прощавай, че смуцавам твоя ред. Пустинникът ще отговори: Моят ред повелява да те срещна в мир... на оногова, който дойде при вас, бягайки от родината си, не причинявайте зло... закрила трябва да получат онеправданите и угнетяваните, прокудените и презрените, бягащите роби и разкъсалите оковите каторжници, правилно съдените и несправедливо винените, девойките, които насила са водени под венчило, и селяните — принудително изпратени на фронта.

Такъв е законът от памтивека, такъв е редът. Само оня Бог е истински могъщ, който дава закрила. И силните на земята са длъжни да запазват святостта, която стои над повелята за отмъщение, наказание и възмездие. Това възвестяват не само скрижалите, но и поетите. Който се е скитал десет години, знае, че помощта, която среща изтерзаният, разделя варварите от цивилизованите. И който обича Рим повече от всичко, го хвали като най-славното дело на човечеството. Убежището, неприкосновеният подслон, е последният дарител на надежда за онези, които са загубили всяко упование в справедливостта. Убежището възвестява още: има живот и след поражението.

Неговото действие е познато и признато надлъж и нашир. Бежанецът е разпитал как трябва да го поиска: понякога диктува нещо на чиновника пред незаинтересованата клавиатура, понякога отива на сакралните места или хваща някой олтар за рогата, понякога се просва на пода, обгръща коленете на чужбината, сяда в пепелта на огнището, целува ръка на господаря, понякога причинява малка щета на собствеността на онзи, който го приютява, за да остане негов длъжник и обвързаността им да бъде по-задължаваща.

От памтивека тази заповед се зачита. И се престъпва. Дори когато тегне заплаха от проклетие над собствения род. Подслонът се отказва или отнема, молещите биват отблъсквани или връщани. Безбожниците не зачитат табутата, потъпкват с крака свещените правила, когато минават отвъд прага на светилището, за да издърпат навън преследваните, да ги убият, да ги подмамат с трикове навън или да ги държат в обсада, докато умрат от глад. А онзи, който презира

чуждия Бог, поставя фитил на езическия храм и го взривява заедно с бегълците, които живеят търпеливо в него. Но винаги е имало отделни хора, които шлифват стените на взаимната помощ, за да множат своите богатства и своята власт.

Времената, колкото и да се менят, остават все едни и същи. Приютяваните вече не са жигосвани по челата със знак, напомнящ Христовата рана. При полицейска проверка те трябва да показват разрешителното си за пребиваване в страната. Трябва да учат чуждия език: право, правоспособност, позволение, разрешение, разрешително, търпимост. Те трябва да могат да скланят тези думи, за да не бъдат натоварени в полицейска кола-влак-самолет и върнати в страната на своето поражение.

Но сърцето понякога е тотем, понякога е параграф, пък и кой ли обича да приютява несигурност. Във времена, когато се предявяват искове за правото на гражданите на сигурност. Тотална сигурност. А тоя чужденец не е просто проводник на разюздаността, той е нейното въплъщение, разпуснат живот и никой не знае дали и кога ще се обуздае. Приютяващият става от стола и неговите четири стени се изправят заедно с него. Пита се, и това дълбоко го тревожи, какви следи ще бъдат повлечени към дома му. И той залоства портите.

Иво Чикагото. Хев нот бин ту Америка, бат суун гойинг дер. Седнал по турски на поляната, той скубе стръкчета трева и дъвче стъблата им. По цели часове. Прекарва сочните, светлозелени краища през зъбите си. Следобедът се оплита в разговори. Иво плюе. Оставете ми само няколко месеца да посвикна, пък после всички заповядайте, има да ви развеждам. Иво чака декларация от братовчед си. Той има къща на самия бряг на Лейк Мишигън, него там много го ценят, половината град го познава. Само някакъв си нелеп документ стои между Иво Чикагото и небостъргачите. Знаете ли, че на върха те се люлеят, по няколко метра, отдолу има магазини, с такива неща, каквито даже и насън не сте виждали, огромни паркинги, в такъв един небостъргач работят хиляди хора, и ако кабинетът ти е горе високо, на четирийсетия етаж, целият град е в краката ти, като че ли ти принадлежи. Само още малко търпение, и Иво ще полети към блуса. Столицата, ама истинската столица, там са започнали най-великите, в

баровете прозвучава онова, което на другия ден цял свят ще слуша, всеки втори е един малък Сачмо, негрите носят музиката в кръвта си, казва братовчедът... Той се извърна и плю... Те друго не могат да правят, така казва той, вкъщи има една чернокожа, която му чисти, да ги научиш да бършат прах, както трябва, е направо невъзможно. Всъщност нищо вече не може да се промъкне между него и белия му кадилак. Това се казва автомобил, в сравнение с него мерцедесът да пасе трева, това направо са си дворци на колела, в тях можеш да караш по цели дни и изобщо няма да се умориш, защото дори не забелязваш как караш, да, Стояне, в такава кола сигурно всички жени ще се заглеждат по теб, хайде, хайде отпусни юмруци, ще те повозя, може пък заедно да забършем нещо, и ще отидем да хапнем по някой голям стек, но няма да казваш уон стек, защото ще ме изложиш, трябва да поръчваш на грамаж. Влизаш и казваш: Уон три-паундер, плийз. Трябва да добавиш и едно „уел дан“, за да знаят, че искаш добре да го изпекат. Понеже онези там обичат месото отвътре сурово.

— Ех, Америка! Какви само възможности има там! Вие например като обучаери можете да направите там цяло състояние, казвам ви, за ръчно изработените обувки се плащат страхотни пари, направо невероятно, неколкостотин долара за чифт. Няма какво толкова да му мисли човек. Един чифт тука, един там, и край на грижите.

— Братовчедът замина за Канада, добро момче е той, солиден мъж, умее да се оправя, е, далеч е още от върха. Но акълът му стигна дотолкова, да хване към Канада. Като мина половин година, бяхме при родителите му, те тъкмо бяха получили писмо от него, което, естествено, беше отваряно, но все пак беше преминало цедката, той си беше купил къща с голям гараж, за да има къде да си държи новата кола. Искам да ти кажа, половин година, това са шест месеца, а хлапакът му с хлапак вече има къща и кола.

— Направо се объркваш. А аз пет години чаках за една руска таратайка.

— Имал си късмет значи.

— Чрез сестра ми...

— А там отиваш при търговеца на първия ъгъл и след няколко минути се качваш в лимузина. Да си купиш кола е по-лесно, отколкото ракия.

— В Германия обаче също не е лошо. Един ми разправяше, че едва от година живеел в Германия и вече имал мерцедес.

— Мерцедес! Тоя трябва да е бил милионер.

— Ами глупости. Там всеки може да си купи мерцедес. Проста работа.

— И защо тогава не карат всички мерцедеси?

— Защото има избор, от нас тука изобщо никой не може да си представи какво значи това. Ти си подбиращ кола, която на теб ти харесва.

— Така е. Какво разбираш ти с твоя мерцедес? Да не мислиш, че това е най-доброто? Знаеш ли как им викат американците на такива като тебе: гринхорн, новобранци, хора, които хал хабер си нямат. Мерцедес, пфу, това е кола за Сульо и Пульо.

— За Хинц и Кунц, казват германците.

— Кво?

— Вместо Сульо и Пульо казват Хинц и Кунц.

— А откъде знаеш? Както и да е, тогава може би знаеш също какви модели правят германците. Да си чул за порше? А? Е това карат хората, които имат мангизи.

— На мене ми разправяха, че бедните в Германия карат лади.

— Това са тия, дето не искат да бачкат. Те получават помощи от държавата, просто така, за да могат да си купят поне една лада. А па аз да не съм избягал, за да карам лада. Искам истинска кола.

— Метнали са те. В Германия изобщо няма бедни.

Алекс научи нова игра: как си избягал? Големите много обичат да играят на нея. Просто дърпаш някой за панталона или за ризата и питаш.

— Знаех си, че искаш да узнаеш. Тогава слушай внимателно, такава история не се повтаря.

Ивайло лежа в затвора, защото разказваше вицове.

— Те не обичат вицовете. Но аз не им се дадох; щом ме вкараха, се захванах със стената, изрисувах как Брежнев оправя нашия най-висш простак... е, няма значение, с една дума, изписах на стената един много мръсен виц, за което малко ме набиха и ми дадоха още някоя и друга годинка отгоре. Там вътре ми беше скучно. Нямах кой знае

какво да се прави, момчето ми, малко като тука, няма игри, не можеш да се разхождаш и не знаеш колко още трябва да стоиш вътре, а това не е никак гот и взе да ми писва, тогава избягах и право към Югославия. Имал ли си някога такива дрехи на райета? Е, много ясно, затворнически дрипи, и дори не бяха на райета, не, бяха още по-грозни, това беше и причината да ме хванат в Югославия, и най-напред ми удариха един пердах и после ме набутах в един влак, страшна работа, момченцето ми, влакът отиваше право назад към къщи, а аз знаех, че въкъщи ме чакат, там тия работи не се прощават; както им бях потанцувал по нервите, направо щяха да ме смажат, затова трябваше да се измъкна от влака, и от сърбите, при тях беше по-лабаво, пък и аз им бях твърде безразличен, те имаха поръчение да ме предадат на границата, пийнахме с тях ракия, разказах им няколко вица за Сталин и Хрушчов, умряха от смях, настроението се оправи, пуснаха ме да отида до клозета сам, отворих там прозореца и се изкатерих навън, на покрива. Опасно, нали? И още как, но понякога в живота се налага да се правят такива работи, тогава трябва да си смел, в никакъв случай не исках да се връщам при лошите, е, и после скочих, паднах в някакви храсти, приземих се съвсем меко, дори не си изкълчих глезена, а останалото беше като детска игра...

— Алекс, ела.

— Хайде, момчето ми, мама те вика.

— Какво значи мръсен виц? Искам да чуя мръсен виц.

— И това ще стане, момчето ми, ще чуеш, ние двамата ще постоим тук още малко.

Три дни след пристигането си в Италия те застават на спирката пред лагера, за да се качат на автобуса за Триест, който минава през половин час, така им бяха казали, в джоба си Васко носи малко пари и бонове от онази организация на име „Каритас“, щеше да ги осребри в магазина на някой си Степанович. Той не е италианец, установи Васко веднага. Е и, ти само при италианци ли пазаруваш? Магазинът е добър. Автобусът спира. Васко купува билети. Билиети. Както при нас, билет, билиети, почти едно и също. Сядат бързо на първите свободни места. Не поглеждат другите пътници. Така. Ние поне не пътуваме без билети като другите, тия нещастници, нека този простак Борис да си

философства колкото ще, че тия тука имат достатъчно пари, а ние, понеже сме бедни, беззащитни, закъсали емигранти, не трябва да плащаме нищо. С какви отрепки трябва да живеем! Вкъщи не бих разменил и дума с такива. Автобусът пътува. Само дето не можем да си го позволяваме често. Трябва да бъдем пестеливи. Парите ще ни трябват. Вилите се показват уверено, не се крият зад дебели огради, градините разкриват какво притежават стопаните им. Не е нужно да крият нищо. Не искат да крият. Онази къща там, с басейна, виждаш ли я? Терасата ми харесва. Сигурно често седят там.

— Прави ли ти впечатление колко тихо се движи рейсът, по това можеш да познаеш колко добър е двигателят, не трещи като камион.

— Какво иска тази жена? Може би не говори на нас. Какво рови в чантата си? Ние имаме билети. Носиш ли паспортите, Васко? О, бонбон, грацие, Алекс, кажи благодаря, гра... цие, caro mio, che carino... оо, много мило...

— Триесте, ето влизаме в града. В миналото е бил много известен, могъщ град, тук се е въртяла търговията с цялото Средиземно море, бил е много важен град. Алекс, слушаш ли ме изобщо? Само от коли ли се интересуваш?

— Та ние виждаме Италия, наяве, отблизо, ние наистина сме тук, като че ли сме били увити във воал, който са дръпнали, и ние сме точно в средата, можем да влезем, да докоснем тази Италия.

— Мисля, че трябва да слезем тук. Бързо, това е.

Те се оглеждат, вървят в посоката, указана от Васко, напредват съвсем бавно, постоянно възпирани от своето удивление, обръщат се на всички страни, заглеждат се в тези радостни хора с прекрасни дрехи и без грижи. Които доволно разговарят един с друг. Яна вижда жени, млади като нея, които се движат леко, гъвкаво. Жени на нейната възраст, въздушни. Стъпили на бордюра около фонтан, се отпускат с кокетен смях назад, придържани единствено от прегръдката на някой мъж. Колко са безгрижни, естествено, за какво да имат грижи. Смяят се повече, отколкото при нас, животът им е пълен със смях. Този град е златна кокошка, която носи яйца на щастието. Гледай ги, те имат пари за развлечения, време да помързелуват, те нямат грижи, долче вита, чували сме за него, как да не се смеят, толкова са си добре.

Алекс, какво има там? Хайде ела, Алекс! Зад витрината има цял паркинг с микроскопични коли, играчки, утре Алекс ще научи от

Богдан, че се казват „Мачбокс“ и че децата тук запалено ги събират и ги разменят помежду си. Тате, ето там, там, това е изо грифо. Да, да, прав си, позна го, точно така. Може ли да ми го купиш? Хм, трябва да си помисля. Моля ти се, татко, една такава малка кола? Добре, но ако обещаеш, че утре няма да ме будиш толкова рано, а? Струва ми се, че само тогава ще го получиш. Не може ли да го купим веднага? Не, не може. И защо не може? Сега трябва да тръгваме, мама ни чака. Не е вярно, тя също разглежда една витрина. Пак ще дойдем, нали? Но нали вече сме тука. Скоро имам рожден ден и ще трябва подарък. Знам, не учи баща си как се правят деца. Подаръците трябва да са изненада. Само тази, тате, само изо грифото, друго не искам. Казах ти нещо, нали? Хайде тръгвай!

Откриха площада, който им описаха, Пиаца дела Либерта. В някоя от пресечките трябва да е магазинът на Степанович. И наистина, намериха го лесно... Няма как да сбъркате площада, там има пазар с много павилиончета и сергии, нещо като битак... за дрехи, нещо като чаршия или източен пазар, по земята парчета амбалажна хартия и скъсани стари вестници, белязани със стъпки, затиснати от ръждясали прътове, гледката не е твърде западна, на много сергии джинси, дънки, синьото злато, както казва Борис, но също черни и зелени, единични бройки, както и цели камари от един вид, подредени върху тезгяха, едни върху други или разбъркани от нетърпеливи и алчно грабещи ръце. Колани за дънки, дънкови ризи и дънкови якета, разстлани, увесени, също обувки, гуменки, шарени и сгъваеми столчета, където клиентът ги мери, като в суматохата пази краката си. Чуваш ли какво приказват всички? Страхотни неща има, хубави неща, но боновете за съжаление важат само в магазина на онзи Степанович... нагласена работа! Гранд Стоян пак ще излезе прозорлив: ние сме златна мина за тях, можеха просто да ни дават парите, можеха да ни оставят сами да решим какво да правим с тях. Ако зависеше от теб, трябваше да се разберат с някой бардак. Импотентен чукундур, а бе я си... майката, е-хее, я стига... тука е пълно с югославяни. Има дори дънкови поли, мислиш ли, че ще ми отива такова нещо, лепо, как лепо, една жена с голям задник рови в полите, като че иска да опипа и види всяка, преди да купи някоя, продавачът псува, вижда Яна, усмихва ѝ се и ѝ подава една пола през масата, опитва се с поглед да отблъсне ръцете на другата жена, изобщо не мога да си представя да нося такова нещо, но

с удоволствие бих я пробвала някой път, не сега, сега нямаме пари, знам, няма защо да ми казваш; Алекс, стой тука, не, макар че, като се замисля, по-добре ще е едни такива елегантни обувки. Италианците май не пазаруват тука. Те могат да си позволят по-добри места. Тук сигурно е евтино, и турци има, комшии. Шшт. Нищо лошо не съм казала. Прави ли ти впечатление, че всичките са в типичното си облекло, шалвари и кафтани, чудя се за какво им са тия джинси.

Пазарът се разпръсва в кутии, кашони, уморени купувачи, превързани с канап найлонови торби, разпалено разговарящи мъже и паркирани автобуси. Тук и там някой е седнал върху кутия като цар, който се страхува за трона си. Няколко хлапета дремят върху торби като възглавници. Покупките надничат изпод канапа: тенджери, които подават своите дръжки, пакетчета кафе, чувалчета захар, един телевизор, пластмасови пистолетчета, сигурно за децата. Препродават тия неща вкъщи. Виждаш ли, затова югославяните са толкова добре. Автобусите са населени, по седалките одеяла и чанти, през един отворен прозорец висят ританки. Пред едно прашно колело са насядали хора, които сърбат от консервени кутии, парченцата месо се набождат с пръчици.

В магазина на Степанович се влиза през вход, който е по-малък от входа към дървената пристройка в лагера, където завчера получиха най-необходимите неща за преобличане. Дрехи втора употреба, обясни им Богдан, събрани от Червения кръст. Дадоха им една тениска за Алекс, риза за Васко и рокля за Яна. А те бяха учудени как хората могат да се разделят с толкова запазени дрехи. Щедри хора.

Този магазин прилича по-скоро на стая от лагера. Дрехите са сложени в големи дървени сандъци. Един сандък за чорапи, друг за шапки, трети за гащи и тъй нататък. Ако човек си купи по нещо от всеки сандък в края на дългия магазин, ще бъде облечен от главата до петите — ако парите му стигнат, ако боновете можеха да платят повече от якенцето за Алекс, панталоните за Васко, обувките за Яна, както и по чифт бельо и чорапи за всеки.

После отново се разхождат из Триест, вървят и зяпат,
зяпат как са облечени хората,
зяпат как се държат хората,
сградите, както и хората, щедро показват вкус, колко хубаво са почистени красивите фасади,

красивите палати, Палацо дел Говерно, Палацо Комунале,
проблясващи разноцветно имена върху мраморни плочи, Палацо
Аедес, Палацо Карчоти,

красивите кафенета,

над красивия канал — красивите мостчета,

красивите площи, пиаца, това пиаца звучи като припев на
песен от фестивала в Сан Ремо, показвали са го по телевизията, Пиаца
дела Борса и Пиаца Унита д'Италия, възможност за Васко да разкаже
на сина си нещо за Гарибалди и заедно с Яна да разпознаят четирите
континента, от чиито усти струи вода,

красивите хотели.

Колко ли хубаво са обзаведени!

Попиват всичко. Яна има чувството, че току-що е изплувала от
дълбините, разкъсала е водната повърхност, иска да вдъхне всичко,

прелестните витрини по едно корсо, това означава нещо като
булевард, и в една от витрините — червено палто, топло, меко и
прекрасно, червено палто върху един манекен, на мен ще ми стои по-
добре, с големи и златни копчета, с висока яка, най-сетне няма да ми е
студено на врата — някой ден ще си купя такова палто.

Понякога разпознават дребни детайли, някаква ситуация им
напомня нещо, което са виждали на прожекциите в студентския
киноклуб. Едно улично кафене, на стената му рекламна табела
MARTINI — така значи изглеждало цветно, — пътен знак на
кръстовището и плосък кръгъл часовник върху дълъг стълб, колоездач
с плетена кошница на кормилото, една закръглена мама пред магазин,
концертът от клаксони на оживената улица.

Те зяпат рекламите с проблягващи светлинни надписи,

колко много блясък, колко чистота, колко приветливост

Яна не може да продължи, вече не знае накъде да погледне.
Прилошава ѝ, от толкова красота просто ѝ прилява.

— Яна, имам една идея. Мисля, че заслужаваме малко да се
подсладим. Какво ще кажеш да си купим един голям шоколад, може би
тук има швейцарски шоколади. А ти какво мислиш, Алекс? Коремчето
ти вече надава радостни викове, нали? Преди малко минахме покрай
голям магазин за хранителни стоки.

Те влизат в магазина, минава известно време, докато открият
етажерката с шоколадите, толкова голяма, че не би се побрала в

старата им стая, би се наложило половината да се разпредели в дневната на Слатка, Слатка обаче едва ли би имала нещо против, само да можеше да види всичко това. Сладкиши на четири нива и не би било лошо, дори ако трябваше да останат само с шоколадите, подредени по категории и видове, различни цени, различни големина, различни цветове, със стафиди и ядки, с гюмове за мляко на опаковката, със снимки или рисунки, или със златни букви на тъмночервен фон, строени в колони навътре в корема на етажерката. Яна взема този и онзи в ръка, трети и четвърти, разглежда ги, опитва се да си го представи отвътре по името и картинките, докато погледът ѝ се плъзва по блокчетата, и с нерешителността нейното внимание все повече се изпарява. Никакви шоколади повече, става все по-зле, шоколадови бонбони, конфети с пълнеж, топчета с нуга в прозрачни кутии, обсипани със звезди целувки, захаросани пурички, Яна не пипа вече нищо, очите ѝ бягат наляво и надясно, сякаш поклаща глава, захаросани плодове, карамелизирани ядки, желирани животинки, пурички с глазура, опаковките са повече, отколкото може да възприеме. Стигнала е края на щанда, с облекчение различава консервени кутии с гъби, домати, фасул на следващия рафт, не знае какво да прави, обръща се, може би от другата страна, но няма край, бишкоти, големи като лъжици, по две в опаковка, пан ди тороне, бейзери, бисквити, готови кексове, козунаци в кръгли картонени кутии, бадемови сладкиши, гофрети с пълнеж в кутия по четири, стафиди, смокини, сухи сливи, тя не издържа, привежда глава, мисли само за това, че трябва да излезе, блъсва се в един рафт, звънват шишета. Побягва, обляга се на витрината, мислите ѝ се блъскат в шоко и мока, ядосва се на нугата и глазуриите, искаше само един шоколад, но те не я оставят на мира и тя не знае как да се успокои. Васко и Алекс излизат след малко. Алекс разкъсва черната опаковка на един шоколад, станиолът проскърцва под нетърпеливите му пръсти. Васко предлага да седнат край някой фонтан, на белия гранитен бордюр. Всеки отчупва по едно парче, първото парченце. Пъхва го в устата, отхапва, опитва. Още преди Алекс да е успял да си вземе второ парче, Яна казва с обиден глас: най-лошия си взел. Алекс мляска и се чуди, че мама е недоволна.

— Откъде да знам на тебе какво ти харесва, можеше сама да избереш нещо.

— Много ясно се вижда, че е шоколад за готвене.

Швеция. За Швеция се замислят. Васко помоли Богдан да ги включи в списъка. На единайсетия ден след пристигането им — Яна броеше дните внимателно — пред портите се появиха двама добре облечени мъже и се развикаха: Има ли тук сънародници, ало, разбира ли ни някой? Васко, Стоян и Асен се изправиха. Хей, елате за малко, искаме да ви питаме нещо. Тримата отидоха до входа. Добър ден. Кой сте вие? Едно време ние също бяхме в този лагер, преди около три години. Носталгия беше обзела двамата и те се връщаха назад в спомените. На Васко му беше трудно да повярва, че може да се мисли с носталгия за лагера. Къде живеете сега? В Норкьопинг. Това пък къде е? Швеция. Швеция ли? Вие живеете в Швеция? Значи сте късметлии, разкажете как е там. Двамата се споглеждат, сякаш искат да се разберат дали да отговарят на този въпрос. Зад гърба им профучават няколко коли. Тогава левият хваща с две ръце решетката и започва да я тресе. Тя хлопа и от устата му се изстрелва: Ужасно е, кошмарно, не се издържа. Доматите им, ами те нямат вкус на домати, и краставиците нямат вкус на краставици. Яденето, такова нещо не може да се нарече ядене. Черен хляб вътре с несмлени зърна и ако не ти харесва, има само сухар. А пък хората, с тях не можеш да се оправиш, те са сдържани... абе, какво ти сдържани? Те са откривателите на неприветливостта, щастливи са, ако виждат други хора веднъж в месеца. Срещат се на улицата и се поздравяват от десет метра разстояние, разменят десет думи, при което говорят изключително бавно, и с това са си изпълнили нормата за месеца. Гости не канят без повод, това е немислимо, два пъти в годината излизаш с колеги и те се напоркват до безсъзнание. Нас не ни обичат. Но мисля, че и себе си не обичат. Студени са, отблъскващи и студени... причината е във времето, всъщност това е най-лошото. Осем месеца в годината е зима, и то каква зима, постоянно под нулата, непрекъснато е тъмно... Ами вие къде искате да отидете? Променило ли се е нещо тук? Откога сте в лагера?

След малко те отново се връщат на полянката. Асен си пали цигара.

Странно, казва Васко, преди седмици щяхме да скачаме от радост, ако ни пуснеха в Швеция, а сега, сега стоим пред вратата и

слушаме колко лошо е там и изведнъж се замислям дали изобщо искаме да отидем там, закъдето тези хора разказват такива ужасии.

— Веднъж ти дадох един железен съвет, казва спецът Борис. Ако искате да останете непременно в Европа, офейквайте оттук и вървете във Франция или Германия. Там също можете да поискате политическо убежище. Но в никакъв случай не казвайте, че идвате от Пелферино. Трябва да се правите, че току-що сте минали границата, измислете просто нещо. Ще получите убежище и оставате там.

— Сигурно си чувал историята за Мечо Пух, Сашко, с веселото мече и тъжното магаренце. А помниш ли как поканили Пух на трапезата и той така се наляпал, че не можел да излезе от стаята и после трябвало да гладува, за да могат другите да го издърпат навън. Така стана и с мен, Сашко, толкова много се оядох, че не можех да помръдна и си останах тук. Но за разлика от Пух аз все повече дебелея и затова не мога да изляза и да продължа пътя си. Мисля, че никога няма да се махна оттук. Но знаеш ли, Богдан е много доволен от това.

Вярно ли е това, Богдане? Или само баламосваш детето? Какво става с въпросите, които вече не поставяш? Не те ли интересува повече мястото, към което бе тръгнал, онова, за което мечтаеше и градеше планове? Въпросите не са потънали вдън земя, Богдане. Те тънат в прах в устата ти. Това разваля вкуса и той трябва да бъде проплакван, най-добре с вино. Всяка сутрин се събуждаш с пресъхнала и прашясала уста. Много ясно, ден след ден посрещаш с букет от кураж тези избягали създания. Колко си великодушен, може би те дори ми благодарят, но всички продължават нататък. Някои ще успеят да се настанят в лимузини и къщи, други ще затънат в тресавището на носталгията и разкаянието. В мен те не оставят следи. Ти сам не си повярва. Не опита и днес не знаеш какво би могъл да постигнеш. Запозна се с една жена, за която знаеше, че животът с нея ще бъде поносим. И в същото време аз незабелязано потънах в тази работа. Това беше. Останах. Устата, пълна с прах, и ако ще се правят отстъпки, нека поне да са на виното или тази изискана смокинова ракия, с която черпи словенецът Мирко. Мирко, единственият приятел на Богдан, върти малка таверна в стария град. Семейно предприятие. Клиентелата от предани триестци и случайни туристи е достатъчна да запълни

осемте дървени маси, наредени лятно време една до друга по края на тясна уличка, под покрив от асма, на чиито подпори висят дамаджани. Мирко поздравява, слуша, съгласява се и препоръчва, между две маси изтрива с ръкав гърба на носа си от горе до долу, кима и пише, пита и събира, подава сметката, изказва се за общинската политика и туристическите забележителности, за цените в магазините и концертите. И когато прибере към масата стола след последния посетител и за последен път пожелае „приятна вечер“ и „пак заповядайте“, за нас ще бъде чест, Мирко отнася към касата своите приходи, взема две бутилки и две чаши в ръка и пак излиза, насочва се към масата, където го чака неговият приятел, изтрива носа си пак и сядва при Богдан.

— Обичам тази ракия, защото имам чувството, че тя е като мене, не се подсмивай, какво смешно има, защо ракията да не може да бъде като човек? Ей сега се връщам, само да загася другите лампи.

— Сега забелязвам колко много е пораснала асмата ти. Когато се запознахме, звездите проблясваха през нея.

— Да, скоро ще може да се седи отвън, дори когато вали. На крайната маса беснях, сякаш кормиха риба.

— На тях сигурно не си им предложил от смокиновата.

— Естествено. Тя е само за симпатичните. Знаеш какъв е принципът. Неприятните получават от обикновената зняпа. Мисля, че е справедливо. Ти знаеш греховете ми, Богдан, но тази ракия е добра, с нея няма проблеми, тя не създава проблеми. Струва ми се, че никога не съм ти разказвал за това, смокините растат на един малък рид, там се чувстват добре, имат предостатъчно слънце, а земята е като леглата в „Екселсиор“. Добра е земята там за моите смокини, любовна връзка пред очите на Бога. Искаш ли още една? Берем ги всички заедно, като узреят, цялото семейство, братята ми и аз, братовчедите, децата, и майка ми винаги идва с нас, прощавай, но не мога да се сдържа, винаги ми става смешно, като се сетя, тя винаги носи два различни чорапа, не знам защо, представи си само, от трийсет години гледаме смокини и всяка година майка обува различни чорапи.

— Буона ноте, Мирко. Утре малко ще закъснея, трябва да ида на лекар.

— Добре, буона ноте. И настоява да се качва на стълбата. Всяка година се опитваме да ѝ обясним, че за нея е твърде опасно, че може да

остави това на синовете и внуците си, увещаваме я, че защо иначе имаш тая дружина около тебе, трябва да я използваш, вече не е необходимо всичко да вършиш сама, но тя не слуша, знаеш ли, също както когато си дете и виждаш на хоризонта да минава голям параход и ти го молиш да спре и да те качи, но той отминава, непоколебим, точно така изглежда и майка ми. Качва се по стълбата и ние треперим да не се подхлъзне и да не падне, винаги някой застава така, че да може да я хване в случай, че полети надолу; мисля, че тя не забелязва, ние гледаме в краката ѝ, не може да гледаме само нагоре в клоните, и виждаме чорапите ѝ, разменяме по един поглед и се мъчим да сдържим смеха си. Захапвам горната си устна, това помага, но понякога прихваме, майка се обръща, сестра ми надава вик, защото си мисли, ето, сега вече ще падне, но майка се държи здраво и ни се кара, и ни замеря със смокини, вади ги от кошницата, току-що ги е откъснала, и се кара, само тя може да ругае така, освен готвача ни Лучано, когато нещо не му спори.

— Хей, Богдано, божествени.

— По-скоро дяволски.

— Какво става в твоята лудница? Бих седнал при вас, но този робовладелец ме съсипа. Нямах си представа какво прави днес. На всички клиенти пробутваше риба. Аз трябваше да отида да наловя giga и после цял ден се пържих. Искях да ти запазя малко карамел, Богдано, но дойде цяла група германци.

— Следващия път като дойда, Лучано.

— Много поздравя на Ливия. Аз отивам да спя, сега нощта е моя.

— Да, днес наистина имаше много народ, но трябва да имаме такива дни, нали знаеш колко празно е понякога през зимата.

— Разказваше ми за майка ти, как ви се е карала.

— Да, тя ругае, та чак стълбата се клати, но това като че ли не ѝ действа успокояващо, запасът ѝ от ругатни се изчерпва и после отново започва да нарежда кой какво да върши и как се берат смокини, няма значение, че правим това от десетки години. Обичам гласа ѝ, толкова ѝ отива, дрезгав, как да ти кажа, като че ли говорят грапавите ѝ ръце, разбираш ли, това наистина може да звучи нежно, сякаш милва някой от нас по лицето, както никоя друга, когато заспим преуморени, след

като цял ден сме брали. Прибирането на смокини я кара да се чувства наистина горда.

След една чашка смокинова ракия за „добре дошъл“ Мирко вади тапата на бутилка бяло вино от семейния чифлик. Шардоне. Богдан, който с годините е шлифовал умениято си да се наслаждава, обръща внимание на гроздето и годината на реколтата и се опитва да запомни вкуса.

— Знаеш ли защо в Италия се прави най-доброто вино на света? А във Фриаул най-доброто бяло вино? Традицията, Богдан, всичко се дължи на традицията. Едно вино става наистина добро едва когато пусне корени в историята на хората, разбираш ли, ако дядо ти е вдигал с него наздравици, когато се е родил баща ти, ако с него се е вдъхновявал Джото, докато е изписвал църквата в Скравена, ако преди три хиляди години е било донесено като жертвен дар от едно момиче. Три хиляди години са много време. Разбери, с това не искам да кажа, че сортовете лози трябва да са стари, не, имам предвид самото вино, неговата индивидуалност, която е пуснала корени в нас. Хората и виното, при нас те са имали време да се опознаят, да свикнат едни с други. Това е стара дружба, която се предава по наследство, от страна на хората, и на виното също, от страна на винаря и на пияча също.

Това е прастара дружба по тези земи. Ти не знаеш, но виното тук е правило големи услуги на града. Когато бил завладян от Венеция, първия път през 1202-ра, една от малкото години, които помня. Венеция била тогава мярката за всичко и през тази година дожът на Венеция пристига в Триест с внушителната си армия. Той водел множество тежковъоръжени кръстоносци. Не знам дали триестците наистина са се зарадвали на гостите, или още тогава са имали оная разумна жилка, която до днес ги отличава, във всеки случай забили камбаните на църквите, една делегация от духовници със запалени свещи и най-тържествените си одежди поздравила дожа от името на града. Дожът се казвал Дандоло, изискано име, какво ще кажеш, като дете си мечтаех да имам хрътка на име Дандоло. Хората разказват, че дожът бил с впечатляваща осанка, висок мъж с буйни бели коси. Вървял напето, но трябвало някой да го води, стъпка по стъпка, тъй като бил сляп като къртица. И така той стоял там пред тежковъоръжените рицари, венецианските патриции и велможи, загърнат в най-фин плащ. И очаквал пълното покоряване на Триест.

Опасна ситуация. Епископът на Триест оповестил, че гражданите на Триест се предават. Дожът не реагира. Епископът се закле в вековечна вярност. Дожът не потрепнал. Триест поема задължението, продължил нататък епископът, да бъде в услуга на венецианците подобно на другите градове на Истрия и обещава да се бори с пиратите на Ровиньо. На онова време те са били истинска напасть за търговията на Венеция. Дожът Дандоло не помръднал и останал като камък. Какво можели да предложат още триестците? Епископът извисил глас отново в похвално слово, сякаш трябвало да извърши тайнството на брака: всяка година петдесет бъчви с най-доброто вино за двореца на дожа. Всички очи се насочили към дожа и в този миг, често съм си го представял, през строгото му лице пробягнала усмивка и той дал знак, че договорът може да бъде запечатан върху хартия. Разбираш ли! Като пиеш нашето вино, във вкуса му се усеща, че то може да извоюва усмивката на най-големия от всички дожове.

Триест е пристанищен град, трите дами са пристанищни момичета, родени и израснали в един град на Черно море. Още от най-ранното си детство те знаеха кой кораб току-що е акостирал, познаваха добре дългите нощи, знаеха по коя улица да вървят със своите дълги и неприкрити бедра напред-назад, за да привлекат внимание, закачки, подсвирквания и бързи въпроси, въпреки че лицата им приличаха на заден двор. Две сестри и тяхната приятелка, те научиха бързо: няма мъжка страст, по-щедра от тази на моряците и отпускарите. Като трио те направиха общ екип, подкрепяха се, споделяха всичко, което стигаше до слуха им, поделяха си и полицейската охрана — когато някоя от тях беше удостоявана от официалното благоразположение, от това снизхождение се възползваха и трите.

Един ден по-голямата сестра избяга на Запад. Никой не знаеше защо. Стигна до Щатите, но и там остана вярна на своето призвание. Пипна няколко американски фрази и един ден забременя. Не успя да уреди аборта. Детето дойде на бял свят в една болница. „Обетованата земя“ се оказа не толкова гостоприемна. С бебе се работеше трудно, покровителствено настроените сънародници можеха да се лишат от нейната компания. Не успя! Стискаше стар хляб в ръцете си, детето плачеше, а тя нямаше кърма. Продаде всичко, което притежаваше. С парите до последния цент си купи самолетен билет обратно за къщи. Нейният дом, колко добре звучеше това. Направо ѝ вдъхваше кураж и

тя прегърна детето. Взе автобуса до летището. Това бяха най-щастливите ѝ мигове, как оформят билета ѝ, как чака на съответния изход. Как се чувства освободена. Родната авиолиния, униформите на стюардесите в национални цветове, и една особено симпатична, която се грижеше за бебето ѝ. Набождаше ентусиазирано ивичките мариновани чушки, овчето сирене и салама. Дори се разприказва. За съжаление до нея седеше американец. Тя се открояваше от пръв поглед, тази пасажерка, която не се интересуваше от правилата за безопасност. Приземяването започна рязко, самолетът запропада, а заедно с него и ентусиазмът ѝ. Какво ли я очакваше? Все пак тя беше избягала, бягство и предателство спрямо родината, обхваналият я страх силно я разтърси. Едва ли обаче щяха да направят нещо на една майка и невръстното ѝ дете.

Властите знаеха какво могат да постигнат с нея. Един владеещ ораторството сътрудник на Държавна сигурност ѝ написа текст, който тя трябваше да прочете по радиото. Ако не беше толкова грозна, щяха да я пуснат и по телевизията. Не беше необходимо да настояват много за съгласието ѝ.

В най-слушаното време тя говореше с пресипнал глас за преживяванията си в Америка, тази ужасна страна. Където към бременните се отнасят по-зле и от куче, не получаваш отпуска, трепеш се като вол до деня на раждането, а и веднага след него продължаваш да се трепеш, освен това плащаш скъпата болница, не получаваш никаква помощ, никаква подкрепа. Болнавите се изхвърлят на улицата, така както станало с нея, с нея и с новороденото ѝ бебе. Трябвало да се блъска в тази безпътица. Милиони живеят и умират в безпътица под мостовете. (Да, напълно е възможно, казва Иво Чикагото, но трябва поне за миг да видите тези мостове!) А тя извършила най-голямата глупост в живота си, като повярвала в приказката за златния Запад. Сега се разкайва и е дълбоко признателна, че в обичаната ѝ родина среща прошка и разбиране. Тя и нейното дете вечно ще бъдат признателни на отечеството.

Няколко месеца след нейната първа и последна радиоизява тя отново избяга. Предложи на един тираджия, случаен клиент на добрата ѝ стара приятелка, едно изпълнено със страст пътуване — можела да го задоволява даже при деветдесет километра в час. Не е красива, помисли си шофьорът, но защо не, ако се справя с устата и задника,

сега ме чака голямо блъскане през почти цяла Европа. Такова разнообразие му беше дошло като по поръчка. Хиляди пъти по-добре, отколкото да бръмчи по шосетата сам с лютите си чушки. Щом сестра ѝ научи за нейния план, пожела непременно да се присъедини. Няма ли да е прекрасно, ще можем да си помагаме в чужбина, да се подкрепяме. Само че как да каже на шофьора да ги вземе и двете. Беше достатъчно опитна, че да не надценява апетита му. В деня преди тръгването, шофьорът тъкмо получи първото плащане върху грубите одеяла и вече се радваше за превозването на товара, когато тя го изненада с катастрофалната новина. Точно сега ѝ започвал цикълът, а при нея положението било много лошо, просто за нищо не става. Тираджията имаше чувството, че са му измъкнали от ръцете току-що получен подарък. Тя обаче била обмислила всичко и се сетила нещо добро, в края на краищата обещанието си е обещание. Биха могли да вземат малката ѝ сестра, тя била съгласна и на него нищо няма да му липсва. Лицето на шофьора се проясни, може би цикълът ѝ ще премине бързо и тогава ще може да се забавлява и с двете. Той пък се спазари да го напуснат едва на връщане, малко преди югославската граница. Добитото в Америка дете остана при бабата и дядото.

— Още една чаша, добре, но този път наистина последна. Изискано вино. Мисля, че междувременно се сприятелих и с твоето вино. Човек бързо свиква с хубавите неща, Мирко, с хубавото вино, с хубавите летни вечери, с превъзходното ядене. И бързо забравя. Само странната ми работа от време на време ми напомня колко необикновено ми е изглеждало всичко, колко съм се чудил в началото. Новодошлите ми напомнят за това. Ето вчера пак, когато пътувах с Марина за града. Тя и по-голямата ѝ сестра са проститутки, или са били, нищо лошо не искам да кажа. Марина трябваше да отиде непременно на лекар, при стария доторе Свево. Не ми каза защо, а и аз не я попитах. Никога не разпитвам, оставям хората сами да ми разказват, колкото желаят. Уговорихме се и като идвам, гледам я, седи там и реве, хлипа, дума не може да каже. Мина се известно време, докато разбрах причината: бременна била, получила резултата от изследването на урината. Не спираше да реве и да оплаква съдбата си, че когато най-сетне стигнала на Запад и най-сетне щяло да ѝ потръгне,

на врата ѝ се обесило това бебе и колко зле била сестра ѝ с детето — направо не издържах повече. Тъкмо минавахме покрай една месарница, и аз ѝ предложих: ще ти купя нещо вкусно, момичето ми, да отпразнуваме събитието. Това с празнуването по-добре да не го бях казвал, тя ме погледна на кръв, но поканата беше приета. Загледа се в стоките, притихна, само гледаше и изведнъж ме дръпна за ризата и прошепна: „Я кажи, това всичко истинско ли е?“ Ама буквално така ме попита: „Това всичко истинско ли е?“ Стоях там и не знаех какво да ѝ кажа. Това са нещата, които човек забравя. Уверих я, че всичко е истинско. Вземи си каквото поискаш, казах аз. Тя премисли още малко и се осмели да вземе няколко резенчета шунка и един салам, погледна ме смутено и попита: „Богчо, мога ли да си избира още нещо?“ Богчо, звучи мило, нали? Тя и сестра ѝ ми казват така. Не можех да ѝ откажа. Пак се позамисли.

После вторачи недоверчиво очи в мен: „Ти защо не вземаш нищо, купи си и ти нещо, кой знае дали утре ще го има.“ Стана ми смешно. Като си представя, че преди и аз така съм си мислил. Тук има всичко, ще го има и утре, отговорих ѝ, и вдругиден, и по-вдругиден. Тя взе още няколко парчета салам и се върнахме в лагера в значително по-добро настроение.

— Кой я издокара така?

— И тя не знае точно. Съмнява се само в трима: в двама араби и нашия Стоян. Разправял съм ти за него, нали? Сега всички чакат с нетърпение да видят дали бебето ще куца.

— Недей, Мирко, стига, наистина. Ливия ще ме убие. Обещах ѝ да се кача трезв в колата. Искях да те питам още нещо. Имаш ли нещо против, ако следващата седмица доведе един мой сънародник, симпатичен млад човек, неотдавна избягал заедно с жена си и детето си. Много приятно семейство. Скромни и тихи. Той е от малкото хора, които не ми разправят историята, която съм чувал хиляда пъти: Борих се, оказвах съпротива, открито им казах на ония там какво мисля, да беше видял само, право в лицето, онзи чу каквото трябваше, после клюката тръгна, като нищо щяха да ме приберат, но аз им дадох да се разберат. Няма никакво значение дали историите са истински, или не — не мога вече да ги слушам. Ето вчера пак. Двама братя от някакво

провинциално градче. Прости момчета, които решили да си направят собствена работилница, да изкарват някои лев през почивните дни. Тъкмо я разработили, и веднага ги изловили. И пострадали лошо: побой, ритници и другарски съд. Знаеш ли какво е това? Нямам представа дали го има в Югославия. Мъкнат те там, щом се провиниш в нещо, с което съдилищата не се занимават. Ако например свалиш жената на съседа, а той е някаква клечка в партията. Тогава започват да ти говорят, докато събудят в теб съвестта: Не може така, съзнаваш ли какво правиш, ти подкопаваш обществото. Ние не можем да търпим подобно поведение. И това може да продължи цели часове. Пекат те на бавен огън. Можеш да се побъркаш. Обучарите не са първите, които са били тласнати към бягство от другарския съд. Хората бягат, защото им писва. И пристигат тука като мъченици. Аз ги разбирам, поне мене могат да пощадят, разбирам братята, които просто са искали да припечелят малко пари, за да живеят по-приятно, глупава, дребна мечта, Богдан разбира това, не е необходимо да ми пробутват изтъркани номера, няма нужда да ми пеят стари шлагери, могат просто да кажат: очаквам нещо повече от живота, имам право да го искам, затова съм тук, а аз само ще кимна и ще напиша във формуляра „политически емигрант“. Подпис, печат и дори го поставям на точното място. Но не става. За съжаление не става. Разбирам ги. Веднага щом усетят, че са успели, че са навън, всеки от тях се изживява като герой. Пък има и нещо вярно в това, пълзльовците и тъпанарите са останали вкъщи, те не се осмеляват, нямат куража. И все нещо искат от мен. Богдане, можеш ли да ми обясниш това, Богдане, нуждая се от твоя съвет, я ми помогни бързо, опитах, направих, мисля, че сбърках нещо, Богчо, не мога да разбера това, моля ти се, обясни ми. И все така, нескончаемо, Богдане тук, Богдане там. Не са научени да се грижат за собствените си дела. Това им е непознато. Откакто са се родили, все други са го правили вместо тях. Колкото по-рано разберат, че никой за нищо не им е длъжен, толкова по-добре ще бъде за тях. Те сияят от оптимизъм или изпадат в другата крайност, как никой не ги иска, колко са нежелани, че нямало какво да търсят тук и тъй нататък. Хората изпадат в тежки кризи на носталгия, имаме вече такива, които след няколко дни се връщат. Трудна работа са тези емигранти, Мирко. Колкото и да ги обичам, понякога хич не искам да ги зная.

Парите няма да стигнат за торта. А пък за свещички още по-малко. След количката не останаха много. За торта в никакъв случай няма да съберем. Но може би нещо по-дребно. Тук има хлебарница. Всичко изглежда толкова скъпо. Не зяпай така тортите. Догодина ще му купим такава, с цялата украса отгоре. Хайде да отиваме другаде, тук е прекалено скъпо за нас. Не може така, вече сме влезли, не върви просто така да си тръгнем, без да купим нищо. Виждаш ли колко струва онзи преплетеният сладкиш там? Добре изглежда. Хайде да го вземем него. Ще стигнат ли парите? Да. Questo. Знаеш ли как става тука? Плащаш на касата, получаваш бележка и с нея си вземаме сладкиша. Ще имаме ли достатъчно пари и за билети? Да, стига си питала постоянно, всичко е наред. Възрастната дама изглежда много елегантно. О, видя ли колко плати? Това бяха много пари. Grazie. Дамата плати толкова много само за торбичката. О, на нас също ни дават такава торбичка. Но това е прекрасно.

Защо толкова голяма кесия за един малък сладкиш, минава през ума на Яна — и е толкова тежко, мисъл, която клъвва за миг, но веднага се отскубва от кукичката. Васко не го сдържа. Те бързат към най-близката спирка на автобуса.

Яна и Васко седят в автобуса, който ги откарва обратно в Пелферино. Яна е положила кесията върху бедрата си и гледа през прозореца. Внезапно старата мисъл клъвва отново. Тя усеща върху бедрата си хладина, изпълваща дъното на торбичката: студено е. Отваря я бързо, дърпа тънката, синкава хартиена обвивка и очите ѝ изскачат от орбитите като комети. Васко, Васко! Гледай! В кесията лежи гигантска сладоледена торта. Яна я побутва с малкия си пръст. Бял крем на нокътя ѝ. Тя оставя пръста на устните си за няколко мига размисъл. Трябва ли да я върнем? Не, вече е прекалено късно. Сигурен ли си, смяташ ли, че можем да я задържим? Разбира се. Сигурно е на възрастната дама, която стоеше преди нас, която беше толкова елегантна, значи тя е взела нашата плитка! Горката. Сигурно е поканила много гости, о, не, колко неприятно, и сега може да им предложи единствено онази плитка. Колко ли ужасно ще се почувства? Ами, сигурно гостите всеки път получават торта и ще се зарадват на промяната. Сам не го вярваш. Хайде, Яна, жената ще го преживее. Нека да се насладим на тортата. Как ще се учуди Алекс. Истинска

изненада! Има да я помни. Трябва да я изядем веднага, вече започва да се топи.

Алекс е откъснат от играта, метнат на конче, и бърз тръс го отнася към рождения му ден. Най-напред тортата, нарежда бащата, после подаръкът. Сядат на масата, където стои голяма хартиена кесия. Баща му държи нож в ръка, майка му бърка в торбичката, повдига нещо и го поставя в средата на масата.

Каква торта!

— Знаеш ли, Васко, вечер често ходя да пийна по нещо при един мой словенски приятел, онзи, дето има заведение в града. Искаш ли утре да отидем заедно? Много ще ми бъде приятно да дойдете и двамата, но не знам дали бихте оставили Сашо сам.

Мирко сипва токайско. Пита, просто от учтивост, мисли си Васко, къде точно семейството е преминало границата. Богдан превежда описанието на Васко. Гората, бурята, стената и търсенето на Алекс, пазарът в градчето. Как се казваше мястото? Спомняте ли си? Васко го знае, казва името му, а словенецът срещу него, на кръглата маса пред таверната, избухва в смях. Васко се усмихва и не се тревожи особено, че не е разбрал шегата, понеже и Богдан не се смее. След малко Мирко се успокоява.

— Какво, какво?

— Съжалявам, извинявайте, о, не, аа-хаа-ха, но там, ах, това е жестоко, това е единственото място в тая област, където има стена с караул.

— Единствената стена?

— Да, на километри от нея няма нищо — нито нагоре, нито надолу. Тук-таме по някоя наблюдателна кула и нищо повече.

— Познавате ли местността?

— Повече от добре, там се намират лозята ни, северно от мястото, където сте пресекли границата. При нас през лозята щяхте да преминете в Италия като на разходка. Само тук-там по някой четириъгълен бял камък, това е всичко от границата. Някои даже изобщо не се виждат, толкова са обрасли. Колио се казва тая област, Колио, най-хубавите лозя в тази част на страната.

Васко отпива голяма глътка.

— Голяма проклетия е с тая граница. У съседите минава точно през двора. И сега оборът с кравите е в Югославия, а къщата им в Италия. Така си живеят, какво да се прави?

— Радвай се, че не е обратното, къщата да му е в Югославия. Кравите и там не са зле. А теб какво изобщо те интересува границата?

— Първо, ти постоянно ми разказваш истории за хора, които са избягали насам, и, второ, аз живея в Триест. Ето ти две причини да се замислям понякога за това. Аз мисля, че Триест има специална връзка с границите. Би могло да се твърди, че Триест не знае какво са граници, но може да се каже също, че Триест е пълен с граници, просто е гранично място. И двете са верни. Също както е вярно, че аз съм словенец, че съм италианец и че разбирам по малко от вино. И като седим сега на вино, знаете ли откъде идват бъчвите? От Словения! И какво следва тогава? Мм? Без добрия словенски дъб няма добро фриаулско вино. Както и да го гледаш, така си е. И така ще бъде. Постоянно движение натам и насам. Всъщност, синьоре, вие засега все още не сте в Италия, само така ви се струва, и аз съм съгласен с вас, че има куп причини човек да смята, че е в Италия. Но ние тук имаме друго мнение. Когато някой заминава оттатък Монфалконе, казваме, че той пътува за Италия. Това са други граници. Винаги зависи кого питаш. Друг сигурно ще ви каже, че ние все още нямаме граница. С Югославия. След войната имаше преговори, но нищо не беше подписано. Ние си седим сега в зона А, това е Триест, и си приказваме, двайсет и пет години по-късно, а зона Б, някъде оттатък, тя е част от Югославия. Но договор за това не съществува. В известен смисъл това ми харесва. Значи не сме твърдо установени. Утре можем да решим да се присъединим към някоя друга страна. Можем да си го внушим. Богдан знае, че измъчвам хората с история, но трябва да се възползвам, че са за първи път тук. Ако поставиш една върху друга историческите карти, на които е изобразено как са се променяли границите в различните епохи, се получава една тенджера преварени спагети. Истинска плетеница. Всички те са залепнали, а се появяват едни историци, които искат да разделят чистофайно спагетите един от друг. Що за глупост! Имаш рецепта, готвиш си по нея, важно е само дали е вкусно, или не. Кой го интересува какви са подправките, откъде са и защо са сложени. Животът тук в Триест е вкусен, ти сам ми призна неотдавна, Богдан, има превъзходен вкус и никой не би твърдял, че в

йотата бобените зърна са по-важни от киселото зеле, а чесънът — позадължителен от пушеното.

— По-бавно, Мирко, трябва да превеждам.

— Добре, оставям те да превеждаш, аз ще ида да донеса нещо, искам да ви го покажа, само за момент, след малко се връщам. Така, мога ли да помоля уважаемите гости да погледнат менюто и да направят своя избор? Какво да бъде? Ако позволите да ви прочета: месо по кайзерски, кебапчета, йота, щампи в бурзара, карамай рипиени, струколо. Заклевам се, че убежденията ми не са имали никакво влияние върху това меню. Само критерият ми за вкусно. Едно триестско меню. Какво ще обичате? Месо по кайзерски? Австрийски специалитет. Кебапчета, това ви е познато, за небцето с тях започват Балканите. После йота, която впрочем силно ви препоръчвам, Лучано готви превъзходна йота. Или може би предпочитате шампи в бурзара? Скаридите не биха могли да бъдат приготвени по-вкусно, на това съм се учил от един приятел от Порторош. Така, прехвърлихме цялото меню и къде тук е зона А, къде — зона В? Разбирате ли? Достатъчно сме говорили за ядене, ах, карамай рипиени, направо ги бях забравил. Венецианско ястие, сепия, обикновено не си падам по нея, но ако е задушена в бяло вино... Отивам да оставя менюто.

— Богдане, направо ми потекоха лиги.

— Някой път ще дойдем да хапнем, сега не е много...

— Не, не исках да кажа това...

— Кухнята вече не работи.

Намушкали са някого с нож на третия етаж. Цялата стая е в кръв. Имало е бой. Нямам представа как се е стигнало дотам. Били жестоко оскърбени. Шегата беше безобидна, мога да ти кажа, но щом е въпрос на чест, тия типове превъртат. Арабска работа. Ама арабите ли са били, всичко е ясно тогава. Естествено, че са били онези, които всяка вечер играят мач в коридора. Сигурно и вие сте ги чували на втория етаж. Чува се навсякъде. Нямаше начин нещо да не се случи. Този шум беше побъркващ. Топката се блъскаше във вратата, а те крещяха, сякаш се намираха на стадиона. Постоянно се караха. Да, на човек му се струва, че всеки миг ще се хванат за гушата. Цял час ритаха, хич не им пукаше какво мислим ние. Всяка вечер, всяка шибана вечер. Не че аз и жена

ми одобряваме онова, което се случи... Какво точно стана всъщност... Имам предвид начина, по който реагирах, та това не беше цивилизовано... нямаше начин да не се стигне дотук. Този проклет шум, когато проклетата топка се удряше с трясък във вратата. Те са диваци, варвари, какво търсят майка си в коридора! Като Чингис хан. Той не е арабин. Добре, Атила. Той също не е. Е и? Варваринът си е варварин, ти поне си чувал какво са правила.

Няколко запалянковци на „Стяуа Букурещ“ бяха настанени в една от мъжките стаи на третия етаж заедно с двама българи. Бяха осем човека в стаята: един зидар, около четирийсетте, здравеняк, на когото му личеше, че е прекарал двайсет години по строежите. Вероятно той е бил инициаторът. Единият от българите беше невзрачен човек, учител, някъде към трийсетте. Той сигурно изобщо не е участвал. За разлика от двамата братя от Букурещ, готови престъпници, кавгаджии, най-добре човек да си няма работа с тях. Футболът трябва доста да ги е нервирал. И те навярно са се разбрали с ръце, крака и гримаси как ще им дадат на арабите да се разберат.

Какво е станало след това, горе-долу си го представям: един от онези вестници, които се подмятат наоколо, лежи разтворен върху масата, един от румънците бели ябълка върху него и погледът му спира на голяма снимка на Моше Даян Едноокия. Най-вероятно отново се е заканил да пребие арабите. Румънецът дъвчел ябълката си, когато му хрумнала грандиозна идея. Другите веднага я приели възторжено: Да закачим снимката на вратата. Но един Даян пролет не прави. Те залепили снимката върху капака на кутията от обувки — братята бяха свили един чифт мокасини, 45-и номер. И поставили няколко думички в едно балонче, което излизало от устата на Даян, също както в комиксите: Fuck Mohammed! или нещо подобно. Искам да кажа, че дори тия тъпи футболисти бяха чували, че шейховете са си имали нещо с Мохамед, после нарисували и една вагина, е, аз я видях, бяха само няколко чертички, човек би могъл да го помисли и за нещо друго. Забравяш прасенцата наоколо, това било идея на зидаря, те се разпознаваха ясно. А той сигурно е бил страхотно горд и бая скъпо е платил, след като шегата му е струвала толкова кръв. И закачили картон на вратата, закован с обувка, и като ги знам какви са, сигурен съм, че са се подсмивали подло.

Всички седяхме на масата и се смеехме на висок глас как ли се зверят ония камили отвън. Само учителят стоеше настрана. Той беше прекалено образован за подобни неща. Чухме няколко вика, после стана тихо, никаква топка повече, муха да бръмне, ще се чуе, категорична победа за нас, арабите си подвиха опашките. Така значи ще ги накараме да млъкнат, момче, пълна офанзива. Запалих си цигара, исках да си я изпуша с кеф. Единият от братята Радучаю погледна навън, нищо, коридорът — празен, свършихме си работата. Пълен успех. Ще вземем да се прочуем, ние сме героите на Пелферино. Другият българин, който е по-оправен, се захили и сви юмруци. После запяхме „Стяуа, Стяуа“, българите веднага схванаха мелодията и подеха с „лалала лала ла лалала ла“. Имаше настроение. Глупавият учител едва не напълни гащите от страх, ние му се подигравахме, е добре, пълзливкото донякъде си беше прав. Той се беше свил в ъгъла зад вратата, до гардероба. Хич не му обръщяхме вече внимание.

Продължавах да си пуша цигарата, единият от братята седеше на перваза на прозореца и наблюдаваше алеята, която водеше към главната сграда, макар и да нямаше нищо за гледане, няколко улични лампи, равномерна светлина. Другите мъже бяха опънали удобно крака върху масата. Изведнъж вратата се отвори с трясък. Петима мъже, всеки с нож в ръка, влетяха вътре и още преди зидарят да е пуснал своята цигара, два ножа се забиха в него, бързи удари, в рамото, в корема, в бедрото. След първото пробождаване единият брат падна от стола, повлече се пълзешком по плочките на пода, скимтейки. Другият брат беше отворил прозореца, поколеба се за миг, видя един арабин, устремен с нож към него, и скочи навън. Два ножа се забодоха в зидаря, който се мъчеше да се брани, махайки с ръка в кръг, дясната му ръка се покри с рани, цялата кожа раздрана, кръв. Учителят се беше сврял в гардероба, в суматохата двама от запалнянковците се бяха измъкнали от стаята, тичаха по стълбите надолу и викаха за помощ. Двама румънци се спотайваха под масата и настъпваха всички китки и длани, които им се изпречваха. Раненият вече не пълзеше по пода, той опита да се свие като охлюв, вече не крещеше, стенеше, настъпиха го точно там, където болката оставаше, той се замята на всички посоки, за да се спаси от ритниците. Арабите действаха мълчаливо, отделни подвиквания, никакви крясъци, както когато играят мач. Както се очакваше, скоро настъпи тишина.

Първите, които посмяха да влязат в стаята, видяха: един застинал в локва от кръв, друг, разтърсван от конвулсии, обвил с ръце глава, тихо стене. Двамата румънци изпълзват изпод масата. Учителят се осмели да излезе от гардероба едва когато чу италианска реч. Тогава двете жертви вече бяха изнесени.

— И си представи само зидаря, който отнесъл четирийсет намушквания и пак му се разминало. Истинска мечка, нищо не може да го убие.

— Слушай, истина ли е, че посланикът на Израел ги посетил в болницата?

— И аз чух такова нещо, може и да е вярно, но чак да им е закачил орден, това не го вярвам.

Изгнание. Както се казва, дори царският син е никой в чужбина. Един изгнаник пък още по-малко. Дали, като напусне родината си, той умира напълно, или само част от него, подобно на изкорубено дърво, от което покарва млада вейка? Той прекарва времето, не, сбърках, неговото време на празнота минава в някой влак, който се движи по глуха линия, застинал в спомени и очакване: завръщането ще бъде страотно, това го тласка напред, той живее заради завръщането, заради онзи единствен ден, който ще изкупи всичко, през който всичко ще се сбъдне. Така с изострено внимание, той остарява, докато един ден стане достатъчно стар, за да се събере с други изгнаници на гробището, носейки след ковчега венец от цветя и утешителна панделка за онзи, който не е могъл да издържи и да вдигне наздравица за продължаващите да чакат — „Догодина в родината!“

Изгнаникът не бива да бъде бъркан с другите, прокудените и преселниците, със златотърсачите и онези, които заминават легално и остават нелегално. Истинският изгнаник остава без паспорт, не приема ново гражданство. Той носи картата си на бежанец и всички неудобства от нея като отворена рана. Научава езика на домакините само толкова, колкото му стига, за да си поръча в кафенето сандвич и бира и да прегледа чуждия вестник.

Изгнаниците живеят един до друг в предпазливо съседство; само случайни срещи в пресечните точки на съществуването им: при търговеца в смесения магазин например, който държи до касата бурканчета с мариновани маслини и туршия. До стената са опрени пълни чували, а над тях, на височината на погледа, висят обяви, известия за смърт-покани-езикови курсове-съобщения „търси се“. Или обявления за митинги по различни поводи, за държавно посещение на диктатора, на партийния ръководител или за Деня на свободата. В тези дни от пресечките, разклоненията, уличките, стълбищата и безистените се стичат изгнаници, съпроводжани от симпатизанти, към Площада на свободата, отцепен от полицията, охотно заела спомагателна позиция за деня на свободата, макар свободата другаде да е желана и призовавана в разгорещени речи, едно дълбоко ууу-кане изпраща всяко споменаване на диктатора-на партията-на системата в речи, които призовават към революция или преврат, най-малкото

неподчинение, за международна подкрепа, солидарност, помощ... Откъм подиума се изреждат престъпление след престъпление, талази от викове: Долу! Убийци! Съпротива! В особени случаи изгнаниците са единни. Захладняло е, изсипва се проливен дъжд. Той помита до основи, „шуушуушуу“ — стига митинги, крещяща до Бога несправедливост, а? Бегом по стаите и не ми забърквайте Бога във вашите игри. На подиума скоро остават да жестикулират само небрежно нахвърляните памфлети, бързо подгизващи признания за капитулация пред бурите на историята. Изгнаниците побягват в улицата на яденето, към тиганено устойчивите сънародници, които се хранят от кулинарната неприспособимост на изгнаника и любопитството на местните, от леденотрескавите пристъпи носталгия, които те ужким омекотявали: с килими-стенна украса-вази-покривки. С предястието гнева-отчаянието-присмехът и сплотеността се разпадат в глава на семейството-във вдовици-в електротехници-в пушачи, в ниски и високи на ръст, в анархисти, социалдемократи и монархисти. Носталгията се свива на кълбо в гърлото, оттам не може да я измъкне никаква шега, никой, не помага дори декорът, нито закръгленият съдържател, колкото и усърдно да шета и да се ръкува с всяка ръка и да налива домашното си вино, става само все по-лошо и още по-лошо, когато се включат и песните, химните на завръщането, майчините песни, учени някога насила в училище, които следват яденето толкова непредотвратимо както кафето, както ликьора. Всеки изгнаник излиза в нощта със смалени очи, опитва се да разчете разписанието на трамвая или метрото и с несигурни стъпки се прибира в своята временност.

Изгнаникът не е особено любим на правителството на страната, която го е приела само защото е подписала Женевската конвенция. Изгнаниците нямат усет за реалната политика, за политическа стабилност. Като волни птички, които почти всичко са изгубили, те са готови да направят твърде много, да отидат твърде далеч. Някои биват ухажвани, за всеки случай, но най-често само ако преди бягството си са участвали във властта. Те са по-малко идеалисти, по-сговорчиви, по-предвидими, разбират от намеци и сделки, по-благонадеждни са. Другите е добре да бъдат държани под око, за всеки случай. А когато дойде денят да се завърне в родината? С редовен полет, с билет за перона, по-официално от тръгването. Кога изгнаникът разбира, че в

продължение на десетилетия е бил под карантина и е прекалено стерилен за епохите? Той стъпва на земята, а тя е корава. Хумусът е отмит — нищо не е в състояние да пусне корени тук, нищо. Не, изгнаникът не си признава това. Дали да не отиде в Амазония, близка и далечна като гроба?

Почукване на вратата. Васко се мъчи да види колко е часът. Четири сутринта. Той скача от леглото, вратата се отваря, навлича панталона си, лампата светва, закопчава дюкяна си. Една жена с дете, горе-долу колкото Алекс, влиза само няколко крачки в стаята. Човекът, който я води, ѝ показва второто легло. И пак изчезва.

Васко заговаря жената. Тя му отвръща само с едно кимване. От палтото ѝ се стичат капки по пода. Не беше усетил, че навън е заваляло. Не знае какво да каже. Яна е отворила неохотно очи. И тъй като непознатият е излязъл от стаята, тя се надига от леглото. Облечи си нещо, измърморва Васко. Яна поздравява жената, отвежда я до масата, издърпва един стол. Какво става, мамо, обажда се Алекс от горния етаж на леглото. Другото момче поглежда към него.

Жената е забила поглед в дървената маса. Пръстите ѝ се хлъзват през една от издълбаните драскотини. Васко и Яна седат срещу нея. Строгото, измъчено изражение се подсилва от мократа коса. Тя прошепва нещо.

— Искате ли да хапнете, имаме хляб и конфитюр.

Тя поклаща глава.

— Той дойде и ме взе.

— Моля?

— Толкова време мина. Четири години. Четири години. После дойде. Миналата нощ. Заедно с брат си. Каза да си събираме багажа. Ей така, след толкова години. Дойде и ме взе. Никаква вест нямах от него. Все едно, че беше умрял. Целият град знаеше, че е избягал. Какъв срам. Всички знаеха. Заряза и мен, и детето. Всички ни отбягваха. И изведнъж застана пред мен. Прегърна ме като чужд човек. Каза ми бързо да събирам багажа. Брат му събуди детето. Тази нощ трябва да минем границата. Просто така. След четири години. Брат му облече Ивайло, а той ни подканяше да побързаме. Хвърлих няколко неща в

куфара. Трябва да тръгваме. Веднага. Просто тръгнах. Не можех да мисля. Мисля, че беше миналата нощ. Дойде и ме взе.

— Къде е сега мъжът ви?

— В хотела наблизо. Ние трябваше да дойдем тук. За него не е задължително, той има чужд паспорт.

— Мисля, че трябва да поспите малко. Алекс, ела да легнеш при мен.

— Не, недейте. Аз мога да спя с Ивайло.

— Няма проблеми. Толкова сте уморени, че имате нужда от спокоен сън.

— Какъв мръсник е нейният мъж — каза Яна на следващата сутрин. Жената и момчето все още спяха, Васко и Яна излязоха тихо от стаята, за да донесат чай.

— Недей да говориш така. Все пак се е върнал.

— За да обърка още повече нещата. И защо още отначало не е избягал заедно със семейството си? Да не би да го защитава? Цели четири години е трябвало да минат, докато се сети, че има жена и дете. И изведнъж забелязал, че му липсват, сигурно не си е намерил добра жена, такива не се намират под път и над път. Изведнъж се появява и смята, че е повече от естествено жена му да тръгне с него. Сякаш тя изобщо няма право на мнение.

— Но той е поел риска два пъти да мине границата. Само като си представя да трябва да се връщам още веднъж! А ако го бяха хванали?

— Така му се пада. Той друго и не заслужава. Как е възможно така да постъпиш с жена си!

Иво Чикагото идва при Васко. Ще ми помогнеш ли, моля ти се, да попълня тия неща? Сега веднага ли? Моля те. Окей, ела, ще седнем в столовата. Така, дай да видим. Какво е това? Южна Африка? Иво, какво ще търсиш ти в Южна Африка? Та ти с единия крак си вече в Щатите, там е много по-хубаво от Южна Африка.

Иво поклаща глава, извърща поглед. Стиска юмруци, притиска изпънатите си ръце между краката, накланя тялото си напред, подир ръцете. Васко вижда в средата на главата му сърцето на начеваща плешивина. Само ви заблуждавам. Още по-лошо, себе си заблуждавам.

Нищо няма да ми изпрати той. Нищо след шест месеца и толкова много писма. Не ме иска, Бог знае защо, не ме иска.

— Но нали получи вести от него, мислех, че ти е писал, искам да кажа, че ти познаваш нещата толкова добре...

— От преди това е, знам някои неща. Бях убеден, че ще се обади веднага щом разбере, че съм избягал.

— Не можеш ли да му се обадиш по телефона?

— Нямам му номера. Доста време нищо не сме чували за него. Това е. Само ние му липсваме. Сигурно е голяма ция.

— Все пак може поне да те измъкне оттук. Човек е длъжен да направи това за един роднина.

— Може да е умрял.

— Как така умрял?

— Да не мислиш, че хората в Щатите не умират?

— Не, обаче, ако е горе-долу на твоята възраст, това не е много вероятно, нали?

— А ако е претърпял катастрофа?

— Нали разказваше, че там не ставали катастрофи, защото всички карат дисциплинирано. Slow motion, а? И ако въпреки това се блъснеш, нищо не става, защото колите им са стабилни.

— Глупости, това го разказваше някой за Швеция, защото онези там карат волво. В тях не може да ти се случи нищо. В Щатите има катастрофи колкото щеш. Те постоянно се фраскат. И изобщо имаш ли представа колко е опасна тая страна, имаш ли понятие колко много хора биват нападани в Чикаго! По-голяма е вероятността да те пречукат, отколкото да получиш гражданство.

— Хайде стига бе, Иво, не преувеличавай.

— Какво преувеличавам? Знам, че е така. В големите градове изобщо не можеш да живееш, ад е, посред бял ден се стреля. Имаш ли си понятие какво става там! Седиш си някъде, без да ти пука за абсолютно нищо, и изведнъж се появява някой кретен, на който му е крив светът, и понеже там всеки се движи с пистолет, започва да нити наред. Влиза в първото заведение и застрелва всички, които тъкмо обядват. Хамбургерът ти засяда в гърлото.

— Навсякъде се случват такива неща понякога.

— Понякога? Там такива неща не се случват понякога. А бе ти да не идваш от село, а? Искаш ли да знаеш как живеят там? Който има

мангизи, влиза с колата си в подземен гараж, който се охранява, и от гаража взема асансьор до четирийсетия етаж или където там му е канцеларията. И ако огладнее, разни разносвачи му носят сандвичи или гащи. А вечерта излиза от подземния гараж и кара право към къщи. Смяташ ли, че такъв човек е уморен от живота и отива на улицата, или сяда по разни заведения?

— Значи братовчед ти е от бедните, които не могат да си позволят подобно нещо?

— Той определено е пълен сиромас. Винаги си е бил малко глупав, не ходеше на училище, не научи нищо свястно, кой знае какво прави сега там. Президент със сигурност не е станал. Пък даже и да мете улиците, смяташ ли, че ще ни каже? За нищо на света. На нас ни пише как се носи в удобния си кадилак и се възхищава на чистите улици. Така стават нещата. Да не мислиш, че не се сецам? Не ни казва истината. Зарежи го, нарежи Щатите. Дай да попълним тия листове.

— Южна Африка?

— Да, точно така, Южна Африка, нещо против ли имаш? Много по-добре е там, само че вие май сте прекалено изтънчени за нея. Помисли си, всеки бял получава работа, там има работа колкото щеш. Търсят хора, не могат да вземат негри за сложната работа. Там те са още по-тъпи и по-мързеливи от онези в Щатите.

— Това пък откъде го знаеш?

— Имам си източници.

— Да не би и там да имаш братовчед?

— Я по-кратко! Какво значи това тук?

— Значи фамилно име, и малкото ти име, можеш да го запомниш веднъж винаги, за това винаги питат.

Пред вратата стои млад човек.

— Добър ден, казвам се Руджиеро. Имам уговорка с господин директора.

— Направо към главния вход, после вляво.

— Благодаря.

Докато младежът върви нагоре по площадката, портиерът забелязва фотоапарата, който се люшка на гърба му.

— Влезте.

— Добър ден, Луиджи Руджиеро, местен репортер на „Ла кроника“.

— Какво мога да направя за вас?

— Бих искал да ви задам няколко въпроса.

— За какво става дума?

— За исканията на стачниците.

— Какви стачници?

— Стачката, която се провежда във вашия лагер, господин директоре, от бежанците.

— Но те изобщо не работят, за каква стачка може да става дума?

— Гладна стачка, господин директоре. Нима ще отречете? Вече научихме някои неща.

— От кого сте получили информация?

— Ще разговаряме, или не? Мога също да напиша, че директорът на лагера Пелферино не е чул нищо за гладна стачка. Да видим какво ще стане, след като целият град говори за това.

— Моля ви, затворете вратата. Седнете, заповядайте, седнете. И така, какво искате да знаете?

Луиджи Руджиеро драска в бележника си. Разговор с директора: група скандалджии от Източна Европа, повечето бивши затворници, допълнителни подробности за личността невъзможни. От вчера в безсрочна гладна стачка. Искания: по-добра храна, езикови курсове, повече предложения за свободното време. Безочливост. Средствата строго ограничени. По-големи разходи невъзможни. Всичко е преувеличено. След ден-два ще отmine. Недоволство в лагера, обещаването от Запад е повече. Разговори със стачниците невъзможни. Трябва някой, който говори румънски, чешки или български.

На поляната пред главната сграда седят група мъже. Около тях тичат деца. Разговори на висок глас, добро настроение. Мъжете са написали две букви върху тревата: L и I.

Следобед репортерът се връща с един доцент по славистика. Луиджи Руджиеро отбелязва. Разговор с Константин П., един от главните инициатори. На руски с превод. Висшият комисариат на Обединените нации плаща на лагера десет долара за човек на ден (да се провери!). Изводът е един, администрацията ги прибира. Повече бежанци, повече пари. Бежанците се държат по-дълго от

необходимото. Двегодишни деца, родени в лагера. Ако продължава така, ще умрат в лагера, цитат К. П.

Луиджи Руджиеро събира изказвания и снима няколко филма. Славистът много му помага. Доволни се качват в колата на Луиджи.

— Забелязахте ли надписа на поляната?

— Да.

— Нещо като LIBE, нали?

— Да.

— Какво ли значи това?

— Нямам представа. Защо не ги попитате?

— Забравих. Сигурно не е толкова важно.

По-късно следобед Руджиеро се обажда по телефона от редакцията и пише: информатор от Вътрешно министерство. Управлението на лагера е изгодна далавера, много по-доходна от ръководенето на затвор. В последните две години са се сменили трима директори заради обогатяване и корупция.

На следващия ден след появата на репортера на „Ла кроника“, четвъртия ден на гладната стачка, започват да идват и други журналисти. Една жена от „Куриере дела сера“, един мъж от „Осерваторе Романс“, един телевизионен екип. Какъв е този интерес от Ватикана?, дразни се журналистката. Католическата мисия има ангажимент към тези лагери. Искаме да бъдем информирани какво ще стане с хората. Телевизионният екип бърза през тревата. Светлината е прекрасна. Добре изглежда, както са седнали онези мъже, някои по турски, други изтегнати по гръб, по хълбок, както си приказват и пушат, настроението е добро. Отзад играят деца. Чудесно. Първо да направим няколко интервюта. Но никой от тях не знае нито дума италиански. Въпреки това ще снимаме, просто ще ги оставя да поговорят. Трийсет мъже поглеждат репортерката и двамата ѝ колеги. Тя се отправя с микрофона към един от тях. Това тука е голямо нещо, Милане, с него не можеш да се мериш. Репортерката жестикулира разпалено. Милан се обръща към другите. Мисля, че очаква да ѝ кажа нещо по микрофона. Румънците и българите слушат внимателно; румънците разбират някои от думите, които казва репортерката, българите част от онова, което казва Милан. Въпрос ли ти зададе? Може би, но аз със сигурност не го разбрах. Чехите се смеят. Готино маце, нали ви казвах, че трябва да научим няколко фрази на

италиански. Милан се усмихва на репортерката и не казва нито дума в микрофона. Тя повтаря подканата си по-настойтелно. Светлината е чудесна.

— Милане, направи й услуга, не би било лошо, ако телевизията излъчи положителен репортаж за нас.

— Ти си наивен, тук телевизията е държавна, те няма да подкрепят гладна стачка на чужденци срещу официална инстанция.

— Тука е малко по-различно, не прави истории, кажи нещо мило на жената по микрофона.

Милан се обръща към камерата, отново се усмихва на репортерката, прокашля се и казва: *Zemne se na západě líbí, móda krátkých sukni. Mají elegantí nobí, jako Žirafy, ne, ne zlobte se, ty je mají moc tenké, řekněme radeji, jak ty jedney Gazely, ne, řeknul bych, ti jsou kaké moc tenké. Necháme toho porovnávání, jejich nohy jsou krásné, a já jsem šťastný, že je mohu vidět, dokud držím hladovku. Čímž nechci říci, že vύ...* Това е достатъчно, вика репортерката и благодари с широка усмивка. Пиетро, този надпис тук, LIBER, снима ли го? Достатъчно, отивам при ръководството. Може би те имат човек, който може да превежда.

Нямат такъв човек, тъй като Йонел и Богдан бяха помолили за няколко дни отпуск, непредвидено, поради неотложни лични причини. Веднага щом ги пуснаха, и започна гладната стачка.

В студиото телевизионната журналистка гледа материала. Още по пътя се беше обадила, че й е необходим преводач от чешки. Преводачът идва. Най-добре да седне ето там и първо да ни го преведе писмено. Да видим дали изобщо става за нещо. Журналистката вдига телефона да събира допълнителна информация за бежанския лагер. Тъкмо говори с архива, когато при нея идва редакторът на новините. Прави гримаси и си вее с един лист.

— Не може ли спокойно да си проведе разговора?

— Знаеш ли какво държа в ръката си? Превода на твоето интервю. — Той хвърля поглед към листа, бърчи чело, клати глава и я поглежда с подчертано сериозно изражение. — Разтърсващ социален документ, скъпа, за вътрешния живот на една жертва на диктатурата. На един отчаян човек без родина. Това трябва да го излъчим в главните новини, в началото на емисията.

— Подиграваш ли ми се? Я дай.

- О, не, не, настоявам да ти го прочета.
- Момент. Ще позвъня след малко. Хайде давай.
- Това, разбира се, е суров превод...
- Започвай най-сетне!

— Е добре: *Онова, което особено много ми харесва на Запад, е модата на късите поли. Вие имате елегантни крака, като на жирафа, не, извинете, нейните са прекалено тънки, по-точно ще е да се каже като на газела, не, струва ми се, че и те са прекалено тънки. Но да оставим сравненията. Краката ви са много красиви и аз съм много радостен, че мога да ги видя, докато съм в гладна стачка. С което не искам да кажа, че вашите...* За съжаление тука си го прекъснала. Никога няма да научим края на неговата изповед.

На петия ден от гладната стачка пристига един висш представител на ООН от отдела за бежанците, строен и фин петдесетгодишен мъж с благородническа титла, пристига с влака директно от една конференция във Виена — първа класа, спален вагон. Помощникът на директора го посреща на централна гара в Триест. Погледнете, ръката на благородника забърсва гледката от турци, югославяни и африканци, които стоят на групички в широкото фоайе, седят върху багажа, лежат върху вестници. Проблемът съществува навсякъде. Пълно е с потенциални проблеми, ако не сме ние, които трябва да се грижим за тях. Щом се влоши ситуацията в родината им, веднага ни се обесват на врата и това става периодично, това е единственото, което се случва със сигурност, истински късмет е, ако положението се оправя. Миграционна осмоза. Знаете ли какво е осмоза? Преразпределение на елементите при различните агрегатни състояния. Пресата изнесе ли вече информация? Имате ли вестници? Да, ако обичате. И дайте газ, имаме бърза работа. До довечера искам проблемът да е решен.

— Много сме недоволни, че сте оставили проблемът да ескалира до такава степен. — От десет минути пратеникът крачи напред-назад в стаята на директора, докато той седи с помощника си на масата, слуша и отговаря едносрично. — Четохте ли вестниците? Тази снимка тук, тази уверена в победата усмивка, това е оскърбително, и после този смешен надпис. LIBERTÀ. От какво всъщност е направен?

— Хлебчета.

— Хлебчета.

— Хлебчета?

— Да, хлебчета от столовата.

— От хлебчета! И тази добра. Допуснали сте лагерът да се превърне в цирк. Ще отбележа това в моя доклад. Ще разрешим този проблем колкото може по-бързо и очаквам в бъдеще да не се стига до подобни инциденти. Кога мога да разговарям с водача на заговорниците?

— Всеки момент очакваме да дойде представител на министерството.

— Вярно ли е, че с тях можем да се разберем на руски?

— Да.

— По изключение някаква полза и от интернационализма.

— В какъв смисъл?

— Шегувам се. Оставете. Бях аташе в посолството в Москва. Повикайте все пак водача. Можем малко да сондираме терена, докато чакаме шефа ви.

След няколко минути помощникът се връща сам.

— Не искат да дойдат. Клатят глави и казват ние да излезем при тях.

— Така ли, те май диктуват всичко тук. Вие, италианците, няма никога да се промените. Значи все пак трябва да излезем при тях.

— Господа — обръща се висшият представител от ООН към мъжете, които от пет дена се намират в гладна стачка, — вие хвърляте лоша светлина върху демокрацията. С необмислените си демонстрации служите само на противната страна, вие ни позорите. Ние ви приехме, грижим се за вас и полагаме всички възможни усилия да ви бъдем от помощ. Мисля, че ни дължите нещо за гостоприемството и духа на нашия свободен строй. Господа, вие сте оставили зад гърба си ада на диктатурата и затова заслужавате уважение, тъй че не го проигравайте. И не се заблуждавайте, една демократична държава също не може да търпи всякакво поведение. Свободата трябва да бъде защитавана срещу анархията и хаоса. Ние зачетохме високо правата ви, когато бяхте в опасност, осигурихме ви

закрила, която приехте доброволно. Това предполага задължения, аз ви моля да помислите над това. Настоятелно ви съветвам да прекратите гладната стачка незабавно. Уверявам ви от името на „Бежанския отдел“ на ООН, че много скоро ще разгледаме всички ваши отложени искания. Но най-напред, господа, трябва да прекратите протестните действия.

— Многоуважаеми господа — Константин се беше изправил, за да отговори от името на стачниците, — ние не сме готови да приемаме всичко само защото сме загърбили една диктатура. Вие познавате положението в този лагер, не е нужно да ви го описвам. То би могло да бъде по-добро, въпреки че не е непоносимо. Ако човек прекарваше само няколко седмици. Но не и ако му се налага да живее тук с години. Има деца, които са родени в лагера, а вече са проходили и проговорили. Не искаме децата ни да растат тук. Тук има мъже и жени, които са в лагера от толкова време, че са забравили своята професия. Бежанците систематично биват превръщани в затворници. Даваме ви срок, в който да разгледате всички искания, които стоят повече от месец. Дотогава оставаме в гладна стачка.

Петдневният срок беше спазен, гладната стачка завърши на десетия ден.

— Богдане, няма смисъл да висим повече тук. Ще продължим. Спомняш ли си какво си говорихме напоследък? Решихме, че е най-добре точно така да направим. Можеш ли да ни помогнеш?

Богдан кимва.

— Прави сте. За вас това е най-доброто. Който иска да остане в Европа, не бива да остава в Пелферино.

В една от следващите вечери те си взеха сбогом с Гранд Стоян, Иво Чикагото, всезнайкото Борис, бременната Марина и разцъфналата ѝ сестра, двамата братя обучаари, Асен и жена му, Ивайло, Константин и другите стачкуващи, които още се възстановяваха след мъчителния глад. Яна и Васко заспаха трудно, а още по-мъчително беше събуждането на Алекс в мрака на ранното утро. Те се промъкнаха по стълбите надолу, на главния вход видяха Богдан. Прегърнаха се. Богдан подаде на Алекс шоколад. Да имаш нещо да се подсладиш и да не забравиш Богдан толкова бързо. В дясната ръка Васко носеше куфар, който благодарение на „Каритас“ отново понатежаваше, излязоха през вратата, която Богдан отключи.

Напредват мъчно. Семейство с малко дете се взема при възможност, но колите, в които се качват, не ги откарват далеч. Шофьорът им показва с жест, трябва да се отклоня насам, тук трябва да завия вдясно, тук спирам. Те му благодарят, докато слизат, оглеждат се, мъчат се да се ориентират. Морето е далеч назад, станало е малко по-хладно, пейзажът се е променил, тук растат други дървета. Виждат бензиностанция. На Васко му хрумва, че не би било лошо да застанат там, където колите отново излизат на шосето. Купуват си кока-кола. Не разбирам как могат да пият това, казва Яна след първата глътка. Отвратителен вкус. Васко изопва палец, Яна стиска палци, не след дълго спира един... Алекс, каква е тази?... Алфа ромео, джулия супер. Той стиска гордо шишето кола, шофьорът и Васко разменят няколко имена на градове и бащата ги извиква, помахвайки с ръка.

Придвижват се напред на тласъци, леко, благодарение напътствията на Богдан много по-леко, отколкото при първия им опит да преодолеят границата, заедно с вечерното слънце в този есенен ден достигат втората страна от „обетованата земя“. В последните няколко часа веригата хълмове се е превърнала в назъбени стръмни планини. Яна се безпокои как ще пренощуват. В случай на нужда Богдан им е дал малко пари, макар че не е задължително да бъдат изхарчени веднага. Дано да ги вземе някоя кола, която пътува през нощта. Тя седи с Алекс в тревата и играе на „камък-ножица-хартия“, зад тях се простират пасища. Васко стои в края на пътя с протегната ръка. Колите дофучават в контражурна светлина. Не вижда добре. Припламват фарове и прекалено силно забитите спирачки заковават една светлозелена камионетка за доставки точно зад Васко. Отстрани една ухилена крава прави реклама на сирене. Победих те, вика Алекс, и се опитва колкото може по-широко да обгърне с ръка стиснатия като камък юмрук на майка си. Хванах те, сега ще те сложа в джоба и ще стоиш там. Васко говори с брадат мъж. Шофьорът кимва доброжелателно, протяга се през предната седалка и отваря вратата. Пътят му води през дефилето и малко по-нататък. Имаха късмет. Ситроен, казва Алекс и стои прав в кабината между коленете на родителите си, сякаш трябва да контролира пътуването. Шофьорът си пее, без да забелязва семейството.

Пътят се изкачва. Как се задминават тия тук, при тези остри завои, то няма никаква видимост. Нашият обаче е бавен, оплаква се

Алекс. Ако предпочиташ, можеш да вървиш пеш. Пълни безумци — гласът на майката. Стигат върха на дефилето при залез. Небето е оцветило разнищените облаци в меки тонове, пътят се устремява стръмно надолу, назад на юг, напред на север, чезне в алпийското нагоре-надолу. Само на отделни места, далече едно от друго, се налагат светлини. Стъмва се. В кабината те се чувстват сигурни. Скоро онова, което е вън, се струпва само в сноповете, хвърлени от фаровете. Семейството се притиска в себе си, Васко е прегърнал раменете на Яна, тя е сложила ръка върху главичката на Алекс, който се е облегнал назад, притихнал като заспало дете. След два часа каране човекът се прозява, казва нещо и спира. Слизайте, помахва той. Място за почивка, ограничено от мантинела, зад която ромолят води. Хлад се впива в телата им. Алекс отива с баща си да пишка, Яна си разтъпква краката, обхожда полудъгата на мантинелата, ръцете ѝ се плъзват, всяка по срещуположния ръкав нагоре към раменете. Тя чува как се хлопва врата. Двигателят запалва, когато Васко си вдига ципа. Обръща се. В светлината на единствената лампа на този самотен паркинг му се ухилва крава — и потегля. Да паркира от другата страна ли иска? Да обърне? Защо ще обръща? Задните светлини потъват в далечината. Васко спринтира след тях. Майката тича към Алекс. Бащата спира. Камионетката изчезна, няма да я догони. Диша тежко и се мъчи да проумее как така този човек тръгна. Да не е някакво недоразумение? Не, какво недоразумение ще е да ни остави на този забравен от Бога паркинг. На няколко крачки от Яна е, тя вика: Вътре остана куфарът ни. Куфарът. Никой от тях не го носи в ръка. Не е възможно онзи тип да ни е свалил заради жалкия куфар с дрипите през нощта наскредин планината. Не е възможно. Ама че... ама че... Тримата стоят на ръба на светлината, която се откъсва от лампата. Яна плаче, Алекс стиска здраво ръката ѝ. Васко не помръдва, опитва се да разсъждава трезво. Отива до мантинелата и се взира в тъмнината. В дъното на долината вижда шепа светлини. Знае, че разстоянието лъже, струват му се по-близо.

— Хайде да идем до онова градче там — предлага той.

ГОЛЯМОТО ПЪТЕШЕСТВИЕ ОКОЛО МАЛКИЯ СВЯТ

Таксиметровият шофьор кара с отворен прозорец, чопли слънчоглед и прицелвайки се, плюе люспите в колите, които идват по отсрещното платно. Попаденията се броят по строга система, която за леките коли от по-нисък клас предвижда една точка, за лимузините две, колегите таксиметраджии носят три точки, а държавните таратайки четири. Най-голям брой точки печелят изстрелите в плешката на полицаи върху мотоциклет, това е върхът в системата на чоплещия слънчоглед и плюещ люспи таксиджия, неговата десетка, неговият „хоумрън“, неговият дюшеш и неговият победен гол в местното дерби, възнаградено с цели пет точки. Шофьорът се смее и ми намига, не се целя само, обяснява той с недвусмислени жестове, не се целя само по жените на града. Тези чародейки... И той продължава да пълни с лявата ръка устата си, очертава кръг във въздуха с дясната, за да илюстрира описанието си, широк смях открива зъбите му, които стърчат неправилно подредени, а краката му танцуват по трите педала, с които разполага, той танцува между тумбата от колеги, които също люпят семки, и взаимно си отбелязват голове, и се смеят, и спестяват жените като мишени, и се заглеждат прехласнати по тях в почивките между състезанията, и се смеят, с най-недисциплинираните зъби на света и с олимпийския блясък на златото, скрито в най-тайната ниша на отмъщението... Стъпва с два крака на спирачката, квичи заедно с гумите и обяснява, почти без дъх, вече дваисет години кара такси и рекордът му е шейсет и три точки. За един курс, разбира се.

Пак съм буден. Съкровено желание на една стара приятелка, описанието на пътя, направено от една картографка на бъдещето само преди няколко дена, и удоволствието, което изпитваше този човек, сложиха край на моето откоleshно безделие, всъщност не, по-точно е да се каже на моята летаргия, на заравянето на копнежите, когато е студено, докато те едва не се задушат. След като се повозихме известно

време, понеже аз пожелах така, моля състезателя да ме закара до летището.

— Ще посрещате ли някого?

— Не, аз заминавам.

— Просто така?

Усмихвам се и откопчавам елечето си. От вътрешния джоб надничат пластмасови карти и паспорти, на брой повече от роднините, които има човек. Кредитни и членски карти, документи, застрахователни полици, паспорти, бланки, покани и препоръки. Тук пратеник на ООН, там официален лекар на европейския парламент. Таксиметровият шофьор вече не е сигурен с кого си има работа, но все пак му просветва, тоя отзад не може да е съвсем нормален. Отказва се да задава други въпроси, задоволява се с плахо хвърлените погледи в огледалото. Карам го да паркира пред чакалнята за заминаване, вземам го със себе си и му показвам спускащото се от тавана черно табло, върху което светят имена на чуждестранни летища. НАКЪДЕ? Таксиметровият шофьор взема плахо последната семка, присвива уста, надува бузи и отвътре изсъсква засилена със слюнка слънчогледова гилза и ефектно се забива в името на града, към който ще полетя.

Събужда ме името на града, съобщават, че предстои приземяване. Сnižаваме се през облаците, облегалката се вдига. Първи поглед към една чужда страна: зелено-сиво-кафяви равнини, геометрично разположени, помежду им пътища, по които се плъзгат напред, сякаш в един впряг, малки скъпоценности във всякакви цветове.

Пристигането отгоре, при това малко след като си се събудил, не дава възможност за плавен преход. Съвсем различно е пристигането пеш, което дълго време предпочитах, най-напред поради липса на избор, а после по убеждение. При него промените се възприемат постепенно, как земята става по-червеникава или по-пръхкава, по-песъчлива може би, въздухът ухае на долина или възвишение, или само зад една котловина внезапно се усеща близостта на море, кестените се отдръпват от свян пред маслините, а гласовете се свиват плашливо в своята непонятност. Докато човек крачи предпазливо нататък, заплашителните думи се омекотяват чрез жестове и мимики,

сякаш устните и езикът са поставили на обсъждане твоето приемане — усмивката пледира за прегръдка, а звуците призовават да бъдеш прогонен. При такова приближаване човек има време да опознае грешките, които иска да избегне, свиква крачка по крачка с климата, с разреждения въздух на чужбината. Човек направо може да се пристрасти. Да върви пеша, да язди на кон или на колело. Но щом влязат в игра кабините, се прибъгва до изкуствения метод, техниката за изравняване на налягането чрез интензивни езикови курсове, хапчета, преместване на часовника, върху космополитната платформа на летищата, в транзитните пространства на безмълвно движение. Тук човек вече не може да се довери на своя нос или на онова, което обещава хоризонтът, тук хората следват пиктограми, които ги упътват надясно или им забраняват да пушат. Откакто светът може да се обиколи за осемдесет дни, пристигането изчезна.

— Минете преди мен, минавайте, минавайте, при мен винаги става по-бавно.

Да задържам другите ми е неприятно, особено когато хората се прецеждат през единственото отворено гише на граничната полиция и растящата опашка зад мене заплашва да зароптае и да затрополи недоволно.

— Бай Дан ли се казвате?

Очаквам да чуя обичайните, в различна степен досадни въпроси: Кое е малкото име, кое фамилията? Моите отговори само задълбочават объркването. Бай е израз на почит, нещо като звание. Звание за какво? Е, не е толкова лесно да се обясни. Аз съм майстор без професия, човек, който се опитва да прави най-доброто, на което е способен...

— Сигурно е свързано и с възрастта, нали?

Аха, шегаджия или пък въпрос, с който иска да ме провери?

— Тогава значи колегите са направили печатна грешка! Човекът забива нокът в цифрата, която се опитва да улови възрастта ми. Не е от най-бързите, но в крайна сметка всички стигат дотук. Поглеждам разсеяно назад. Може би, възможно е да е така, а може и да не е.

— Но тогава значи вие сте...

— На деветдесет и девет години, знам, понякога не ми личат. Той гледа дългите бели коси, изтеклото време в лицето, сега може би ще

повярва, после вижда моята осанка, изправена, ни помен от немощност, чува плътния глас и след това забелязва, косата може и да е бяла, но е гъста, а кожата не прилича на пергамент, който трябва да се изпрати на реставратора. Натиска усърдно клавишите на компютъра, разпитва, фотокопира първите четири страници на паспорта.

— Един момент.

Оттегля се в една стаичка отзад, където обстойно се обсъждат и анализират лукавото и опасното. В опашката зад мене никне гняв. По лицата им личи, че прехвърлят отговорността на мен. Странна слепота, толкова ли не прозират кой размахва камшика тук! Държавният служител се връща и ме гледа с подозрение, като че ли се опитвам да скрия възрастта си от него, за да се промъкна в страната му. Драги приемнико на заповеди, иде ми да му кажа, в твоята богата страна със законно здравно осигуряване и достатъчни пенсии едва ли липсва старостта.

— Професия?

— Представител.

— На какво? Кого представлявате?

— Ах, знаете ли, това зависи напълно от времето, от сезона, така да се каже. В момента представлявам само идеи. — Облягам се напред, толкова близо до него, че мога да преброя космите, които стърчат от носа му, и прошепвам: „Специално производство: идеи със запалител, мисловни шрапнели, категория А.“

Трябва само да подтикна пазителите на границата да направят сравнение между типологията на заплахата, свойствата и характеристиките, които предизвикват и затвърдяват моментите на подозрение, и онова, което стои пред тях. Тогава ще сложат отметка, ще въздъхнат — опасността не може да бъде толкова чудата. За да се преодолеят някои препятствия, трябва да се допускат недоразумения.

Посока центъра: всички форми на модерния градски транспорт. Отново предпочитам да вървя пеша през грижливо поддържаните поля, които започват зад паркингите, отклоненията за гаражите и хангарите.

Развързвам кожените си ботуши, събувам ги, веднага след тях и чорапите, всичко напъхвам в раницата, вече прекалено малка за моите реквизити, сянката на слънцето в ранината на деня прилича на гайда. Спускам се по склона. Цъфналата рапица ме поема до кръста, узряла за възхищение. Стъпалата ми се наслаждават на паренето и убождането, пръстите ми се забиват в земята. Спирам в някоя и друга разорана просека, повдигам каскета, после отново го нахлупвам и продължавам... докато се очертае краят на полето — стълбове и жици в утринната синева.

Зад полето има ров, пълен с консервени кутии, пластмасови бутилки, смачкани проспекти, скъсани разписания и тям подобни; отзад релси и гарата на някакво предградие. Долавям нежни шумове от изникващото селище, което се завива в своите плетове и фасади, молейки се още малко да поспи. Отляво до гарата козируват двете изцапани летви на жп прелеза, сковани стражи. Изтръсквам край тях цветчетата от кафяво-жълтото си елече. Размахвам каскета няколко пъти, за да се представя, нося им привет от други бариери, от кладенци, пазари, малки стълби и по-големи псувни и плюнките на един таксиметров шофьор. Не срещам ни най-малък интерес. Гарата все още спи дълбоко, отворена е само една странична врата, будката е заключена зад металните щори, денонощните автомати стоят без клиенти. На челото на помещението виси плосък часовник, чиято стрелка скача напето от секунда на секунда. Единствената връзка с външния свят, мисля си аз, времето с радиозахранване и един влак, който по разписание ще тръгне след десет минути от тази крайна гара към центъра на града. Подредено място, така поне ми се струва. Онова, което не е необходимо, отива на бунището, всичко останало си има свое предназначение, местоположение и подчинение. Излизам при коловозите и се отдавам на впечатленията си.

„Внимание, отдръпнете се, вратите се затварят.“ Влакът тръгва навреме, скоро след това влиза под земята. Най-напред номографията

на града. В двеминутен такт тръскане-тракане-стържене на спирачки-пристигане, светлини, перони-насладващи се имена, отначало съобщавани по микрофон, после потвърждавани от табели, същинска галерия на предците, на местните жители, значими образи, щангисти на историята, генерали, князе, светци и професори, които оставят визитната си картичка в подземие, в тъмницата, в катакомбите, в лабораторията, а посрещат горе, или се усмихват мило, възкачени на кон — поне VIP-аджиите от времената на жребците. Самоуверени, лишени от предчувствие, докато историята увеличи тежестта и те се сгромолясат надолу, от жребеца от постаментата.

... Добре дошли в града. Едно противодържавно действие от ваша страна и не знаем кога ще се качите горе, а и вие не знаете къде ще ви отнесе...

Опирам поглед на стъклото и се възхищавам спирка по спирка на впечатленията отгоре, прожектирани сред пъстротата на хората по пероните. Светкавични истории, които нахлуват в купето, прошумоляват в такт, разказват за себе си, за да се смесят след това с поредната история, и така нататък до всяка следваща... до истинската електрическа картина на града, която започва край един пияница, за когото нощта е без изход... а от вас искам, той размахва червена бутилка, оригва се силно, от вас искам... пейсе хиляди... В гърлото му се надига горещ смях, тласнат от изпарения, гъргори около очите му и изведнъж рухва; после се събира в отегчените, уморени лица на пенсионери и трудовоповинни, чиито очи нищо не виждат, препълнени от огромно навъсено недоволство, които изпитват вражда към всяка частица в техния свят, и така е от години и десетилетия. И една дама с кошница, в която се крие нещо, топло завито, дишащо през издължената муцуна: една остригана кучешка глава, която наднича, за да подуши набързо своето обкръжение; дву-трицветни песни за ликувани голове, победители, спекуланти, разгорещени фенове, за да стигнем до шепнещите по двойки посетители на концерти, запътили се към културата, които не удостояват и с поглед периферните образи, бележките под линия и водните знаци; работещите нощна смяна, запътили се към къщи, работещите първа смяна, видимо преследвани от едно топло чувство. А картината тече и се разлива; многократно от предградие до предградие, през целия ден, подмолно, от землището на полето с рапица до технотонните жилищни планини в другия край на

града, където железницата отново излиза отгоре, и картините се сменят като в калейдоскоп, размествани от потеглянията, оформяни от внезапните спирания...

... Късно е, срещу мен в почти празния вагон седи един човек. От джоба на панталона си изважда малко червено ножче, отваря острието, оглежда го две спирки, след това порязва пръста си. Натиска кървящия пръст към стъклото и се опитва да пише: FU... и стига дотук, мастилото му свършва. Гледа разочарован пръста си, стиска го, тъжно клати глава, като че ли е предполагал, че в него няма да има достатъчно кръв. Време е за слизане...

Спирка: телевизионната кула. Над ескалатора висят плакати: *ТВ кулата* е господар на дома. *Интернационалът* — негова съпруга, а безбройните пъргави радиовълни са техните изчадия. Сред присъстващите са и мощният чичко на име Сателит и крякащите лелки **НОВИНИ: ДНЕС, УТРЕ и НАВСЯКЪДЕ**. Ескалаторът преминава в мокър асфалт. Безлюден пейзаж, бетонирани хълмове и една сграда като исполин, която свършва високо горе, някъде сред звездите. Аз се мотая наоколо още малко, уморен, готов да вляза в първия хотел, който ми се мерне пред очите. Зад малък парк, на едно кръстовище, на невзрачна фасада светят буквите **ХОТ...Л ФЕН...КС**, всяка тръбичка неон блести с различна сила, „хиксът“ най-ярко. Забързано пресичам улицата, подсвиркват ми клаксони, напръскват ме отзад. Входът е разположен малко странично от нуждаещия се от поправка надпис. Вместо обичайната стъклена врата — тежко дърво, което се засилва над пътеката, и връщайки се, с мощен удар тласва госта навътре. Пред мен се отваря преддверие, обзаведено със закачалка, на която виси само едно палто. Втора врата открива тясно дълго помещение, в което властва тесен дълъг тезгях. Отсрещната стена се мъчи под тапетите; стъпките ми стават все по-скептични. Тук никой не идва от любов, никой не резервира стая с изглед, никой не отбелязва нощувката тук в шарен каталог с филигранно качество. Втренченият поглед на човека от рецепцията обещава, че няма да придумва госта да остана. Сред миризмата на вкиснало стърчат няколко неизмити чаши от бира.

— Имате ли свободна стая за мен?

— Да.

— Мога ли да я видя?

— Всичките ни стаи са добри.

— Не се съмнявам, но дали аз съм достатъчно добър за вашата стая?

Човекът от рецепцията се обръща и улавя връзка с ключове от дървения рафт, където над двайсетте пирона са издялкани двайсет номера. Отива до края на тезгяха, отхлупва една странична дъска и се изкачва по стълбите, които се виждат едва като стигнеш ъгъла. Плешивото теме на мъжа се полюшва леко, докато изкачва стъпалата, сумрачната светлина легитимира издутини и вдлъбнатини, като че ли главата често се е удряла в ниския таван в края на стълбите. Между навитите на рулца чорапи и прекалено късите крачоли се показва бяла

плът, тук-таме ожулена или посинена, вече вървим по един коридор, аз зад него, на всяка стъпка той удря крак, сякаш се мъчи да изглади гънките на килима, стигаме последната врата, която отваря с усилие, след като я подръпна и натисна с лявата ръка.

- Аз съм собственикът тука.
- Аз се казвам Бай Дан.
- За първи път ли идвате в този град?
- Да.
- Ние имаме опит с чуждестранните гости.
- Радвам се.
- Ето тук е душът, кърпата ще ви донеса след малко.
- Няма ли прозорци?
- Не.
- И изобщо нямате стаи с прозорци?
- Няма свободни.
- Това не е приятно.
- Какво? Не желаете ли стаята?
- Аа, има телевизор.
- Да, във всички стаи без прозорец.
- Долу има ли бар?
- Не. Но мога да ви донеса нещо.
- Дори чай?
- Да, дори чай. Ще вземете ли стаята?
- Да, заедно с черен чай и хубаво уиски.
- Скоч или бърбън?
- Скоч. „Сингъл малц“, най-малко дванайсетгодишно.
- Ето ви ключовете, вратата малко заяжда.
- Забелязах.
- Колко време ще останете?
- Не зная, търся един човек.
- Това не ме засяга.
- Имате ли телефонен указател?
- Да, долу.
- Ще може ли да го изпратите заедно с напитките?
- По телефона можете да се обадите отдолу.
- Благодаря.

— Ако оставате само една нощ, стаята трябва да бъде освободена до десет.

— Разбирам. Благодаря ви.

Сядам по турски на леглото, до мен — сивата ми раница. Изсипвам я върху бодливото одеяло: затворена дървена кутия, пуловете и заровете, кръщелно свидетелство и кинжал; мирис на сяра, мълчание и болка; сувенири на гняв-възмущение-разочарование... опаковани и разопаковани, забравяни и преоткривани, посипвани с нафталин в склада и излагани на показ във витрината... Затварям очи, стискам заровете в ръката, хвърлям ги.

Жълтата къща на ъгъла, беше само преди няколко дни, а сякаш е било в друга епоха. Преди няколко десетилетия, когато повредената от бомбите къща трябваше да се построи наново, боядисаха външните стени отново в жълто като спомен за годините преди войната. Великодушният поглед ще забележи това, дори отделните боядисани участъци междувременно да са заприличали по-скоро на обрив. Една занемарена сграда в средата на занемарен квартал, в средата на занемарен град, разположена толкова централно, че от балкона на четвъртия етаж можеш да се изплюеш върху Вътрешното министерство. Погледната от известно разстояние, къщата прилича на напразен опит да разкраси чудовищната постройка на министерството, която гледа през рамото на целия жилищен блок, а обраслата леха с цветя повтаря пожълтялостта в умален мащаб.

Входът и стълбището сякаш стоят под закрила като паметници на културата — всяко изкривяване се консервира от бездействието на живеещите там. Зад вратата са окачени пощенски кутии, тежки метални сандъчета, очакващи от писмата особена тежест, която беше демонстрирана обаче само веднъж. От една обикновена пъстра картичка, пейзаж с някакъв плаж, вероятно черноморски, само че картичката хвалеше Адриатика, на марката пишеше ИТАЛИЯ, а почеркът беше на най-малката дъщеря. На Слатка ѝ причерня пред очите, тя предусещаше някакво недоразумение и не можеше никак да си го обясни. След като дъщеря ѝ беше отишла на почивка заедно с мъжа си и детето на нашето море както всяка година, само че този път не на същия претъпкан плаж, където хората вече са се примирили с

неминуемите като слънчево изгаряне неудобства, след като тя си беше взела набързо довиждане с една целувка, значи майка ѝ не би трябвало да получава картичка от Италия — същата Италия, която беше толкова далече — и не би следвало да се окаже, че е ставало дума за друго море и друг вид почивка, ваканция без завръщане у дома. В онзи момент мислите ѝ не стигаха чак дотам, тя само се почувства нестабилно върху набитите си крака, измъчвани от разширени вени. Картичката падна на земята, Слатка посегна към пощенската кутия, вкопчи се в нея, а тя, тъй като не беше свикнала на подобна тежест, се изметна. Един винт изскочи, кутията се килна напред, заприлича на пречупена и такава щеше да си остане. Винтът не беше вдигнат от земята, не беше и сменен.

Изкривения парапет към първия етаж обитателите на къщата дължаха на един лекар, който вече не пребиваваше сред тях. Беше полял със сливова ракия успешното изстрелване на спътника, удобен повод да пълниш чашата няколко пъти повече от бутилките, строени в средата на ниската масичка в дома на негов колега, бутилки, които домакинът беше разположил там от самото начало, сякаш по този начин искаше да оповести програмата за вечерта. Така беше почти всяка вечер при един от колегите, и все пак в чест на Гагарин вървеше особено весело и гладко, още повече, че улицата отдолу беше разкопана от години — търсят дипломата на генералния секретар, шегуваха се хората, — и всички от малките деца до старците трябваше да подскачат и балансират по дъските до входовете на домовете си, а успехът в космоса кръжеше толкова високо над земните неуредици, че зевзеците се готвеха за собствените си полети във висините и в новите орбити. Лекарят впрочем срещна големи затруднения в ранни зори да се изкатери покрай парапета по двайсетте стъпала нагоре — и на парапета това все още му личи.

А между първия и втория етаж посетителите се препъват в нещастieto на един от наемателите, раздиран от големи музикални амбиции. Беше хорнист, ако не греша. Що се отнася до таланта му, за съжаление имаше още какво да се желае, поне според критериите на Григори — по онова време музикален директор на операта, — който отдели време да покаже на младия човек докъде се простира пределът на неговите възможности и да му препоръча да се върне към други свои дарби: логическото мислене, здравия разум. А колко добре се

оправяше с цифрите. Каква нелепост, възмущаваше се Слатка. Как може човек, който мечтае за музика, да бъде утешаван с математика. Григори отказваше да осигури назначение за хорниста. Упорито го съветваше да си смени професията. Осмото стъпало между първия и втория етаж криеше, без никой да подозира, решението на проблема. Едно късче от него се отчупи, хорнистът се подхлъзна и полетя по стъпалата надолу, за да се спре със сложно счупване на ръката чак на първия етаж, точно пред вратата на лекаря. Със здравата ръка позвъни на пожар, крещеше от болка и за помощ непрекъснато, неотстъпно и осъзнавайки все по-ясно, че му се е случило нещо ужасно на него самия, а мисълта, че това беше той, той и никой друг, само засилваше болката му.

Стените едва ли са забравили виковете, тези стени, плътно облепени с некролози, черно-бели листове хартия нагъсто един до друг, колекция на смъртта в тази къща от последната война насам. Ретроспективна изложба на живота, вдъхновена от цикличност, която се повтаря вече 45 години: някоя жилищна площ се освобождава и веднага се заема отново. На сърцето става по-широко, а и на стълбището, където фотографиите с едно име и две дати съобщават, че в един от осемте апартамента от няколко седмици или дни вече е по-малко тясно. Едва със смъртта хората зад тежките кафяви врати се осмеляват да излязат от анонимността, да се доверят на някой роднина, който поръчва големите колкото лист от тетрадка некролози, разнася ги и ги лепи по кварталните стълбове, на стената на къщата, до хлебарницата и във входа. Тези съобщения почти не са се променили през годините, нито като оформление, нито като качество на отпечатването. Имената на мъртвите превъзхождат имената върху звънците, имена, върху които многократно са лепени други, трети са или са поправяни. На четвъртия етаж, редом с много други имена, сред които и краснописното ГРИГОРОВ, личи едно трудно разгадаемо, понеже е избледняло, ЛУКСОВ. До вратата като на стража стои изгнил бойлер.

Само преди няколко дни почуквах с чадъра си по него, докато чаках. Винаги се налага да чакам, докато Слатка отвори. Прегърнахме се. Думите бликаха от нея всеки ден така, като че ли гласът ѝ се е натъкнал на подпочвени води. Последвах Слатка през тъмния коридор наляво към кухнята.

— Днеска сутринта ходих да пазарувам и пак се проточи с часове...

Тя седна на ъгловото канапе, взе нож, държеше го така, сякаш се готвеше да промуши някого. Изглеждаше като дивачка, жълтеникавата ѝ коса падаше върху осеяното с кафяви петънца чело, останалите тук-там зъби стърчаха като надгробните камъни в градското гробище.

— На моята възраст и при такова време, в тоя студ, трябва да обикалям навън — и краката веднага започват да ме болят, нали знаеш как ми отичат, като че бездруго не са достатъчно дебели, там долу се събира вода, какво да прави човек, Бай Дане, ама че живот!

Канеше се да чисти орехи на масата. До лявата ѝ ръка лежеше бяла найлонова торбичка с цели орехи, отдясно — чинията с натрошените. Между тях черупки, половинки, боклукът и току-що счупеният орех.

— Стоим си ние така, почти само бабички, и Черповска, полурускинята от отсрещната кооперация, може и да не я познаваш, започва да псува. Трябва да я чуеш какви ги ръси, псува по-мръсно от цял взвод сръбски войници. Псува, та се къса, толкова заразително, че и другите започват да псуват, кой както може, да не повярваш, че и аз се включих, но при мен е безобидно, ти другите да ги чуеш.

Тя прихва. Напомня ми за Слатка отпреди трийсет години, която се промушва с насмешлива усмивка през живота.

— Псуваме всички наред, всички до един го отнасят, но аз направо не си чувствам краката, не се побират в обувките ми, абе това не са обувки, преди войната бяхме с баща ми в Будапеща и той ми купи обувки оттам, два чифта, тях ги усещаш като шал на шията, това се казваше обувка... Ето дотам ни докарахте вие, гадове такива, мръсници.

Нейният кръжащ нож не уточняваше дали имаше предвид депутатите или други престъпници.

— Като си представя само, Слатке, как чакате на опашка пред магазина на „Шипка“ ядосани и псувате, всички заедно и всеки колкото може по-силно... Представи си само, да ви бяха чули депутатите, отначало само едно кипене някъде в далечината, надигащ се тътен, от всички блокове се стичат пенсионери и псуват и се присъединяват към вас, и вашето псуване става все по-силно, мощно и изведнъж някой депутат се изправя обезпокоен, това разсейва

оратора, един от онези самодоволници, да речем, Лайнаров, той губи нишката, председателят на парламента моли за тишина, но кого? В заседателната зала е спокойно, съвсем тихо е, някой отваря рязко вратата и вашите псувни нахълтват, не се разбира нито дума вече и заседанието трябва да бъде прекъснато. Конституцията е напсувана с абсолютно мнозинство и подир псувните си вие бързо влизате в парламента...

— Какво ти бързо? С тия обувки можеш само да куцукаш, на една крачка път отгук, и пак се влачиш часове...

— Все едно, колкото и да е бавно, вие ще щурмувате парламента, ще разгоните паразитите, които цият вашите пенсии, ще заемете местата им и ще продължите заседанието...

— Да, най-напред ще бъде разтурена цялата тая говорилня и ще отчуждим собствеността на паразитите в полза на пенсионерите... Погледни тези орехи, като децата, които тичат наоколо, всеки втори развален или червив, това не са никакви орехи.

Започна да реже краставица.

— Гладен ли си?

Измих си ръцете, опитах се да стегна неуплътнения кран с помощта на една навита около него жица. Трябваше първо да го разглобя напълно, ледената вода запряска във всички посоки, бързо натиснах крана, наместих кукичката и отново пристегнах с жицата. Облегнах се с цялата си тежест върху крана и го притиснах по-плътно. Сега само капеше от време на време.

Приготвихме яденето мълчешком. Нарязаното на дребно в една купа се смесва с кисело мляко, добавя се малко магданоз. И кубчета лед, които бяха разтопени наполовина — от един час няма ток. Разчупих хляба и пожелах на Слатка да ѝ е сладко. Чесънът и магданозът се усещаха. Слатка ядеше, без да продумва, докато изпразни чинията, после я отопи със залък. Продължавахме да мълчим чак докато се смрачи. Лъжицата на Слатка падна върху чинията. Гласът ѝ се отприщи.

— Трябваше да ги изколим всички до един, тия мръсници, достатъчно ги хранутихме.

— Слатке? Слатке!

Тя продължи да вика, не се обръщаше към мен, нито към съседите или роднините. Даже не и към умрелите. Говореше само на

несекващите разочарования и болки.

— Мръсни гадни пари, които ни подхвърлят. Да ги изколим, до един да ги изколим!

Гневът ѝ стихна постепенно. Стиснах ръката ѝ. Никога не я бях виждал такава. Седеше вкаменена, без да помръдва, като паметника на незнайния воин, и колкото и силно да я прегръщах, не се отпускате. Очите ѝ бяха покрити с петънца подобно на кожата ѝ.

— Тук съм, Слатке. Тук съм при тебе. Искаш ли малко да се поразходим?

Хванах я за раменете и помилвах косата ѝ, успокоявах я и чаках. Придърпах я да стане и подпирайки подпухналото ѝ тяло, я заведох до леглото. Помилвах я по челото и започнах да ѝ разказвам за алчния владика, по чийто епитрахил бяха закачени банкноти — имаше навика да бърка дълбоко в църковната хазна, — и един ден при сутрешната литургия, като размахваше тамяна на всички страни, епитрахилът така се влачеше подире му през цялата църква, че нямаше човек, който не беше забелязал подгъва от пари.

— Спомняш ли си, Слатке, дори най-смирено вярващите трябваше да прикриват смеха си зад сплетените в молитва ръце. Придружителите пък изскочиха навън и така се смяха, че чак снегът се разтопи под краката им. И ти ме обвини, че аз съм виновен за цялата неразбория.

Тя ме погледна строго, сякаш ми казваше: И все още смятам така! Дишаше малко по-спокойно, лежеше, ръцете ѝ в моите, похлъзна още няколко пъти по неравния път към успокоението. Най-накрая позволи на съня да я поведе. Вратата тихо щракна зад гърба ми.

Мотаех се из градския парк, много оживен привечер, из *Битпазара*, където всеки продаваше нещо. Разпродажба на претърпели крушение домакинства. Повече продавачи, отколкото купувачи. Масички, върху които се предлагаха ордени и речници, икони и кухненски прибори, фуражки и уиски, бижута и плюшени животни, се простираха по протежение на алеите през затревени площи и групи дървета. Късното слънце осветяваше млади продавачи, които твърдо вярваха в принципа, че всеки може да започне с малко — от две пакетчета кафе с изтекъл срок или от няколко изкорубени шишета с

крем за лице пред тях ще се открие перспектива: за по-голям асортимент, по-голям оборот, по-голяма печалба. Не в парка, разбира се, а в магазин със склад, в офиси с факс, който непрестанно ще бълва потвърждения и поръчки от далечната „обетована земя“. Малка търговия се наричаше това многообещаващо, първо обяснение в любов, с квитанции върху тоалетна хартия. Едно момче предлагаше шоколадови десертчета, няколко десертчета, които не бяха достатъчно тежки да държат кутията, в която ги излагаше. Такива бяха щандовете тук: мръсни кашони върху изправени ръбести щайги от плодове. Всеки повей на вятъра — напразно ръцете се мъчеха да спасят асортимента — издухваше десертчетата, пръскаше ги по поляната. Момчето ги събираше на колене. Бизнесът си е бизнес.

Сенките криеха стари и по-стари хора със секнали илюзии. Те идваха тук, за да не скучаят. Пък и някоя ненадейна покупка сигурно щеше да подпомогне пенсията им. Предпочитаха сянката, тъй като всъщност те не продаваха, някои неща в асортимента им бяха очевидно недостъпни.

Това значи сме ние. Междувременно нашата гордост расте. Занемарената мозъчна половина на Европа. Късогледото око. Тяло, което не може да вирее като цяло, но чиито органи стават за трансплантация. И Слатка, една малка клетка в него, която умира.

Arrête, Бай Дан, насам, в царството на накитите. „Ще желаете ли едно герданче?“

От най-тъмната тъма изниква човек, дрехите му като на строителен работник, а лицето — неповторима строителна площадка: порутени бузи, полуразрушен нос, брадичка като трап. Но очите искрят като кислород, проблясват и поглъщат всичко, което им мине път.

— Ама това не беше ли Царя на вилите?

Хвърлихме се в бурна прегръдка. Този цар е съставен от седемдесет години, разпределени във високото колкото къщна порта тяло.

— Пак излязох, Йордане!

Прегърнах още веднъж адаша си.

— Преди месец, приятелю, цял месец. Да живее амнистията. Вече почвах да се страхувам, че ще трябва да преживея новата ера със

старата охрана. Я ела. Отворих сейфа си отново и избрах някои стари шедьоври, за обогатяване на общността.

— Твоят сейф ли? Да не намекваш, че си успял да скриеш част от плячката? През цялото време си ни баламосвал, всички твои уверявания... само си ни залъгвал!

Той кимна.

— И никой не ти хвана спатиите?

— Ти го каза. Така е, точно така. Разбраха, че не са открили всичко, но накрая приеха, че всичко съм изял и изпил. Е, все пак нещичко остана и ако решиш пак да организираш въстание, само свирни, аз ще го финансирам!

Царя на вилите Йордан. Неизменният полъх самонадеяност, винаги готов за зрелищен жест. Сивото ежедневие го ужасяваше, което си личи както по някогашната му професия — обирджия на вили, — така и по маниера, с който правеше това — със стил. С много чувство за ритуал и церемония. Най-напред прибираше онова, което му беше нужно, което му се струваше ценно и което въобще можеше да отмъкне. Следващото подир това обаче го различаваше от консервативните му колеги, които се измъкваха по най-бърз начин веднага щом пипнеха плячката. Той обаче се посвещава на кухнята и килера, преглеждаше наличните провизии и от тях си съставяше възможно най-доброто меню. Подреждаше си празнична трапеза и грижливо подбираше подходящото вино. Ако се наложеше, слизаше в мазето, за да провери сам кое обещава да се превърне в радост за небцето.

После се отдаваше на тържественото, пищно пиршество и закръгляше вечерта с чаша коняк и пура. Чак най-подир обаче идваше ред на истинската кулминация: той смъкваше гащите си, клякаше върху килима в салона или в хола и оставяше след себе си една купчинка. Това беше неговият автограф — той трябваше по недвусмислено смрадлив начин да извести на прибиращите се собственици за експроприацията.

Бързо подушиха метода му. След арестуването не беше трудно да го уличат в цяла поредица обири.

— Този пръстен е на жената на един генерал от народната армия. Приказно създание. Като видях портрета ѝ над раклата, направо бях готов да се пъхна в леглото и да я изчакам да се върне. За „добре

дошла“ щях да ѝ подаря брошка от собственото ѝ ковчеже, със сигурност щеше да ѝ стои много добре. Един колега щеше да вземе пръстена, той се мотае по интерхотелите, върти бизнес с бизнесмени. Беше си извадил чужд паспорт и вдигаше стойки, като че ли беше директор на „Ай Би Ем“. Много пробивен тип.

В края на войната Йордан, жертва на фашизма, борец срещу монархията и ятак на партизаните, беше пуснат от затвора. Направиха го шеф на полицията в родното му градче, кариера съвсем обичайна по онова време. Но много скоро му направило впечатление, че вилите са си останали същите, сменили са се само собствениците им, но вътре те продължавали да крият вечните, стари изкушения. Просто палачинката се била обърнала, както при собствениците на палати, така и при затворническата охрана. Той наблюдавал това развитие с растящо отвращение — тялото му все повече дебелеело, а съвестта все повече го гризела. Впрочем това кой живее във вилите, никога не го бе интересувало. Докато имало вили, важно било само да бъдат обирани. И така той отново се активизирал. И тъй като не искал и не можел да изневери на стила си — как може човек да промени почерка си? — не му се удавало дълго време да бъде убедителен, че някой друг подражава на маниера му, за да подведе милицията.

— Абе тук нещата не вървят. Не искам да продавам на безценица тия хубави работи, а тукашните клиенти гледат само авантата. Отидох при един антиквар, който твърдеше, че бил репресиран някога. Сега не искал да си има неприятности.

И тъй като в крайна сметка обрал вилата на един високопоставен функционер, беше осъден като непоправим политически престъпник и тикнат в затвора, запазен за най-сърковените врагове на народа. Другите вътре, както идеалистите, така и представителите на старата гвардия, отначало гледали на него скептично. Грешно са те разпределили — и пръстите сочели другото крило, в което лежали криминалните. Но когато в свободните часове се редели на опашка пред двата клозета и водели разговори със стоящия отпред и отзад, той завързвал приятелства едно след друго — със секретаря на един от регентите разговарял за реколти и региони с лозя, с хедонистично настроения водач на социалдемократите, една от многото партии, които съществували единствено в затвора и лагерите, спорел кои са най-красивите дами в столицата, които някогашният депутат познавал

от приемите, а Царя на вилите — от портретите, които вземал със себе си, ако рамката на усмивката била хубава. Други пък научил как да отварят брави, как да избягват шумовете и да различават истинските скъпоценни камъни. Защото затворът се бил превърнал в университет. *Увод в нощния живот на световните метрополиси*, *Критика на Прудон Троцки и Кейнс за напреднали*, или *Основен речник на виенските нецензурни думи*, така гласели темите на някои от лекциите. И Царя на вилите работел в политехническият отдел, в Института по фина инструментална техника.

— Сега сме в епохата на бизнеса, Бай Дане. Кажи ти, какво правиш?

След като разменихме няколко думи, той реши да затвори сергията. Отидохме у нас, изпихме едно шише гроздова ракия и си поприказвахме за житейските затвори. Малко след като се поделихме с Царя на вилите, едно камъче тропна по прозореца ми. Погледнах навън, хладният въздух малко ме замая.

— Виждаш ли как ми намигат? — Царя на вилите посочи уличните лампи и изчезна.

Ядът на Слатка беше преминал, когато я посетих на следващия ден. До такава степен се бе възстановила, че с радост отвори бурканчето със сладко от череши, което ѝ донесох, и докато си приказвахме, го изяде до дъно с наслада, без всякакво угризение, аз само го опитах от учтивост, а после отклоних поканата ѝ за още една лъжичка.

— Като се събудих тая сутрин, Бай Дане, мислите ми бяха все към Яна, към Яна и Алекс. Нали знаеш колко ми е тъжно, че не знаем нищо за него. След катастрофата, Бог да ги прости, ми остана само утешението, че поне Алекс е жив. И после всички връзки пак прекъснаха, изобщо не знам как е станало. Сега ми се струва, че всички са умрели. Нищо вече не знаем за него, не разбирам как е възможно да се случи такова нещо. Той е жив, сигурна съм, изчезнал е безследно, на нито едно писмо не ми отговори. Не знам, просто вече го няма моя Сашо, навярно е станал голям мъж, сигурно е следвал, как мислиш, Бай Дане, сигурно е успял в живота, нали знаеш колко будно дете беше, всичко искаше да знае, пък беше и много схватлив, а колко

хубаво беше кръщенето, толкова съм ти благодарна, Бай Дане, наистина бях много щастлива, сигурно съм го сънувала, събудих се и не можех да мисля за нищо друго, извадих снимките, гледай, не е ли хубаво, спомняш ли си, тук сме всички след кръщенето, отец Николай, горкичкият, едвам изхранваше петте си деца, мислих, много мислих и... ми хрумна нещо, ти ще ми се смееш, Бай Дане, но ти се моля, моля те в името на нашето прастаро приятелство, ти трябва да ми направиш тази едничка услуга, приеми го съвсем сериозно, моля ти се само за тази услуга, на старите жени им е позволено да са малко откачени, заради мене. Бай Дане... Можеш ли да си представиш колко ще е хубаво, ако отново видя Алекс...

— И какво ти хрумна, Слатке?

— Грачката! Трябва да идеш при Грачката.

Пред жилищния блок стоеше момиче с белег на лицето — един сърп се проточваше от устата почти чак до окото. Гледаше ме втренчено, не отвърна на поздрава ми, нито на усмивката ми. С нищо не издаваше какво вижда. Минах покрай нея. След няколко крачки се обърнах. Момичето продължаваше да гледа втренчено напред, към десететажните блокове, грозни като неканени гости, към камънаците, детските крясъци и тревата, която растеше тук-там на рехави фъндъци. До нея купчини изхвърлени строителни материали, в които от време на време потъваше по някоя храчка.

Пристъпих в тъмнината на партера. Наляво, предполагаше се, че там е асансьорът. Шепот. Промъква се към мен, обкръжава ме, гласове, тихи, без смисъл. Лекомислено би било да продължа напред, да не забавя крачките си, прекалено самоуверено може би, но в същото време какво друго можех да направя? Допуснах грешка. Земята под краката ми изчезна. Силна болка в лявото ми рамо. На ръцете ми стана студено и мръсно. Гласове се посипаха отгоре ми.

— Я да видим какво става тук?

— Какво става, какво става тук?

— Гости ли имаме?

— Гост, гост.

— Обадил ли се е предварително, поискал ли е разрешение?

— Не е, не е, лош, лош човек.

— Хей, дъртак, няма ли случайно да се изправиш, когато разговаряме с теб?

— Не искаш, не искаш, така ли? Ей сега ще видиш...

Аз се изправих. Облегнах се на стената. Между гласовете светна клечка кибрит, едно лице, което спешно се нуждаеше от насърчение, също както и момичето пред входа. Пламъкът на кибритената клечка се приближи до очите ми, замижах, стиснах силно клепачи. Насочи се към носа ми: колко дълго ще издържиш на болката?

— Къде си тръгнал, старче, кому тази чест?

— Нагоре ли искаш или надолу, или искаш отново да излезеш навън?

— Не, не ни оставай толкова бързо, тоооолкова е хубаво с теб.

— Запали още една клечка!

— Може да запалим брадата му, тук е толкова студено, защо ни изключи отоплението, старче?

— Отговаряй, ръждива кофо, че ще ти отворим муцуната с отварачката за консерви.

Замислих се какво очакваха да чуят тия грубияни. Нищо не ми хрумваше, освен да им кажа, че съм тръгнал да търся Грачката.

— За какво ти е, да не би да чакаш да родиш?

— Хей, тоя ходещ некролог си мисли, че има бъдеще.

— Оставете ме, мен, Великия, Загадъчния, Пишката, да направя своите предсказания. Тихо, че не мога да чуя духовете, мълчете, смешни създания, уууууууууф, чувствам го, долавям, ето сега, даааааа, ето го, ясно е, съвсем ясно, СТОП, първо плащай сто кинти, сто, момчета, как се казваше онова там?

— Хонорар.

— Точно така, сто хонорара, плаща се преди бъдещето, то може да не ти хареса, старче, и тогава няма да искаш да платиш, имали сме такива случаи.

Още една клечка кибрит — и няколко лица се струпаха в очакване. Аз не бих платил.

— Господа, сега бих искал да продължа пътя си, ако нямате нищо против.

— Против ли? Ние сме „за“, веднага ще те мръднем, ако не платиш хонорара на нашия майстор.

— Бива ли такова нещо? Тцтцтцтцтцтц... Ама що за маниери имате вие старите, срамота!

Те ме сграбчиха, блъснаха ме в стената. Гласовете се скупчиха един връз друг, засилваха се, отскачаха от стълбището и мазето, затрупваха ме като тъпо ехо, докато ръце тършуваха из джобовете ми, обувки тъпчеха краката ми и един юмрук се заигра с носа ми в ударния ритъм на „хаха-хохо-норар“...

— Какво става тук, какво правите? Влади, ти ли си, веднага престани, бързо ела...

Женски глас, който се приближаваше, другите гласове, грубите ръце, юмруци и обувки отстъпиха.

— Хей, всичко е наред, мамо!

— Какво е наред? Кой е това, кой от вас пали кибрит... Ох, добър ден, ужасно съжалявам, тези нехранимайковци ли ви причиниха болка, ох, ох, горкичкият, елате, къде сте тръгнали? Махайте се, как можахте?

Ръката, която ме хвана и издърпа, недвусмислено обясняваше защо момчетата веднага се покориха. Прекалено много чували с картофи беше мъкнала нагоре до седмия или деветия етаж, за да търпи да ѝ се противоречи. Жената изруга. После дълго ми се извинява.

— За съжаление трябва да се качите пеша, шестият етаж отдысно, по това време нямаме ток, пък и асансьорът открай време не работи, нали разбирате.

Благодарих ѝ и тръгнах нагоре. Отдолу ми подвижна Пишката-Великия-Загадъчния.

— Хей, дядка, от мен ще научиш бъдещето си безплатно, да не съм капиталист я, готов ли си да го чуеш: скоро ще се ГЪТНЕШ, ще те гътнат, приятно прекарване. Бай, бай.

Стигнах шестия етаж и първо трябваше си поема малко дъх. После почуках на вратата. Тя леко се откряна. Явно ме чакаха. Спрях за момент в антрето, за да посвикнат очите ми с тъмнината, и извиках името си два пъти.

— Влезте — обади се глас, който беше без пол и без възраст. Тръгнах към светлината, която проникваше през един процеп във вратата, и се озовах в стая, която беше толкова претъпкана, че ми се стори, че аз няма къде да се побера.

— Седнете срещу мен — каза гласът. В най-далечния ъгъл седеше една фигура, загърната в одеяло. Приближих се до нея, видях

профила на селянка, затвореното ѝ око беше потънало дълбоко в котловината на лицето ѝ. Като че ли не беше желателно да я поздравявам специално. Седнах на канапето отсреща. На масата стоеше дървена фигурка, висока един лакът, от устата ѝ, всъщност от муцуната на козята глава върху човешки торс, излизаше дим. Грачката беше цялата увита в одеяло, одеяло без шарки и без цвят. Ароматни свещи мъждукаха върху различни шкафове и опрени в стената маси, завеси висяха между отделните мебели и заедно с многото огледала закриваха стената напълно.

— Нейната коса е толкова бяла, колкото и моята — каза тя. Така беше и аз се уплаших, макар че Слатка се беше помъчила да ме подготви. Очите на Грачката бяха отворени, бяха чисто бели. Беше сляпа от дете.

— Ако искате да ми кажете нещо, ме наричайте лельо.

— Идвам по молба на...

— Как е тя сега със захарта?

— Добре е, мисля, че е добре.

— И вие май като мен сте връстник на този век.

— Да.

— Усещам, когато ме посещава знаещ човек. Приятно ми е. Аз съм приемала много известни хора, но все невежи. Всички искаха да чуят предсказанията за тяхното бъдеще, сякаш е готварска рецепта. Само че бъдещето не може да се сготви, вие го знаете, вие... го... знаете. Последните двама царе са били при мен, министър-председатели, офицери от чужди армии, генерални секретари, всички са идвали при мен. Не тук, имах къщичка в подножието на Товаш. Племенницата ми направи там ресторант. И аз искам да печеля от новото време, каза тя, затова трябваше да се преместя в този апартамент. Една година при мен се извъртя цялото политбюро. Едва не се засичаха понякога, пресичаха си път. Какви ти материалисти! Бяха по-суеверни от черните котки. Изпитвам подозрение към този век. Всички искат да знаят бъдещето. Защо им е? Знаете ли защо им е? Аз имам едно подозрение, дяволско подозрение. Защото са загубили миналото си. Дяволът кара дърветата да изгарят собствените си корени. Той обича сухите листа, празните листове. В отчаянието си търсят утеха в бъдещето. Никой от тях не съм утешавала. Нито един. И затуй не ме пуснаха да ида до Божи гроб...

— Вие какво желаете? — попита тя рязко. Обясних ѝ.

— Мълчете, трябва да почерпя от тишината. Ако чуete гласове, не си мислете нищо, не са никакви духове, просто съседите отдолу.

И отгоре на всичко е толкова студено, мислех си аз, и разглеждах нишките дим, които козята глава изпускаше нескончаемо. Миришеше ясно и строго, без да можех да определя каква точно е миризмата. Колкото по-дълго седях на канапето, толкова по-малка ми се струваше стаята. Направи ми впечатление, че не се вижда никаква книга.

— Алекс се нуждае от помощ — каза най-сетне гласът със затворени очи. — Спешно се нуждае от помощ. Той се нуждае от вас, не виждам друг, за когото може да става дума. Родът ви е от Стара планина.

— Да.

— Там все още има места с корени. Там черпя сили. Там се скривам.

— А Алекс, къде е той? — осмелих се да я прекъсна.

— Един майстор табладжия никога не губи търпение. Никога. Забравихте ли?

— Не, но тук не става дума за мен. Това не е моята игра.

— Имайте търпение! Дори когато играете за друг.

— Права сте. Но откъде да започна?

— Тръгнете, просто тръгнете. И запомнете едно: светът все още е голям. Толкова голям, че помощ винаги се намира. Все някъде.

— Как да обясня това на Слатка?

— Вие как плащате? Неотдавна един бизнесмен с дръпнати очи искаше да ми плати с кредитна карта. На мен!

— Не, не, такива неща ще използвам може би в бъдеще.

— Правилно. Дайте ми банкнотите от десния джоб на панталона, тия стигат, и чуите още един последен съвет, преди да тръгнете, безплатен, понеже сте балканджия: Пазете се от „Америкън експрес“. Няма да го бъде дълго.

Интермецо в историята. Настроение на духовно пробуждане. Ловци на плъхове надуват свирките за марш към едно по-добро време. Сантиментални месеци, сладниково настроение, което няма да се задържи. Всеки търси в сърцето си промяна и мнозина се натъкват на

желанието да напуснат страната си. Или не зачитат границите, или избират официалния път. Това значи виза и точно там започват проблемите. Преди не им даваха паспорти, днес не им дават визи. Онези там, в „обетованата земя“, установиха, че сближаването отива твърде далеч, щом то означава да приемаш стотици хиляди, които търсят много богатство и малко спасение. Кое то в никакъв случай не означава, че те биха били по-гостоприемни, ако чужденците търсеха повече спасение и малко богатство. Те изискват покана, покана от държавата, която човек тепърва се кани да посети. Трудна работа. Покана от някоя институция или от частно лице. Показваш я в посолството и имаш убедително основание за пътуването си. Домакинът гарантира, че ще ти даде подслон и ще те храни, ще се грижи за теб и ще плати на лекар в случай, че се разболееш.

Докато се разхождам през дипломатическия квартал, виждам пред някои сгради — не всички райони на „обетованата земя“ са еднакво жадувани — гроздове от хора, които подобно на юмруци удрят на някоя чужда врата, упорито, настоятелно и все пак нежно, незастрашително.

И тъй като не обичам много-много да стоя на опашки, да се притискам и да ме блъскат тълпи от хора, като тесто в ръцете на хлебаря, и тъй като ми е още по-неприятно плановите ми да бъдат зависими от решенията на държавния чиновник, заключих всички врати вкъщи, дръпнах всички пердета, отворих гардероба, разхлабих задната стена и извадих раницата. Най-напред елечето трябваше да бъде добре проветрено, макар че кройката му вече не беше особено модерна. Но все пак вътрешният джоб пазеше необходимото! Посетих най-добрия фалшификатор в нашата не особено популярна страна — и той стар познат от затвора, — после се уговорих с един търговец на рози, който редовно пътуваше на юг. Свали ме някъде в чуждата столица, на някакъв площад с едно спасително качество: паркирало такси, чийто шофьор тъкмо се подсилваше в отсрещното кафене. След малко той излезе, лявата му ръка ровеше в джоба на панталона, като че търсеше нещо. Слънчогледови семки...

Чука се на вратата, веднъж, аз се изправам, уискито! Слънчогледът щеше да е добро мезе. Заровете падат на пода,

дяволитото им търкуване се поглъща от кънтежа на повторно почукване. Срещу мен един младеж с пъпки държи поднос.

— Татко каза веднага да платите.

— И колко трябва да платя?

— Двайсе и шес и педесе.

— Заповядайте.

— Не мога да ви върна, ще трябва пак да се кача.

— Оставете, всичко е точно. А, извинете, телефонния указател баща ви може би го е забравил.

— За телефонния указател нищо не ми каза.

— Дали ще бъдете така любезен?

Търся в телефонния указател от Любич до Люцов, между Люксембург и Люценбергер откривам няколко души, представители на името Лукс, след тях обаче нито един Луксов. Лесните решения значи не минават, сериозното търсене започва.

Какво друго ми остава в тази стая без прозорци, освен с чая и уискито да погледам телевизия. Отново се разполагам на леглото, вече съм натиснал голямото копче за включване. Едно просветване и малко след това се появява синоптичната карта, при това цветна, хотелиерът не е жалил средства — затова пък пешкирът смърди на куче или котка, — няколко облачета танцуват над Европа, един мъж, който влиза в картината, обяснява какви са неудобствата на границата между високото и ниското налягане за партитата с градинска скара, температурите за утре, неделя... Значи днеска сме събота, универсална гаранция за превъзходна телевизионна програма. Сипвам си един пръст и се наслаждавам на аромата на скоча. Вечерната програма започва.

„Добър вечер, драги зрители. Нашата днешна вечер, както всяка първа събота от месеца, започва с шоуто ЕМИГРАНТСКА РУЛЕТКА. Напоследък нашето шоу се радва на сензационна популярност, и то в цяла Европа. Отново ви желаем приятно забавление с вашия домакин Емил Цюлк и състезателите за политическо убежище в Европейската

общност. След ЕМИГРАНТСКА РУЛЕТКА следва «Журнал на деня»...“

Любопитен да видя рулетката, отпивам бавно от чая.

„Добре дошли, дами и господа, в зала «Батенберг». Пожелаваме ви една прекрасна вечер с вашия домакин Емил Цюлк. Аплодисменти. Здравейте, здравейте, здравейте. Добре сте дошли. Радвам се пак да ви видя всички, аз също съм отново тук и заедно ще имаме удоволствието да проследим поредното завъртане на... ТУШ... «Емигрантска рулетка». Както винаги по Евровизия, уважаеми дами и господа, току-що ми съобщиха, че сме постигнали нов рекорд зрители, 22 милиона за 33-ото ни предаване. Нашата слава расте. И то не само на територията, която покрива нашия предавател. По сателита ни хващат, естествено, в цял свят. Представете си само, в разнебитени зали, схлупени бараки, под открито небе, на изток, в Сахел, в Кавказ, в Африка, навсякъде седят хора пред телевизори или екрани, колегите превеждат онова, което преживяват при нас тази вечер на живо. Преди няколко седмици научихме, че в Бангладеш е открито първото училище ЕМИГРАНТСКА РУЛЕТКА. Предприемчиви бизнесмени са си казали: «Защо да не вземем да подготвяме хората, с което да увеличим шансовете им за победа.» Ние, разбира се, веднага изпратихме снимачен екип, за да направим за вас репортаж за това първо в света училище в Дака. Вижте репортажа на Арно Щир.“

Раджит Бопитам в крупен план. За седми път се мъчи да произнесе думата „Хоенцолерн“. Езикът му се съпротивява. Класът се смее. Глас зад кадър: всяко начало е трудно, това научава Раджит Бопитам през тази душна вечер в едно бедно предградие на Дака. Полуобщ кадър на класа, който се смее. Учителят пуска гласа на магнетофонната лента, която повтаря магическата думичка. Крупен план на слушащия съсредоточено Раджит Бопитам. Осмото поред „Хоенцолерн“ пропъжда комарите и прахта, когато се спуска върху опечената глинеста земя. Раджит Бопитам отново се мъчи да имитира звуковете. Зад прозорците без стъкла, малко преди мръкване, се трупат деца, денем това помещение е тяхно, и те надничат през изгнилите

дървени рамки в стаята, която сега има странно попълнение, в която техните бащи, чичовци и по-големи братовчеди от половин час с мъки се опитват да изговорят думата „Хоенцолерн“. Настъпва всеобщо хихикане, когато едно момченце изписква с тъничко гласче и преливаща самоувереност „Хо-ен-цол-еен“, което съвсем ядосва и без това отчаяния учител, завършил езиков курс в един местен европейски културен институт. *Хоен-Хоен-Хоенцо-леррррннн*, прогърмява той и поглежда отчаян класа. Как искате да идете в Европа, като не можете да кажете и едно „Хоенцолерн“! Раджит набира смелост и казва силно „Хон-цолн“. Учителят грабва магнетофонната лента, проклина едновременно няколко бога и изчезва. Мъжете стават бавно един след друг и си тръгват. Момчетата вече са готови да подгонят футболната топка, съшита от парцали, и да повтарят, крещейки всички възможни звуци, които по някакъв начин наподобява чистото, съвършеното „Хоенцолерн“.

Репортерът Арно Щир пред училището, в тропически костюм с къси ръкави. Право в микрофона: „Всяко начало е трудно, това научиха в едно предградие на Дака както учителите, така и учениците. Но желанието е огромно и може би е въпрос само на време, когато тези усърдни бангладешци ще поемат пътя, който води към вас, драги зрители. И с това се връщаме при Емил Цюлк.“

Сипвам си два пръста. Пакетчето чай не ме плени особено.

Публиката ръкопляска възторжено. Доброто настроение свързва зрител със зрител. Едно покровителствено изсвирване с уста, отделни викове и полираният глас на водещия.

„И така, дами и господа, както виждате, щом вашите въпроси стигнат в предаването, вие не само получавате награда, не, вашият въпрос проехтява може би в цял свят.“

Но да се върнем към нашето шоу. Както обикновено най-напред бих искал да ви представя нашето жури. Най-висша инстанция, те са с нас от самото начало и са нещо като административен талисман на нашето предаване, д-р Хелге Шрам, министерски диригент в президиума на правителството. На него се пада приятната задача в

края на предаването да връчи свидетелството за убежище на победилия кандидат. С това предаване всъщност искаме да въведем една новост, една много приятна, струва ми се, промяна. Може би вие сам ще ни разкажете, г-н д-р Шрам.“

Покашляне, от категорията „елегантен господин“, ориентацията му — по-скоро консервативна. Чак до очилата, които са легнали тежко върху ноздрите му — а със сигурност може да си позволи по-лек титан. Така както се е опрял с две ръце на овалната пластмасова маса и гледа уверено в камерата, има много сериозен вид. Той излъчва авторитет, но и човешки слабости.

„И така, г-н Цюлк, добър вечер на вас също; и за да отговоря направо на въпроса ви, ще кажа, че последния път достигнахме впечатляващ брой точки и след предаването много зрители ни запитаха дали подобно постижение не би могло да бъде възнаградено по-специално, нещо като премиите в лекоатлетическите турнири.“

Аплодисменти. Няколко секунди.

„Ние помислихме над тези предложения и решихме, веднага бих искал да вметна, че всички инстанции се отзоваха от самото начало и направиха специалната награда възможна. Така че занапред всеки нов рекорд в точките ще бъде отличаван с незабавно гражданство...“

Възгласи, викове на прехласване, бурни ръкопляскания и кънтящият глас на д-р Шрам.

„Да, свършено правилно чухте, гражданство получава цялото семейство победители посредством незабавно решение.“

Буря от аплодисменти, благоговейна усмивка на лицето на Цюлк, изискано доволство на лицето на д-р Шрам.

„А пък говорят, че нашите служители по върховете не били гъвкави. Дами и господа, виждам, че вие, така както и аз, намирате тази идея за страхотна. Благодаря на нашите партньори от управлението, прекрасно е, че ни съдействат.“

Бендът изсвирва туш, после няколко откъслечни такта, докато солистът, саксофонист и клоун едновременно, спира отсечено и в средата на аплодисментите вдига палци нагоре.

„Но дотогава нашето жури с постоянните си членове г-жа Розентал и г-н Абрамжчик както обикновено продължава да следи най-зорко състезанието. Всичко трябва да протича честно и ако някой от кандидатите се опита да хитрува, което не допускам, тъй като досега

винаги сме имали абсолютно изключителни отбори, но ако все пак се случи такова нещо, за съжаление семейството веднага ще бъде експулсирано, още по време на предаването. Тук правилата са строги, но справедливи, нали, г-н д-р Шрам?“

„Така е, г-н Цюлк, точно така. Или както обичам да казвам, човек е строг по дълг, а щедър — по желание.“

Силни ръкопляскания, примесени със смях.

„И така, да видим кои са днешните кандидати.“

С голямото червено копче също може да се изключва. Лека нощ.

Тази сутрин се събудих с великолепно настроение, станах, предчувствах успеха неудържимо, усещах желание да действам и се сетих за Сен-Симон, който поръчал на своя камериер да го буди сутрин с възклицанието: „Ставайте, графе, чакат ви велики дела.“ За съжаление аз не съм благородник по рождение и не мога да си позволя камериер, но поне споделям убеждението на графа, че всяко положение може да бъде подобро. Той никога не забравял това, нито в дните преди, нито по време, още по-малко след Френската революция. Затова пък аз го забравям от време на време, както например и вчера, когато прекарах целия ден залепен пред телевизора, с изключение на една кратка разходка. Поръчах на пъпчивото момче веднъж сладкиш, следващия път той ми донесе дюнер-кебап. Имаше толкова много шоу-програми, един потрепващ океан от бръщолевене, който ме унесе в дрямка.

Градът, в който Бай Дан се приземи, има около милион жители, 351 250 жилища, 303 762 работни места, 185 346 малолетни, 1,3 милиона превозни средства, 145 673 чужденци и 2745 незаконно пребиваващи. Един от обитателите му се казва Александър Луксов. Той живее сам, няма щатна работа, няма кола и името му го няма в телефонния указател. Как ще го намери Бай Дан? Как със своя жизнен опит и богатите на съдържание вътрешни джобове на самото си ще уреди нещата? Точно сега той слиза от автобуса и се оглежда. Не е проста работа да се ориентираш в университета. Никъде не пише

Централна сграда. Пита едно момиче с вдигната коса и платнена чанта. Тя е отзивчива и го повежда към секретариата.

В тази държава един възрастен чужденец не може просто така да влезе в секретариата на университета и да помоли за адреса на господин Луксов, за когото се предполага, че е следвал някога тук или все още следва, ако го кара по-спокойно. Трудно ще ти бъде, Бай Дане, макар да поздравяваш подкупващо, усмихваш се, представяш се със звучното си име, и госпожата на средна възраст се изправя зад своето бюро, за да те попита какво желаеш... Гъстите ти бели коси веднага я впечатляват. Ти я баламосваш, че си от Червения кръст, отговаряш за възстановяването на семейства.

— Повеля на човечността. Търсим по цял свят и правим всичко възможно да открием членовете на дадено семейство, които са безследно изчезнали. Опитваме се да се противопоставим на трагичните обрати на историята. Надявам се, че ще ни помогнете?

— Ще се опитам.

— Моите издирвания относно едно семейство с името Луксов ме доведоха при вас. Необикновено име, и при нас съвсем не се среща често, затова пък много характерно, което малко ще улесни нашето издирване. По следите съм на Александър Луксов, единствен син на Татяна и Васко Луксов, внук на Слатка и Григори Григоров. Много се надявам, уважаема госпожо, вие да можете да помогнете на отчаяните близки. Много силно се надявам. Днес съм изпълнен с оптимизъм, ние се намираме на границата между областите с високо и с ниско налягане. Такива атмосферни състояния носят късмет.

Тези ексцентрични чужденци, чаровни чаровници, а като си помисли само за своите началници, пфуууу, отвратителни, освен това груби и сковани. И никакво чувство за хумор.

— И така, г-н Бай, нека първо да проверим. Извинете ме, как точно беше името? Значи, ако е следвал при нас, ще го открием, имаме данни за всички, няма страшно.

— Аз не се страхувам, мадам, нали съм оставил всичко във вашите ръце.

— Извинете ме, че ви питам направо, но вие сигурно скоро ще се пенсионирате? Извинете за любопитството, това въобще не ме засяга, но в момента ме интересува. И във вашата страна ли ви заставят да се пенсионирате?

— Не, не, изобщо не е нужно да се извинявате. За съжаление обаче не мога да ви кажа много по този въпрос. За хора като мен има само една пенсия и тя се намира на два метра под земята. Дотогава смятам да си открадна някоя и друга годинка.

— Нямате ли у вас разпоредби? Нас, щем не щем, ни пращат в пенсия.

— Има разпоредби, мадам, но ние не ги спазваме. Най-малко пък, когато се отнасят за толкова важни работи. Но защо вие се тревожите от този въпрос, толкова сте далеч от пенсионерската възраст.

— Ах, вие ме ласкаете! Е, остават ми още няколко години, но натискът да изляза по-рано в пенсия е толкова голям, е, и за мен това ще дойде на дневен ред в най-скоро време... Луксов, Александер, тук е написано с „е“, би трябвало обаче да е същият, след като казвате, че името се среща рядко. Ще ви направя копие, така ще го имате написано, за съжаление обаче не гарантирам, че адресът все още е същият, той все пак е завършил преди време, а студентите, като започнат да работят и да печелят пари, обикновено се преместват или се женят, както навсякъде, нали?

— Това е първата следа, мадам, и аз съм преизпълнен с упование. След толкова години професионален опит в търсенето вече съм развил седмо чувство, бих казал дори усет, който почти никога не ме лъже. Още щом се събудих тази сутрин, знаех, че ми предстои щастлив ден, нали ви казах. Нямате представа колко много хора ще направите щастливи.

— Но, моля ви, това е толкова естествено, човек да помогне на чуждестранните колеги.

— Благодаря ви, също от името на близките на този млад човек. Много благодаря.

Бай Дан ѝ целува ръка. Тя остава смутена.

Адресът е „Валдщрасе“ 5, „Горска улица“ значи. Сядам навън край един кръгъл разпрострял се нашироко фонтан, в който три нимфи или русалки са се устремили нагоре, опрели рамо до рамо, десните им ръце събрани в едно, сочат към небето. Бедрата им загърнати в мръсна вода. Разгъвам картата на града. „Валдщрасе“ се намира на юг, университетът на север и един автобус води право дотам. Колко удобно. Автобус номер 23.

Спирката се казва „Хоенцолернплац“, само на няколко крачки от нея започва „Валдщрасе“. Надлъж и шир обаче — никаква гора. Къса уличка. № 5. Изкачвам се до входната врата, забивам очи в колекцията от надписи и звънци, малко съм нервен. Преглеждам табелките от долу на горе. И наистина, ето го, ЛУКСОВ, отпечатано със същия шрифт както всички други имена. Натискам звънеца, един път кратко, изправям се и чакам. Нищо не става. Може би не съм натиснал както трябва. Притискам бутона по-силно и по-дълго. Жилището трябва да е наблизено, защото го чувам как звъни. Може би някой от прозорците е отворен. Пак нищо. Чакам известно време, мисля. Бих могъл да му пусна бележка в пощенската кутия с телефонния номер на хотела. Не съм си го записал. Случват ли се подобни грешки и на Червения кръст? Бих могъл да му напиша само хотел „Феникс“. Ами ако хотела го няма в телефонния указател?

Бай Дан се връща до „Хоенцолернплац“, където намира телефонна кабина. Той отваря измачкания указател. Хотелът не е отбелязан. Нито при хотелите, нито при фениксите. Сигурно има телефон за справки. Търси на първите страници. Точно време, спортното, справки. Четири цифри, лесно се помни. Поглежда в портмонето си за монети. Цяла шепа. Но апаратът не приема монети. Над процепа е изрисувана карта. Влиза в първото заведение. Поръчва си супа и пита дали може да се обади по телефона. Една ръка му сочи към табелата ТОВАРИЩИ. По стълбите надолу. До един автомат за цигари виси телефон, който работи с монети. Справките не могат да му помогнат, хотел „Феникс“ не се появява и в техните банки с данни. Бай Дан отново се качва горе. Изяжда супата си. Когато плаща, сервитьорът иска пари и за половината филийка сух хляб, която беше надробил в супата. Току-що великодушно бе решил да не се оплаква от хляба. Бай Дан се връща в хотела.

Когато пита човека на рецепцията и собственик на хотела за телефонния му номер, се чува звън. Отнякъде наблизено. Човекът не реагира. До него стои телефон, но не той звъни. Той написва номера върху кочан от квитанции. А защо го няма в телефонния указател? Човекът поглежда Бай Дан враждебно. Откъсва листчето и го плъзва по тезгяха. Вас какво ви засяга, ето ви номера. Отново се звъни. Май ви търсят. Човекът поклаща троснато глава и се обръща най-демонстративно към някакви документи, пръснати пред него. Бай Дан

се качва по стълбите. Чува шумове, като че ли се отваря заключена врата. Спира по средата на стълбите. Чака. Чува гласове. Някакви гласове със силен акцент. Няколко доста солени думи, които ясно проникват нагоре чак до него. И собственикът, който казва безучастно: Като не ви харесва, вървете си вкъщи. Държавата ще ви плати даже билети за самолет. Бай Дан слиза тихо по стълбите. Това негово детско любопитство. Наднича предпазливо иззад ъгъла. Трима мъже, на вид от южни страни, в анораци, и един чернокож. Единият от тях говори ядосано на собственика. След като няма вода, цената, която той иска, е направо неприемлива, чиста експлоатация. Вода утре, разбираш? Утре ще дойде майсторът. А сега изчезвай. Собственикът им обръща гръб. Тримата небръснати бели се отправят към изхода, черният остава. Той моли за цигари. Собственикът му хвърля една кутия. Пак искам да сляза долу. Не можа ли да кажеш веднага? Собственикът взема един ключ от рафта и тръгва към Бай Дан, който се отдръпва, обръща се, изкачва едно-две стъпала, бързо се обръща пак, като че ли тъкмо сега слиза по стълбите. Но собственикът не завива зад ъгъла. Естествено, негрът каза долу. Чува дръпването на резе. Трябва да проверя какво е онова място долу, по-късно. Сега изпитва нужда да поспи поне няколко часа. Кой знае какъв дълъг ден го чака утре.

Слънчевите лъчи вече не падат към гърба на блока на „Валдщрасе“ 5, когато Бай Дан отново застава пред него и звъни на ЛУКСОВ. Никой не му отваря. Този път той носи в себе си адреса и телефонния номер на хотел „Феникс“. Ще позвъни при някой съсед и ще го помоли да го пусне, ще напише бележка, ще покани кръщелника си да го посети в хотела. Обаждането по телефона е нежелателно, тъй като не е сигурен дали ще му предадат съобщението. Чува стъпки, поглежда през рамо. Един мъж, който изважда от джоба си връзка ключове. Бай Дан го заговаря. Човекът го изслушва внимателно. Аз съм съсед на господин Луксов, казва той. Нямате късмет, преди няколко седмици изчезна. Изчезна ли? Да, така може да се каже. Пощальонът остави при жена ми някакво колетче за него и пусна съобщение в кутията му. Но той още не си го е взел. След една седмица позвънихме у тях по телефона, но, моля ви, влезте, и се обажда само секретарят. Какво казва той? Както обикновено, че не е

вкъщи и можем да запишем защо се обаждаме. Така и направихме, разбира се, но той не се обажда. Заповядайте, да се отбием у нас. Ще попитам жена ми. Може би днес да е дал признаци на живот. Понякога човек има късмет.

Жена му също не знае нищо повече. Беше питала и домоуправителя. Той също нямал представа.

— Много съжаляваме.

— Може би трябва да уведомим полицията.

— Още е рано за това, скъпа. Той не е назначен никъде на щат, работи вкъщи, не е обвързан, може би внезапно е заминал някъде, за по-дълго, нещо, което аз не бих могъл да си позволя.

— Но той никога не го е правил, толкова рядко напуска дома си.

— Е, все пак не е длъжен да ни се обажда.

— Ама че глупава ситуация, толкова път сте минали и точно сега внукът ви да изчезне.

— Съжалявам, че не можем да ви помогнем.

— Но, моля ви. Вие достатъчно много ми помогнахте, наистина. Кажете, това там ли е неговият апартамент?

— Не, съседният.

— Благодаря ви. Довиждане.

— Довиждане.

Светлината угасва бързо. Къде е копчето? Дали Царя на вилите би успял да отвори една толкова масивна врата? Сръчността на ръцете ми май е хванала ръжда. Мога да проверя дали е отворен някой прозорец. Така бих могъл по-лесно да вляза в апартамента. Постави риска и изгледите за успех на кантар. Страхливите играчи не биха разбрали това. Дори когато поражението им се очертава, те не рискуват нищо. Прозорецът е отворен, откrehнат навътре. Мога да се покатеря по ръба, да се вдигна на мускули, така... става, прозорецът, отваря се, разперва се към стаята. Сега само да се прехвърля вътре.

Бай Дан проверява, опипвайки, какво има зад прозореца. Едно шише пада на пода, дрънчене, което сигурно отеква в цялата сграда. Напипва ръба на маса, с мъка се промъква в апартамента на Александър Луксов, ляга върху масата, под себе си усеща разни неща, които изблъсква, отново трясъци и дрънчене, слиза внимателно от масата, стъпва върху парчета стъкло.

Добре, че съм с ботуши, къде е лампата, някъде на стената трябва да е ключът, аха, това е кухнята, мирише на мухъл. Малка кухничка, до нея стаята, вратата е откачена, дневната, обзаведена скучно и оскъдно, телевизор, няколко етажерки с книги, един диван, два стола, няколко картини и един пръст прах. Връщам се в кухнята, блъскам с крак счупените парчета в ъгъла и отварям хладилника. Празен, почти празен. Една туба майонеза, полупразно бурканче горчица и стрък маруля, която е обрасла в мухъл, гъст като косата ми. Кръщелникът ми е небрежен човек, отдавна не е стъпвал в жилището си.

Телефонът звъни. Три пъти, после щракване и един глас. За първи път от двайсет години чувам гласа на своя кръщелник. Но на друг език. *Александър Луксов. За съжаление отсъствам. След сигнала можете да оставите съобщение.* Малко по-дружелюбно, момчето ми. Така на човек ще му се убие желанието да ти позвъни. Ще трябва да пооправим малко обръщението. *Добър вечер, господин Луксов, отново ви се обажда Витичек от преводаческо бюро „Надомни“, за съжаление нямаме никаква вест от вас относно упътването за прахосмукачката. До утре на обяд трябва да ни уведомите със сигурност дали поемате поръчката. Само ви напомняме, че срокът за предаване е след десет дни. Ако не се обадите, ще възложим превода на друг.* Аха, превежда момчето. Но напоследък явно не го прави.

Във втората стая има легло, вграден гардероб и бюро. Бай Дан включва настолната лампа и сяда. Цял куп хартийки са разхвърляни там, пликове, реклами, сметки, квитанции, писма. Бай Дан ги разглежда и попада на няколко известия от клиниката. Прочита ги и разбира само, че Алекс е изпратен и опериран в тази клиника. Вероятно все още е там. Бай Дан прибира писмото и потегля към клиниката.

Събудих се като след много дълъг сън. Имах неприятно чувство. Всъщност нямах желание да се събуждам. В стаята беше тъмно. Над гората се здрачаваше. Имах странното чувство, че в стаята има някой. Не беше възможно. Кой би могъл да бъде? От седмици бях сам в стаята. Господин Хофнанг беше преместен в друга клиника при някакъв специалист. Кой ти вярва! Та по случая на Хофнанг никой не

може да се специализира. Хофнанг не очакваше нищо. Отново затворих очи. В стаята не можеше да има никой. Щяха да ме предупредят, ако е трябвало да настанят още някой. Със затворени очи усещам по-ясно нечие чуждо присъствие. Как е възможно? Обърнах се и щракнах лампата. Там, на единствения стол, седеше той. Какво значеше това? Един възрастен тип, който на всичкото отгоре ми се усмихваше.

— Предполагам, че имам честта пред мен да лежи господин Александър Луксов.

Човекът говореше с акцент. Не го познавах. Не знаех какво да кажа. Само го гледах втренчено.

— Ще се учудите, като узнаете кой съм и откъде ви познавам. Е, момчето ми, аз съм твоят кръстник Бай Дан и съм много доволен, че те открих.

Той се изправи, пристъпи към мен, хвана главата ми с две ръце и ме целуна по бузите. Избърсах ги с ръкава на пижамата. Бай Дан. Познавах ли го? Май бях чувал името му. Сигурно от родителите ми. Мой кръстник ли? Убягнала ми е тази подробност, че съм кръстен.

— Здравей.

Нищо повече не ми хрумна. Нямах желание да говоря с някакъв старец, който се представяше за мой кръстник. И без него се бях оправял досега.

— Как дойдохте тук?

— С градския транспорт се оправям повече от добре.

— Не, искам да кажа, как разбрахте, че съм тук.

— Успях да вляза в дома ти. Боя се, че стана малко незаконно, но предположих, че няма да имаш нищо против. След като беше оставил прозореца си приветливо отворен. Много любезно от твоя страна. Какво е станало с косата ти? Не си ли малко млад за голо теме?

— Обръснаха ми я преди операцията.

— Главата ли ти оперираха?

— Не.

— Какво ти има всъщност?

— Дълга история. Разни работи. Няма да ви е интересно.

— И още как ме интересува, момчето ми! Време имам предостатъчно.

Можеше да си спести това идиотско обръщение момчето ми. Разказвам му отделни неща. Може би тогава ще си тръгне.

— Разбирам — казва той най-накрая. — Oblomowitis в напреднал стадий. Не разбирам обаче защо все още си тук, след като операцията е минала преди три седмици. Не трябваше ли вече да са те изписали?

— Тогава просто не разбирате. Не е задължително човек да разбира всичко.

Какво да му разправам? В болницата беше удобно. В никакъв случай не се чувствах здрав. Всяка сутрин докладвах на лекарите за новите си оплаквания. Те ме държаха тук под наблюдение, какво ли друго им оставаше. Усложнения в процеса на оздравяване.

— Ще те оставя да поспиш, момчето ми. Утре пак ще намина, пак ще си поговорим.

Въздъгнах. Само това ми липсваше. На вратата той се обърна още веднъж към мен.

— Всъщност ти вярващ ли си? Ходиш ли на църква?

— Не, изобщо не съм, това пък как ви хрумна?

Той ме огледа, сякаш нещо не беше в ред с мен, и ми пожела лека нощ.

Какво да правя с момчето? Нещата вървят зле. Тъжно, много тъжно. Не очаквах подобно нещо, нямаше как да се предвиди. Дяволска работа, нови правила на играта, положението е мрачно. Момчето се е уплашило. Съвсем се е гипсирало. Гласът му се топи от самосъжаление. И както се е отпуснал в това легло, с блеснало кубе и помръкнали очи, сякаш чака само да го миросат. По-лошо дори. Може да продължи да живее по този начин десетилетия наред. Трябва да измисля нещо. Доста работа ме чака. Не мога да го заведа такъв при Слатка. Трябва да измисля нещо.

На следващия ден, разбира се, той отново дойде. Носеше със себе си нещо като раница. Опита се да ме разпитва за всичко. Най-напред за родителите ми. Казах му, че не искам да говоря за това, особено пък с чужд човек. За бягството ни. Какво можех да зная за него, тогава съм бил просто дете, а и никога не ме е интересувало

особено. За юношеските ми години. Казах му, че за тях няма какво толкова да се разказва. За следването ми. Пълна скука. Искаше да знае всичко. Дали си спомням баба Слатка. Едва-едва, излъгах аз.

Колкото повече време минаваше, в мен се промъкваше ужасяващото чувство, че този човек няма да ме остави на мира. Нямах да мога дори да го изхвърля. Не беше в първа младост, но изглеждаше доста силен. По-силен от мен. Както се бях разкиснал, нямах да се справя дори с някой стогодишен дядка.

— Не ми се говорят повече празни приказки — казах му по едно време.

— Тогава да поиграем.

Още преди да махна отегчено с ръка, той беше извадил от раницата си дървена кутия и я отвори в края на кревата ми. Табла.

— Сигурно знаеш как се играе. Баща ти не може да не те е научил.

И аз направих грешката да се съглася, че е прав, което имаше тежки последствия. Следващите дни често трябваше да проклинам глупостта си. Той подреди пуловете. Началото беше пълен провал. Дори когато е болен, на човек му се иска да побеждава. Той вече вадеше първите си два пула и беше построил малка стена от капии, докато аз все още драпах бавно напред. Два пъти поред хвърлих две и едно. После безумен чифт, в моето поле се проточиха два салама от по шест пула. Запокитих заровете.

— Няма смисъл. Не ми върви. Не обичам да играя.

— Та ние едва сега започнахме, момчето ми. Всичко може да се обърне — каза той и хвърли дъорджар, с който окончателно ме затвори.

— Така не ми доставя никакво удоволствие, хвърлям все боклуци, а ти изкарваш колкото ти трябва.

— Смени тактиката, използвай моя късмет. Недей да се предаваш веднага.

Захлупих кутията и включих малкия телевизор, който висеше в ъгъла до екрана на прозореца. Бай Дан не изглеждаше особено въодушевен. Като че ли гледането на телевизия не го забавляваше много. Започнаха новините, които продължиха четвърт час, след тях пуснаха филм с красива американска певица. Началото беше много приятно. Бай Дан ме гледаше с укор. Тогава забравих за миг, че можех да му противореча, да го лъжа.

— Какво ще кажеш да изгасиш онуй нещо? — предложи той.

— Добре де. Ще го изгася.

— И това ми били новини? Да ти кажа ли аз какво са новини?

Днес хората си отвориха очите, отгърнаха своите бележници с предстоящи задачи, своите календари, своите списъци за покупки и прочетоха: време е да подемеш наново борбата, да избършеш идеалите от прахта, да си прибереш смелостта от химическото чистене. Как може да изпадаш в отчаяние, след като още нищо не е решено? Защо си толкова разочарован? Е добре, един лош век си отива и в края на всяко нещо човек чувства умора, сезонът приключва зле, ако човек отпадне от класацията. Съгласен съм, че от време на време е нужен и зимен сън, но не виждаш ли, че нещо ново пак известява за себе си. Да, в края на сезона човек е уморен, краят следва собствената си логика и човек забравя даже най-естественото, че няма по-трайно нещо от промяната.

Това, момчето ми, се казват истински новини.

На следващия ден едва не паднах от леглото, когато той ми заяви, че ще ме отведе от болницата и ние двамата ще направим малко пътешествие. Баба ми Слатка искала да ме види и преди да тръгнем към нея, той имал още някакви планове, свързани с мен. Отговорих му просто и ясно, че това е изключено. Но с такъв старец, за съжаление, не е възможно да се говори в прав текст, както му се иска на човек. Иначе досега да съм му обяснил какво смятам за него и неговите фантасмагории: нахълтва тук, нервира ме, прави смехотворни предложения. Отказа да разбере, че съм болен и не мога да напусна клиниката. Аз пък не виждах причина да тръгвам с него. Макар че това не беше съвсем вярно. Да видя отново Слатка, в известен смисъл не беше лоша идея.

Старият му пръч успя да спечели сестрите. Направо не е за вярване. Разтапяха се, като го видеха. А аз трябваше да слушам глупостите им, колко ли много съм се радвал, че кръстникът ми ме е посетил, след като толкова рядко някой ме навестява. И толкова чаровен господин. Когато ми носеха храната, вземаха и за него отделна табла. Просто да се побъркаш.

Той ме придума да поиграем отново. Този път вървеше малко по-сносно. Изиграхме таблата до края. Няколко пъти хвърлих такива зарове, които не знаех как точно да използвам, а да питам него за съвет не можех, нали ми беше противник. Вероятно съм постъпил погрешно, защото загубих. Добре, хайде да изиграем още една. Комбинациите ми не се получаваха. Разположението на пуловете ми се ронеше като пълнозърнест хляб. Бързо стана ясно, че той ще победи.

— Победата е твоя.

— Играта още не е свършила.

— Предавам се. Няма смисъл. Нищо не мога да направя.

— В тази игра винаги има шанс. Положението никога не е безнадеждно.

— Глупости. Какво мога да направя при такова гадно разположение?

Нашето малко пътешествие през големия широк свят трябвало да мине и през морето, на следващия ден това му беше номерът, непременно трябвало да го сторим, това щяло най-добре да ме настрои за завръщането в родината. Морето! И ето той се размечта. Невероятно, как можеше да се въодушевява от неща, които му бяха до болка познати от почти цяло столетие. Това море имало такова излъчване, било толкова богато, така подмамвало хората. Само морските хора, естествено. И аз отново научавах нещо ценно, че имало морски хора и балканджии, и само морските хора долавяли мамещите викове на океана.

Ще ти кажа един пример от градчето, в което съм живял дълго време, градче, което се намира далеч от моретата на света. Аз ръководех тамошната банка и всяка вечер се срещах с другите играчи в едно кафене. Един от постоянните играчи се казваше Умеев; той имаше един умен малък син, с когото много се гордееше. Докато един ден детето започна да рисува морето. В часа по рисуване. Учуденият учител попитал малкия дали е ходил някога на море. Не, отвърнало детето. А твоите родители? Не, господин учителю, моите родители никога не са били на море. Да не би баба ти да ти е разказвала за него? Момчето поклатило категорично глава. Баба не знае нищо за морето. А ти сигурно си го виждал в някоя книга? Не, господин учителю, вкъщи

имаме само Библията. Защо тогава рисуваш морето? Защото го обичам. Учителят се предал. През следващите седмици каквато и задача да възлагал на учениците си, малкият Умеев рисувал все едно и също — морето. Учителят заръчал на класа всеки да направи картина на най-хубавото си преживяване през ваканцията и малкият Умеев нарисувал един рошльо на някакъв безбрежен жълт плаж, а зад него в най-наситеното синьо, което можело да се постигне с неговите моливи, едно могъщо море. Ще му мине, помислил си учителят. Но се заблуждавал. Момчето продължавало да рисува морето, неотстъпно и непоколебимо — успехът му в училище се развалил. Започнало да рисува морето и през другите часове. Изпълвало полетата в тетрадката по математика с вълни, вълни, които преливали от страница в страница, независимо дали трябвало да дели, или изважда, независимо дали решението на задачата било вярно или грешно. Изразходвало толкова много синя боя, че единствената книжарница в градчето трябвало да поръчва от складовете двойно количество сини моливи и сини водни боички. Извикали бащата в училището. След настойчив разговор с класния ръководител и директора той се върнал вкъщи бесен, твърдо решен да сложи край на това безобразие. Забранил на момчето да рисува със синьо, а на жена си най-строго заповядал да не купува повече от този цвят. Но и това не помогнало. Учителят казал на учениците да нарисуват Балкана. Малкият Умеев нарисувал морето. В червено. Учителят се отчаял. Колкото повече разубеждавал момчето, толкова повече то мислело само за морето. В края на учебната година малкият Умеев вече бил нарисувал морето във всички цветове и останал да повтаря. Една вечер Умеев, потиснат, се промъкна след нас в кафенето и се сви в един ъгъл. След няколко игри ни попита за съвет. Очаквахме този въпрос, тъй като предишните вечери беше играл като начинаещ. Мислихме, мислихме, в продължение на часове се чуваха само заровете. И изведнъж някой каза: Да му покажем морето! Ние, играчите, веднага разпознаваме кога една идея е добра — и така тръгнахме към морето с всички деца от класа на малкия Умеев.

Той не спираше. Дърдореше ли, дърдореше, история след история, умоляваше ме и ме упрекваше, скоро опозна половината болница по имена, поздравяваше всички най-сърдечно и ме

увещаваше. Започнах да свиквам с него. Посещенията му не бяха чак толкова неприятни. Но, естествено, не се оставих да ме прилъже да напусна болницата. Тук вече удари на камък.

Играхме отново, най-сетне и на мен да ми провърви. Като вадехме пуловете, стана истинско надпреварване. Той имаше повече късмет и победи. За съвсем малко.

— Заради един-единствен чифт.

— Ще има игри, в които ще се падне на тебе.

— Лесно ти е да говориш с твоя късмет.

— Това няма нищо общо с късмета.

— Всичко тук е чист късмет.

— Обясни ми тогава защо.

— Що за въпрос? Всеки знае, че заровете са късмет.

— Защо?

— Не ме ядосвай.

— Радвам се, че ми говориш на „ти“, и в никакъв случай не искам да ти лазя по нервите, само че аз не смятам, че тази игра има много общо с късмета, както твърдиш.

— Имам предвид хвърлянето на заровете, а не тактиката и други подобни неща. Хвърлянето на зара си е чист късмет.

— Тогава обясни ми, ако обичаш, кое в хвърлянето на заровете е случайното. Не държиш ли всичко в свои ръце? Не зависи ли от тебе с каква сила ще ги хвърлиш, под какъв ъгъл спрямо таблата, какви са били числата отгоре? Това няма много общо със случайността, съгласен ли си? И ако познаваш добре повърхността, върху която те ще се търкулнат, както и материала, от който са направени заровете, тогава би могъл да изчислиш хвърлянето. Би могъл да вникнеш във всички предпоставки за неговото решение. Необходима е, разбира се, известна ловкост и опит. Разбираш ли какво искам да ти кажа? Вместо да мрънкаш, трябва малко по-сериозно да се захванеш с тази игра.

Останах като гръмнат.

На по-следващия ден врата се отвори с гръм и един бастун затанцува навътре в стаята, здрав, хрущялен бастун. Бастунът не измисли нищо по-добро от това да освободи спирачното устройство на моето легло на колела, да се закачи за рамката при краката и да повлече

леглото през стаята. Бай Дан, крещях аз, престани! Трябва да се раздвижиш, момче, и след като си толкова мързелив или толкова бързлив, ще трябва аз да те измъкна барабар с леглото. Беше откачил моят кръстник, дърпаше леглото през стаята и ми се заканваше. Започнах да се притеснявам за него, лицето му пламтеше зачервено. Само това оставаше, да получи сърдечен удар и да се просне насред стаята. И ето ти усложнения. Откачената му постъпка ме принуди да се изправам. Направо не можех да повярвам. Да ставам заради някаква си игричка. Но иначе нямаше да престане. Определено не. Не и той. Леглото се тресна в стената и аз бързо изскочих от него. Както обикновено пак ми се зави малко свят. Бай Дан тъкмо се канеше да повлече леглото в обратна посока. Той ме погледна. Гледаше ме навъсено. И тръгна с вдигнат бастун към мен. Изведнъж ме обзе страх. А той вече стоеше до мен и ме заудря с извитата дръжка по задника, леко, но все пак усещах, усещах го много добре, и с всеки удар пускаше по една мъдрост — от нея нямаше къде да бягам. Толкова ли малко цениш живота си, че не смееш да рискуваш дори нещо най-незначително? Още един удар по задника. Как така се страхуваш от неизвестността, след като за теб познатото е непоносимо? Отново удар. Обещавам ти, и той размахва заканително бастуна, че ще те бия, докато се съвземеш, оох, докато си върнеш смелостта, ауу, докато не тръгнеш с мен, аaaa.

Какво друго ми оставаше, освен да се предам. Нали вкъщи можех пак да си легна. Защо тогава да не тръгна с него? Престани, Бай Дан, добре, ще се облека, окей? Последва удар, като че ли не ме чуваше. Обувам дънките, виждаш ли, ето и фланелката, доволен ли си сега? Не беше доволен. Измъквам се от ударите му в банята. Ето виждаш ли, това ми е несесерът с тоалетните принадлежности. Оох. Нали ти казах, че ще дойда, престани! Като отворих вратата на гардероба, за да извадя куфара си, един безмилостен удар се приземи върху задника ми. Пуснах куфара на пода. Хвърлях нещата си вътре, кое както хващах. Той ми отвори вратата и заедно излязохме от болничната стая.

— Но, господин Луксов — викаха ужасените сестри, подтичвайки подире ни, — не може така, не можете просто така...

— Уважаеми дами, както виждате, можем, и още как, и както личи, даже много добре го можем. Аз съм новият доктор и

разпореждам незабавно изписване, а ще предпиша и много други неща: движение, свеж въздух и стимулиращи разговори.

— Но главният лекар вчера...

Ние минахме през стъклената врата и напуснахме отделението. Таксито ни откара най-напред до хотела на моя кръстник, всъщност един позападнал пансион. Не се наложи да чакам дълго.

— Заради тебе, момчето ми, забравих да проверя за какво използва мазето си онзи прилежен хотелиер. „Валдцрасе“ 5, моля. Надявам се, че имаш чисти чаршафи.

— Имам една изненада — каза Бай Дан след няколко дена. Почти през цялото време само лежах в леглото и четях малко, а Бай Дан се възхищаваше от някои книги в моята библиотека. Оставих го да ми готви. Оказа се, че моят кръстник прави страхотни чорби. Най-напред се захвана с кухнята. Изхвърли всички бутилки, почисти и отиде да напазарува. Върна се толкова натоварен, че се наложи да се завърти настрана, за да мине през вратата. Напълни хладилника до пръсване, дори окачените шкафове, а от един кашон измъкна огромна червена тенджерка. Имаше принцип да готви само в големи тенджери. Задържаше се дълго в кухнята, режеше, пържеше и бъркаше. И слушаше музика, странни касети, които си беше купил сам. „Проклятието на Фауст“. „Мъртвешки танц“. „Залезът на боговете“. „Макбет“. „Фантастична симфония“. И цигански песни. Тях слушаше най-много.

Вече се чувствах по-добре, когато ме погна от къщи със своята изненада и сам се устреми напред. Хванахме метрото в посока центърът. Ориентираше се безупречно и даваше бясно темпо. Сигурно предния ден беше огледал мястото, докато аз бях на преглед в болницата. Спряхме в една уличка, не можех да повярвам на очите си, пред магазин за велосипеди.

— Но какво ще правиш тук?

— Можеш ли да караш колело?

— Това пък защо?

— Попитах можеш ли да караш колело.

— Естествено, че мога. Преди карах често.

— Великолепно, великолепно. Нещата се подреждат. Ела с мен.

И той влетя в магазина. Продавачът го познаваше. Поздрави го учтиво, сякаш беше постоянен клиент. Че какво ще е купувал от него Бай Дан?

— А, това е значи вашият, така да се каже, партньор.

— Вие го казвате, всъщност той е моторът. Виждате ли, опасенията ви са били напразни.

— Добър ден.

— Здравейте.

— Няма да повярваш, Алекс, но този човек се опитваше да ме разубеди. Продавач, който не ще да продава. Смяташе ме за прекалено стар. После ми призна, че се е страхувал да не тръгна да карам с баба Дан. Наложил се да го успокоявам, че не баба Дан, а един силен, пращящ от здраве младеж ще кара с мен.

— Но...

— Скромнен е младежът, при това великолепен колоездач. Младостта му е минала на колело.

— Бай Дан, ало, на теб говоря. Къде всъщност отиваме?

— Търпение, само търпение, специална препоръка от Грачката, трябва да ти я предам с най-сърдечни поздравии. Така, сега обаче би трябвало да се отдадем на нашия нов спътник.

— Разбира се, аз съм подготвил всичко. Ако обичате, да дойдете с мене отзад. Там веднага ще нагласим седалките и педалите.

Бай Дан ми намигна.

— Моля, заповядайте, ето го онова прелестно нещо. Дядо ви искаше най-доброто, това тук е най-добрият велосипед, който имаме. Бегащ. Рамка от карбон, 16 скорости, „Шимано“ превключване „Дура Ейс“, спиращки „Шимано“, затворени педали. Дайте да ви покажа как можете да превключвате със спиращните лостове.

Може ли един тандем да се засили към вас като булдозер, или да ви се стори страховит като боен кораб? Обясняват ви, че тандемът е уред, който служи на двама души да се придвижват, състои се от две седалки и два чифта педали, от една задвижваща система и едно кормило, което се обслужва от седящия отпред.

Не разбирате, така ли? Не сте попитали подходящия човек. Питайте мен, хайде, питайте ме! И аз ще ви кажа, тандемът е едно

малко чудо, което носи Алекс и мен през света. Това са два чифта крака, два съвсем различни чифта. Отзад черен плат, под него голи колене и прасци, покрити с косми, отпред рипсен панталон и кожени ботуши с връзки. Бързо открих, че мога да си качвам краката върху рамката в средата и така да си спестя за кратко или по-дълго усилията. Момчето зад мен, разбира се, се ядосва. Представете си го как се сърди. Той нямал намерение да върши цялата работа. Да не би да смятам да карам само с шеги и закачки, упреква ме той. Но нали аз управлявам! А това е отговорна задача, защото ти нямаш и представа къде искаш да отидеш. Главите ни също не могат да бъдат сбъркани. Голата глава отзад се пази под пъстра плетена шапчица, докато аз оставям косите ми да се вейт свободно. Ето пак го чувам да мрънка. Оглеждам се. „Какво казваш, момчето ми?“ — питам аз, а той ми подвиква: „Обърни се, обърни се напред!“

Така напредваме на нашия тандем.

Първо на юг, възвести той. Попитах го каква е нашата цел и как ще стигнем дотам. Той ми отговори: „Мога да го определя по-добре с духа си, отколкото с думи. Ще трябва да потърпиш.“ Трябваше да свикна с подобни мистериозни отговори.

Фантазията, философстваше той, докато карахме по едно шосе, което не ни измъчваше с възвишения, фантазията е еликсирът на всяка игра. Какво виждаш и как го използваш? От двете страни на шосето се простират житни ниви. Вземи следващата кола, която ще ни задмине, и ми кажи какво виждаш вътре. Що за дивотии пак? Не разваляй играта, Алекс. От толкова много житни ниви ще ни доскучае, затова нека да разгледаме по-отблизо колите. Тази там, какво виждаш? Бяла лимузина. И още какво? Един богат бизнесмен, който бърза да стигне навреме за някаква среща. О, сигурен съм, че можеш и по-добре, момчето ми, напъни се още малко. Семейство, баща на едно дете. Вероятно е с наднормено тегло? Добре, има дебело противно дете и съпруга, и кредит за строеж, а лъскавата си кола е купил на лизинг, сметките на майка му са под негово попечителство. Майка му ли, какво ще кажеш за нея, тя да не е болна, двамата не се ли разбират? Майка му страда от старческа сенилност и той се страхува, че ще изхвърли парите през прозореца или ще спонсорира някоя секта,

затова са я поставили под негова опека — стига ли ти толкова? Добре, когато се ядосаш, виждаш по-добре. Да вземем следващата кола. Тоя толкова надува радиото, че винаги пътува с отворени прозорци. Какво казват по радиото, момчето ми, какво се чува? Откъде да знам, обичайното плямпане, някаква шега на водещия или интервю с някаква естрадна певица, която днес има рожден ден и е пияна от щастие, тя е превъртjала дропла, която от трийсет години се окопава в посредственост и толкова дълбоко е зaтънала, че остава само да ѝ се метне капака на ковчега. Злобно, много злобно, но не беше зле. А какво ще кажеш за уханията, Алекс? В онази кола. Консервативност, одеколон за бръснене, може би „Ирландски мъх“, и изкуствена кожа. А, прекалено малко ти е! Такъв човек сигурно си мие зъбите с „Колгейт“ и мирише на кучешки шампоан! Каква марка? Откъде да знам, мразя кучета. Натисни газта, момче, че тука нещо се закучва. Престани да ме дразниш, идиотска игра, пълна тъпотия, какво толкова искаш да чуеш? Как мирише? Не мирише, смърди на „Олд Спайс“, на цигари без филтър, пот, наакани пеленки, а по радиото пускат „Кермит дъ Хермит“, а в онази там мирише на „Фам Фатал“, „Палома Пикасо“, на седалката до шофьора на „Шарл де Кастелбажак“, на ментови цигари, „Бленд-а-Дент“, а по радиото върви „Драйвър Сийт“. Сега пък само изброяваш, Алекс, всеки може така: Уест, Риглис, Бата, Бали, Джак Даниелс, летен зной, любов, мой. Трябва повече да използваш видяното, трябва да има някаква случка, някакво развитие. Окей, окей, окей, радио, окей? Задръстване на А-22 и едваааа процеждащо се движение, кашляне-кихане-млясване, пеене, като във вана, псуване-пърдене-оригване. Давай, давай! Спешно съобщение: внимание, по В-1 срещу вас кара вашият шеф след посещение при зъболекаря, вашата непълна данъчна декларация, експлодираният ви презерватив, напръсканият с графити компютърно нечетлив ЕО-паспорт, вашият избродиран с лъжи език, от който капе суета и прави пътищата хлъзгави, карайте в дясното платно и не изпреварвайте. Това беше добре, Алекс, много по-добре, кой знае, може пък и от теб да стане добър играч. Не мога повече. Бай Дан, не ми стига дъх. Почини си, момчето ми, силите тепърва ще ти трябват.

Колелата се търкалят, търкалят, търкалят, зад нас остава селското стопанство, пред нас — планината, преминаваме през малък град. През средновековна порта с остра арка. Надежда всяка оставете, възкликвам аз и попадам в учудените погледи на жителите на града, реещи се в съботни покупки. Леко, Бай Дан, чувам отзад, спираме, пешеходна зона. И ние слизаме от колелото. Кафенето на кметството, много маси и столове, и чадъри. Ето тук ще се подсилим. Поръчваме си няколко рогчета, мляко с кафе и топъл шоколад. Шарена сянка пълзи върху покривката. Приятен нежен ветреца. Чува ли си за Данте, момчето ми? Чува е. Чел ли си го? Не го е. Пред нас улицата е оживена. Понеже тогава не е имало тандеми, той тръгнал с приятеля си Вергилий пешком, поели нелек път през света на страданията. Благодаря, шоколадът е за мен. И знаеш ли кои грешници срещнали двамата най-напред? Как мислиш? Убийците? Лъжците? Алчните или мързеливците? А може би безверниците? Подай ми, моля ти се, едно рогче, благодаря. Развратните, егоистите или властолюбците? Богат избор имаш. Е, никой от тях. Данте и Вергилий срещат най-напред безразличните, онези, които са изкарали цял живот, без да заемат позиция, които са действали малодушно и нерешително, които са мълчали, които никога не са се осмелявали да се надвесят през прозореца, нито веднъж в живота си не са били нито размирници, нито верноподаници. Тия рогчета са много вкусни. Тяхното наказание било да течат подир едно знаме, което нямало друго предназначение, освен да се движи напред. Те нямали друг избор, освен да следват знамето на безсмислието. Лошо наказание им е измислил синьор Данте. Какво е положението с нашите финанси? Не може да се нарече блестящо. Май е време малко да припечелим. Естествено, че тук. Превъзходно място за печелене на пари. Госпожице, ако обичате. Сега идвам. Беше ли вкусно? Благодаря за въпроса. А бихте ли ни донесли три празни порцеланови чашки? Моля? А това е бакшишът за вас. О, благодаря, веднага ще ви ги донеса.

Ще предизвикаме жителите на това градче, Алекс, на една игра. Раницата ми, ако обичаш. Един зар е достатъчен за тази проста игра. Благодаря, госпожице. Така, помогни ми, моля те, да преместим масата малко по-напред. Три чаши, един зар. Много е просто. Къде е зарът? Да изиграем една пробно? Виж, ето го зара. Внимавай, къде е сега? Добре. Ами сега? Много добре. Сега ще откопчая най-горното копче

на елечето си, зарът също се движи и изчезва и предполагам, че пак знаеш къде е. Тук? Сигурен ли си? Не е ли по-скоро тук? Сигурен си значи? Добре, щом настояваш. Грешен избор. Загуби и портфейла си. Ако обичаш, да ми го подадеш. Свали си шапката и събирай в нея печалбите.

Дами и господа, дарете ми малко от вашето внимание да направим една игра, преди да седнете да обядвате. Аз идвам отдалече, за да премеря сили с вас. Вие сте млади и здрави, очите ви виждат добре, рефлексите ви са бързи, а аз съм стар човек от Ориента. Отварям това портмоне и изваждам тази банкнота и ви подканям да сторите същото. Вие познавате тази игра. Един зар, три чаши, вашата победа е едно към три сигурна още преди да сте започнали да играете. Вие, млади момко? Поставете вашата банкнота до моята. Смелостта ви ще бъде възнаградена. Да започваме ли? Един опит за проба? Ето виждате, моите ръце са бавни, а вашите очи бързи. Къде е зарът? Абсолютно вярно. Да го направим ли сега наистина? Ето колко е просто. Малко по-бързо? Следите ли ръцете ми? Тука има, тука не е добре, дай да го преместим още малко, насам, натам, и още веднъж нататък. Готово. Уважаеми дами и господа, този наблюдателен младеж ще ни покаже под коя чаша се намира сега зарът. Оооо, готов сте да се закълнете, че е тук. Да, и аз щях да се съглася. Само че той е на друго място. Я да проверим. Опала! Знаете ли, ще оставя всички залози тук, за да можете да си ги върнете. Може би за миг сте били недостатъчно концентриран, за момент сте се разсеяли. На всеки може да му се случи. Но този път ще внимавате повече. Хайде, започваме отново. При тази игра, многоуважаеми дами и господа, възможностите са две. Или се оставяте в ръцете на съдбата и избирате една от трите чашки, без да се съобразявате с очите си. Тогава съдбата ви е премерена с вероятност едно към три. Или пък се опитвате да следите с очи зара и тогава с всяко разместване се умножава вероятността очите да ви подведат в заблуждение и когато прередя чашките по пет съвършено нови начина, възприятието ви е изправено пред предизвикателство от три на пета степен. Човек би могъл да си помисли, че така шансовете ви за победа значително спадат. Но това не е вярно, тъй като в същото време съществува възможност зоркото ви око да изключи всяка случайност. Сложничко, а? Е, къде е зарът? Не, за съжаление не. Не се ядосвайте, млади момко, благодаря ви, че играхте, пожелавам ви

приятна събота и неделя. Не може в това градче да няма добри играчи, хайде, търсят се смелчащи срещу един стар човек като мен, който навремето е бил и по-сръчен.

— Какво правите тук?

— Господин полицай, що за въпрос, всички насъбрали се тук граждани виждат и знаят, че играем.

— Комарът е забранен в пешеходната зона.

— Добра разпоредба, много добра разпоредба. Комарът е от дявола. Той трябва да бъде държан под контрол. Но знаете ли, там, откъдето идвам аз, комарът е изчезнал. Това е още по-добре. И знаете ли защо? Защото всеки владее зара. Толкова е просто. Не бихте ли се осмелили да заложите?

— Спрете веднага тази игра, преди да стана лош.

— Разочаровате ме, господин капитан, това тук няма нищо общо с комара и късмета. Пробвайте сам. Виждате ли зара? Поставям го под едната чашка и размествам всичките три. И сега ви питам: Къде е зарът? Виждате ли? Познахте. Внимавали сте. Сега ще го направим още веднъж. А сега? Пак сте прав. Още ли ще твърдите, че сте имали късмет? Това е нелогично. Обяснението е просто: хора с вашата професия се отличават с по-голяма наблюдателност. Съгласен ли сте с мен? Ако бяхте заложили нещо от заплатата си, щяхте да забогатеете.

— Имате ли разрешително за това занимание?

— Но, господин полицай, аз съм потресен. Току-що ме обвинихте, че се занимавам със забранени игри, а сега искате да видите разрешителното ми. Как да разбирам това? Знаете ли, играем от около петнайсет минути и нито един жител на градчето ви не е спечелил. Можете ли да ми обясните това? Пълна липса на късмет, а? Но там, където има неудачници, трябва да има и късметлии. Не мога да си представя, че в този порядъчен градец се издават разрешителни за комар в пешеходната зона. Е, тъкмо се канехме да тръгваме, господин полицай, планината ни зове. Почитаеми дами и господа, много ви благодарим, ние продължаваме пътя си с най-прекрасни спомени...

Никакво „анданте“, момчето ми, ние сме „престо“, хайде, после можеш да броиш приходите, трябва да вървим, галоп, хоп-хоп, качвай се и давай, първо натисване на педала, застигнато от втория педал, и колелата се търкулват, търкалят се, търкалят се все по-нататък...

Няколко дни по-късно той ми подари едно дефиле. Право нагоре към свети Еди-кой си — двајсет и един безмилостно устремени по нанагорнището километри. При такова изкачване ритъмът е всичко. Непрекъснато натискане на педала, после отпусках бавно да поеме, не прахосваш силите си преждевременно, натискаш и отпусках равномерно. А през това време Бай Дан се възторгваше от пейзажа. Като че ли не е виждал планини. На най-стръмните места се напрягаше и той. Това нарушаваше моя ритъм. Колите профучаваха край нас, течението след тях ни раздрусваше, само за миг, като самолет, попаднал в яма. Наложих се да стана от седалката. Помпах изправен върху педалите. Белите ми дробове бяха в невероятна форма, но мускулите на бедрата ми се скапваха. Да се добера само до следващия завой. Опитвах се да мисля само за малкото разстояние до него. Още колко маркировки? Черно-белите триъгълници. Сивосинкавият асфалт. Чисто изопнатата, широка, бяла лента. Сигурно по това шосе сте минали тогава по пътя на север, извика Бай Дан. Спомняш ли си тези върхове? Величествени, импозантни, такова нещо не се среща всеки ден. Какъв мечтател! Още един завой. Скоро мускулите ще откажат. Не мога повече. Трябва да спрем. Побутнах Бай Дан по гърба и му посочих паркинга пред нас. Търкулваме се по шосето към една каменна маса с две каменни пейки. Кошчета за боклук, отлети от бетон. И мантинела, зад нея пропаст. Чува се ромон на водопад. Каква прелест! Бай Дан стоеше до мантинелата: момче, ела да се насладиш на гледката. Тръгнах, пъшкайки, към него, при всяка стъпка изпитвах болка, краката ми бяха като желирани бонбони.

Най-сетне стигнахме дефилето. Страхотно усещане. Няколко минути преди това видяхме групата къщи, отмятайки с поглед последните завой. Сега дори Бай Дан изпадна в колоездачна еуфория и занатиска педалите толкова усърдно, както никога досега не му се бе случвало в този век. Набързо взехме и последния завой, право напред към целта. Отляво бяха паркирани автобуси, туристи щъкаха безразборно напред и назад. Зяпаха ни, сякаш току-що са ни обявили по радиото за изчезнал вид.

Колелата се търкаляха бавно, не сме решили къде точно да спрем, мернахме с очи статуята на светеца зад паркинга, на онзи свети Еди-кой си. Бай Дан извърна кормилото натам. Направихме кръг около него. Твърде много поиска от нас, но ние драговолно ти го дадохме, извика Бай Дан и си издуха носа. После оставихме тандема пред гостилницата.

Фасадата на сградата беше изписана с мъдрости: Хвала на трудолюбието, упование в Господ-Бог. Интериорът беше още по-тежък. Препълнено с хора. Една яка сервитьорка идваше срещу нас, в ръката ѝ, ръка на гюлетласкачка, цял сноп халби с бира, върху другата — табла с кафяво-бяло-червеникави ястия. В дъното има места — и бързо ни отмина. В дъното — значи в дъното, най-гадното място в цялото заведение, до вратата на кухнята. Пушекът и шумът ни притискаха надолу към пейките. След две бутилки минерална вода си поръчахме ядене, кафяво-червено-бялото изпълнение.

Поздравявам те, Алекс. Издържа първото голямо предизвикателство. От време на време имах известни съмнения, но виждам, че в теб още има хъс. Великолепно, великолепно. За първи път се вглеждам в кръстника си толкова подробно, толкова внимателно, като че ли лицето му може да ми каже още нещо. Той има впечатляващо чело, високо, обширно, заоблено като голям екран, пригоден за широкоекранни прожекции.

Вратата на кухнята няма миг покой, размахва крила зад главата на Бай Дан, като че ли работи на акорд. Чуваш ли? — примлясна Бай Дан. Какво да чуя? Слушай, родни звуци. Там някой псува, като че ли е загубил „с две“ три поредни игри. Бай Дан стана и след малко се върна с някакъв мъж, който на гърдите си имаше следи от работа в кухнята, а по лицето си тлъстини. Иво. Така се представи.

— Ще поседнете ли при нас?

— Защо не, току-що напуснах. Тука вече нямам работа.

— Какво ще пиете?

— Двоен шнапс и бира.

Ние ядяхме, той пиеше. След като всички се наситихме, отпочинахме и успокоихме, Бай Дан попита онзи господин Иво дали играе табла.

— Дали играя? Че вие имате ли понятие кой седи срещу вас? Ако въобще умея да върша нещо, то е точно това. Аз съм майстор. От мен

можеш само да се учиш.

— Великолепно, великолепно. Тогава може би ще имате желание да изиграете една „петица“ срещу този младеж тук. Предполагам, че има какво да му покажете.

— Направо ме сърбят ръцете. Но играем без прошка, нали? Мъжката! Да сме наясно от самото начало, не искам после да ми се сърдите, че не можете да успокоите момчето няколко дена. Но откъде ще вземем табла?

— Ние сме напълно подготвени за тия неща. И Бай Дан се наведе към раницата си.

Като се спуснахме надолу, ми идеше да запея, за първи път от години насам. Бях го победил онзи самохвалко. Въпреки че отначало нещата съвсем не изглеждаха добре. Той взе първите две игри и хич не спираше да се пени. Спукана ми беше работата, ако Бай Дан не ме беше ритнал по кокалчето. И аз се съвзех. И победих. В напрегнат финален двубой. Бяхме наравно, когато хвърлих три поредни чифта. Който може, нека го повтори. Оня тип беше разбит. И това ако не е повод да запееш.

What a difference a day made, twentyfour little hours, и планината ми се струваше по-красива, what the sun and the flowers, where there used to be rain, и колко ми беше радостно, че отиваме на юг, my yesterday was blue, dear, today I'm a part of you, dear, и ако старият не внимава, скоро и него ще го пхна в торбата, my lonely nights are through, dear, since you said you were mine. Даааааааааа, Боже, what a difference a day makes, there's a rainbow before me, skies above can't be stormy, since that moment of bliss, that thrilling kiss.

След няколко дни пристигнахме в Монако. Островът на милионерите — така го нарече Бай Дан.

— Момчето ми, пак ще трябва да си попълним касата за пътуване. Виното снощи беше прекрасно, но повлия силно върху сметката от тази сутрин. Минахме през пристанището за яхтите към Монте Карло, търкулнахме се по паркинга пред „Гранд Казино“ и

спряхме до два спортни автомобила. Не можех да повярвам на очите си.

— Бай Дан, я погледни това!

— Кола?

— Каква ти кола! Това е изо грифо. Най-добрата кола, която съществува.

— Странно име.

— Бих дал дясната си ръка, за да мога да я покарам.

— Кой знае, може да минеш и по-евтино.

Бай Дан заключи тандема със старата верига, която намерихме в моето мазе. Един портиер дотича бързо, размахвайки ръце разгорещено. Бай Дан му връчи малкия омазнен ключ.

— И, моля ви, недейте да се возите наоколо с него. Не е застрахован. Пък и много буйства, когато го яхат непознати.

Вътре Бай Дан избра бакара. Рулетката беше прекалено бавна за него. Но и за играта на карти нямаше много търпение. „Жалки бездарници“, мърмореше той.

— Не можете да седнете тук, мосю.

— Пардон?

— Тази маса е запазена за високи залози.

— Да не би да оставям у вас погрешно впечатление?

— Отсреща имаме и други маси, сигурен съм, че там ще се чувствате приятно. Ако обичате, да заповядате там.

— А от какъв залог нагоре имаме достъп до тази маса?

— ... щом като е така, бих искал да ви помоля да ми резервирате едно място. Ще се върна след десет минути.

— Какво имаш предвид, като казваш, че ще се върнеш след десет минути? Откъде смяташ да вземеш парите?

— Спал ли си някога край огъня под открито небе? Събуждаш се посред нощ, студено ти е, а огънят е угаснал, останала е само една искрица жар. И ти решаваш пак да го подкладеш. Имаме жетони за неколкостотин франка. Това е повече от една искрица.

Излишно е да разказвам, че Бай Дан спечели. За по-малко от десет минути събра сумата, която трябваше да заложим, за да го пуснат да играе на скъпата маса. Той поздрави крупието и погледна часовника си.

— Мисля, че не съм закъснял. Заповядайте, моят залог.

Първите признаци на безпокойство от страна на управата на казиното станаха явни, когато един дребен мъж с прошарена коса и тъмносин костюм се приближи до масата и размени няколко думи с крупиеето. После отново изчезна. Междувременно Бай Дан беше спечелил сума, с която бихме могли да направим сериозна оферта за онова изо грифо.

Човекът, който седеше до нас, загуби огромните суми, които Бай Дан спечели. По всяка вероятност новобогаташ, с лице като каменна пещера, а дебелото му тяло — в бледожълт копринен костюм. Малко смачкан, в съзвучие със загубите на масата. От време на време напъхваше лявата си ръка в джоба на панталона, опипваше с палец шева, отново я издърпваше наполовина навън, докато с пръстите на другата си ръка диктуваше желаните карти и обявяваше залозите. И когато спечели веднъж за разнообразие, издърпа лявата ръка от джоба рязко и на пода падна връзка с ключове. Аз видях ключодържателя с емблемата на мазерати — и веднага побутнах Бай Дан.

— Онзи до тебе, негово е изо грифот.

— Не думай! Май не му носи много късмет. Можеш ли да ми донесеш една чаша вода...

Когато Алекс се върна с чаша и едно шишенце, аз бях потънал в интересен разговор с човека „мазерати“.

— Не знам на колко възлиза вашето състояние — му казах аз, — но както и да се погледне, вие загубихте една внушителна сума. Вероятно можете да си го позволите. Или може би не. Може би този следобед ще има неприятни последствия за вас. Съвестта ще ви гложди, недоволството на жена ви, упреци от семейството. Може би един ден парите ви ще секнат или ще ви спрат кранчето. Толкова лоши неща е възможно да се случат, когато човек претърпява такъв погром на игралната маса. Трябва ли да допускаме да се стига дотам? Не можем ли да го предотвратим?

— По какъв начин?

— Като сключим сделка, изгодна и за двете страни. Аз ще продължа да играя за вас, на ваша страна, на собствен риск, но във ваша полза. Ако успея да спечеля толкова пари, колкото вие загубихте

тази вечер, ще поискам в замяна само едно нещо, да отстъпите на внука ми спортната си кола за половин час.

— Колата ми!

— Докато той отсъства, аз ще бъда наблизко, а той ще ви остави паспорта си.

— Не знам...

— Той има шофьорска книжка.

— А ако не спечелите?

— Тогава нямам абсолютно никакви задължения към мен.

— Значи няма какво да губя. Съгласен съм. Но само за половин час.

— Великолепно, великолепно. Бъдете сигурен, няма да се лишите от колата си нито минута повече.

— Значи това е всичко?

— Да, напълно. Само още една дреболия, нещо съвсем незначително, не заслужава и да се споменава. Двамата с внука ми само минаваме оттук, правим пътешествие с тандем, за удоволствие, нали разбирате. Сега предполагам, че внукът ми ще се качи с вашата бърза и пъргава кола чак горе в планината над града. Това е твърде вероятно, нали? Да, като се замисля, съм повече от сигурен, че точно това ще направи.

— Ако изобщо се стигне дотам.

— Разбира се, ако предположим, че ние спечелим. Значи той ще тръгне с колата по онези серпантини нагоре, без да се напруга, и ще се наслади на изгледа от високо. Чувал съм, че гледката там горе е прекрасна. Честно ли е да бъда лишен от това удоволствие? Аз също искам да се насладя на пейзажа над залива, на града и морския бряг. Но как? Как да стигна там горе?

— Просто като се качите и вие в колата.

— Ах, забравих да ви кажа. Такава кола като вашата не е много подходяща за човек, който страда от клаустрофобия. Разбирате ли сега моята дилема? Шофьорът ми ще е отпрашил със, как се казваше тази марка... да, с изо грифо, а аз си знам мястото. Разбирате ли?

— Не. Накъде биете?

— Имам нужда от партньор, който да ме изкачи с велосипеда горе на върха. Който да върти здраво педалите. И се сещам кой би бил подходящ за тази работа.

— Не.

— Напротив, да.

— Изключено.

— В никакъв случай.

— Дума да не става, знаете ли колко е високо, без кола е убийствено.

— Не е чак толкова страшно.

— Не. Без мен. Аз не мога.

Човекът се надигна и направи няколко крачки встрани от масата. Куцаше.

— Не сте избрали най-подходящия, моят крак е дървен.

— Жалко, ще трябва да се откажа от хубавата гледка.

Като взе от мен чашата и отпи голяма глътка, Бай Дан започна игра на две места. Човекът „мазерати“ наблюдаваше с удивено кисело изражение как се трупаха жетоните и купчините, които Бай Дан печелеше с картите от лявата си страна. Той потъна в стола си, пушейки непрекъснато.

След половин час ми пхна ключа в ръката на паркинга. Когато се върнах, преливащ от щастие и еуфория, бавно спрях тази великолепна кола, върнах на човека „мазерати“ неговото изо грифо и отново седнах на твърдата седалка отзад; когато настъпих педала, махнах за сбогом — изглежда, нито човекът „мазерати“, нито портиерът отдаваха особено значение на моята доброжелателност. Бай Дан ми разказа: грозният мъж в смачкания костюм беше наш сънародник, който се казва Стоян Стоянов. Взел тази мазерати под наем, за да прави впечатление.

— На кого?

— Не го попитах — отвърна Бай Дан, — за да не го карам да лъже.

На закуска Бай Дан не обели нито дума за плановете си. Когато го попитах накъде ще караме сега, той похвали конфитюра, меките хлебчета и кафето. Защо го превръщаш в такава тайна? Усмивката в очите му само още повече изостряше моето любопитство.

Приготвихме си багажа, както обикновено това не ни отнемаше повече от няколко минути. Бай Дан плащаше на рецепцията, пъхаше в ръката на съдържателя на пансиона няколко банкноти или оставяше нещичко на кухненската маса на селянина в знак на внимание. Напъхвахме багажа си в дисагите на тандема и се мятахме на седалките. А сега? Единият крак стъпи на педала, с другия се опрях на земята. Бай Дан погледна напред, после настрани и назад, покрай мен, а след това право в очите ми: Париж. И потеглихме, с няколко мощни настъпвания на педала, за да задвижим тежкия тандем.

След няколко дни пристигнахме в Париж. Тандемът трябваше да почака на една станция на метрото.

— Париж е град за пешеходци — каза Бай Дан.

— Откъде знаеш? Бил ли си тук?

— Много пъти.

— Че кога?

— Докато бях в затвора. Понеделник беше ден за екскурзии. В нашето крило имаше няколко „французи“, така им викахме, в жилите им, естествено, не течеше нито капка галска кръв, но единият преди войната е бил посланик във Франция, другият беше следвал история в Сорбоната, а третият беше превеждал Стендал и Балзак. Той мечтаеше да преведе Албер Камю и въпреки че всяка седмица молеше за позволение и книги, никога не получи разрешение. Не знам какво имаше директорът против Камю. Но както и да е — тези трима „французи“ правеха с нас обиколки из града. Всеки понеделник вечер те ни показваха някаква забележителност, някой парижки квартал.

Трокадеро например. Погледни на картата къде се намира. На изток, ако не се лъжа. Историкът започваше своята обиколка с възклицанието: Затворете очи! Намираме се на Трокадеро, голям оживен площад с кръгово движение, улиците тръгват от него като лъчове на звезда. Две светлостенни импозантни сгради образуват полукръг — ще ти спестя архитектурните детайли, — в едната, доколкото си спомням, се намира министерството на морето. Поглеждаме между двете постройки към една грандиозна тераса, поширока от вътрешния двор на затвора, дъхът ни спира, денят е слънчев, ясен и виждаме право пред нас Айфеловата кула, нейния

железен скелет, построен по случай световното изложение — по-висок от Товаш. От такова разстояние изглежда още по-филигранна, удивително произведение на модерното инженерно изкуство, а зад нея виждаме правоъгълна, грижливо поддържана тревна площ, това е Марсово поле, от двете страни с дървета, зад него тече Сена. Слизаме от терасата по вита стълба, минаваме през множество по-малки междинни тераси. Стигаме подножието на Айфеловата кула. Сега изглежда масивна, могъща. Между четирите ѝ подпори може да се побере целият затвор. Навсякъде по площада са пръснати павилиончета, можеш да отнесеш въщи Айфеловата кула във вид на най-различни сувенири: умалени макети, върху шалче и флагче, като картички, ключодържатели и чадъри. Кой иска да се качим горе? Разбира се, всички сме „за“. Можем да се изкачим пеша... не, по-добре не, бобената чорба ми тежи в корема... по-добре да вземем асансьора. Ето ви билетите, ще се видим горе.

Или пък Тюйлери. Посланикът е в стихията си. Уважаеми господа, ние се разхождаме като в кутия с шоколадови бонбони, а заедно с нас са най-изисканите жители на града. Парижанки засенчват парка по елегантност. Не бих казал, че природата ги е дарила с повече красота от нашите жени, но те от обувките до шапката излъчват култивираност, а походката им, жестовете, разговорите им преливат от прелест и очарование. Мъжете са точно обратното, пълно разочарование. Дребни и... Тюйлери, ваше превъзходителство... да се върнем на Тюйлери. Този дворец е долепен до Лувъра, който посетихме миналата седмица. Както вече ви казах, трябва да си представите, че се разхождате в кутия с шоколадови бонбони. Един разкошен парк, широки алеи и добре поддържани тревни площи. Мраморните статуи са от бял шоколад, храстите — като череша с глазура, човек дори не подозира, че се състоят от множество клончета.

Цветните лехи сами по себе си образуват малки кутии със сладкиши във всякакви цветове и форми, кутии, в които трябва да заровиш нос, за да се наситиш. Фонтаните са карамелизирани орехи, а басейните — петифури с пълнеж.

Или Пер-Лашез, най-голямото гробище в града. Мястото, където почиват тленните останки на немалко велики мъже. И преводачът знаеше всичко, което трябва да се знае за него. В това ъгловато царство на бурени, ръжда, хралупи и падини, и зеленина, на дърветата край

алеите и на мъха, който изниква между буквите в надписите, на избуялата трева между гробовете. Преводачът имаше пословична памет. Той знаеше пътя към гроба на Александър Дюма, който води покрай астматични гробници, прегърбени врати и подагрични статуи, знаеше къде почиват костите на Фредерик Шопен, къде може да се открият най-красивите мавзолеи и, разбира се, знаеше също — и не би го забравил дори след цял месец в карцера — къде е погребан Стендал. Недалеч от главния вход, до един критик на име Сент Бьов. Преводачът се ядосваше. Безсмъртният Стендал в някакъв си съвсем скромнен гроб, докато онзи Юго, чието име е кощунствено да се изрича редом с това на Стендал, е почетен с място в олимпийския Пантеон. Пантеонът? Него ще разгледаме другия понеделник. Гробът на Стендал ни се описва най-педантично, цветът на варовика, надписът, съседните гробове, докато накрая ни обзема чувството, че Стендал почива в средата на нашата затворническа килия. Струпвахме се достопочтително край гроба му и се покланяхме пред паметта му. Преводачът рецитираше цитати от „Червено и черно“ и „Пармският манастир“, после държеше импровизирана реч за *Стендал и опетнената риза на свободата*.

На това място се прекачваме.

Спирката се казваше Шатле/Халите. Всъщност „спирка“ не е точната дума, гарата приличаше по-скоро на октопод. Безкрайни движещи се ленти жужаха през мръсния въздух. Бай Дан разказваше за чудните хали, в които богатството от съседните области достигаше столицата и чрез стотиците щандове отиваше при хиляди парижани, отнасящи го в своите кухни, които нямат равни по взискателност. Звучеше толкова примамливо, че едва не произнесох желанието си да се качим там, но размислих, тъй или иначе нищо не можеше да отклони Бай Дан от плановете му. Свихме встрани в един тунел, чийто отвор ни изведе на перон. Зад ъгъла на земята беше седнал стар африканец, опрял здраво стъпала, леко наклонил тялото си напред. Песента му беше следвана от тоновете, които палците измъкваха от малкия инструмент. Той носеше жълти сандали с остри върхове, дреха в цвета на дъгата, слънчеви очила и бродирана шапчица. Върху найлоновата торбичка пред него лежаха монети. Той е „грио“ — прошепна Бай Дан, — „човек на мъдростта“. Докато чакахме метрото, върху екраните, подредени по дължината на перона, се сменяха

съобщения за джинси и избори, пасти за зъби и стачки. Една електрическа китара стенеше откъм някаква далечна ниша. Какви са тези „грио“? От всичко по малко: певци, възпитатели, поети, хронисти, разказвачи, съветници, музиканти, познавачи на закона, пазители на историята. Мотрисата пристигна, пусна слизащите, вкупом забързани, нагоре по ескалатора или навътре в страничния тунел и засмука чакащите. Вратите се затвориха. Влакът не тръгваше. Ние седнахме до прозореца. Старият африканец продължаваше да дърпа струните и да пее без публика.

Влакът стоеше упорито на перона. Вестници прошумоляваха в чакането, очите на едно дете побутнаха Бай Дан. Няколко младежи се иссипаха от тунела покрай стареца, опитаха се да отворят вратите на нашия вагон, заругаха и заритаха отвън, на височината на рекламите. Забелязаха „грио“-то. Обградиха струнните тонове. Без да се наговарят, започнаха да го обиждат. Неговият глас се извиси, пръстите му сбъркаха няколко тона. Един от младежите, който се държеше като техен главатар, изтръгна инструмента от ръцете му и го захвърли на перона.

Той полита, удря се в бетона, дрънчи, хлъзва се сред фасове и боклук, охлузва се в циментената настилка. Разговорите във вагона замират. Погледите се отдръпват назад. *Ние сме човешката памет, ние, които пазим живи за бъдещето отминалите дела и думи*, шепти старецът. Във вагона те не чуват звуците от един ботуш, който стъпква лицето му, от един крак, който се засилва и се забива отстрани на профила, право в черната мутра на тия проклети паразити. Какво търси тоя боклук в нашия град, трябва да изчистим града от тия противни гадове, на никой не му пука за това... При следващия ритник младежът губи равновесие, повлича крак... *Сине на своя баща, сине на своя дядо, синове на своите предци, вие, потомци, които бдите над моите стъпки...* Във вагона не чуват храченето. Бай Дан е до вратата, хваща дръжката и я дърпа — вратите не се отварят. Влакът ще потегли всеки момент. Ние се грижим за вашето здраве, ROUSSEL UCLAF, с една таблетка напред. Една татуирана ръка милва главата на стареца, почуква черепа, почуква, защо не ни потанцуваш, негро, покажи ни бушменските си танци, почуква го все по-силно, все по-силно го удря, нищожно животно, почитани и презирани, в странство славата изчезва бързо като вечерното слънце зад мравуняка на термитите, една

маратонка смачква очилата. Пръстите на Бай Дан и Алекс се мъчат да се пхнат между гуменото уплътнение на вратите. Вратите не се отварят. Старецът се свива на земята, главата му се плъзва сред фасове, храчки и ботуши. Орбитите на очите му са широко отворени, дясното око е счупено развалено яйце. Зеницата на лявото плува в млечно море, *нашите жертви, колко много бяха ослепени, за да изострят вашия слух и спомените ви.* Опитай отново, напрегни се — молят очите на Бай Дан. Вратите не могат да бъдат отворени. Младежите си подхвърлят шапчицата на стареца като фризби: Дръж, тая вечер той ще свири с новата си банда в „Берси“, дръж! Старецът лежи върху бетонната настилка, ненужен като смачканите очила, стъпканите фасове, изсъхналите храчки, капките кръв. На места червеното е избило върху зеленото, потегляме, влакът трепва. Бай Дан и Алекс се отпускат изтощени на вратата. На младежите им е омръзнал старият негър, затичват се с потеглящия влак, заплашват, кривят лица, прерязват гърлото с ръка. Хей вие, мижитурките там вътре, сега ви се размина, но следващия път от вас, охлюви такива, ще остане само плюнка, плюнка! Тунелът ги поглъща, нито звук в невинния вагон.

Убиха ни желанието да разглеждаме забележителностите. Седяхме един до друг и мълчахме, с една дума се разбрахме, колкото може по-скоро да се прекачим на метрото, което ни отведе до крайната гара, там ни чакаше тандемът, невредим. Оставихме Париж бежешком зад гърба си.

След няколко дни пристигнахме в Лондон. Тандема завързахме пред Бритиш Мюзийм. Бай Дан поизпъна елечето си.

— В този музей се пази най-ценната табла. Моят стар приятел Константин работи тук. Той ще ни я покаже.

Открихме приятеля му в кралската библиотека. Двамата се прегърнаха, дървеният под проскърца. Няколко погледа не скриха, че се почувстваха смутени.

— Константине, това е моят кръщелник, Александър. Той разтърси ръката ми и ме огледа внимателно.

— Преди много години се запознах с един малък буден Александър. В един лагер. Как ти е фамилията?

— Луксов.

— Ето че пак се срещаме.

Той разтърси ръката ми отново.

— Как са майка ти и баща ти?

— Починаха.

— Ужасно съжалявам. Добри хора бяха. Какво се е случило? Странно нещо, преди няколко седмици отбягнах въпросите на Бай Дан, беше ми страшно неприятно да говоря за това. А сега, когато в мен се бяха впили два чифта сдържано любопитни очи, в мъдрата атмосфера и безвремието на музея, бях готов да разказвам най-подробно.

— Това беше първата истинска кола, която можеха да си позволят. Първата лимузина, наистина беше хубава, преди това имахме само малки, прогнили фолксвагени и фиати. Майка ми се беше наложила — първо жилището, после истинска кола. Обратното не. Вече не си спомням каква марка беше. Само веднъж се бях возил в нея. Като чуя думата „гордо“, виждам баща ми зад волана в онзи ден, свирка си с уста, както само той умееше, когато е в страхотно настроение. И щом му се изпречеше някоя от онези малки коли, каквито впрочем и той караше само допреди месец, се ядосваше: Къде се бутат тия хора, май не знаят къде им е мястото. Мисля, че дори майка ми беше впечатлена. Отивахме в някакъв ресторант, където сервираха пъстърва от собствен рибарник. Баща ми ме предизвика и аз изядох две пъстърви. На връщане съм заспал в колата. Беше толкова удобно. Някакъв идиот ми показа след това снимки. Не можах да различа в купчината тенекии нашата кола. Каквото и да е станало, явно се е случило много бързо. Аз се събудих чак в болницата.

— Константине, преди да се отнесем в разговори, искам да ни покажеш таблата, за която ми писа. Изгарям от любопитство. И после ще ми кажеш как можем да я задигнем.

Беше приказна. Малка, по-малка, отколкото очакваше Бай Дан, но всеки милиметър беше инкрустирай със скъпоценни камъни във формата на ромб, само краищата и кантовете бяха от масивно дърво. Триъгълните лъчи бяха от листове злато, заровете от слонова кост.

— Не е за вярване, че този шедьовър се е намирал някога в нашето градче. Константине, дали ще може да хвърля заровете само веднъж, съвсем леко?

Константин кимна, след като се увери, че никой няма да ни види. Бай Дан разтри двете зарчета между пръстите си, задържа мига.

— На кого е принадлежала първоначално?

— На един персиец.

— Е, да видим тогава какво можем да предложим на този персиец.

Заровете се стрелнаха от ръката му, блъснаха се в отсрещната страна и се спряха един до друг единодушно в дюшеш.

— Не беше зле, Бай Дане, но човекът, който е донесъл в Англия тази табла от вашето градче, е хвърлял по-добре.

— Ти искаш да ме обидиш.

— Ни най-малко. Просто той е искал да спечели за всичко на света. А това понякога дава известно предимство.

— И кой е бил той?

— Британски офицер, казвал се Ричард Бъртън, служил в Индия и тъкмо бил потушил някакъв бунт в Афганистан. Бил любопитен човек, обичал странстванията; не бързал да се прибира у дома. Един ден стигнал до вашето градче в Балкана, показали му кафенето, там се нахранил и видял как нахълтали играчите. Измъкнал бележника си, скицирал набързо няколко лица и кафенето отвътре и помолил собственика да го представи на играчите.

— А как е попаднала таблата на персиеца в града?

— Някогашният майстор на играчите бил хаджия. Като пътувал за Йерусалим, се запознал с персиеца, който бил от императорското семейство, братовчед на Мухамад Шах. Времената в Персия били неспокойни и англофилските благородници решили да се оттеглят в Англия под предлог, че заминават за известно време с дипломатическа мисия. Двамата открили, че имат една обща страст: играта. „Такхданард“ се казвало на персийски или нещо такова, това не е в моята област. Персиецът бил високомерен и уверен в победата и обещал на противника си, ако загуби играта, да му подари таблата. И загубил. Хаджията се прибрал у дома, натоварен с двойно богатство — шишенце светена вода и тази табла.

— И къде е била пазена?

— В кафенето. Другите мъже, като видели таблата — разбира се, никой вече не искал да играе с обикновените нашенски табли, — всяка вечер настоявали да се вади онази скъпоценност.

— Докато се появил онзи Ричард Бъртън, а?

— Който се оказал запален и способен играч. Те, разбира се, го поканили. Играли, най-напред съвсем невинно, колкото да убият времето. Бъртън решил да си почине няколко дни в градчето. Ден след ден обикалял местността и прелъстил една селянка (затова след неговата смърт жена му изгорила балканския му дневник, в който, както имал навик, описвал всичко подробно). Вечер в кафенето веселял играчите с истории от Ориента — говорел арабски и турски, който разбирал, превеждал. Дните минавали, а игрите, и най-вече онези между Бъртън и хаджията, ставали все по-бурни. Никой от двамата не успявал да си осигури значителна преднина. Амбицията обсебвала времето и разума им. И колкото по-малка била разликата в крайния резултат, толкова по-неудържимо ставало желанието да докажеш, че си по-добрият. Хванали се на бас: персийската табла срещу свободата на англичанина. Ако победи, Ричард Бъртън ще отнесе със себе си таблата, ако падне, ще остане в градчето и ще помогне да се организира въстанието срещу османската империя. Играли, играли и все нямало победител. Който печелил едната партия, загубвал следващата, после отново печелел, за да падне на следващата. Играели, спирали само за да хапнат и да поспят няколко часа. Положението останало непроменено — никой не можел да спечели две поредни игри. В една от почивките хаджията се облегнал назад в своето кресло, сплел пръсти и отбелязал:

— Не ни приляга, Бъртън ефенди, въпросът кой е по-добрият да зависи от това, дали сме спечелили четен или нечетен брой игри.

— Много правилно.

— Трябва да се помъчим да стигнем до ясно решение.

— Напълно съм съгласен с вас.

— Имате ли някакво предложение?

— Да оставим едно-единствено хвърляне да реши. Който хвърли по-голям зар, той ще е победител.

— Правилно ли съм разбрал, Бъртън ефенди, вие искате да поверите съдбата си на чистия късмет?

— Щом като така го наричат.

— Едно хвърляне значи, само едно. Искате ли вие да хвърляте първи?

— След вас.

Хаджията занемял, не помръдвал. Всички, които се намирали в кафенето, се струпали бързо край тях. Възцарила се съвършена тишина. Хаджията грабнал чевръсто зарчетата и ги метнал. Ръката му поспряла само в един жест на заклане. Зарчетата полегнали върху един от златните зъба, както преди малко твоите, един до друг, като една душа. И двата на шестици.

— Късмет, шест и шест, дюшеш, Бъртън ефенди, и на изток, и на запад, най-големият от всички зарове. А такъв страстен и образован господин като вас ще ни е от полза, туй само ни радва.

— Не бързайте толкова. И върху моите зарове има две шестици, и с ваше позволение и на тях ще трябва да дадем шанс.

— Разбира се.

Бъртън притиснал зарчетата между ръцете си и ги хвърлил с все сила. Единият зар се ударил в ъгъла и се спрял там — шестица. Другият обаче се завъртял като пумпал, обикалял, лутал се по дъската, блъснал се в отсрещната стена и се счупил на две — седмица. Бъртън хвърлил шест и седем.

— Седем?

— Да, седем.

— Разбира се, прав си, двете срещуположни страни винаги правят седем.

— До ден-дневен се спори дали това било Божията намеса, някакво невероятно съвпадение, или пък Бъртън е използвал преправени зарове. И двете са възможни, тъй като той бил човек на риска, но и много коварен.

— И е превел приказките от „Хиляда и една нощ“.

— Бай Дан, вечният скептик. Ето затова направиха твоя кръстник директор на банката. Нали знаеш? Но това в никакъв случай не помогна банката да заработи истински. Нашият господин директор използваше топлатата си канцелария само за да прочете няколко романа, за които досега не му беше останало време. С банков директор, който през целия работен ден броди през Суифт и планети, нещата не отиваха на добро. И тъй като плащанията започнаха да закъсняват, спешните писма се връщаха с бележка Получателят неизвестен, Централната банка изпрати ревизор. И той пое трудния път към Балкана. Като пристигна в градчето, се наложи сам да отвори тежките порти на банката, те изскърцаха, противейки се. Той влезе, прекоси

недоумяващ празния салон с гишетата и почука в дъното на вратата на директора. Влез, извика един глас, чиято интонация изразяваше явно недоволство от това, че го смущават. На ревизора му олекна, че намираще поне директора, макар да не го свари приведен над готови за подпис документи, нито над подготвени за контрол баланси, а с крака на масата — обут в пантофи, естествено, винаги е знаел кое е прилично, — потънал в някаква книга. Той вдигна леко очи и махна на посетителя да влезе. Тъкмо онзи седна, и започна да чете на глас едно място от „Тристрам Шанди“, което много го беше развеселило преди малко. След около час, когато ревизорът успя само да вметне името си, директорът внезапно се изправи и оповести: край на работното време. Любезно задържа вратата на кабинета си и портата на банката, за да мине ревизорът. В края на стълбището вече го чакаха играчите, които много се учудиха, като видяха, че от банката излиза и друг човек. Заедно отидоха в кафенето. Когато ревизорът беше успял да преодолее шока си, вече пътуваше обратно към къщи. В краткия си доклад той препоръчваше този филиал да бъде закрит незабавно, а сградата — продадена. Твоят кръстник трябваше да си потърси друго място за четене.

— Константине, внимавай какво разказваш, ти ограбваш вярата на момчето във вероятността. По-добре ни кажи с какво се занимаваш сега.

Скитахме се от север на юг, от изток на запад и отново от юг на север, велосипедът ни носеше през красиви пейзажи, през села и градчета, в които Бай Дан обикновено откриваше неща, каквито изобщо не съм подозирал, че може да има там. Нощувахме в плевни, двойни легла или мансарди, при нови познати, стари приятели на Бай Дан или в пансиони. Ходехме по пазари и вехтошарски магазини и непрекъснато срещяхме сънародници — човек можеше да остане с впечатление, че в чужбина те са повече на брой, отколкото в родината. В музеите Бай Дан ми показва знамена, зад които — ах, това е било толкова отдавна — са се събирали маси народ; отведе ме при един клоун, който някога поставял бомби, и в един тризвезден ресторант, който едно време бил затвор. Понякога се чудех какво означава всичко това, от време на време питах и него, но не получавах отговор. Най-

много да каже, че съм на правилния обиколен път. Всяка вечер ме поглеждаше изпитателно, сякаш ми мереше пулса, и една вечер в Шотландия, където пренощувахме в един замък, в който бил изклан преди много години цял клан английски войници — иначе всичко беше като в реклама за уиски: камина, рога от елен, подходящи шарки, — той ми кимна и обясни, че вече съм готов за морето. Като че ли това беше последният стадий на лечението.

И се качихме на кораб за Америка.

Тандемът беше опакован в дървен сандък. Бай Дан настоя да бъдат пробити няколко дупки на капака. Потеглихме. Всички пътници стояха до перилата и махаха на своите роднини и приятели, махахме и ние. Като се събудихме на следващата сутрин, вече се намирахме в открито море.

През първите дни пътешествието не предлагаше нищо повече от морска болест и разговори, които можехме да водим и на сушата. После обаче се запознахме с друга двойка. Под покритите аркади до плувния басейн, това беше нашето предпочитано място, имаше две маси за тенис. Бай Дан беше ентусиазиран и съвсем бездарен начинаещ, който посрещаше всяка топка, отмятайки и двете си ръце с апломб, нещо, което, ако беше диригент, щеше да предизвика грандиозни овации, но в играта на тенис довеждаше само до удари във въздуха. Аз се смеех, а Бай Дан отиваше сърдит да вдигне топчето. Зад мен, на втората маса, то тупкаше непрекъснато, като че биеше метроном. След много търпеливи обяснения Бай Дан най-сетне уцели пинг-понга, раз-праз, едвам го улових с поглед, то префуча покрай лявото ми ухо. Сега аз трябваше да го донеса. Обърнах се, готов да търся топчето и да се извиня, ако сме попречили на по-добрите, според слуха ми, играчи зад нас. Едно момиче, една прекрасна млада жена, стоеше пред мен, в ръката ѝ — пинг-понга, който ми подаде. Измънках едно „благодаря“ и бързо се обърнах към нашата игра с Бай Дан, загубила вече всяка привлекателност. Той предложи да спрем играта и да се преместим на бара до басейна. Доста се учудих, когато Бай Дан се устреми право към мястото, от което най-добре можеше да се наблюдава другата тенис-маса. Като седнах, с все усилия отпъждах погледа си да се рее встрани — но тупкането продължаваше неуморно, — тъй че се осмелих да мерна с очи играта отсреща. И видях причината за интереса на Бай Дан: с младото красиво създание

играеше една жена на средна възраст. Тя държеше ракетата в бекхенд близо до плота, тялото ѝ леко наклонено, и отбиваше топчето само с едно късо движение. Вероятно баба на момичето, дамата беше безупречна тенисистка, която удряше точно дори когато ръката ѝ трябваше да се стрелне към десния или ляв ъгъл на плота.

— Много впечатляващо — заяви Бай Дан. — Ето с кого не би могъл да се мериш!

— Обичам жени, които могат да ме научат на нещо.

В остатък от деня си блъсках ума как да се запозная с момичето. След като конструирах стотици ситуации и съчиних хиляди обръщения, Бай Дан ме остави вечерта пред залата, в която се хранехме, и отиде при седналите отсреща, където двете жени си пиеха аперитива. Приблужи се към тях просто така, каза нещо, поговориха малко, след което се върна при мен и предложи:

— Ела да те запозная.

Не след дълго вече седяхме на масата четиримата и разглеждахме менюто. Кръстникът и бабата — те наистина бяха баба и внучка — разговаряха оживено. Тя беше прибрала сивите си коси в плитка. Лицето ѝ беше като бряг, от който са отплавали множество истории, изхвърлили богатства като след корабокрушение. През цялото време, докато вечеряхме, се забавляваха само старите, докато ние с момичето взаимно се смущавахме. От време на време някой от тях се опитваше да ни приобщи към разговора, но отговорите ни заглъхваха едносрично. С основното ястие Бай Дан разказа историята за малкия Умеев. Като стигна до цветовете, които момчето трябвало да придаде на морето, започна да описва още по-подробно.

Момчето вече нямало синьо, затова използвало другите цветове, сякаш е чувствало, че морето невинаги е морскосиньо. Че може да е зелено около крайбрежието и устието на вливащите се реки, кафеникаво и дори черно в близост до подмолните скали и сиво край по-тинесто дъно. Варовитите крайбрежия го правят да изглежда светло, светлозелено над кораловото дъно, маслинозелено, червеникаво и жълтеникаво заради множеството дребни животинки и растения. Нощем морето става като мляко и свети. Морските обитатели светят, някои безцветно, едни червеникаво, други синкаво,

жълтеникаво или зеленикаво. Едни светят постоянно, други само като движат мускулите си. А когато е топло, морето става прозрачно и най-прекрасното е, когато светлината прониква в него като гребло с хиляди иглички и първите петдесет метра са пропити от светлина, тъй че отгоре виждаш слоевете и рояци живот.

Бабата слушаше запленена. Бай Дан говореше за морето като за най-добрия си приятел. След кафето покани бабата на разходка по палубата. А вие какво ще правите? Двамата вече се бяха изправили. Погледите им ни подканяха — строго или нетърпеливо: най-сетне и ние да предприемем нещо. Аз предложих да изиграем партия билиард. Бай Дан помогна на бабата да си облече вълнената жилетка и подканящо поднесе лакътя си, за да го хване под ръка.

От билиард имахме известно понятие, знаехме от коя страна се държи щеката и с коя се удрят топките. Те потъваха случайно в някое от отворстията, но никога не попадаха в целената дупка — отпуснахме се. Тя беше облечена с рокля до коленете, без ръкави. Усмивмахме се. И отново. Докосвахме се, случайно, бегло. Смеяхме се на масовите карамболи и топките, които се приземяваха на пода. Тя носеше сандали, които ми припомняха филмите за римско време, с връзки, кръстосани над ходилото, кокалчето, глезена, нагоре по прасеца. Говорехме си. В един момент ме погледна закачливо в очите и каза: Ама че си бил философ! Аз я целунах по бузата. Съвсем леко. Тя каза, че не можела да си представи, че би могла да се ожени на друго място освен на плажа. Излязохме навън, говорехме, гледахме надолу към водата, към гребените и падините на вълните, към нежно надиплената морска повърхност. Бяхме единствените на палубата. Морето и небето се различаваха само по наситеността на сивото. Забелязах на висулката на ушенцето ѝ петънце. Седнахме на шезлонгите. Наместих стола си така, че да мога да поставя глава на бедрата ѝ. Тя помилва косата ми. Говорехме. Говорехме. Изведнъж се сетих за Бай Дан. Баба ѝ беше споменала, че спят в отделни каюти, понеже тя хъркала. Аз също хъркам — ѝ беше отвърнал Бай Дан, — но момчето има здрав сън.

— Мисля, че след разходката учтиво са се разделили и вече спят в леглата си.

— И аз мисля така.

Замълчахме. Държах очите си затворени. Пръстите ѝ кръжаха по слепоочието ми. Като протегнах ръце, за да хвана врата ѝ, докоснах

гърдите ѝ. Тя запротестира, смеейки се, и ми се закани, че ще ме прати на заточение, ще ме прокуди. Отворих очи, нощта беше променена. Беше изсветляла с един дъх. Поздравихме деня със сънено протягащи се крайници. Челото на небето се проясняваше и издърпваше тъмната завивка от едно море, което се надигаше и спускаше подобно на гърдта на спящ човек. Излезе вятър. Морето се пробуди и се изля срещу небето, въздухът подгизна, пенестите ръбчета на вълните преминаваха в облаците. Първите лъчи, и ние решихме да си вземем студен душ. „Ела в моята стая, предложи тя, за да не събудиш кръстника си.“ Влязох пръв да се изкъпя; когато излязох, тя беше заспала напърно върху леглото. Покрих тялото ѝ с одеялото и излязох.

Тихо отворих вратата на нашата каюта. Завесите пропускаха само няколко щрихи светлина, но и те бяха достатъчни, за да разбере, че кушетката на Бай Дан беше празна. Постелката не беше докосвана. Симетрично сгъната в стила на камериерката. Тази нощ Бай Дан не беше спал тук.

На палубата все още беше пусто. Плъзнах ръка по парапета, главата ми беше пълна със свежи спомени както зрялата диня със семки. Изведнъж усетих такова чувство на щастие, осезаемо като ужилване от пчела. Трябваше да се движа, да подскачам, да тичам на зигзаг, разперил ръце като самолет. Долетях. Така се засилих, че едва не повалих една чистачка.

След това преживяване, естествено, Бай Дан поведе разговора към разликите в любовта на младите и старите. Бях поплувал няколко дължини в басейна, а той лежеше в шезлонга и смучеше питието си, някакъв подозрителен коктейл на име „Клъб Спешъл“, който много му беше харесал.

— Да ти поръчам ли и на теб един?

— Не, благодаря. — Облягам ръце на набраздения бордюр на басейна.

— Често съм имал възможност да наблюдавам любовта на младите.

Той клатеше глава, сякаш беше много учуден.

— И какво?

— Когато един млад мъж се влюби, не минава много време и любовта сама става господар на себе си, тя води собствен живот, който далеч надвишава неговите копнежи и потребности. Докато ние старите избираме целенасочено и зряло онази страст, която желаем, и се задоволяваме с нея. Не знам дали това може да се нарече страст. Един човек, когото много ценя, пише, че когато си лягаме, ние се пазим само от едно: да не се простудим. Прав е, не се страхуваме и нищо не си въобразяваме. Защото би било вредно да си мислим, че за една нощ младостта ни се е върнала, че след като си разменил малко милувки и телесни сокове, вече си млад любовник и целият свят е твой. Голямата стрелка на часовника на нашия живот сочи толкова много крехкост, че ние живеем в неведение още колко ли пъти ще можем да се отдадем на любовта. Нямаме време за губене, хващаме прекия път и не се блъскаме из храсталаците.

След няколко дни пристигнахме в Невйорк.

Така го изговаряше Бай Дан. На един дъх. За учудване Бай Дан не познаваше никого в Невйорк, макар че тука вероятно гъмжеше от играчи и бивши затворници. Сигурно си беше чиста случайност, че никой от тях не познаваше Бай Дан. Чрез корабната компания си бяхме резервирали стая в хотел. След като се погрижихме за прибирането на тандема, взехме едно от онези жълти таксито.

Бай Дан беше струпал багажа ни на задната седалка, затова реших да седна отпред. Но шофьорът ме отпрати с показалец. „Отзад, извика той, отпред са ми сосовете.“ Вярно, отпред бяха наредени сосовете му. На седалката до него лежаха пет кръгли пластмасови купички с различни по цвят течни подправки.

— Обожавам сосове. Накъде сте? Със снаковете, чипсовете и разните там хрускави пуканки можеш да ме прогониш, но сосовете, ехее...

Изведнъж в ръката му се появи морков, който той, без да поглежда, топна в една от купичките.

— Винаги си нося нещо от къщи. Чушка, краставица, сирене, режа ги на ивички, за да мога по-добре да ги потапям.

— Чушка? Краставица? А сиренето какво е?

— Овче, трябва да е прясно, младо, иначе много се рони.

— Овче сирене! А вие откъде сте?

Бай Дан чува името на държавата и това беше първата дума в Ню Йорк, която той разбра.

— Какво казва за нас?

— Но вие говорите...

— Сънародник!

Казваше се Топко. Топко Таксиджията, бивш футболист от националния отбор, който избягал по време на световното първенство в Мексико. В решителния мач в 77-ата минута го вкарали в игра след смяна. Винаги съм бил резерва. Такъв майтап! Влязох и веднага имахме великолепна възможност за гол. Топко можеше да стане безсмъртен. Резултатът е един на един, дълъг пас в пролуката между защитата, която претендира за засада, точно пред Топко, който спринтира навреме. Тича сам с топката право към вратата. Петнайсет метра, десет. Сега вече трябва да бие. Толкова възможности имах, можех да прехвърля вратаря или да шутирам остро и право в ъгъла, или с фалцов удар покрай него, или да го излъжа и съвсем спокойно да вкарам. Всички тези мисли се стрелнаха през главата ми, много възможности, докато съвсем се обърках, и ритнах топката толкова лошо, че тя излезе навън някъде край флагчето за корнер. Това беше, нашата последна възможност за гол.

Много мислиш! — цапнал го по главата треньорът в съблекалнята. Голям мозък! Това им е идиотският проблем на хората, имат прекалено много мозък. Малко по-малко и щяхме да отидем на четвъртфиналите.

Равният резултат не ни оправяше, ние изхвърчахме и трябваше да се прибираме вкъщи. Тоест другите трябваше да се прибират, аз останах. Веднъж ни пуснаха на разходка, разбира се, копоите бяха заедно с нас, но атмосферата беше поразпусната и аз си разглеждах Мексико сити. Почти навсякъде беше ужасен хаос, но като си помислех за булевард Ленин, хаосът тук започваше да ми харесва, а като се сетих за сърдитата ми майка и за съседите, за които знаеш всичко и те знаят всичко за теб, е, няма какво да ви обяснявам на вас, знаете, като кихне този над вас, онзи под вас му вика „Наздраве!“ . Всичко това ми се въртеше в главата, докато се разхождахме през онзи огромен пазар, където имаше всичко, и индианците с техните пъстри облекла, въобще страхотна гледка, всичко беше толкова пъстро и живо.

— Странни къщи имат тука. — Бай Дан гледаше повече през прозореца, отколкото слушаше. — Това там отсреща прилича на пъзел, който очаква от небето облаче с пасваща извивка, а онова там... Защо върхът е така скосен, като че ли строителите са фалирали, преди да го завършат?

— Този, скосеният покрив, е много известен, така се зарежда слънчева енергия. И значи седях си аз в хотелската стая и си мислех как вкъщи всички ще ми се подиграват заради онзи невероятен пропуск, и без това сам се срамувах достатъчно, такова нещо никога не можеш да си избиеш от главата, но дебелите тъпаци, футболните специалисти на партията, те щяха да ми трият сол десет години... Измъкнах се посред нощ, не се оказа никак трудно, защото се бяхме напили, тоест другите се бяха напили, аз само се преструвах, та значи измъкнах се навън без проблем, онзи, с когото спях в една стая, десният краен защитник, голям селяндур, казваше се Иванов, всяка нощ заспиваше зимен сън. После пристигнах тук, но това е дълга история. И веднага ми хареса, тука на никой не му пука за футбол, nobody cares a damn.

Уговорихме се за следващия ден, беше готов да ни вози през цялото време на престоя ни. Бай Дан му плати.

— Искате ли да дойдете с мен на общото събрание? — ни попита Топко след няколко дни, когато вече се бяхме качвали по небостъргачите и откъм пристанището „Статън Айланд“ се бяхме възхищавали на панорамата на Южен Манхатън отблизо и отдалеч, бяхме разгледали вече „Метрополитен“, „Гугенхайм“ и „МоМА“, дори и борсата. Това е нашият big event.

— Ще ни пуснат ли изобщо да влезем?

— Разбира се, вие сте с мен, а аз съм member... — Бай Дан и аз се спогледахме смаяни — ... силно ви го препоръчвам, там се вземат важните решения...

— И какво правиш ти в ООН-то?

— Елате с мен в Бруклин и ще видите.

— Алекс, погледни откъм своята страна. Това страшно ми напомня на партийния дом у нас. Траурните шествия сигурно минават оттук.

Аз видях само една бяла стена със съвършено еднакви правоъгълни прозорци.

— Това е сградата на общината.

— Като я гледа човек, бая се замисля дали американците не са открили и сталинската архитектура.

Топко продължи по моста „Манхатън“ към Бруклин. По няколко широки булеварда и по-малки пресечки.

— Знаете ли, че от двайсет години живея в Ню Йорк и нито веднъж не съм бил на континента. Crazy, hey? Манхатън-Бруклин-Куинс, това е моят свят. Но все ми се струва, че всъщност пресичам целия свят. Да вземем например Бруклин, там се говорят 180 езика. Имаше едно предаване по телевизията, дори такива езици, за които изобщо не бях чувал. Един ден установих, че изобщо не съм в Америка. В Ню Йорк съм и доколкото Ню Йорк е такъв, аз всъщност живея в свой собствен свят. Кръстих го „Биг свят“. Нали разбирате? Целият свят в един свят. Какво ще кажете, а? Много съм мислил над това. Не ми излизаше от ума. Поставям ви задачата да измислите остров, на който да е представено цялото човечество, всички хора. С каква цел ли? Да кажем, че се налага да изстреляте този остров в космоса. Внимание, тук има изкачване — обадил ви се е някой от друга галактика и е казал „хай“, чухме за вас, но нямаме idea какви сте, ставате ли изобщо за нещо? Изпратете ни нещо, което можем да разгледаме. И какво да им изпратим? Ню Йорк! По-добро няма да намерите. Изпращате им Ню Йорк и се измъквате от затруднението. Повярвайте ми, това тук е един експеримент, не го разбираме, защото сме... Как се казва това?... Guinea pigs, толкова много думи съм забравил, а, точно така — защото сме опитни зайчета. Целият свят на едно място, ще видим какво ще излезе от това. Кой знае, днес така е само тук, а дали след сто години няма да стане същото в цял свят, затова първо трябва да се изпробва. Попадам в задръстване, хей, знаете ли как му викат нигерийските шофьори при нас на задръстването? Go slow, казват те. Go plenty slow! I love it! Аз карам с отворен прозорец, когато има задръстване, разполагам с много време, разглеждам, винаги има какво да се види, имам време да погледам нагоре, към „Емпайър“ или „Туин Тауър“ или пък „Крайслер“, whatever, горе висят учените, наблюдават всичко, имат огромни компютри, принтерите им постоянно печатат разни results, има логика в това, че са ги пратили горе, от

ниското погледът се спира, пък и гледката не е толкова приятна, това е друг свят, там върви друг експеримент, с нечистата пяна, която се спотайва там. Как смятате: какво ли откриват онези горе? I swear, много ми се ще да узная. Аз гледам само новините по „Ню Йорк Ченъл“. По другите канали пускат по нещо и за чужбина, но какво ме интересува мен Сан Диего? Стигат ми новините от къщи в писмата на майка ми. Хей, ама там са съборили Двореца на културата, вие видяхте ли? Каква подигравка! Искам да кажа, целият този труд и всички пари, които са похарчени, и сега изведнъж го няма. Толкоз патърдия, и само за няколко години, голяма фукия беше. Е, няма какво да си кривя душата, голяма грозотия беше. А мавзолея още ли не са го бутнали? Чух, че са извадили мумията, най-сетне са я заровили. И за какво стърчи още мавзолеят? Имах една идея, исках да пиша до Президентството. Да направят от него клозет. Да им изпратят няколко художници на графити от Бронкс, те ще изрисуват със спрей по стените престъпленията на тия motherfuckers. Така, както едно време в Англия с килима, на който е показано какъв big shot е бил тоя крал. Това би било вече нещо, а? Аз ще уредя работата с графитджиите, те могат да бъдат наети, ще ги наемем като бояджии. Защо не вземат да го оправят това нещо?

Пътувахме покрай прогнили складове. Топко сви и хлътна в едно широко черно гърло. Търкулнахме се с темпото на пешеходец в гигантски гараж. Навсякъде бяха спрели жълти такситата, неколкостотин, надлъжно и напреки, без видим порядък, едно кълбо, чудех се как ли отново ще се разплетат. Отляво се намираше работилница.

— Тук такситата минават на преглед. Ще ви оставя за малко сами, аз трябва да се обадя, има още време до започването на общото събрание.

Като се върна, Топко потърси пролука в кълбото, намери и се измъкнахме. Насъбралите се стояха между своите такситата или на покрива, стъпили разкрачени, седяха върху капака на двигателя, щъкаха наоколо. В средата на кълбото бяха спрели пет такситата едно до друго с муцуните навътре, като звезда, а помежду им стояха петима мъже.

— Това е нашият Съвет за сигурност, състои се от петима човека. Не може без ирландеца, той ни е генералният секретар, и негъра,

защото и двамата участват от много време. Ето там ония двамата, дето си приказват. Онзи най-отляво, мургавият, е пакистанец, кльошавият до него е поляк, а третият е от Гана. Петимата са наши говорители. При нас няма право на вето, всичко се решава демократично, с мнозинство. Както едно време на село. Аз съм от Белово, знаете ли го? Макарска околия. Ето сега ирландецът ще оповести дневния ред.

Ирландецът се засмя звънко, избоксира негъра по ръката и тръгна към едно от такситата, отвори шофьорската врата и натисна клаксона. Три пронизителни писъка.

— Това е сигналът, започваме.

— Уважаемо събрание, днес имаме само една точка в дневния ред: многото оплаквания. Както знаете, техният брой расте. И все по-често ни упрекват, че не държим такситата чисти, съвсем сме ги занемарили, те са отвратителни, смърдят. Като прибавим и случаите, в които някой от нас е бил неучтив, груб или дори е обидил клиент, не е оказал помощ. Някои хора дори твърдят, че ги е гнус да се качват в такси. Трябва да обсъдим дали всичко това отговаря на истината и ако е така, как да оправим нещата.

Пакистанецът пръв поиска думата.

— Какво да направи шофьор на такси, ние невиновни, всеки ден аз има някой, който повръща, който лепи дъвка под дръжка на вратата, друг, който разпорва седалка, мога единствено да се радва, че било само седалка. После се качва бизнесмен в бизнес костюм и панталон се скъсва от пружина. Той крещи. Блади мадърфакър, обижда мен, и майка ми, и баба ми, и всичко. Какво да прави шофьор на такси?

Изсвирване.

— Когато някой иска да вземе думата, просто натиска клаксона — обясни Топко.

— В твоето такси винаги е смърдяло, не са виновни пътниците — каза един мъж с чалма и брада.

— Ей, човече, не започвай пак с тия гадости, Тарак е прав, ние не сме милосърдни сестри, нито чистачки. Някой иска да стигне от А до Б и ние го откарваме. Но онзи тип едва се държи на крака, друсан е, човече, главата му има нужда от доктор, а аз си искам спокойствието, оставам cool, какво общо имам аз с неговата глава, ние сме си свършено чужди, какво изобщо ме засяга това? Ние си имаме работа с повече изроди от всеки друг.

— Ямайка — прошепна ни Топко, — а другият, с когото се държи за ръчичка, е Молдавия. Никога не казва пукната дума, Раста говори и за двамата.

Изсвирването този път дойде доста отзад. Един негър скочи върху капака на двигателя и изкрещя:

— Аз не приема лайна от никого. Мъж, дете, жена много лошо прави, хвърля ги вънка. В мое такси, Йойо цар.

— Този е от Нигерия, все забърква неприятности. Другите африканци казват, че Ню Йорк е прекалено мирен за него.

— Какво ще кажете, не е ли по-добре Съветът за сигурност да се събере и да приготви един списък с предложения, които да обсъдим другия път?

— Виетнам — винаги прави конструктивни предложения.

— Какви предложения?

— Как да се държим с клиентите и как да променим имиджа си.

— Аз се питам — каза един възрастен бял мъж — защо тия неща започнаха да се случват все по-често. Преди нямаше никакви проблеми. Ето това ме учудва. Не искам да обвинявам никого, но си мисля, че донякъде е свързано с културата. Йойо, който има малко по-различни привички, той сам е разказвал, че е карал в бушменското си такси пилета и кози, бебетата са пикаели по седалките и върху другите пътници, а всеки хвърлял кората на банана, където му кефне.

— Хайде, Джак, не се разпростирай толкова, достатъчно често сме обсъждали тази тема, не искам пак побоища.

— Ама какъв е тоя свят, в който човек не може да попита това-онова! И то в моя роден град. Тук съм роден, по дяволите, а тая маймуна е тук само от пет години!

— Е и защо твое такси добро, а мое лошо? Такси и живот — негови...

— И без твоя начин на живот можем да минем. А ако искаш да караш такси тук, ще го правиш като нас.

От този момент нататък беше невъзможно да се следи обсъждането. Гласовете се удряха, нахвърляха се един върху друг, опитваха се да се удушат, всеки се мъчеше да затисне другите под себе си, после биваше повличай от други, звукът от клаксоните ставаше все по-неотстъпчив, членовете на Съвета за сигурност се опитаха да въдворят ред, но, както се чуваше, напразно, оркестърът от клаксони

прерасна до пожарникарска сирена, виковете побягнаха от нея и отново се сблъскваха, запъхтени и виещи при удара, и дори късчета думи вече не се разбираха, славянски и африкански, испански и арабски звуци; всички те, в своята самота, имаха право.

После угаснаха и светлините.

— На какво прилича това!

— Гъзове!

— Fuck the duck!

— Окей, момчета, пускайте стоповете.

Това беше тежкият ирландски глас на генералния секретар, който като че ли отново беше овладял положението, всички клаксони бяха онемели, гласовете се отдръпнаха, отваряха и затваряха врати. В тъмното като рог овално хале светваха фарове един след друг.

— Миналия път имаше счупени стъкла и шефът предупреди, че ако не кротуваме, ще ни изключи лампите — обясни Топко, докато включваше своите светлини. — Като се успокоим, пак ще включи осветлението. Тая атмосфера ми се струваше направо супер, като space shuttles, запътили се в космоса.

— Срам ме е заради вас — поде отново ирландецът, чийто набит силует в контражура на оскъдната светлина от петте таксита се размиваше по краищата, — едно време бяхме единни, вярвахме, че нещо ни свързва, сплотява ни като таксиметрови шофьори, защото имаше някакъв смисъл. Това беше най-важното, всички различия помежду ни бяха несъществени. Искам да кажа, че вкъщи правехме каквото си искаме, това не засяга никого, но като шофьори всички бяхме еднакви. А сега тук са само невежи многознайковци, които се гордеят, че не разбират за какво става дума в този град.

Осветлението примигна няколко пъти, преди отново да блесне от тавана.

— Момчета, това няма смисъл. Аз се оттеглям, за кавги и побоища нямате нужда от съвет.

Несъгласията закипяха отвсякъде и всички на английски. В оглушителната какофония чух Бай Дан да вика в ухото ми:

— Мисля, че достатъчно погледахме, момчето ми. Не смяташ ли, че трябва да полетим към къщи?

— Кимнах.

— Хайде тогава да минем покрай авиокомпанията. Слушай, Топко, дали ще можем тук някъде да хванем такси?

Полет има на следващия ден, а освен това и две свободни места. Алекс и Бай Дан излитат от „Джей Еф Кей“. Налага се да се прекачат веднъж, да сменят полети. Обадиха се на Слатка, която толкова отдавна ги чакаше, че беше изпекла пробно всички сладкиши.

— Но нали ти казах, че работата може да се проточи няколко седмици. Беше малко по-трудно, отколкото очаквах, но вече идваме. Пристигаме утре вечер.

— Ще ви посрещна с кола.

— Какво си намислила?

— Ще помоля съседа под нас, той има москвич и по цял ден се мотае без работа.

— Радваме се, че ще те видим, Слатке. — И той ѝ каза в колко часа кацат.

Съседът се оказа услужлив. Но и Слатка не му остави избор. И ето я: седи сега на една пейка в чакалнята на летището, в най-хубавия си костюм, прекрояван вече два пъти, с обувки, които неотдавна беше получила от Париж, в лявата обувка поздрав от Бай Дан, в дясната вест от Алекс, с недодялан почерк и няколко правописни грешки. Тя заема две седалки с облекчение, че не е закъсняла. Самолетът се очаква да кацне след час. През целия ден я беше страх, че ще закъснее. Зад стъклената преграда вижда пътници, които чакат багажа си.

Пита съседа дали полетът има закъснение, пита дали самолетът вече е кацнал. Моли го да се осведоми. Той отива до тоалетната, връща се и я успокоява: самолетът току-що е кацнал. След малко ще излязат.

Тя не вижда нищо, защото пред нея са застанали няколко други посрещачи. Слатка също се изправя. Това сигурно са пътници от самолета. Първите минават през паспортната контрола.

Вижда най-напред Бай Дан, загорял и с десет години подмладен, до него върви хубав млад мъж, Сашко, тя прави няколко несигурни стъпки напред. Сашко, избутва другите настрана, трябва да стигне до Сашко, съседът бърза подире ѝ: Чакай Слатке, ей сега ще излязат.

Слатка си пробива път през хората. Никого не забелязва. Върви напред и стига бариерата в мига, в който излизат Бай Дан и Алекс.

Алекс, ти беше прав, в тази прегръдка човек може да припадне. Но не беше споменал целувките. Не знаеш какво да кажеш, но то не е важно, защото Слатка плаче, така както може да се плаче само от щастие, и толкова силно, че всички погледи се насочват към нея. Тя блокира изхода, зад теб другите пътници се натрупват на опашка. Те се покашлят, недоволстват и ти виждаш как Бай Дан ти намига и разбираш, че пътуването е свършило.

— Седни, Сашко, до мене, чакай да те погледам, о, миличкият ми. О, Боже, пак да си го видя! Добре ли летяхте?

— И още как! Това беше най-успешният полет в живота на този младеж — казва насмешливо Бай Дан.

— Какво се е случило?

— Е, всъщност нищо особено. Взех на Бай Дан една „петица“.

— Така е редно, младежта трябва да побеждава.

— За първи път ми беше, бабо. Но сигурно не за последен.

— Трябва да отидем на гишето за извънгабаритен багаж — прекъсва ни Бай Дан.

Там показва билета си и купона. Минава малко време, докато двама мъже плъзнат дървения сандък през плота.

— Как ще закараме това в града, с моя москвич ли? Няма да се събере.

— Много просто. Бихте ли ми подали едни клещи? Бай Дан прерязва металните закопчалки. Изважда тандема заедно с Алекс.

Но какво е това? Слатка се прекръства. Жребецът на дявола. Носачите се смеят.

— Ще се видим вкъщи.

— Дума да не става. Няма да ви изпусна от очи. — Слатка пак целува Алекс.

— Тогава ще караме след вас, ние сме пъргави, пък и пътят върви почти само надолу.

„Аз съм пъргав“ — мисли Алекс и оставя Бай Дан да избута тандема към паркинга.

Слатка се е вкопчила под ръка за внука си и го засипва с въпроси. За бягството, за лагера, за майка му и баща му, за училището, университета, за живота му сега. И Алекс най-сетне може да разказва.

Надолу по първия хълм. Вятърът свири през бялата брада, свисти през пролуките, блъска в ушите, чувства се като у дома си, поглъща виковете на двамата и катапултира техните весели подвижвания айде, айде, давай, хака харака, вятърът разпознава победоносния тандем; очертанията на крайниците и телата... знаци на победата, от етапи и епохи... протегнатият юмрук, изпънатото V, устременият към небето показалец, присвитата в лек ъгъл ръка, вятърът се мушва дълбоко в раницата и весело надува свирка, не прекалено силно, той, разбира се, не иска да го свалят. И колелата се въртят нататък, по-нататък, карамба, хей хо, хей хо... Алекс дрънва звънеца, вятърът знае как да го разтълкува по морзовата азбука, да го преведе... Ние ще се борим, няма да се предадем, ще мечтаем и играем, ще губим и печелим и ще бъдем отново, сега и завинаги, свободни.

ПОСЛЕДНИ ЗАРОВЕ

... Тракане-трополене-тракане-барабанене-тропотене-трак-трам-тракане и барабанене между две капии, които взаимно се обсаждат. Епек, идва като по поръчка, противникът стиска заровете в ръка, духва в тях, заплюва ги, втрива своето нетърпение в заровете, докато съвсем се загреят. Не, как може толкова нищо да не хвърля, сега, когато само два са ми затворени, ама че съм нескопосан, най-сетне четворката е заета, разгеле, и къде да местя сега, ама че тъп зар! Ех, Димчо, как може с твоите две леви ръце да говориш за късмет? Проста игра, признава си Димчо след няколко хвърляния, премествания и псувни. И петата игра свършва. Благодаря ти, майсторе. Димчо се изправя, за да направи място на следващия, на мустакатия Елин. Пейо, стопанинът, приема поръчките и сервира. Кой поръча „Марлборото“? Елине, ти ли беше с двойното уиски? Да, има нужда той от нещо толкова екстравагантно преди играта. Тук ракията не помага. Бла-бла-благодаря, не гиии слууушай, само, само та-та-та-така си приказват. При Елин заекват даже зарчетата, чиста метафора. Обичат да се въртят дълго, всеки очаква с нетърпение окончателното им решение, което обикновено е разочароващо. От време на време обаче, достатъчно рядко, оповестяват безпрекословно, че чакането си е струвало. Три и четири. Удареният пул влиза в игра, скача и дори уцелва един от противниковите. Елин е опасен противник. Но в предната игра хвърли един дюшеш в повече. Това е убийствено. Чифтът не ти прави играта, Елине, а ти я взема. Елин знае това и кима. Иван напуска компанията. Още е рано, но той живее далеч, в предградието, а счупеният му стар дизел, западно производство, който синът му беше домъкнал от Германия, едвам го закарва дотам. Вратата хлопва зад него, влиза студено, подава се един младок, и още един. Вратата се затваря чак след двамата.

— А, пенсионерският клуб пак е тук.

— Тия се водят на отчет тук.

— Давай веднага да поиграем на флипера, щото човек, като ги гледа тия, всичко му се отщява.

— Хей, Пейо, можеш ли да развалиш, ще ни трябват цял джоб.

— Момент. Ето, мога да ви разваля пет. Но не блъскайте толкова грубо апарата както миналия път. Така бесняхте, че се наложи да викам техника. Ако пак се повтори, ще го вземат.

— Добре де, много бързо се въртеше тая бракма, само малко я раздрусих, и веднага се потроши, трябва да ги правят по-яки.

— Не може да се оспорват правилата на играта. — Това се чу откъм масата на играчите.

— Какво?

— След като веднъж си ги приел.

— Що не си пробутваш поуките другаде? Благодаря, много благодаря. Ако трябва да слушам глупости, мога да отида при баща ми.

— Младежо, отдайте се по-добре на игри, които ще окрилят вашето въображение.

— Тоя все такива глупости ли плямпа? От тъпите зарове съвсем са изкуфели.

— Добре де, хайде да идем на флипера.

— Започвай тогава...

... и към тракане и трополенето, барабаненето и барболенето се присъединява едно неприветливо дрънчене, звънтене и бълбукане, топчета препускат през галактиката, ръгни го, изсипва се порой от светкавици и лазерни изстрели, фрасни го да влезе там горе, специален бонус, извънреден, камбанки, фрийбол, предстои една безплатна игра, звън.

Два пула на Бай Дан са затворени в капията на противника и той изглежда безсилен да ги освободи. Падащата порта е пусната, мостовите над пропастта са вдигнати. С двама пленници врагът може да се справи, но какво ще стане, ако пленниците се увеличат, четирима заложници могат да създадат трудности, може би пазачите ще бъдат недостатъчно, мястото в укреплението ще стане тясно и заплахата ще се преобърне като климушка, и когато един пазач се осмели да слезе в тъмницата, той ще бъде уловен и заложниците ще се превърнат в окупатори. Бай Дан разчита на алчността на противника, един малък клин може понякога да отвори най-тежката порта. Колко дълго ще издържиш, Елине, кога ще намалиш своята бдителност, кога силите ти

толкова ще се разгънат, че ще се открият пролуки? Не е възможно. Той ще остане самотен и когато пак се измъква, пуловете на Бай Дан си вземат сбогом отново в победа. Който хапва голям залък, Елине, може да се задави.

Трима сърдито надзъртащи, набити, яки като бикове мъже със спаружени уши вече са влезли, оглеждат се внимателно и се отправят към тезгяха. Те не бързат.

Пейо се изправя очи в очи пред три грозни проблема. Опитва се да ги успокои с жестове. Единият се пресяга през тезгяха към него и с показалец подръпва верижката, която Пейо е получил от Вейка за сребърната им сватба. Старците спират играта си. Онзи пуска верижката, обръща се бавно и забива поглед в играчите. Оттласква се с лакти от тезгяха и се приближава до тях.

— Приятелят ви не може да плаща. Ние го охраняваме и той ни дължи малко пари. Това ще ви докара проблеми, големи проблеми. Нали не искате приятелят ви да загази? Предлагам да съберете по нещо и да изплатите неговите дългове. Иначе може да се наложи да си потърсите друго място за игра.

— Не желаят ли господата да поседнат на една игра с нас? Ако спечелите, разбира се, ще ви платим каквото трябва.

— Затваряй си устата, дъртако!

— Ще ни бъде приятно да премерим сили с младото поколение.

— Ти май не ни разбра, съвсем си изветрял, а? Искаме да видим мангизите, и то веднага. А мъдростите можеш да си завреш отзад.

— Толкова ли ни е изпреварила славата, та младите не смеят да ни се изправят в една игра?

— Хей, тоя бавно загрява, дай му да се разбере, писна ми от неговото бръщолеване.

Най-едрият от тримата се стоварва срещу седналия Бай Дан.

— По-полека, оставете си време да поразмислите.

Бай Дан се изправя.

— Преди да се втурнете към гибелта си, знайте, че съм ви предупредил. Виждате ли онзи господин в ъгъла, той е дребен на ръст и леко прегърбен. Казва се Пенчо и има най-острия бастун в града. Неотдавна намушка едно бясно куче.

Пенчо също се изправя.

— Достолепният господин до него, това е Умеев. Не само че има мозък повече от трима ви заедно, но е и страстен колекционер на стари оръжия. Те може да се стари, но още стрелят. Правят големи, мръсни дупки. А той никога не се разделя с любимия си револвер, носи го навсякъде.

Умеев става от стола и бърка с дясната си ръка във вътрешния джоб на самото.

— Великанът отсреща е Йордан, Царя на вилите. Той има най-сръчните и най-силни пръсти в страната. Прекарал е много години в най-лошите затвори. И сега ме заболява сърцето, като се сетя как постъпваше със затворниците, които си търсеха белята. С провокаторите и шпионите. После ставах по-кротки от агънце.

Йордан се надига.

— Може би това е достатъчно да се убедите колко неразумни са вашите намерения. Или ще играете по нашите правила, или ще се махате.

— Хей, тия са откачени. Тука ми става неприятно.

— Тия са луди за връзване. Няма смисъл да се разправяме с тях.

— Да си вървим. Пак ще се върнем, стопанино. Ще се върнем някой ден.

Тримата си тръгват. Пейо черпи всички по една гроздова, старците се смеят с облекчение и продължават играта си... един след друг мерят сили с Бай Дан, всеки с амбицията този път да успее, този път да го надвие.

Време е вече. Последните играчи ще се сбогуват с Бай Дан, с Пейо и Вейка. Ще излязат на слабо осветения студ. Бай Дан ще изпие една чаша червено вино и ще благодари на Пейо, който е седнал да размени няколко приказки с него. Отминал е още един ден, който са изпратили заедно. Хубави бяха тия истории. Бай Дане, историите за Алекс и Слатка, за Васко и Яна, ще каже Пейо. Да, добри игри бяха, ще му отвърне Бай Дан. После и той ще тръгне. Пейо ще избърше масите, ще закачи престилката си и ще целуне пръстите на своята Вейка. И после ще бъдат угасени и последните светлини, едните изключени, другите духнати.

Добрият играч владее не само собствения си дух, но и духа на своите приятели. Без онези, които споделиха с мен тези истории и ме подкрепяха, пътешествието щеше да потъне в пясъците.

Много благодаря на

Нико за окуражаването толкова години,

на мама и цялото ми семейство,

Клаудия, Елизабет, Ингрид, Вероника, Албан, Бенет, Бертолд, Бертрам, Кристоф и Кристоф, Дирк, Изо, Мартин, Михаел, Зиги, Щефан, отец Йоханес.

Благодаря и на чуждите места, които ме приеха: странноприемницата „Юмбе“ в Ламу, Кения; Домът на изкуствата, замъкът „Виперсдорф“; Почивен дом „Шпатценнест“ в Ридералп, Швейцария.

Издание:

Илия Троянов. Светът е голям и спасение дебне отвсякъде

Немска, първо издание

Превод: Гергана Фъркова

Водещ редактор: Ваня Томова

Технически редактор: Божидар Стоянов

ИК СИЕЛА — СОФТ ЕНД ПАБЛИШИНГ

София, 2007

ISBN: 978-954-28-0011-8

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.